



Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

BOŞNAKLARA YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK KÜLTÜR ÖGELERİNİN YERİ

Dzenita ACUN

Doktora Tezi

Ankara, 2023

BOŞNAKLARA YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK KÜLTÜR
ÖGELERİNİN YERİ

Dzenita ACUN

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Mustafa Durmuş danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

30.06.2022

Dzenita ACUN

TEŞEKKÜR

Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretimi alanına Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortak Kültür Öğelerinin Yeri başlıklı tezimle katkıda bulunmuş olmanın mutluluğunu yaşıyorum. Tezimin yazım sürecinde bilgi ve birikimleriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Durmuş'a; Tez İzleme Komitesi üyesi olan ve tez yazım sürecime katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Kara'ya; doktora ders aşamasında yabancı dil öğretiminde kültür dersleri veren ve Tez İzleme Komitesi üyesi saygıdeğer Prof. Dr. Nurettin Demir hocama; tezim için gerekli çalışmaları yapmama izin veren Yunus Emre Enstitüsüne; Türkçe öğrenen öğrencilerle gerekli çalışmaların yapılmasında büyük destekleri için Bosna Hersek'teki lise ve ortaokullara ve özellikle Türkçe öğretmenlerine; tezimin son okumalarını gerçekleştiren ve tezimin eksiklerini görmeme yardım eden ayrıca tezimin zor süreci boyunca desteklerini ve sabrını esirgemeyen eşim Ahmet Acun'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Beni bugünlere getiren ve zor zamanlarımda hep yanımda olan annem, babam, kardeşim ve tüm Ahmić ailesine, araştırma sürecinde sabırla ve sevgiyle bana destek veren sevgili eşime bir kere daha teşekkürü bir borç bilirim.

Dzenita ACUN

Ankara

2023

ÖZET

ACUN, Dzenita. *Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortak Kültür Öğelerinin Yeri*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Bu araştırmanın amacı, tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda hedef dilin ve kaynak dilin kültürleri arasında belirli düzeyde ortaklıkların olması durumunda, ortak kültür öğelerinin yer aldığı bir dil öğretiminin, öğrencinin anlama ve başarı düzeylerine olan etkisini, Bosna Hersek örneğinde ortaya koymaktır. Çalışmada, Boşnaklara Türkçe öğretiminde ortak kültür öğelerinin rolü kapsamında, Bosna Hersek'teki ortaokul ve liselerde seçmeli ikinci yabancı dil olarak Türkçe derslerinde, bunun yanı sıra Yunus Emre Enstitüsünün Saraybosna ve Mostar Kültür Merkezlerindeki Türkçe dil kurslarında, Türk ve Boşnak ortak kültür öğeleri kullanılarak hazırlanmış metinlerin öğrencilerin okuma-anlama düzeylerine etkisi ele alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu "Hasan Kikić" Tetovo Zenica ortaokulu, "Skender Kulenović" Radakovo Zenica Ortaokulu, "Dubravica" Vitez ortaokulu, "Vitez" Vitez ortaokulu, "Druga Gimnazija" Zenica lisesi bünyesinde ikinci yabancı dil olarak Türkçe derslerine katılan A2 düzeyi öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna Türk Kültür Merkezi ve Yunus Emre Enstitüsü Mostar Türk Kültür Merkezinin Türkçe dil kurslarındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Bosna Hersek'te tek dilli ve tek kültürlü öğrenme - öğretme ortamı olması bakımından Türkçe sınıflarında, öğrencinin kültürü (kaynak kültür) ile hedef dilin kültürü arasındaki ortaklıklar ve bunun yanı sıra öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerinden yararlanılarak yürütülecek öğretim sürecinin öğrenme ve öğretme başarısı üzerine anlamlı bir etkisinin olduğu görüşü savunulmaktadır.

Bu çalışma, tezin amacına uygun olarak hazırlanmış metinler ve bu metinlere dayalı etkinliklerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında gönüllü katılım formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Uygulama sürecinde, öğretici ve öğrenci performanslarına ilişkin kayıtlar oluşturmak amacıyla sınıf içi gözlem yapılmıştır. Sınıfta uygulamanın daha iyi yapılabilmesi için derslerde kullanılan ders kitapları tarama yoluyla incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu 4 ortaokul, 1 lise ve 2 Türkçe kursunun katılımcıları olmak üzere A2 düzeyinde toplam 111 dil kullanıcısı ve bu kurumlarda ders veren 4 öğretici oluşturmaktadır. Çalışmada nitel ve nicel verilerden oluşan karma yöntem kullanılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan nitel verilerde ise betimsel analiz yöntemleri kullanılmış, nicel veriler ise öğrenci ve öğretmenlerin dil öğretim sürecinde görüşleri ile desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen verilere göre, hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlerin, öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini olumlu etkilediği görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi, ortak kültür, ortak sözcükler, yabancı dil öğretiminde kültür

ABSTRACT

ACUN, Dzenita. *The Place of Common Cultural Elements in Teaching Turkish as a Foreign Language to Bosnians*, PhD Dissertation, Ankara, 2023.

The aim of this research is to reveal the effect of a language teaching with common cultural elements on the learner's comprehension and achievement levels in the case of Bosnia and Herzegovina, in the case of a certain level of commonality between the cultures of the target language and the source language in monolingual and monocultural classrooms. In the study, within the scope of the role of common cultural elements in teaching Turkish to Bosnians, texts prepared using Turkish and Bosnian common cultural elements in Turkish as a second foreign language courses in secondary and high schools in Bosnia and Herzegovina, as well as in Turkish language courses in Sarajevo and Mostar Cultural Centers of Yunus Emre Institute. The effect of learners on reading comprehension levels was discussed. The study group of the research consisted of A2 level learners who attended Turkish as a second foreign language classes in "Hasan Kikić" Tetovo Zenica Secondary School, "Skender Kulenović" Radakovo Zenica Secondary School, "Dubravica" Vitez Secondary School, "Vitez" Vitez Secondary School, "Druga Gimnazija" Zenica High School. Emre Institute Sarajevo Turkish Cultural Center and Yunus Emre Institute Mostar Turkish Cultural Center consist of learners in Turkish language courses. In this research, in terms of being a monolingual and monocultural learning-teaching environment in Bosnia and Herzegovina, the partnerships between the learner's culture (source culture) and the culture of the target language, as well as the learning and teaching success of the teaching process to be carried out by utilizing the cultural background of the learners, it is argued that it has a significant effect.

This study consists of texts prepared in accordance with the purpose of the thesis and activities based on these texts. Within the scope of the study, voluntary participation form and semi-structured interview forms were prepared. During the implementation process, in-class observations were made in order to create records regarding the instructor and learner performance. The textbooks used in the lessons were examined through scanning in order to better implement the application in the classroom.

The study group of the research consists of 4 secondary school, 1 high school and 2 Turkish course participants, a total of 111 language users at A2 level, and 4 instructors teaching in these institutions. In the study, a mixed method consisting of qualitative and quantitative data was used. The descriptive analysis methods of the qualitative data collected within the scope of the study were used, and the quantitative data were supported by the opinions of the learners and instructors in the language teaching process. According to the data obtained in the research, it was seen that the texts in which the common cultural elements between the target language Turkish and the source language Bosnian were used positively affect the reading comprehension levels of the learners.

Keywords: Turkish Teaching in Bosnia and Herzegovina, common culture, common words, culture in foreign language teaching

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	2
1.1. PROBLEM DURUMU	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
1.4. VARSAYIMLAR	4
1.5. SINIRLILIKLAR	4
1.6. TANIMLAR.....	5
1.7. İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	7
1.7.1.Bosna Hersek'te Türk Dili Öğretim Materyalleri.....	7
1.8. BOŞNAK- TÜRK KÜLTÜR İLİŞKİLERİ	21
1.8.1. Bosna Hersek Tarihi ve Boşnakçaya geçen Türkçe sözcükler	21
1.8.2. Boşnak diline Türkçenin etkisi	25
1.8.3. Avustruya Macaristan Döneminde Bosna Hersek'te Türkçe	27
1.8.4. Yugoslavya Döneminde Bosna Hersek'te Türkçe	31
1.9. BOSNA HERSEK'TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	32
1.9.1. Bosna Hersek Merkezli Kurumlar	32

1.9.1.1. Saraybosna Üniversitesi ve Şarkiyat Enstitüsü	32
1.9.1.2. Tuzla Üniversitesi	34
1.9.1.3. Zenica Üniversitesi	34
1.9.1.4. Džemal Bijedić Üniversitesi.....	35
1.9.1.5. Ortaokullarda seçmeli dil olarak Türkçe.....	35
1.9.2. Türkiye Merkezli Kurumlar	35
1.9.2.1. TİKA	35
1.9.2.2. Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi	36
1.9.2.3. Uluslararası Saraybosna Üniversitesi	37
1.9.2.5. Türkiye Maarif Vakfı Okulları	38
2.BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	40
2.1.YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRÜN YERİ	40
2.2. YABANCI / İKİNCİ DİL ÖĞRETİMİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS	42
2.3. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL İÇERİKLER	45
2.3.1. Kaynak Kültürel İçerikler	48
2.3.2. Hedef Kültürel İçerikler	49
2.3.3 Uluslararası Kültürel İçerikler	49
2.3.4 Kültürel Tarafsızlık Niteliği Taşıyan İçerikler	50
2.4. BÜYÜK “K” KÜLTÜR VE KÜÇÜK “K” KÜLTÜR	50
2.5. KÜLTÜREL ÖDÜNÇLEME.....	51
2.6 KÜLTÜREL EŞDEĞERLİK.....	51
2.7. YABANCI DİL DERS KİTAP MALZEMELERİNDE KÜLTÜRÜN YERİ.....	52
2.8. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİCİNİN YERİ.....	53
2.9. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİĞİ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMSEL FARKINDALIK	55

2.10. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ KÜLTÜR ETKİLEŞİMİ	66
2.11. TÜRKÇENİN YABANCI VE İKİNCİ DİL BAĞLAMINDA ÖĞRETİMİNİN ARASINDAKİ FARKLAR.....	69
2.12. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE METİNLERİN KULLANIMI	71
2.13. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE DEĞİŞTİRİLMİŞ METİNLERİN KULLANIMI.....	71
2.14. SÖZ VARLIĞI DÜZEYİNDE METİN DEĞİŞTİRİM.....	75
3. BÖLÜM	76
3.1. BOŞNAK – TÜRK KÜLTÜR İLİŞKİLERİNDE ORTAK KÜLTÜREL ÖGELER.....	76
3.1.1. Türkçe Sözcüklerin Boşnakçaya Etkisi.....	76
3.1.2. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi... 79	
3.1.2.1. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Selamlaşma	81
3.1.2.2. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Ramazan Ayı Gelenekleri	82
3.1.2.3. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Boşnak Mutfağı	82
3.1.2.4. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Boşnak Sofrası.....	84
3.1.2.5. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi Boşnak Kahvehaneleri.....	85
3.1.2.6. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Dekoratif Sanat	85
3.1.3. Boşnak Halk Edebiyatında Türk Kültürünün İzleri	86
3.1.4. Bosna Hersek'te Osmanlı Döneminde Eğitim.....	87
3.1.5. Bosna Hersek'te Türk Kültürü ile Yapılmış Tarihî Yapılar	89

3.2. BOŞNAKÇA VE TÜRKÇE ARASINDAKİ TEMEL FARKLILIKLAR.....	96
3.3. TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA ARASINDA ORTAK ATASÖZLERİ VE DEYİMLER.....	99
3.3.1. Atasözleri.....	99
3.3.2. Deyimler	100
4.BÖLÜM: YÖNTEM.....	101
4.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	101
4.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	101
4.3. VERİLERİN TOPLANMASI	102
4.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	103
4.5. VERİLERİN ANALİZİ	104
5. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	105
5.1. BOSNA HERSEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN HAZIRLANAN “HAYDİ TÜRKÇE ÖĞRENELİM” DİL ÖĞRETİM SETİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME.....	106
5.2. YEDİ İKLİM TÜRKÇE DİL ÖĞRETİM SETİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME	107
5.3. GÜNCEL BOŞNAKÇA SÖZLÜK	108
5.4. TDK GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK	109
5.5. OKUMA ETKİNLİĞİ İLE İLGİLİ ÖĞRENCİLERE HAZIRLANMIŞ SORULARIN SORU-CEVAP ANALİZİ	109
5.6. TEZ UYGULAMASININ İKİNCİ KISMI	165
5.7. GENEL SONUÇLARI DEĞERLENDİRME	186
5.7.1. Genel Sonuçların Değerlendirilmesi:	188
6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	190
6.1. BİRİNCİ ALT PROBLEM	190
6.2. İKİNCİ ALT PROBLEM	190
6.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEM	191

6.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEM.....	192
6.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEM	192
6.6. ÖNERİLER.....	193
KAYNAKÇA	200
EKLER.....	212
Ek: 1. Türkçe Ve Boşnakça Ortak Sözcükler, A1-A2 Düzeyi	212
Ek 2: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon İzni.....	219
Ek 3: Yunus Emre Enstitüsü Uygulama İzin Yazısı.....	220
Ek 3: “Dubravica” Preocica Vitez Ortaokulu Uygulama İzni.....	221
Ek 4: “Hasan Kikic” Tetovo Zenica Ortaokulu Uygulama İzni.....	222
Ek 5: “Vitez” Vitez Ortaokulu Uygulama İzni.....	223
Ek 6: “Skender Kulenovic” Radakovo Zenica Ortaokulu Uygulama İzni.....	224
Ek 7: Gönüllü Katılım Formu (Veli İzni)	225
Ek 8: Gönüllü Katılım Formu	227
Ek 9: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 1	230
Ek 10: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 2	231
Ek 11: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 3	232
Ek 12: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 4.....	233
Ek 13: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 5	234
Ek 14: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 6.....	235
Ek 15: Turnitin Raporu	236
Ek 16: Tez Orijinallik Raporu	237

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Boşnakça Alfabe ve Türkçe Karşılığı	97
Tablo 2. Katılımcı profili ve <i>Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	111
Tablo 3. Katılımcı profili ve <i>Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi? Sorusuna verdikleri cevaplar</i>	112
Tablo 4. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	114
Tablo 5. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	116
Tablo 6. Katılımcı profili ve <i>Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	117
Tablo 7. Katılımcı profili ve <i>Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	123
Tablo 8. Katılımcı profili ve <i>Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi? Sorusuna verdikleri cevaplar</i>	125
Tablo 9. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden</i> sorusuna verdikleri cevaplar	126
Tablo 10. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	128

Tablo 11. Katılımcı profili ve <i>Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	130
Tablo 12. Katılımcı profili ve <i>Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	135
Tablo 13. Katılımcı profili ve <i>Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	136
Tablo 14. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden</i> sorusuna verdikleri cevaplar	137
Tablo 15. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	138
Tablo 16. Katılımcı profili ve <i>Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	140
Tablo 17. Katılımcı profili ve <i>Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	145
Tablo 18. Katılımcı profili ve <i>Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	146
Tablo 19. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden</i> sorusuna verdikleri cevaplar	147
Tablo 20. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	149

Tablo 21. Katılımcı profili ve <i>Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	151
Tablo 22. Katılımcı profili ve <i>Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizimlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	155
Tablo 23. Katılımcı profili ve <i>Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	156
Tablo 24. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden</i> sorusuna verdikleri cevaplar	157
Tablo 25. Katılımcı profili ve <i>Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	159
Tablo 26. Katılımcı profili ve <i>Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	161
Tablo 27. Katılımcı Profili ve <i>Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	166
Tablo 28. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	167
Tablo 29. Katılımcı Profili ve <i>Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	167
Tablo 30. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	168
Tablo 31. Katılımcı Profili ve <i>Yukarıda yazılan metni anladınız mı?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	168

Tablo 32. Katılımcı Profili ve <i>Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	169
Tablo 33. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	170
Tablo 34. Katılımcı Profili ve <i>Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?</i> sorusuna verdikleri cevaplar.....	170
Tablo 35. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	171
Tablo 36. Katılımcı Profili ve <i>Yukarıda yazılan metni anladınız mı?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	171
Tablo 37. Katılımcı Profili ve <i>Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	172
Tablo 38. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?</i> Sorusuna verdikleri cevaplar	173
Tablo 39. Katılımcı Profili ve <i>Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?</i> Sorusuna verdikleri cevaplar.....	174
Tablo 40. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	175
Tablo 41. Katılımcı Profili ve <i>Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar.....	175
Tablo 42. Katılımcı Profili ve <i>Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	177
Tablo 43. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)</i> sorusuna verdikleri cevaplar ..	178
Tablo 44. Katılımcı Profili ve <i>Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?</i> sorusuna verdikleri cevaplar.....	178

Tablo 45. Katılımcı Profili ve <i>Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	178
Tablo 46. Katılımcı Profili ve <i>Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?</i> sorusuna verdikleri cevaplar	179
Tablo 47. Katılımcı Profili ve birinci soruya verdikleri cevaplar.....	180
Tablo 48. Katılımcı Profili ve ikinci soruya verdikleri cevaplar	181
Tablo 49. Katılımcı Profili ve üçüncü soruya verdikleri cevaplar	182
Tablo 50. Katılımcı Profili ve dördüncü soruya verdikleri cevaplar	183
Tablo 51. Katılımcı Profili ve beşinci soruya verdikleri cevaplar	183
Tablo 52. Uygulama yapılan yerler, katılımcı sayısı, katılımcı yaş aralığı, katılımcı yaş ortalaması ve cinsiyet bilgileri.....	186
Tablo 53. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun Sorularına Verilen Cevaplar ...	187

KISALTMALAR DİZİNİ

AA: Anadolu Ajansı

AOBM: Avrupa Ortak Başvuru Metni

Bk: Bakınız

BK: Bosna Kahvesi

BN: Bayram Namazı

DP: Dubravica Preočica

DT: Düğün Töreni

DV: “Dubravica” Vitez Ortaokulu

Ed.: Editör

HK: Hasan Kikić Ortaokulu

MK: Mostar Köprüsü

Ö: Öğretici

RB: Ramazan Bayramı

TDK: Türk Dil Kurumu

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TMV: Türkiye Maarif Vakfı Okulları

S: Sevdalinka

s.: sayfa

SEDEF: Saraybosna Eğitim Geliştirme Vakfı

SG: Sevgili Günlük

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras

SK: Skender Kulenović Ortaokulu

UNESCO: (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization),
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

VO: “Vitez” Ortaokulu

Vb.: Ve başka

Vd.: Ve diğeri

Vs.: Ve saire

YEE: Yunus Emre Enstitüsü

YEEÖ: Yunus Emre Enstitüsü Öğretici

GİRİŞ

Türk Dili geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünya çapında saygınlığı, geçerliliği olan ve ticaret, turizm gibi çok çeşitli sebeplerle öğrenilme isteği yüksek bir dildir. Yabancılara Türkçe öğretimi alanı da gerek Türkiye'nin dış politikasına bağlı olarak çok sayıda ülke ile teması gerekse Türkiye'de yabancı nüfusun gün geçtikçe artması sebebiyle genişlemektedir. Alan genişledikçe de yabancılara Türkçe öğretiminde çalışılmayı bekleyen konular belirmektedir. Akademisyenler de bu ihtiyaçlara cevap bulmaktadırlar. Yabancı/ikinci dil öğretiminde dil öğretimi yanında kültür etkileşimi de yapılmaktadır. Bu bağlamda Bosna-Hersek ülkesinde 1463 yılında Osmanlı İmparatorluğunun himayesi altına girmesiyle başlayıp günümüzde de devam eden Türk kültürü etkileşimi görülmektedir. Bu etkileşimden yararlanılarak çalışmamızda iki ülkenin ortak kültür öğelerinin kullanımıyla dil öğretimi yapmanın öğrencilerin anlama ve güdülenme düzeylerine ne ölçüde katkıda bulunduğunun örneklendirilmesi yapılmıştır.

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayanın dil olduğu düşünülürse, iletişimi sağlamak için bir bağlama ihtiyaç vardır. Byram (1988), dilin kullanıldığı bağlamdan bağımsız bir işlevi olmadığını, bu nedenle kültürel bağlama işaret ettiğini ileri sürer. Bir yabancı dilin dilbilgisinin öğrenmenin yanı sıra, o dilin kültürünü öğrenmek de önemlidir. Bosna Hersek ve Türkiye kültürleri arasındaki tarihi ve kültürel bağ göz önüne alındığında, ortak kültürel öğelerin bulunduğu açıktır.

1950'de Saraybosna Üniversitesi ve Şarkiyat Enstitüsü'nün açılmasıyla birlikte, Bosna-Hersek'te Türk dili günümüze kadar devam eden araştırmaların konusu olmuştur. Bosna Hersek'te Türkçe öğreniminin ilgisinin artmasıyla birlikte Türkçe öğrenimini hedef ve kaynak kültür öğeleriyle ele alacak araştırmalara ihtiyaç duyulmuştur.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu bölümde araştırmanın kapsamına uygun olarak; problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar, tanımlar, ilgili çalışmalar, Boşnak – Türk kültür ilişkileri ve Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

Araştırma problemi; Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında tek dilli / tek kültürlü sınıflarda, okuma metinlerinin öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerinden yararlanılarak oluşturulması ve sunulmasının öğrencilerin okuduğunu anlama başarı düzeylerine olumlu etkisi nedir?

Araştırmanın alt problemleri:

1. Hedef dil olarak Türkçe ile kaynak dil olarak Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin Bosna Hersek’te Türkçe öğretiminde öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarına etkisi nasıldır?
2. Bosna Hersek’teki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarındaki öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine dayalı metinlerin, öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarına etkisi ne nasıldır?
3. Bosna Hersek’te yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğretmenlerin/öğreticilerin okuma metinlerinde (a) ortak kültür öğelerine, (b) öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerine yer verilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi gören ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsü kursiyerlerinin, okuma metinlerinde (a) ortak kültür öğelerine, (b) mevcut kültürel arka plan bilgilerine yer verilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi sınıflarında kullanılan ders kitapları, hedef dil ile kaynak dil arasındaki ortak öğelere ve öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine ne düzeyde duyarlık göstermektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda hedef dilin ve kaynak dilin kültürleri arasında belirli düzeyde ortaklıkların olması durumunda, ortak kültür öğelerinin yer aldığı bir dil öğretiminin, öğrencinin anlama ve başarı düzeylerine olan etkisini, Bosna Hersek örneğinde, ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada:

- (1) Bosna Hersek’te Türkçe öğrenen Boşnak öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ortak kültür öğelerinin kullanımının;
- (2) öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerinden yararlanılarak yürütülecek öğretim sürecinin etkileri tespit edilmiştir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bosna Hersek’te Türkçe, 2011 yılından itibaren seçmeli ikinci yabancı dil olarak, ülkenin 7 kantonundaki ortaokullarda ve liselerde okutulmaktadır. Ayrıca Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi’nde 2009 yılından bu yana Türkçe kursu düzenlenmektedir. Bunların dışında yükseköğrenim kapsamında Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi, Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi, Sarajevo Üniversitesi Felsefe Fakültesi ve “Džemal Bijedić” Mostar Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi Türkoloji bölümlerinde Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Son yıllarda Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi giderek önem kazanmıştır. Bu bağlamda hedef dil olarak Türkçe öğretiminde, kaynak dil olarak Boşnakçanın kültürel arka planı ders içeriğine dâhil edilerek öğrencilerin anlama düzeyinin artacağı beklenmektedir. Bosna Hersek’te yabancı dil olarak Türkçe derslerinin öğrenciler için kolaylaştırılması, öğrencilerin ilgilerinin artırılması için de Türkçe ve Boşnakçanın ortak kültür öğelerinin bu süreçte işe koşulmasının önemli olduğuna inanılmaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

Bu araştırma

1. hedef dil olarak Türkçe ile kaynak dil olarak Boşnakça arasındaki ortak kültür öğelerinin Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminde öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarını olumlu etkileyeceği;
2. tek dilli/ tek kültürlü öğrenci gruplardan oluşan Bosna Hersek'teki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarındaki öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine dayalı metinlerin, öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarını olumlu etkileyeceği;
3. araştırma çerçevesinde seçilen evren ve örneklemin yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışma, tezde belirtilen problem sorusu ve alt problemlere yanıt bulunması ile sınırlıdır.
2. Çalışma, *Türkiizm* içeren *değiştirilmiş* (modified) okuma metinleriyle sınırlıdır.
3. Çalışma, tespit edilmiş ortak kültür öğeleri içeren okuma metinleriyle sınırlıdır.
4. Görüşme formlarının uygulanması, Bosna Hersek'te bulunan Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinin ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinin kursiyerleri; "Hasan Kikić" Tetovo Zenica Ortaokulu, "Skender Kulenović" Radakovo Zenica Ortaokulu, "Dubravica" Preočica Vitez Ortaokulu, "Vitez" Vitez Ortaokulu ve "Druga Gimnazija u Zenici" Lisesi öğrencileri ve öğretmenleriyle sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

- **Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Başvuru Metni (AOBM):** Avrupa Ortak Başvuru Metni, öğretim alanında çalışanların öğretimi, öğrenimi ve değerlendirmeyi daha etkin kullanmalarına yardımcı olması gereken bir çerçevedir (AOBM, 2013, s.7.).
- **Öğrenci (student):** Zorunlu eğitim süreçlerindeki öğrenenler için kullanılan bir terimdir (Durmuş, 2018, s. 182). Tezde *öğrenci; anaokulu-ilkokul-ortaokul-lise-üniversite* gruplarında homojenlik söz konusu olduğundan bu terim kullanılmıştır.
- **Öğrenici (learner):** Bu terim örgün ve yaygın eğitim- öğretim öğrencileri için kullanılmaktadır (Durmuş, 2018, s. 183). Tezde *özel kurslar* söz konusu olduğunda, homojen gruplar olmadığından “öğrenici” terimi kullanılmaktadır. Örneğin: Yunus Emre Enstitüsü’nün Türkçe kurslarında Türkçe öğrenen birey ve gruplar öğrenici olarak ifade edilmiştir.
- **Öğretmen:** Öğretmen, eğitim kurumlarında öğretim etkinliklerini önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda düzenleyen, alanında uzman kişidir (Yazar, 2015). Dolayısıyla öğretmen, nitelikleri bakımından görece homojen ve bir norm koyucu otoritenin çatısı altında uygulamaları standart hâle gelmiş profildir. Bu çalışmada, *İlk-orta-lise* düzeylerinde olduğu gibi homojen nitelikli meslek grubu için bu terim kullanılmıştır.
- **Öğretici:** Bu çalışmada, *yabancı/ikinci dil kurslarında* olduğu gibi mesleki bilgi ve donanımı, eğitimi bakımlarından homojen olmayan gruplar için öğretici terimi kullanılmıştır.
- **Ana dili (first language, L1):** bir kişinin erken dil gelişimini kavramsallaştırmak için oluşturulmuş; kişiyi ilk dilinin normal olarak evde bakım veren kişiler tarafından evde konuşulan dil olacağı, bu kişinin de annesi olacağı, bununla birlikte bu öğrenmenin de, açık bir öğretimden ziyade özümseme yoluyla doğal bir

edinim süreci olacağı varsayımlarına dayanan tarihi bir terimdir (Thomson, 2017, s. 474).

➤ **Yabancı dil (foreign language):** Ana dilden sonra öğrenilen dillere yabancı dil denilmektedir (Demircan, 1990, s. 8).

➤ **İkinci dil (second language, L2):** İkinci dil, yaşanan toplumsal çevrede edinilen ve konuşulan dildir ve birinci dilden sonra iletişim aracı olarak kullanılmaktadır (Klein'den akt. Oruç, 2016, s. 283).

➤ **Metin değiştirim (text modification):** Sözcüksel, sözdizimsel ve anlamsal ögeler gibi dilsel değişikliklerle metni değiştirerek daha kolay anlaşılır bir metin hâline getirmek amacıyla taşıyan dilsel işlem (Durmuş, 2013, s. 392).

➤ **Sadeleştirilmiş Metin (Simplified Text):** Metin sadeleştirme temelinde; (1) uzun niteleyici ifadelerin yerine daha kısa nitelendirme sözcükleri kullanarak, cümlede ise karmaşık ve uzun ifade kalıplarının yerine dilbilgisel unsurların uzunlukları ile onların okuma hızları arasında doğrudan bir ilişki olduğu varsayılmaktadır; (2) okunan metnin anlama düzeyinde ele alınması söz konusudur ve öğrenci tarafından anlaşılmasının zor olduğu varsayılan hedef dilbilgisel yapıların hangi biçimlerde kullanılırsa anlamının daha yüksek oranda gerçekleşeceği üzerinde durulmaktadır (Durmuş, 2013a, s. 136).

➤ **Genişletilmiş Metin (Elaborated Text):** Yabancı/ ikinci dil öğretiminde, hedef kitlenin anlama düzeyini yukarıya çekmek üzere metne tekrar, açıklayıcı parça vb. ekleme yapma işlemidir. Ayrıca hedef kitlenin anlamayacağı varsayılan sözcükler korunarak bu sözcüksel unsurların, hedef kitlenin anlayacağı varsayılan eş, yakın anlamlı veya açıklaması olan yapılarla birlikte sunulması neticesinde ortaya *genişletilmiş metin* çıkmaktadır (Durmuş, 2013b, s. 2013).

➤ **Özgün (otantik) Metin (Authentic Text):** Ana dili konuşan kişilerin için doğal iletişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretilmiş materyallerdir (Durmuş, 2013a, s. 1295).

1.7. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, Boşnakça ve Türkçe ile ilgili çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. Literatür taraması sonucunda bu konu ile ilgili birçok çalışma yapıldığı görülmüştür. Literatür olarak ders kitapları, sözlükler, çalışma kitapları ve genel olarak sempozyum, çalıştay vs. Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminde yapılmış çalışmalar ele alınmıştır. Söz konusu literatür kronolojik olarak değerlendirilmiştir.

1.7.1. Bosna Hersek'te Türk Dili Öğretim Materyalleri

Bosna Hersek ülkesinde yaşayan ve Türk dili öğrenmek isteyenler için ülkede bulunan Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerinde farklı dil düzeylerinde dil kursları düzenlenmektedir. Bu dil kurslarında genel kapsamlı dil kursları yanında farklı hedeflere yönelik istekler için de kurslar düzenlenmektedir. Bu duruma örnek olarak, iş kollarındaki terimlere yönelik kurslar, turizm Türkçesi, basın ve medya Türkçesi, çocuklara yönelik Türkçe gibi faaliyetler yapılmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü, 2021).

Bosna Hersek'te Türkçe öğretim materyalleri sınırlı olup, öğrencilerin ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda programlar ve materyaller geliştirmektedir (Yunus Emre Enstitüsü, 2021). Bu materyallerden bazıları şunlardır:

- *Çocuklar İçin Türkçe* Sürüm 6 ila 9 yaş arası çocuklara yöneliktir. Ders kitabı, öğretmen kılavuzu, sesli dersler içeren CD'den oluşmaktadır.
- *Türkçe Öğreniyorum*; 10 ila 15 yaş arasındaki çocuklara ve gençlere yönelik olan baskı, A1 ve A2 olmak üzere iki başlangıç düzeyi içerir. Ders kitabı, çalışma kitabı ve sesli dersler içeren CD'den oluşmaktadır.
- *Yedi İklim Türkçe*; 16 yaş ve üstü gençlere yönelik sürüm, A1'den C2'ye kadar 6 sınıf içerir. Ders kitabı, çalışma kitabı, öğretmen kılavuzu ve sesli dersler içeren CD'den oluşmaktadır.

- *Resimlerle Kelime Öğreniyorum*; A1 sınıfı için hazırlanmış resimli sözlük. İngilizce, Rusça ve Arapça'ya çevrilmiş 600 kelime ve çeşitli alıştırmalar içermektedir.
- *Konuşma ve Yazma Kitabı*; A1 seviyesi için konuşma ve yazma alıştırmalarına yönelik bir kitap. Hem Türkçe dil kulüplerinde hem de kurslarda kullanılmaktadır. Toplam 186 fotoğraf ve bu fotoğraflarla ilgili alıştırmalar içermektedir.
- *Video Etkinlik Kitabı*; A1 ve A2 seviyelerine yönelik video alıştırmaları içeren kitap, video ve alıştırmaları içeren 32 tematik üniteden oluşmaktadır.

Yunus Emre Enstitüsü her yıl farklı ülkelerden ve Türkoloji bölümünde öğrenim gören öğrencilerin katılımıyla Türkiye’de Türk Dili Yaz Okulu programı düzenlemektedir. Bu etkinlik kapsamında Türkçe öğrenen öğrencilere Türkiye’de pratik yapma imkânı verilmektedir. Öğrenciler dil becerilerini bu sayede geliştirmektedir. Öğrenciler Türkiye’de bulunan şehirlerin tarihi ve turistik yerlerini de ziyaret etmektedirler (Yunus Emre Enstitüsü, 2016).

Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi’nin çalışmalarıyla Bosna Hersek’te Türkçe, orta dereceli okullarda zorunlu seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Türkçe, bunun yanı sıra Bosna Hersek’te liselerde ikinci yabancı dil olarak okutulmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi’nin projesi kapsamında Türkçe’nin seçmeli yabancı dil olarak resmî müfredata girişi sağlanmıştır. Ayrıca orta dereceli okullarda Türkçe’nin yabancı dil olarak öğretilmesine yönelik ders kitabı setleri hazırlanmıştır. Bu bağlamda Bosna Hersek’te ortaokul öğrencileri Türkçeyi, *Haydi Türkçe Öğrenelim* kitap seti, lise öğrencileri ise *Yedi İklim* kitap setinden Türkçe öğrenmektedir.

Bosna-Hersek’teki üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde kullanılan önemli materyallerden biri Ekrem Čaušević’in 1996 yılında yayınlanan *Gramatika Suvremenoga Turskog Jezika (Modern Türk Dilinin Grameri)*’dir. Yazar, bu kitabın Bosna Hersek Türkolojisinin yani Saraybosna Türkoloji Okulu’nun ürünü olduğunu belirtmiştir. Ekrem Čaušević, Türkolojinin Bosna Hersek’teki ilk kurucuları Nedim Filipović ve Hamid Hadžibegić’in öğrencisidir. Modern Türk Dilinin Grameri kitabı, yazar Čaušević’in Saraybosna Felsefe Fakültesi Şarkiyat Bölümü’nde yürüttüğü öğretim deneyimine dayanarak birçok materyal tarayarak ve üniversitelerdeki Türkoloji bölümlerindeki ihtiyaçlara yönelik yazılmıştır. Bu kitabın amacı, Türkçenin zor sözdizimsel yapılarını Boşnakça ile karşılaştırmaktır. Modern Türk Dilinin Grameri

kitabı üç bölümden oluşmaktadır: 1. Giriş bölümü - Türk dilleri ailesinde Türkçe, 2. Sesbilgisi ve Sesbilim bölümü, 3. Sözdizim ve Sözdizim öğeleriyle ve 4. Biçimbilim bölümlerinden oluşmaktadır. Bosna Hersek'te Türkolojinin amacının öncelikle Türk dilinin gramerine hâkim olmak olduğu vurgulanmalıdır. Bu nedenle zengin bir gramer içeriğine sahip literatüre ağırlık verilmektedir.

Ekrem Čaušević'in Modern Türk Dilinin Grameri kitabı dışında, Džemal Bijedić Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün ders programında zorunlu olarak bulunan kaynaklar şunlardır: 1) *Yabancılar İçin Türkçe Dil Bilgisi*, Gazi Tömer Yay., Ankara 2002, 2) Mehmet Hengirmen, *Türkçe Öğreniyoruz 1, 2, 3*, Engin Yay., Ankara, 2002, 3) Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dil Bilgisi*, Engin Yay, Ankara, 1997, 4) Nurettin Koç, *Güzel Türkçeyi Öğreniyoruz, 1, 2*, İnkilap Kitabevi Yay, İstanbul, 1987-88, 5) *İmla Kılavuzu*, Türk Dili Kurumu, Ankara 2000, 6) *Türkçe Sözlük 2 cilt*, Türk Dili Kurumu, Ankara 1998, 7) Alemdar Yalçın ve G. Ülkü Yalçın, *Türkçe Öğretim Yöntemleri ve Yeni Bir Yaklaşım*, Ankara, 1997.

Çalışmanın bu bölümünde Bosna Hersek'te dil ve kültür öğelerinin ele alındığı makale ve kitaplardan söz edilecektir. İlgili makaleler kronolojik sırayla ele alınmıştır:

Eker, S. (2006) “Bosna’da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili Ve Kültürü Üzerine”, çalışmasında Bosna-Hersek topraklarında Osmanlı hâkimiyetinde geçen 445 yılda iki dil arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Bosna-hersek coğrafyasında yaşayan Boşnak, Sırp ve Hırvat kökenli toplumlar arasında kültür ayrımları oluşturan coğrafî, tarihî ve dilbilimsel öğeler ele alınmıştır. İkinci bölümünde ise Osmanlı dönemindeki Türk kültürünün bölgede bıraktığı izler incelenmektedir.

Filan, K. (2006) “Boşnak Dilinde Türkçe Sözcükler- Fiiller Üzerine”; Bu makalede Türkçe’den Boşnakçaya geçen Türkçe sözcük örnekleri incelenmektedir. Türkçe sözcükler Boşnakçaya yüzyıllar önce aktarılmıştır. Türkçe sözcükler Boşnakçaya geçerken o dönemde kullanılan biçim ve anlamlarıyla alınmıştır. Boşnakça’da bulunan Türkçe sözcük yapılarından bazı örnekler şunlardır: *idaru ciniti* (idare etmek), *iftiru udariti* (iftira atmak), *nicah uciniti* (nikâh kıymak), *yemin uciniti* (yemin etmek). Bu sözcük öbekleri günümüz Boşnakçasında kullanımdan düşmüştür. Bu sözcük öbeklerinin yerini Boşnakça fiiller almıştır. Türkçe sözcüklerden bazı isim öğeleri

güncel Boşnakçada varlıklarını sürdürmektedir. Örneğin: *hizmet*, *kavga*, *konak*, *niçah* (nikâh). Bunların yanı sıra, günümüzde güncel Boşnakçada kullanılan örnekler de vardır. Örneğin: *abdestiti* (abdest almak), *gasuliti* (gusletmek), *halaliti* (helal etmek), *ibadet ciniti* (ibadet etmek), *kurban uciniti* (kurban etmek), *namaz klanjat* (namaz kılmak). Görüldüğü üzere bu örneklerin büyük kısmı dinî terimlerden oluşmaktadır.

Solak, E. (2008) “Bosna Hersek’te Türkçe ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Çalışmalar” Söz konusu çalışmada, Bosna Hersek’teki Türkoloji çalışmalarının günümüzdeki mevcut durumunu ele alınmaktadır. Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmaların geçmişi, geleceği ve beklentileri incelenmektedir. İlk olarak 1950 yılında Bosna Hersek’te Saraybosna Üniversitesi Türkoloji Bölümü açıldığı belirtilmiştir. Ardından da Tuzla ve Zenica’daki üniversitelerde TİKA’nın desteğiyle Türkoloji kürsüsü açıldığından söz edilmektedir. Türkoloji çalışmalarına dört üniversitede TİKA’nın destekleri ile devam edilmektedir. Söz konusu üniversitelerde Türk dili, kültürü, tarihi ve edebiyatı dersleri verilmektedir. Bosna Hersek’te Türkoloji bölümlerinin yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinde de Türkçe öğretimi çalışmalarının sürdürüldüğü belirtilmiştir. Makalenin sonuç bölümünde, Bosna Hersek’te Türk kültür merkezleri ve üniversitelerinin açılmasıyla birlikte, Türk ve Boşnak halklarının arasındaki kültür köprüsünün de temsil edildiği belirtilmektedir. Bu anlamda Türk milletinin Boşnakların yanında olduğundan da söz edilmektedir.

İyiyor, F, Çatoviç. A, (2012) “Sevdalinkalarda Türk-Boşnak Halk Kültürünün Ortak Unsurları.” Bosna-Hersek’in Osmanlı döneminde Türkler ile Boşnaklar arasındaki kültürel etkileşimin sonucunda, sevdalinkanın ortaya çıktığı incelenmiştir. Sevdalinka’da aşk hikâyeleri bir çalgı eşliğinde söylenmektedir. Sevdalinka, sadece Boşnaklar tarafından kullanılan bir halk edebiyatı türüdür. Söz konusu çalışmada, Türk-Boşnak halk kültürünün ortak öğeleri sevdalinka ile örneklendirilmektedir. Balkanlara Türklerin gelişiyle Boşnaklar İslamiyeti kabul etmişlerdir. İslâm dinin bir parçası olan Ramazan ayı ibadet ve etkinlikleri, dinî terimler ve din görevlilerinin ortak olması gibi ortak öğeler, Türk-Boşnak kültürünün öğelerinden biri olan sevdalinkaların temalarına da yansıtılmıştır. Sevdalinkalar incelendiğinde, Sevdalinkaların Türkçe kökenli çok sayıda sözcük barındırdıkları görülmektedir. Sevdalinkalarda adı geçen kıyafetlerin ve ev bölümlerinin birçoğunun Türkçe olduğu belirtilmektedir. Türkçe’de ve özellikle halk

kültüründe kullanılan ünlem-hitap ifadeleri (aman, vah, ey, of, hey gibi) de yine Sevdalinkalar içinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Bayraktar, Z. (2013) tarafından yapılan “Balkanlarda Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili Ve Kültürünün Önemi” başlıklı çalışmada, Osmanlının geçmişte Balkanlardaki varlığı incelenmektedir. Bunun yanı sıra Balkanlarda Türk dili ve kültürünün önemini ortaya koymaktadır. Balkan coğrafyasında çeşitli millî kimliklere sahip insanlar bir arada yaşamakta ve bu bölgede yüzyıllar boyu süregelen bir arada yaşama kültürü bulunmaktadır. Bu çalışmada millî kimlik çatışmalarından bu toplulukların kültürel entegrasyonuna kadar geçen süreç incelenmektedir.

Çangal, Ö. (2013) “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dil İhtiyaç Analizi: Bosna- Hersek Örneği”, Yüksek Lisans Tezi çalışmasıdır. Bu çalışmada, ihtiyaç analizi ölçeğine göre Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü’nde kurs gören öğrencilerin Türk dilini Bosna Hersek’te ne için öğrenmek istediklerinin analizi yapılmıştır. Söz konusu çalışmada örneklenen öğrencilerin çoğunluk olarak Türkiye ile ticari ilişkide bulunabilmek ve ticaret yapabilmek için dil öğrenmek istedikleri gözlenmiştir.

Karasu, A. (2013) “Boşnakça’daki Türkçe Yapım Ekleri Ve Kullanılışları” adlı çalışmada Boşnak diline yerleşmiş Türkçe yapım ekleri incelenmiştir. Ayrıca Türkçe yapım eklerinin bulunduğu sözcükler ve kullanımları incelenmektedir. Türkçenin gramer yapısının Boşnak diline aktarılması, Türkçenin Boşnakçaya olan etkisini göstermektedir. Boşnakçanın, Türk dil ailesinden farklı bir dil ailesine mensup olmasına rağmen Türkçe’deki dilbilgisi yapılarını alması dikkat çekmektedir. Türkçe yapım eklerinin, Türkçe sözcüklerin yanında Boşnakça sözcüklere de gelmesi dikkat çekicidir. Bu bağlamda Boşnak dilinin Türkçe’deki yapım eklerini özümlediği ve sanki kendi dil ailesinin bir yapısı gibi kullanıma aldığı görülmektedir. Türkçe ve Boşnakça arasındaki gramatikal etki, bu diller arasındaki ilişkinin geçmişten gelen ve birlikte yaşamış olan kültürü göstermektedir. Türk dilinin, Balkanlarda kullanılan dillere kattığı sözcükler üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen Balkan dillerinin gramatikal yapılarına yaptığı etki üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

Kırbaç, S. (2013) “Türk Dilinin Boşnakça İle İlişkileri Ve Abdulah Škaljić”; Türkçeden Balkan dillerine geçen sözcüklerle ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmaların en

önemlilerinden biri Abdulah Škaljić'in 'Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku' adlı sözlüğüdür. Adı geçen sözlükte Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçmiş 8742 Türkçe sözcük bulunmaktadır. Sözlüğün giriş bölümünde yazar, Türkçeden Boşnakçaya aktarılan sözcüklerdeki ses değişimlerini incelemiş ve özellikle bazı ekler üzerinde açıklamalar yapmıştır. Sözlüğün 25. ve 26. sayfalarında sözcüklerin alanlarına göre gruplandırıldığı görülmektedir. Sözcükler kullanıldıkları alanlar bakımından 38 bölümde incelenmiştir. Bu alanlardan bazıları müzik, tıp, askerlik, avcılık, ticarettir. Kitabın yazıldığı dönemde doğan çocuklara Türkçe isimler verildiğini de örnek vererek açıklamaktadır. Bu isimlerin köken olarak Türkçe, Arapça ve Farsça olduğunu belirtmektedir.

Arslan, M. (2014) "Öğrenenler Açısından Türkçenin Yapısal Özelliklerinin Yabancı Dil Olarak Öğrenimine Etkisi: Bosna Hersek Örneği." Bu makalede Boşnak öğrencilerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenme faktörleri incelenmiştir. Yabancı dil olarak Türkçenin yapısal özelliklerine dikkat edilmiş ve öğrencinin anadilinin yapısal özellikleri yabancı dil öğrenimini etkileyen önemli faktörler olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, Boşnakların Türkçeyi öğrenmelerinde Türkçenin fonetik, morfolojik, anlamsal ve sözdizimsel özelliklerindeki farklılıkları belirlemektir. Araştırma kapsamında 178 Boşnak öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre yabancı dil olarak Türkçe öğreniminde okuma ve yazma becerilerinin gelişmesi, çoğul sözcüklerin kolay öğrenilmesi, Türkçe seslerin kolay öğrenilmesi, sözcüklerde cinsiyet kategorisinin olmaması ve diğer sebeplerden dolayı olumlu etkenler tespit edilmiştir.

Arslan, M. Karçiç, S. (2015) "Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi;" Söz konusu çalışmada Türkiye'deki yayıncılar tarafından hazırlanan ve Türk oyuncuların oynadığı sinema dizilerinin, yabancılara Türkçe öğretime etkileri incelenmiştir. Görsel ve işitsel araçların günümüzde çok çeşitli ve kolay erişilebilir olması dil öğretimi de hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Günümüz dünyasında görsel ve işitsel araçların başını diziler ve filmler çekmektedir. Dizi ve filmlerin konuları ve içeriği çoğunlukla bu araçların oluşturulduğu dilin kültürünü de yansıtmakta ve dil öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemiyle Saraybosna'da ikamet eden 112 katılımcının ankete katılmasını sağlayarak sonuçlar incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda,

katılımcıların kendi serbest ve odaklanabildikleri ortamlarda Türkçe'yi daha kolay öğrenebildikleri görülmüştür. Çalışmada dil öğrenmede ana dillerinde seslendirme yapılmamış dizilerin etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca diziler aracılığıyla kültür aktarımı yapılabildiği görülmektedir. Bosna Hersek ile Türkiye'nin arasında tarihten gelen ortak kültür özellikleri nedeniyle Bosna'da gösterilen Türk dizileri, insanları bir anda Türkçe öğrenmeye teşvik etmiştir. Dizilerin, izleyicilerin defalarca tekrarlanan sözcükleri daha çok işitmesinin, kelimelerin bilinçaltına yerleşmesini ve kolay ezberlenmesini sağladığı kaydedilmektedir. Türkçedeki mecaz ifade ve deyim zenginliğinin daha iyi anlaşılmasında dizilerin etkisinin büyük olduğu tespit edilmektedir.

Arslan, M. (2015) "Türkçe Ve Boşnakça İsimlerde Çokluğun Kullanımı Ve Bunların Türkçe Öğretimine Etkileri"; Bu makale Türkçe ve Boşnakça isimlerde çoğul kategorisinin yapılanması ve Türkçe öğretimine etkisi üzerine hazırlanmıştır. Bu makale Türkçe ve Boşnakça dillerini karşılaştırmaktadır. Bu bağlamda Türkçenin cinsiyet kategorisinin olmaması ve Boşnakçanın cinsiyet kategorisinin olması ile ilgili bir karşılaştırma yapılmıştır. Boşnaklar ve Türkler arasındaki kültürel ve tarihi bağları dikkate aldığımızda ve bu etkileşimin halen devam ettiğini ve daha da geliştiğini gördüğümüzde bu çalışma Boşnaklara Türkçenin öğrenimi ve öğretimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bakışçı, S. Arslan, M., Osmanbegoviç, S. (2015) "Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi ve Öğrenciler Açısından Problemler", isimli çalışmada, Bosna Hersek'teki öğrencilerin ana dili olarak Türkçe konuşan bireylerle pratik yapamadıkları, Türkçenin cümle yapısının Boşnakçadaki cümle yapısından farklı olduğu, dil konusunda uzman öğreticilerin sayısının yetersiz olması, uygulanan öğretim yöntemi, ana dilde eğitim, öğretim üyeleri ile birlikte ortak projelerin yürütülmemesi ve motivasyon eksikliği gibi temel sorunlar tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda, Bosna Hersek'te Türkçe ile sık pratik yapma fırsatının olmaması, doğal ortamda hedef dilin duyulamaması ve hissedilememesi temel problemler olarak sayılabilir. Ayrıca öğretim görevlileri ile ortak projelerin yapılmamasının da direkt olarak motivasyonla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Boylu, E. Çangal, Ö. (2015). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna-Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Bu çalışmada Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna Türk Kültür Merkezi'nde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin konuşma kaygıları incelenmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin Türkçe konuşurken belirli bir düzeyde kaygı yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu endişenin büyük bir endişe olmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin konuşma kaygısı ortalamasının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda Türkçeyi sınıf dışında kullanma imkânı bulan öğrencilerin konuşma kaygısının diğer öğrencilere göre daha az olduğu belirlenmiştir.

Öner, A. Dedeic, A. (2015). “Bosna Hersek'te Türkçe” çalışmasında, Bosna Hersek'e Türkçenin girişi ve daha sonraki süreci ele alınmıştır. 1463 Yılında Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'i fethetmesiyle Osmanlı'nın ana dili olan Türkçe Bosna Hersek'e girmiştir. Bu yıldan itibaren Bosna Hersek'te okullarda Türkçe öğretilmeye başlamış, Türkçe şiirler ve kitaplar yazılmıştır. Osmanlı himayesinin bitip Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminin olduğu dönemde de Türkçenin etkisi devam etmiştir. Bu döneme kadar Türkçe olarak yayımlanan bazı gazeteler bu dönemde de Türkçe olarak yayımlanmaya devam etmiştir. Yugoslavya döneminde o dönemin devlet yapısı nedeniyle Türkçe ülkede zayıflamaya başlamış bir başka deyişle Türk dilinin zor ve karanlık dönemi haline gelmiştir. Türkçe, ülkenin yayın hayatında izini iyice kaybettirmeye başlamıştır. Eğitim sisteminde yapılan değişiklikler de okullarda Türkçe öğretiminin iyice zayıflaması sonucunu meydana getirmiştir. Bu makale aynı zamanda Bosna Hersek 1992-1995 savaşından sonra Türk dili için yeni bir dönemin başladığını anlatmaktadır. Bosna Hersek'te yeni Türkoloji kürsüleri açılmaya başlandığı belirtilmiştir. Ayrıca Türkçe dil kursları açılarak Türkçe yayın yapan medya kuruluşlarının etkisinin güçlendirildiği sonuca varılmıştır.

Çangal, Ö. Yılmaz, C. (2017). “Seçmeli Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Çocuklar İçin Hazırlanan “Haydi Türkçe Öğrenelim” Dil Öğretim Setine Yönelik Bir Değerlendirme”, çalışmasında, Türkçenin seçmeli ders olarak öğretildiği devlet okullarında öğrenim gören Bosna Hersekli çocuklar, “Haydi Türkçe Öğrenelim” dil öğretim kitap seti ile değerlendirilmiştir. Söz konusu “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinde, dil öğretimi sırasında kültürel unsurların öğretiminin de gerçekleştirildiği tespit

edilmiştir. Kitap setinde hem kaynak hem de hedef dilin kültürüne ait özelliklere yer verildiği görülmüştür. Bu çalışmada, “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinde bulunan etkinlik ve alıştırmaların basit öğrenme ile başlayıp zor öğrenmelere giden bir yöntemle yazıldığı belirlenmiştir. Öğrencilere ilk olarak yakın çevrelerinde bulunan veya günlük hayatta sıklıkla kullanılan nesnelere öğretilmektedir.

Aksoy, Ö. (2018) “Bosna Hersek’te Alfabe Meselesi Ve Boşnak Yazı Dilinin Sadeleştirilmesine Yönelik Türkiye İle Paralel Olarak Yapılan Reform Çalışmaları”; çalışmasında Osmanlı Devletinin Tanzimat döneminde Türk ve Boşnak aydınların Bosna-Hersek’teki dil ve edebiyat üzerine yaptıkları çalışmaları ele almaktadır. Boşnak aydınlar bu dönemde Arap alfabesini sadeleştirerek Boşnakçaya uyarlamaya çalışmışlardır. Edebi eserlerde ise sadeleşmeye gitmişlerdir. Arap harflerinin sistematik bir şekilde Boşnakçaya katma çalışmalarının iki temel nedeni vardır. Bunlardan biri Boşnakların eğitim düzeylerinin artırılması ile birlikte tüm Boşnaklar arasında düşünsel ve yazınsal olarak birliğin sağlanmasıdır. Diğer neden ise Boşnakların Türk milleti ve İslam dünyasından koparılması ve bağların her zaman güçlü kalması çabalarıdır. Bu dönemde Türk aydınlarında ise Batılılaşma çabaları ve Türk dilinin yabancı dillerin etkisinden çıkarılması çalışmaları görülmektedir. Halkın konuştuğu düzeyde ve herkes tarafından anlaşılır bir dil kullanılmaya çaba gösterilmiştir. Ancak yapılan bu çalışmalar, pratikte halka tam anlamıyla aktarılamayarak sonuca ulaşmamıştır.

İlgili çalışmalar bölümünde Balkanlarda yazılan, kültür öğeleri içeren bazı kitaplar ele alınmıştır. Ele alınan çalışmalar kronolojik olarak sıralanmıştır:

- Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi alanında yazılan önemli eserlerden biri 1631 yılında Muhamed Hevai Üsküfi tarafından yayınlanan ilk *Boşnakça-Türkçe sözlüğüdür (Bosansko Turski Rječnik)*. Muhamed Hevai Üsküfi, Bosna-Hersek’in Tuzla şehrinde doğmuştur ve Bosna-Hersek tarihinin en önemli yazarlarından biridir. Avrupa’da ve dünyada Slav dünyası alanında çalışan birçok bilim insanı, onun 1631 tarihli Boşnakça-Türkçe sözlüğünü önemli bir eser olarak görmektedir. Üsküfi’nin Boşnakça-Türkçe sözlüğünde Türkçe olarak yorumlanmış 800’den fazla yerli ve özgün Boşnakça sözcük bulunmaktadır. Boşnakça- Türkçe Sözlüğü Manzum olarak yazılmıştır ve yazıldığı dönem özellikleriyle etkileyicidir.

- *Boşnakça Türkçe Öğretmeni (Bosanski Turski Učitelj)* Türkçe-Boşnakça ve Boşnakça-Türkçe olarak yazılan ilk iki dilli dilbilgisi kitabıdır. (1893) İbrahim Edhem Berbić tarafından yazılmış ve aynı yıl İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu az bilinen iki dilli gramer, Türkçe öğrenen Boşnaklar ve Boşnakça öğrenen Türkler için tasarlanmıştır. *Boşnakça Türkçe Öğretmeni* kitabı 267 sayfalık bir önsöz ile birlikte, önce Türkçe sonra Sırpça-Hırvatça metinler içermektedir. Yazım ve fonetik terimler için Sırpça-Hırvatça terimler Berbić'in dilbilgisinde özellikle dikkat çekmektedir. Yazarın kendini içinde bulduğu durum, sık sık Sırp-Hırvat dilinde olmayan ve Arap alfabesi kullanımdayken Türk dilinin o zamanki durumuyla ilgili olan terimleri adlandırmak zorunda kalmasıydı. Yazar Berbić, çok genç yaşta okumak için İstanbul'a, daha sonra bazı Avrupa merkezlerine gitmiştir. Veteriner Fakültesinden mezun olmuş bir Veteriner Hekimdir. İbrahim Edhem Berbić, İstanbul'da Boşnaklarla temas halindeyken Türkçe öğrenmenin ne kadar zor olduğunu çünkü ders kitabı ya da sözlük olmadığını fark etmiştir. Bu yüzden Boşnakça-Türkçe / Türkçe- Boşnakça dilbilgisi kitabını yazmaya karar vermişti. İbrahim Edhem Berbić'in dilbilgisi kitabını 1893'te İstanbul'da masrafları kendisine ait olmak üzere basılmıştır (Karadža-Garić, Vejzović, 1984, s. 41)
- Günümüze kadar Balkan dillerine Türkçe aracılığı ile geçen sözcüklerle ilgili çok sayıda çalışma ve eser bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemli eserlerden biri Abdulah Skaljić'in *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku (Sırp-Hırvat dilinde Türkçe sözcükler)* adlı sözlük gelmektedir. Bu sözlüğün Boşnakça Türkçe sözcükleri derleyip birleştirdiği kaydedilmektedir. Türkçe kökenli ve zaman içinde Boşnakçaya geçmiş 8.742 Türkçe sözcük bulunmaktadır.
- *Çağdaş Türk Dilinin Dilbilgisi (Gramatika Suvremenoga Turskog Jezika) (1996)* – Prof. Dr. Ekrem Čaušević tarafından Hırvatistan'ın Zagreb şehrinde 1996 yılında yayımlanan başarılı bir eserdir. Bu kitaptaki dilbilgisel kategoriler çağdaş dilbilgisi yönünden incelenmektedir. Bu durum ile eser, yeni bir anlatım yöntemi ile öne çıkmakta ve daha önce yazılmış benzer örneklere göre farklı olma özelliği kazanmaktadır. *Çağdaş Türk Dilinin Dilbilgisi* kitabı üç bölümden oluşmaktadır: Bu bölümler *Fonetik ve Fonoloji, Sentaks Unsurlarıyla Morfoloji ve Sentaks (Cümle)* başlıkları altında işlenmektedir. Yazar, birinci bölüme (Fonetik ve Fonoloji) başlamadan önce Türkiye'de kullanılan Türk dili ile ilgili bilgiler vermiş, diğer Türk dilleri içinde Türkiye Türkçesinin yerinden bahsetmiştir. Türk halkları ve Türk toplulukları ile bilgi vermiştir. Söz konusu kitabın

ilk bölümünde Türk alfabesi ve Türkçe'nin yazım kurallarından bahsedilmektedir. Her bölümün ilk başında ise bölümde bahsedilen dilbilim özellikleri anlatılmakta ve yazarın anadili ile farklılıklarından bahsedilmektedir. Bu yaklaşımla verilen bilgiler ise kitabın değerini artırmaktadır.

- Şenel, M. (2011) *Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından Türkçe-Boşnakça Bir Sözlük*. Bu çalışmada, Osmanlı döneminde Boşnaklara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış Türkçe – Boşnakça sözlüğü incelenmiştir. Bosna Hersek'in Tuzla şehrinde Tuzla Arşiv Kütüphanesinde bulunan Türkçe-Boşnakça sözlüğü ele alınmıştır. Söz konusu Türkçe – Boşnakça sözlüğün Bosna Hersek'te en önemli Türkçe kaynaklarından biri olduğu tespit edilmiştir. Bu sözlüğün Türkçe ve Boşnakça sözcüklerin yanı sıra, Yabancılara Türkçeyi öğretmek için yazıldığı incelenmektedir. Bu sözlük, yabancılara Türkçe öğretmek için bir kitap gibi yazılmıştır. Gazi Hüsrev Beg kütüphanesinde bulunan ve aynı dönem içerisinde yazılmış diğer sözlüklere göre dil özellikleri ve kültürü açısından daha geniş bilgi verdiği tespit edilmiştir.
- İsen, M. (2013) *Balkanlarda Türkolog Olmak*; Bu çalışmada, Balkanlardaki halkların Türkçeyle ilişkisi incelenmiştir. Balkan dillerine Türkçe sözcüklerin girmesiyle, Türk medeniyetinin Balkan halkını ne kadar etkilediği görülmektedir. Balkan dillerinde bulunan Türkçe sözcüklerin bir kısmı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda Balkan bölgesindeki ilk Oryantalistik bölümü 1926 yılında Sırbistan'ın Belgrad şehrinde açılmıştır. Balkanlarda Türkçe üzerine yapılan çalışmalarda, başta Macar ve Bulgar Türkologların daha çok bu bölgede ağız araştırmaları yaptığı tespit edilmektedir. Ayrıca Bosnalı ve Arnavut Türkologların Türkizm, yani Türkçeden geçen alıntılar üzerine yapılan çalışmalar ele alınmaktadır. Balkan bölgesindeki Türkoloji çalışmaları kapsamında, Türkçeden Balkan dillerine çeviri çalışmalarına önem verildiği incelenmektedir. Bunun yanı sıra Balkan ülkelerinin tarihçilerinin, tarihi kaynaklarla ve arşivlerle yaptıkları çalışmalar yer almaktadır. Türk edebiyatı çalışmalarını Bulgaristan, Makedonya, Kosova ve Bosnalı araştırmacıların sürdürdüğü tespit edilmiştir.
- Filan, K. (2014) *Turski Jezik U Bosni U Osmansko Doba (Osmanlı Döneminde Bosna'da Türk Dili)* adlı çalışmada, Osmanlı döneminde, Bosna Hersek'te Türkçenin kalıcı ve güçlü bir şekilde varlığını korumuş olması ele alınmıştır. Söz konusu çalışmada, Osmanlı döneminde, Boşnak dilinde basılan yazıların yanı sıra, Arapça,

Türkçe ve Farsça yazıların da yayınlandığı belirtilmiştir. Arapça ve Farsça ile birlikte Türkçe, yüzyıllardır eğitim ve öğretimin dili olmuştur. Ayrıca söz konusu diller, Bosna Hersek'teki üst sosyal tabakaların özelliği olarak varlığını sürdürmüştür.

- Lindita Latifi Xhanari'nin hazırladığı *Balkan Dillerindeki Ortak Türkizmalar Sözlüğü* (2015), Balkan Dilleri ve Türk Dili ile ilgili çalışma yapanlar için önemli bilgileri bünyesinde barındırmaktadır. Yayınlandığı zamanda kendi alanında öncülük eden eserin diğerlerinden farklı olduğu taraf sekiz Balkan dilinde ortak olarak kullanılan Türkizm öğelerini incelemesidir. Eserde yazılı olan ortak Türkizmler halen Balkanlar coğrafyasındaki sekiz ülkede yaşayan insanların uyruk farketmeksizin günlük hayatta kullandığı ve aynı anlama gelen sözcükler olup bu anlamda öneme sahiptir. Bosna Hersek, Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Yunanistan ve Romanya'da kullanılan 5000 civarında anlamdaş sözcük bu eserde yazılmıştır. Bu sözcükler, kökeni Türkçe olan ve hem Türkçe yapım ekleri hem de Balkan dillerinin kendine özgü yapım ekleri ile birlikte kullanılmaktadır. Kitapta öncelikle Türkçe sözcüklerin Türkçe sözlüklerinde yazılı olan anlamları sonrasında ise Balkan dillerindeki eş anlamlı sözcükleri verilmiştir. Kitapta kökeni Türkçe olan sözcüklerden Türkçe'den veya Balkan dillerinden yapım eki alanların sözcük ailesi de belirtilmiştir. Balkan dilleri alanında çalışma yapanlar için en dikkat çeken kısım yerel Balkan dillerinden ek alarak türetilen sözcüklerdir. Türkizmlerin günümüzde tüm Balkan dillerinde önemli bir izi bulunmaktadır. Türklerin Balkanlarda hüküm sürdüğü yıllarda bu coğrafyadaki yerel dillere giren sözcükler, buldukları dönemdeki anlamları ile bu dillere yerleşmiştir.

Bosna Hersek'te Türkçe faaliyetleri üzerine yapılmış sempozyum ve çalıştayların sayısı azdır. Son yıllarda Türkçe üzerine sempozyumların sayısının artırılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan sempozyumlar ilerleyen sayfalarda ele alınmıştır. Eylül 2015'te Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Uluslararası Türk Dili Sempozyumu düzenlenmiştir. Bu, 26 Eylül 1932'de Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimiyle gerçekleştirilen Birinci Uluslararası Türk Dili Sempozyumu anısına, Bilkent Üniversitesi (Ankara) tarafından 2005 yılından bu yana her yıl Eylül ayının son haftasında düzenli olarak düzenlenen onuncu bilimsel toplantıdır. Bu sempozyumu 2015 yılında Saraybosna Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi ortaklaşa hazırlamış, Yunus Emre Enstitüsü ile Türkiye-Azerbaycan Dostluk, İşbirliği ve Dayanışma Vakfı

da sempozyuma katılmıştır. Bu sempozyum kapsamında Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Kerima Filan bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında, 10uncu uluslararası sempozyumun Saraybosna Felsefe Fakültesi'nde düzenlenmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmişti.

2015 yılı Eylül ayında Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi ve Nevşehir'deki Hacı Bektaş Veli Üniversitesi tarafından düzenlenen iki günlük Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu gerçekleşmiştir. Saraybosna Felsefe Fakültesi Türk Dili Bölümü'nün 65. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen sempozyuma başta Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi olmak üzere Nevşehir'den 100'e yakın katılımcı gelmiştir. Ayrıca Hırvatistan, Sırbistan, Türkiye, Azerbaycan, Litvanya ve Estonya'daki diğer üniversitelerden çok sayıda katılımcı gelmiştir. Sempozyum Düzenleme Kurulu Üyesi Prof. Dr. Alena Catoviç Türk kültürü araştırmaları konulu ilk sempozyumun geçen yıl Nevşehir'de düzenlendiğini söylemişti. Bu sempozyum Saraybosna Felsefe Fakültesi Türk Dili Bölümünün 65. Yıldönümünde düzenlenmiştir.

2016 yılı Aralık ayında "Bosna Hersek Federasyonu Türkçe Öğretmenleri" Derneği, Yunus Emre Enstitüsü Mostar Türk Kültür Merkezi işbirliğiyle Mostar'da Türk Dili ve Edebiyatı 4. sınıf öğrencilerine yönelik "Türk Dili Uygulamasında Metodoloji" adlı bir proje gerçekleştirmiştir. Atölye çalışmalarının teorik kısmına ek olarak, öğrenciler pratik kısımda da başarılı bir şekilde ustalaşmışlardır. Program, iki hafta süren dört çalıştaydan oluşmuştur.

Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Yunus Emre Enstitüsü işbirliğiyle 11-14 Mayıs 2017 tarihlerinde Zenica'da sempozyum düzenlenmişti. Bu sempozyum, "Geçmişten Günümüze Balkanlar'da Süreli Yayınlar da Türkçenin Yeri ve Önemi" konulu olarak düzenlenmişti. Sempozyumun temel amacı, Osmanlı egemenliği döneminden günümüze Balkanlar'da yayınlanan Türkçe süreli yayınları sunmaktır. Söz konusu süreli yayınların amacı, hedef ve içeriklerini incelemek, günlük yaşamdaki yerine bakmak ve hükümet üzerindeki etkisini tespit etmektedir. Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda düzenlenen uluslararası sempozyumda 46 bilim insanı 38 bilimsel bildiri sergilemiştir. Sempozyumda sunulan bildiriler, bu konuyu bilimsel açıdan detaylı bir şekilde incelemektedir. Ayrıca eski

çağlardan günümüze kadar varlığını sürdüren Türk dilinin devam eden önemine dikkat çekmişlerdir.

2017 Türk Dili Yılı münasebetiyle Türk Dil Kurumu tarafından Saraybosna'da bir sempozyum düzenlenmişti. Sempozyum, 31 Temmuz – 4 Ağustos 2014 tarihleri arasında “Uluslararası Genç Türkologlar Dil Sempozyumu ve Biz Aynı Hikayenin Çocuklarıyız Festivali” konulu olarak düzenlenmişti. Söz konusu sempozyumun amacı, dünya ülkelerinde özellikle de Türkiye ile tarihi beraberliği olan Bosna Hersek'te Türk dili konusunda farkındalık oluşturmak, Boşnaklar ile Türkler arasında sağlam temelli kültürel ve dilsel köprüler oluşturmak, Türk dili üzerine saha çalışmaları yapmak, iki ülkede dil konusunda çalışma yapan insanları bir araya getirerek ortak çalışma yürütme imkânları yaratmak amacıyla yapılmıştır. Bu sempozyumun programında Türkiye'den ve yurt dışından 30 genç Türkolog dil alanında çalışmalarını sunmuştu. Bu sempozyum programında ayrıca TDK tarafından yayınlanan Boşnakça Türkçe sözlük de tanıtılmıştı. Bu sözlüğün tanıtımı kapsamında, tanıtılan sözlüğün 1000 nüshasının Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla Bosna Hersek'teki ilgililere dağıtılacağı belirtilmişti (TDK, Çevrimiçi kaynak).

2019 yılı Nisan ayında Saraybosna'da Bosna Hersek üniversitelerinde Türkoloji konulu çalıştay düzenlenmişti. Türkiye Cumhuriyeti Saraybosna Büyükelçiliği Eğitim Ofisi tarafından Bosna Hersek Üniversiteleri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin mevcut durumu ve geleceğinin tartışıldığı bir çalıştay düzenlemiştir. Toplantıya Bosna Hersek'te Türk dili ve edebiyatı eğitimi verilen dört üniversitenin rektörleri, dekanları ve profesörlerinin yanı sıra Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü, Şarkiyat Enstitüsü ve Saraybosna Uluslararası Üniversitesi (IUS) temsilcileri katılmıştır.

11 Nisan 2019 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Saraybosna Büyükelçiliği binasında Türkolojinin Gelişimi Birinci Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştaya Zenica Üniversitesi Rektörü, Felsefe Fakültesi Dekanı ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı katılmıştı. Ayrıca rektörler, dekanlar, Türkoloji bölüm başkanları ve Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi, Mostar'daki Džemal Bijedić Üniversitesi ve Saraybosna'daki Uluslararası Üniversite'nin Türkoloji bölümlerinde öğretim görevlileri katılım sağlamışlardır. Çalıştay, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği Eğitim Ataşesi Vasio Ete'nin açılış konuşmasıyla başlamıştır. Ardından Zenica Üniversitesi

rektörü Prof. Dr. Damir Kukić Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün Zenica Üniversitesi'nde ve Zenica-Doboj Kantonunun sosyo-kültürel gerçekliğinde çok önemli bir yer tuttuğunu özellikle vurgulamıştır. Zenica Üniversitesi rektörü, sunumunda, öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yoğun ilgi gösterdiğinden, özellikle de Bosna Hersek ile Türkiye Cumhuriyeti'nin birbirine güçlü ve kopmaz kültürel ve tarihi bağlarla bağlı olmasından söz etmiştir.

1.8. BOŞNAK- TÜRK KÜLTÜR İLİŞKİLERİ

1.8.1. Bosna Hersek Tarihi ve Boşnakçaya geçen Türkçe sözcükler

Bosna Hersek, Balkanların batısında yer almaktadır. Bosna Hersek'in sınır komşuları olarak Karadağ (güney), Hırvatistan (kuzey ve batı) ve Sırbistan (doğu) ülkeleri bulunmaktadır. Bosna Hersek coğrafi olarak iki bölgeden oluşmaktadır: Ülkenin kuzeyi, ortası ve doğusunu kapsayan ve başkentin de bulunduğu bölge Bosna, güneyini kapsayan ve Adriyatik denizine kadar inen bölümüne de Hersek bölgesi denmektedir. 10ncu yüzyılda bu bölgede hakim olan Bizans İmparatoru Konstantin Porfirogenit *De administrando imperio* (958) adlı eserinde Bosna Nehri'nin geçtiği coğrafi bölgeye *horion Bosona* adını vermiş ve tarihte ilk Bosna ismi böylece yazılı olarak ortaya çıkmıştır (Imamović, 1998, s. 24-28). “*Bosna*” sözcüğü “iyi insanların bölgesi” anlamına gelmektedir.

Boşnakça, Boşnaklara ait dildir. Dünyada Bosna Hersek ülkesinde, Sancak bölgesinde (Bugünkü Sırbistan ve Karadağ sınırları içerisinde kalan bölge) ve diasporadaki Boşnaklar (Yurt dışında yaşayan Bosna Hersek vatandaşları) tarafından konuşulmaktadır. Osmanlı Devletinin Bosnayı fethetmesinden önceki dönemlere ait Boşnakça dilinin izlerini taşıyan eserler bulunmaktadır. Bu eserler arasında Ortaçağ dönemindeki kralların fermanları ve saraylardaki yazışmalara ait örnekler ve Bogomil (Eski Bosna Krallığı) dönemindeki mezar taşlarıdır. Bahsi geçen döneme ait eserlerdeki dil kilise Slavcasına yakındır. Eserlerde Kiril alfabesinin yanı sıra Boşnaklara özgü olan ‘Bosančica’ alfabesi kullanılmaktadır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde ise Lâtin alfabesi kullanılmaya başlamıştır. Boşnakçanın dil özelliklerinin en çok görüldüğü eserler 14ncü ve 15nci yüzyıllarda Boşnakçaya uyarlanmış Arap alfabesi ile

yazılan mezar taşlarında, ‘Alhamiyado’ edebiyatında ve devlet belgelerinde görülmektedir (Halilović, 1991, s. 21-50). 13. yüzyılın sonlarına doğru Bosna Krallığı Balkan coğrafyasındaki en büyük yüz ölçümüne sahip, ekonomik ve yönetsel olarak en büyük devlet konumunda bulunmaktaydı (Začinović, 2003, s. 9). Bosna Krallığı’nda Krallığa bağlı Bosna Kilisesi bulunmaktaydı ve ülkede yaşayanlar “Bogomil” adı verilen bir mezhebe bağlıydı. O dönemde bölgede hâkim mezhep olan Ortodoksluktan çok farklı inanç ve geleneklere sahip olan Bogomiller, Osmanlı fetihlerinden sonra zamanla İslamiyeti kabul etmişlerdir (Bozkurt, 2010, s. 81).

1463 yılında Osmanlı Devleti’nin bölgede hâkimiyet kurması ile birlikte bölgenin inançları ile birlikte sosyo-kültürel yapısı da değişikliğe uğramıştır. Yaklaşık 130 yıllık bu dönemde, Bosna yavaş yavaş bir Osmanlı eyaletine dönüştü ve hassas jeostratejik konumu nedeniyle askeri güçler ve lojistikler yerleştirildi. Zanaatkârlar orduya çeşitli hizmetler verdi. Osmanlı ordusuyla birlikte çok sayıda imam, molla ve şeyh geldi (Kasumović, 1999, s. 81). 16. yüzyılın ortalarında Bosna’da İslam’ı kabul edenlerin en yoğun olduğu dönem sona ermişti ve düzenli Osmanlı birliklerini oluşturan Türkler eyaletten ayrılmıştı. Bosna’da, yabancılar ülkeden ayrılınca, İslam’ı benimseyen ve askere alınma hakkı kazanan yerli insanlar arttıkça, İslamlaşma, nüfus yapısında önemli değişikliklere yol açmıştı. Bosna’da Osmanlı yönetiminin kurulmasından sonra, yerli halk, özellikle askeri birliklerin konuşlandığı merkezlerde, Türklerle temas halinde yaşadı ve bu da bir dereceye kadar "iki dillilik" ile sonuçlandı. Yerel halk tarafından kabul edilen, bilinen veya bir şekilde anlaşılan Türkçe, Türk fatihlerinin ve göçmenlerinin Eski Osmanlı dilinin özelliklerini Balkanlara taşıdığı.

Bosna Hersek’te Osmanlı Devletinin egemenliğinin sürdüğü yıllarda özellikle Boşnaklar ile Türkler arasındaki ticaretin yoğun olduğu ve Osmanlı Ordusunun karargâhlarının bulunduğu şehirlerde Türkçe, insanlar arasında iletişim dili olarak kullanılmıştı. Bu dönemde sadece Müslüman Boşnaklar değil Bosna-Hersek’te yaşayan Hristiyanların bir kısmı da 19. yüzyıla kadar Türkçe öğrenmişlerdir. 18. yüzyıla kadar Ortodoks, Katolik ve Yahudi inancına mensup ticaret insanları da Türkçe öğrenmek için büyük çaba içerisindeydiler. Türkçe onlara bütün İmparatorluk sınırları içinde yeni iş anlaşmaları ve ticaret yapmalarını sağladı. Sultan ordusundaki askerlerin çoğunluğu Türk’dü. 16. yüzyılın sonlarında Sultan Ordusunun ülkeden çekilmesiyle birlikte Boşnak halkının çoğunluğu ile Türkler arasındaki doğrudan dilsel temas azalmıştı.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin resmi dili Türkçe ve resmi dini İslâm'dı. Bosna Hersek'te yaşayanlar için Türkçe sadece iletişimsel olarak değil sembolik olarak da önemliydi. Çünkü Türkçe'yi konuşup yazabilenler doğrudan İslâm medeniyetine ait olmuş, Osmanlı Devletinin sosyal ve siyasi yapısına da girmiş olarak görülüyordu. Müslüman Boşnaklar için Türkçe konuşmak da İslâm dinine yakın olmak anlamına geliyordu. Bu dönemde Türkçe ve özellikle dini çağrışımları olan isimler öne çıkmaktaydı. Osmanlı eğitim sistemi ile Bosna Hersek'te bulunan okullarda Türkçe öğretilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde en önemli eğitim kurumları mektepler ve medreselerdi. Söz konusu mekteplerde Müslüman Boşnaklara Türkçe eğitimi veriliyordu. İslam dininin en hızlı yayıldığı bu zamanlarda Bosna-Hersek'te yeni mektepler ve medreseler açılmaktaydı (Čaušević, 2014, s. 25). Böylece bu kurumlarda eğitim alan Boşnaklar Türkçe konuşabiliyorlardı.

Osmanlı eğitim sistemi sayesinde Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi hızla artmıştı. Çoğunluğunu Müslüman Boşnakların oluşturduğu birçok insan bu dönemde Türkçe eğitimi görmüştü. Ülkede İslamı kabul edenlerin sayısının hızla artması, Osmanlı ile ekonominin ve ticaretin hızla yükselmesi nedenleri ile mektep ve medreselerin sayısında da bu dönemde hızlı bir artış görülmüştür. Sadece kentsel nüfus değil kırsal kesimdeki nüfusun çoğunluğu bir dereceye kadar Türkçe ve dinsel bilgiler elde etmişlerdir (Kasumović, 1999, s. 80).

15. ve 16. yüzyılın başında Bosna'da bir dizi eğitim kurumu olmuştu, ilk mektep ve muallimhane, 16. yüzyılın başından beri medreselerden yoksun ortaokullar, daha sonra yüksek eğitim kurumları açılmıştı. Boşnak kütüphaneleri ve arşivleri, Türkçe'nin tek dilli, iki dilli ve hatta üç dilli sözlüklerinin çok sayıda el yazmasına sahiptir. Bunların en popüler olanı 1632 yılında Mehmed Hewai Uskufi (Üsküfi) tarafından yazılmış çok yönlü Türkçe-Boşnakça sözlük Makbûl-i ârif Bosnian olmuştu (Kadrić, 2008, s. 317-328).

Bosna'da Türk dili ile birlikte resmi dil (yönetim) statüsüne sahip olan ancak aynı zamanda yüksek edebiyat ve bilim dili olan Osmanlı dili de kullanılmıştır. Yine de Bosnalı Müslümanlar ve Hıristiyanlar Türk dilini prestijli bir dil, Müslümanlar ise Türklerle birlikte tanımlanmak amacıyla dini ve kültürel kimlik dili olarak

algılamışlardı. Bununla birlikte, bu popüler Türkçe dil çeşitliliğine rağmen Boşnaklar anadillerinden vazgeçmemişlerdir. Büyük olasılıkla Bosna Hersek'te iki dilin alternatif bir uygulaması olarak gerçek bir iki dillilik yoktu ve muhtemelen iletişimsel yeterliliklere sahip çok sayıda iki dilli konuşmacı olmamıştı. Her ne kadar Bosna'da Osmanlı yönetimi uzun sürse de, Bosnalıların eğitim gördüğü medreselerin sayısı göz önüne alındığında, “iki dilli” konuşmacı sayısı azdı. Buna rağmen de Türkçenin, Müslümanlar açısından prestijli bir dil olması nedeniyle, şehirlerde Türkçenin, çok az Türk bulunduğu zamanlarda bile duyulması mümkündü. Osmanlı hâkimiyetinin sonlanıp Avusturya-Macaristan idaresine girmeden hemen önce devletin resmi kayıtlarına göre ülkede 917 mektep, 43 medrese, 28 rüşdiye ile birlikte başkent Saraybosna'da bir ticaret okulu, bir öğretmen okulu ve bir askeri okul bulunmaktaydı (Seyhan, 2012, s. 103). Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti eğitim konusunu ihmal etmemiştir. 1878 yılında Avusturya-Macaristan Monarşisi Bosnada yeni bir hükümet, yeni ekonomik ve sosyal ilişkiler kurmuş ve aynı yıl Türkçeyi resmi dil olmaktan çıkarmıştı. 1878-1908 döneminde, yani işgalden Bosna Hersek'in ilhakına kadar, Saraybosna vatandaşlarının inisiyatifinde Boşnakça ve Türkçe birkaç derginin basılmasına başlanmıştı. 1884 yılında Türkçe gazete olan ‘*Vatan*’ Saraybosna'da yayınlanmaya başlamıştı (Geçer, 2010, s. 186).

Türkçenin Bosna-Hersek'te ortadan kaybolması tarihi ile ilgili olarak, Müslümanların Türkiye'ye göçü belirtilmelidir. İmamoviç'e göre, Bosnalı Müslüman tahliyesinin ilk dalgası 1878'de işgali izledi, ikincisi 1881'de askerlik hizmetinin başlaması, üçüncüsü 1882'de Müslüman isyanı, dördüncüsü 1899'da başlayan Müslümanların dini, vakıf ve eğitim özerkliği için başlayan mücadeledir. 1908'deki ilhaktan sonra beşinci ve Balkan savaşları sırasında altıncı (1912-1913) göç izlenmişti. Osmanlı Bosnasında herhangi bir şehrin sakinlerinin Türkçe'yi bildiklerini tahmin etmek mümkün değildir. Çünkü Türk dilinin öğrenmesi birçok unsura (kentin büyüklüğü ve idari durumu, ticaret ve kültürel gelişimi) bağlıydı. Saraybosna, Travnik, Banja Luka ve diğer şehirlerdeki Türk askerlerinin sayısı, eğitim kurumları, yerel nüfusun Türklerle olan sosyal temaslarının Türkçe öğrenilmesi için büyük rolü vardı. Orduda bulunan veya savaşa katılan erkekler dışında Türkçe konuşan Boşnak nüfusunun sayısı azdı. Türk dilini öğrenme fırsatını bulan Boşnaklar arasında İstanbul'a eğitime giden kişiler olmuştu.

1.8.2. Boşnak diline Türkçenin etkisi

Ortaçağ döneminde günümüz Bosna Hersek topraklarının bulunduğu bölgedeki imparatorluk ve krallıkların devlet belgelerinin Bosançica alfabesi ile Boşnakça olarak yazıldığı görülmüştür. Buradan hareketle Boşnak dilinin yazılı kanıt olarak Ortaçağ'dan bu yana konuşulduğu ve yazıldığı kabul edilmektedir. Bizans İmparatorluğu'ndakiler 12. yüzyılda bölgede bulunan halkı Bosnalılar konuştukları dili ise Boşnakça olarak tanımlamışlardır. Balkan dillerine ilk Türkçe sözcüklerin gelişi Osmanlı döneminde olmuştur. Osmanlı devletinin Balkanlara yerleşmesi sonucunda Balkanlarda yaşayan halklarla ilk temas kurulmuştur. Türkçenin Balkan dilleriyle etkileşime girmesiyle bu dillerde önemli etkileşimler ortaya çıkmıştır. Zamanla Türkçe sözcükler, bölgede yaşayan insanların günlük yaşamlarına da girmiştir. Geçmiş zamanlarda Türkçe'ye Arapça ve Farsça sözcüklerin katılması gibi, Türkçe sözcükler de Balkanlıların dillerinde kendine yer bulmuştur. Türkçe aracılığıyla Boşnakça diline katılan sözcükler için Turkizm, Orientalizm ve Turcizmi tanımları kullanılmaya başlanmıştır.

Boşnaklar Müslüman olduktan sonra Osmanlı okullarında eğitim almaya başlamışlardır. Ülkede bulunan mektepler, medreseler, rüşdiyeler, askeri lise, sanat okulları ve Vilayet Yüksek Okulu içinde en bilinen ve dönemin en popüler okulları başkent Saraybosna'da bulunan Gazi Hüsrev Bey Medresesi, Travnik şehrindeki Elçi İbrahim Paşa Medresesi ve Tuzla şehrinde bulunan Behram Bey Medresesidir. Bu dönemde medreselerdeki dersler Türkçe olarak okutulmuştur. Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey 1537 yılında kendi medresesinin yanına eğitim ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla kütüphane yaptırmıştır. Kütüphanede Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazılmış çok sayıda el yazması eser bulunmaktaydı (Kaya, 1997, s. 16).

Osmanlı'nın devlet idaresini yürütmesi ve Osmanlı okullarının varlığı ve bu okullarda Türkçe eğitim verildiği göz önüne alındığında Boşnakların bu dönemde Türkçe'yi iyi düzeyde konuştukları görülmektedir. Türkçe'nin Boşnaklar tarafından kabul görmesi ve konuşulması sadece devletin dili olmasından değil aynı zamanda ülkeye ticaret için gelen Türklerle iletişim kurabilmek içindir. Zaman içinde Türkçe Bosna Hersek'te toplumsal bir seviye olarak görülmüş, Türkçe'yi konuşanların toplum içindeki saygısı artmıştır. Bunun yanı sıra Boşnaklar, Osmanlı Devleti içinde seyahat etmek için de Türkçe'yi öğrenmişlerdir. Bosna'ya Türkler haricinde Araplar, Arnavutlar ve Tatarlar

da seyahat, ticaret veya ülkeye yerleşmek için gelmişler yine bu insanlarla Boşnaklar arasında da Türkçe iletişim dili olarak kullanılmıştır. Boşnakların konuştuğu Türkçe Osmanlı Türkçe'sinden daha farklıydı ve Boşnak Türkçesi olarak tanımlanmaktaydı. Türkçe sözcükler ile Boşnakça sözcükler iç içe geçmiş şekilde kullanılmaktaydı. Bosna Hersek'teki Osmanlı okullarında eğitim alıp daha sonra Türkiye'de yüksek eğitim almak için gelenler Osmanlı Türkçe'sini tamamen öğrenebilmiş ve konuşabilmiştir. Bosna Hersek'te Türkçe'yi anadil olarak konuşanların sayısı az olduğu için Türkçe ülkeye tam olarak hâkim olamamış ve hiçbir dönemde resmî dil olarak kullanılmamıştır. Bunun nedeni şu şekilde açıklanabilir; hedef dile sürekli maruz kalınmayan ve hedef dilin yaşamın her alanına hâkim olmadığı ortamlarda hiçbir dil anadilin yerini tutamaz. İnsanın doğasında kendi yaşadığı ortamlarda kendi anadilini bırakıp başka bir dili anadil olarak kabul etmek bulunmamaktadır (Čaušević, 2014, s. 28).

Anadilleri Boşnakça olan Mollâ Mustafa Başeski ve Salih Sıdkî, bu dönemde (Osmanlı Dönemi) Türkçe kitap yazmışlardır. Bu durum Bosna Hersek'te Türkçe eser verebilecek kadar Türkçe'ye hâkim yazarlar yetiştiğinin kanıtıdır. Sadece Türkçe değil diğer doğru dillerine de hâkim birçok yazar bulunmaktaydı. Başkent Saraybosna'da doğup büyümüş olan Salih Sıdkî 19. yüzyılda “Tarih-i Bosna” ve Mollâ Mustafa Başeski de 17. ve 18. yüzyıllarda ülkedeki olayları anlattığı “Rûz-nâme” adlı eseri yazmıştır (Začinović, 2003, s. 12-13).

Osmanlıların dile özen gösterdikleri ve Bosna Hersek topraklarında bir dil politikası izledikleri, 1866 yılında Bosna valisi Osman Paşa'nın isteği üzerine Vilayet matbaasının kurulmasından da anlaşılmaktadır. Vilayet matbaası Saraybosna'da kuruldu. Matbaa'nın tüm baskılarında Vuk'un yazım ilkelerine uyulması gerektiğine karar verildi. Bu nedenle Vilayet matbaasında kitap ve dergilerin basımı, plana göre, amirlerin kararına göre, açıkça tanımlanmış bir strateji ile gerçekleşti. Zagreb'de morfolojik yazım ilkelerine göre basılan Jukić'in Bosnalı Arkadaşı dışında, diğer dergiler (Bosanski vjestnik, Bosna, Sarajevski Cvjetnik ve Neretva) Bosna-Hersek topraklarında Vuk'un fonetik yazım ilkelerine göre basılmıştır. Boşnakça Dilbilgisi'nin yazarlarına göre, dergiler aynı anda Boşnakça ve Türkçe (Jahić - Halilović – Palić, 2000, s. 58), Arapça ve Kiril olarak basılmıştır. Matbaa, yukarıda geçen dergilere ek olarak, Kiril alfabesini kullanarak Türkçe ve Boşnakça veya sadece Boşnakça olarak çok sayıda vilayet idari belgesi (kanun, kararname, talimat vb.) basmıştır. Basımevi, diğer şeylerin yanı sıra Bosna

vilayetindeki ilkokullar için bir Primer (1867) ve Bosna vilayetindeki ilkokullar için ilk ders kitabı (1868) yayınladı (Šator, 2004, s. 61–64).

Osmanlı Döneminin sonlarına doğru ülkede Türkçe öğreniminin arttığı ve Türkçe konuşabilen, okuyup yazabilen insanların sayısının artması ile Türkçe gazeteler de çıkarılmaya başlamıştır. Şerif Osman Paşa'nın öncülüğünde İstanbullu Kadri Efendi Osmanlı Türkçe'sinde kullanılan eski harflerin dizgicisi olarak Bosna Hersek'te gazete çıkarılması için Saraybosna'ya görevli olarak gönderilmişti. 1866 yılında "Bosna Gazetesi" adı ile çıkan gazete dört sayfa olarak basılmıştır. Birinci ve dördüncü sayfalar Kiril alfabesi ile Boşnakça olarak, ikinci ve üçüncü sayfaları ise Cumhuriyet öncesi alfabe ile Türkçe olarak yazılmıştır. Bosna Gazetesi dışında Türkçe olarak basılmış iki gazete daha yayımlanmıştır; Gülşen-i Saray Gazetesi'nin Türkçe ilk sayısı 26 Aralık 1868'de yayınlanmış, 5 yıl sonra 1 Temmuz 1872 tarihinde yayın hayatı son bulmuştur. 2 Mart 1876 tarihinde ise Neretva gazetesi Türkçe olarak ilk sayısını yayımlamış ancak fazla uzun sürmeden 16 Aralık 1876'da yayımı sonlanmıştı (Začinović, 2003, s. 15-20).

13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma sonucunda, Osmanlı Devleti, Bosna-Hersek'ten ayrılıp Doğu Rumeli topraklarına doğru geri çekilmek zorunda kalmış, Osmanlı Devleti'nin geri çekilmesiyle birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Balkanları işgal etmiştir. Osmanlı Devletinin bu savaşı kaybetmesiyle (1877-1878) Balkanların tarihinde Boşnaklar basta olmak üzere bu coğrafyada yaşayan herkes için yeni ve karmaşık bir dönem başlamıştır (Geçer, 2009, s. 11).

1.8.3. Avusturya Macaristan Döneminde Bosna Hersek'te Türkçe

1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Bosna Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun idaresi altına girmiştir. Bu yıldan itibaren ülkede Türkçe çalışmaları sekteye uğramış ve Türkçe için zorluklar dönemi başlamıştır. O dönemde, Osmanlı Devleti yeni yönetim için düşman olarak tanımlanıyordu ve Türklüğü sembolize eden ne varsa ortadan kaldırılmaya çalışılıyordu. Bosna Hersek'te zayıflamış olan Osmanlı Devleti'nin gücünden etkilenen Boşnaklar bunalıma girmişti. Müslüman Boşnaklardan pek çok nüfus bu yıllarda günümüz Türkiyesi topraklarına göçmüştür. Bu durum Bosna

Hersek'teki Türkçe eğitimini ve ortak kültürü olumsuz etkilemiştir. Buna rağmen Boşnak aydınlar tarafından Türkçe yayınlar sürdürülmeye devam etmiştir.

Osmanlılara göre çok daha organize olan Avusturya-Macaristan dil politikası, Osmanlıların izlediği dil politikasının sadece bir devamıdır. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun idaresinin başladığı tarihten itibaren altı yıl boyunca Bosna Hersek'te Türkçe gazete basıldığına dair bir kaynak bulunmamaktadır. 1884 yılında Mehmet Hulusi Bey "Vatan" gazetesini hazırlayarak yayımlamıştır. Gazetenin yayımlanması ülkede büyük bir ilgiyle karşılanmış, kısa süre içinde 600'ün üzerinde abone sayısına ulaşmıştır (Začinović, 2003, s. 22).

Yeni yönetimin uyguladığı politikalara ve Türkçe'ye yönelik zorluklara rağmen bu yıllarda da Bosna Hersek'te Türkçe eğitimi aksayarak da olsa devam etmiştir. Türkçe olarak basılan gazeteler de yayın hayatına devam etmiştir. Bu durumun kanıtı olarak Saraybosna'da basılan Vatan Gazetesinin 1885 yılındaki 39ncü sayısında "Rüştiye İmtihani" başlığı ile bir haber yayınlanmıştır. Bu haberde Saraybosna'da bulunan Rüştiye'de eğitim gören yaklaşık seksen öğrencinin girdiği sınavda fen bilimlerinden ve dil bölümünde ise Boşnakça, Arapça, Farsça'nın yanında Türkçe'den de sorular bulunduğu behsedilmiştir. Aynı gazetenin aynı tarihli 40ncü sayısında ise "Mektebi Rüştiye İmtihani" başlığı ile bir haber yayımlanmıştır. Bu haberde de Rüştiye Mektebinde dört sınıf öğrenci bulunduğu, öğrencilerin birinci sınıftan itibaren Arapça, Farsça ve Türkçe dersleri aldığı yazılmakta ve sınavda başarılı olan öğrencilerin isimleri bulunmaktadır (Geçer, 2010, s. 387).

O döneme ait son derece zengin Boşnakça sözlük malzemesi bulunması Osmanlı'nın dil politikası sayesinde. Üsküfi'nin 17. yüzyıldan kalma ünlü Türkçe-Boşnakça sözlüğüne ek olarak, Osmanlı döneminde Boşnakçanın çoğunlukla Türkçe'ye ve aynı zamanda diğer Doğu dillerine karşı olduğu iki dilli, üç dilli ve dört dilli birçok sözlük derlenmiştir (Arapça ve Farsça). Söz konusu dönemde derlenen sözlük, iki dilli *Boşnakça-Türkçe öğretmeni*, yazar İbrahim Berbić'in 1893 yılında İstanbul'da basılan iki dilli bir sözlüktür. Bu dönemden itibaren Ömer Huma'nın *Lugati Bosnevi* adlı Boşnakça sözlüğü de literatürde yer almaktadır (Drkić – Kalajdžija, 2010, s. 6).

Bosna Hersek'teki ulema sınıfından olmayan Müslüman nüfusun çoğunluğu Boşnakçayı kullanıyordu. Bu nüfusun çoğunluğu Doğu dillerini bilmiyordu. Kendi aralarında Boşnakçayı kullanıyorlardı. Osmanlı Devletinin Bosna-Hersek'ten çekilmesinin ardından Boşnakça Doğu dillerinin etkisinden hızla uzaklaşmaya başladı. Boşnakça daha fazla konuşulup yazılmaya başladı (Jahić - Halilović – Palić, 2000, s. 53). Bu uzaklaşmanın durması amacıyla, Boşnakça dilinin fonolojik ilkelerine uyarlanmış bir Arap alfabesi olan Arapça adlı özel bir alfabe geliştirdiler. Bu yazının Boşnakça diline uyarlanması süreçlerine büyük önem verdiler, böylece dil kullanımının farklı aşamalarında belirli evrimler yaşadılar. Bu alana en somut katkı Ömer Humo tarafından yapılmıştır. Onu, Arabica (matufovača) versiyonunu genel olarak kabul eden ve kullanan Džemaludin Čaušević izlemiştir (Muratović, 2014, s. 42-48). Latin alfabesindeki ilk metinler çok geçmeden ortaya çıktı. Türk dilini kaybetmemek için ise o dilin fonolojik ilkelerine uyarlanmış bir Arap yazısı da kullanılmıştır. Arap alfabesi (Türkçe), Arapça (Boşnakça), Kiril ve Latin alfabesinin yanı sıra, Osmanlıların bu alanda bulduğu Boşnakça alfabesini (Bosančica) de hatırlamak gerekmektedir. Zamanla, Bosančica kamu kullanımında kaybolmaya başlamıştı. Bosna ve Hersek'te Osmanlılardan sonra bile bir süre için kullanılmıştı, ancak yalnızca kişisel kullanım için - örneğin özel yazışmalar için kullanılmıştı (Jahić - Halilović – Palić, 2000, s. 49–52).

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı 1900'lü yılların başlarında Avusturya-Macaristan yönetimi Müslümanlara ve onların izlerine olan baskıyı iyice artırmış ve 1908 yılında Bosna Hersek topraklarında yaşayan birçok Müslüman dinî kaygılar nedeniyle Anadolu'ya göç etmişlerdir (Önen, 2006, s. 45). Bu zorlu dönemde Osmanlı yönetimi yine bu toprakları sahipsiz bırakmamaya çalışmış, burada yaşayan Müslümanların dinî ihtiyaçlarını gidermek ve Türkçe öğretimini devam ettirmek için çalışmıştır (Önen, 2006, s. 49). Yine bu dönemde ülkede Türkçe yayınlar basılmaya devam etmiştir. Bu yıllarda yayımlanan Misbah dergisinin 1913 yılının 15-16 numaralı sayısında “Bosna ve Hersek Evkaf ve Maarif-i Umumiye Müdüriyet-i Behiyesine” adlı bir yazı yayımlanmıştır. Bu yazıda Bosna Hersek'te bulunan medreselerin güncel durumları ile ilgili bilgi verilmiştir. Medreselerde yeni öğretim döneminde okutulacak derslerin listesi yazıda sunulmuştur. Söz konusu dersler içinde “Muhtasar Kavaid-i Esasiyye-i Türkiye” isimli dersin bulunması ve Türkçe dersleri dikkati çekmektedir. Medreselerin birinci sınıf programından itibaren sekizinci sınıfa kadar toplam 50 saatlik

Türkçe dersi programı bulunmaktaydı. Aynı yazıda ayrıca Osmanlı Devleti tarafından yaptırılmış olan medreselerin artık fiziki olarak da yenilenmesinin gerekliliğinden bahsedilmektedir (Geçer, 2010, s. 389).

Bosna Hersek'in, Avusturya-Macaristan idaresindeki yıllarında dilsel anlamda en çok yaşanan sorunların biri de ülkede çeşitli alfabelerin kullanımının yarattığı karmaşadır. Çünkü bu yıllarda ülkede Arap, Latin ve Kiril alfabeleriyle oluşturulmuş üç adet Boşnakça alfabe bulunmaktaydı. Yönetimsel farklılıkların da bu tabloya eklenmesi ile ülkede Türkçe'nin kullanım alanı iyice küçülmüş ve Boşnak ile Türk kültürü, zamanın da gereklilikleri ile birlikte birbirinden uzaklaşmaya başlamıştır (Geçer, 2009, s. 12). Yavaş yavaş Arapça'nın yerini Müslüman okullarında kullanılmaya başlanmış olan Latince almış ve bu alfabedeki ilk kitap ve sayfalar basılmıştır. Bu bağlamda Boşnakça ve Latin harfleriyle yazılmış ilk kitapların yazarı olan Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak'ı anmak gerekmektedir (Mulavdić, 2019, s. 80). Mehmed Beg Kapetanović Ljubušak, Bosna ve Hersek'teki *Müslümanların Geleceği* adlı çalışmasında Latin alfabesinin Arapça'ya göre avantajını vurgulamaktadır. Mehmed Beg Kapetanović Ljubušak, Arap alfabesinden Latin alfabesine geçerek, "Doğu geleneği ile Batı Avrupa perspektifi arasında daha radikal bir manevi kopuş yapan ilk kişiydi" (Jahić, 1991, s. 22–23). Ancak reform çabaları aynı zamanda, Boşnak dilinin oryantal olmayan başka bir çevreye ait olduğu ve bu nedenle "doğu prangalarından" kurtulması ve daha da gelişmesi için başka bir yöne yönlendirilmesi gerektiğine dair bir mesaj vermişti. Reform çabalarıyla Mehmed Beg Kapetanović Ljubušak, "Avusturya-Macaristan döneminde edebi dilin gelişiminin yeniden yönlendirilmesini önemli ölçüde etkiledi" (Jahić, 1991, s. 23). Yurttaşlarını kendi dillerinde Latin alfabesiyle yazmaya teşvik etti ve eserlerini Boşnakça ve Latin alfabesiyle yazan ilk Boşnak yazarların ortaya çıkmasına neden oldu.

Osmanlılar, 1870'lerde Boşnakça dilinin standartlaştırma sürecini başlatarak bu alanda dili organize bir şekilde ele almaya başlamışlardır. Avusturya-Macaristan dil politikası, Osmanlı devletinde başlayan, farklı bir yöne yönlendirilen, daha örgütlü ama aynı zamanda çok daha keskin bir şekilde yürütülen ve çoğu zaman etnik ilişkiler üzerinde etkisi olan süreçlerin devamı niteliğindedir.

1.8.4. Yugoslavya Döneminde Bosna Hersek'te Türkçe

1918 yılında 1nci Dünya Savaşı bittiği zaman Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sonu gelmiş ve Bosna Hersek, Batı Balkanlarla birlikte Makedonya, Kosova, Karadağ, Sırbistan, Slovenya ve Hırvatistan'ı da kapsayan Yugoslavya (Sırp-Hırvat-Sloven) Krallığı yönetimi altına girmiştir. 2. Dünya Savaşı sonuna kadar sürecek olan bu zaman dilimi Türkçe için tamamiyle karanlık bir dönem olarak tarihe geçmiştir. 2nci Dünya Savaşı'nın başlaması ve ardından 1948 yılında Yugoslavya Krallığı'nın parçalanıp Yugoslavya Demokratik Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ırkçılık akımları baskılanmış ve Türkçe için yeni ve aydınlık bir dönem tekrar başlamıştır. Bugünkü Hırvatistan toprakları içinde yer alan Zagreb şehrinde 1943 – 1944 yıllarında günümüz Türk alfabesi ve Türkçe olarak “*Doğu Batı Dergisi*” yayınlanmıştır. Söz konusu dergi Boşnak aydınlar tarafından hazırlanmıştır. Derginin amacı ise Hırvat yazarların eserlerini Türkçe olarak yayımlamaktır. Derginin başyazarlığını Boşnak gazeteci-yazar Abdurezak Hifzi Bjelavac yapmıştır (Vlasić, 2013, s. 16-23).

Yugoslavya yapısı içindeki Bosna Hersek'teki eğitim kurumlarında bu dönemde Türkçe öğretimi devam etmiştir. Türkçe bu dönemde ülkedeki medreselerde öğretilmeye devam etmekteydi. Yönetim farklılığı ve ülkedeki mezhep akımları nedeniyle basında ve günlük hayatta Türkçe kullanımı bu dönemde giderek zayıflamıştır. Türkçenin etkisi, sadece Boşnakçaya Türkçeden geçen Türkizm olarak nitelendirilen sözcüklerde bulunmaktaydı. Bu dönemde Türkçe araştırma konusu olmuş, geçmişten gelen tarihi ve edebi eserler araştırılmaya başlamıştır. Bu bağlamda üniversite bünyesinde çalışmalar yürütecek kurumlar kurulmaya başlamıştır. Bunların önem arz eden iki örneği, Saraybosna Üniversitesi Türkoloji bölümü ve Şarkiyat Enstitüsü'dür.

Yugoslavya döneminde Türk yazarlar tarafından yazılan eserler Boşnakçaya çevrilmiştir. Buna rağmen Bosna Hersek'te Türkçenin etkisi zayıflamıştır. Türkizm kullanımı günlük dilde azalmıştır, Türkizmler yerine Sırpça - Hırvatça kökenli sözcükler kullanılmaya başlamıştır. Öte yandan Avusturya- Macaristan Yönetiminin olumsuz Türk imajı politikası sürmüştür. Ancak, her şeye rağmen Türkçenin etkisi tamamen ortadan kalkmamıştır. Türkçe, söz konusu dönemde araştırma konusu olmuştur. Boşnaklar, kendi edebiyatını ve geçmişten gelen Türk-Boşnak ortak kültürünü daha detaylı tanıyabilmek için Türkçe araştırma yapmak zorunda kalmışlardır.

1.9. BOSNA HERSEK'TE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminin hem tarihsel süreci hem de güncel durumu bu bölümde ele alınmaktadır. Bosna Hersek'teki Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimini ve faaliyet yürüten kurumların sunumunda iki yöntem izlenebilir. Bunlardan biri kronolojik olarak ilk çalışmalardan günümüze bu bilgiler aktarılabilir. İkinci yöntem söz konusu alanda faaliyet yürüten kurumsal yapıların her biri birer başlık olarak ele alınabilir. Bu bölümün hazırlanmasında ikinci yol izlenmiştir. Önce Bosna Hersek merkezli ilgili kurumlar, ikinci olarak da Türkçe öğretimine yönelik faaliyetleri yürüten Türkiye merkezli kurumlar sunulmuştur. Kurumlar kronolojik olarak sıralanmıştır.

Bosna-Hersek merkezli Türkçe öğretimi faaliyetleri yürüten kurumlar şunlardır: Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi, Zenica Üniversitesi, Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi ve devlet ortaokullarında seçmeli ders olarak Türkçe dersleri okutulmaktadır. Türkiye Merkezli Türkçe Öğretimi Faaliyetleri Yürüten Kurumlar ise: TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı – Pedagojik Formasyon Programı, Uluslararası Goražde Üniversitesi ve Maarif Okullarında Türkçe faaliyetleri yürütülmektedir.

1.9.1. Bosna Hersek Merkezli Kurumlar

Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri bulunan üniversitelerin güncel durumlarına bakıldığı zaman, Saraybosna Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi, Zenica Üniversitesi ve Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi Türkoloji bölümleri Türkçe öğretimi faaliyetleri yürütmektedir.

1.9.1.1. Saraybosna Üniversitesi ve Şarkiyat Enstitüsü

Bosna Hersek'te ilk Türkçe çalışmalarını başlatan en önemli iki kurum: Saraybosna Üniversitesi ve Şarkiyat Enstitüsü'dür. Söz konusu kurumlar, günümüzde Bosna Hersek'te yürütülen Türkoloji çalışmalarında başı çekmektedirler. Saraybosna Üniversitesinde Türk, Fars, Arap dilleri ve edebiyatları kürsüsü bulunmaktadır.

Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü 1950 yılında kurulmuştur. Şarkiyat Enstitüsü'nün kuruluşundan bu yana temel faaliyetler, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bosna Hersek'te yazılmış Türkçe, Arapça ve Farsça el yazmaları ile bu döneme ait belgelerin toplanarak arşiv çalışması yapılması, doğu medeniyetlerinin kültürleri, dilleri ile dinî, tarihî, felsefî ve siyasi özelliklerinin araştırılmasıdır. 1992-1995 yılları arasındaki savaşa arşivleri tahrip edilip yakılmadan önce Şarkiyat Enstitüsü'nün arşivleri ve el yazması eserlerin bulunduğu kütüphanesi tarihsel ve kültürel açıdan dünyada sayılı bir merkezdi.

Kuruluş amacına uygun olarak Türk dilinin, tarihinin ve sanatının araştırıldığı bu kurumlarda, ülkedeki Osmanlı eserlerinin ve mirasının korunması yönünde de çalışmalar yürütülmektedir. Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Şarkiyat bölümünün kurucusu Nedim Filipović'tir.

Bosna Hersek'te 1992-1995 yıllarında yaşanan iç savaşın bitmesiyle ülkede Türk kültürü ve Türk dili için yeni bir gelişim dönemi başlamıştır. Türkçe araştırma faaliyetleri hız kazanmıştır ve bu durumla birlikte Türkçenin öğrenme/öğretmesi de olumlu etkilenmiştir.

Anadolu Ajansı'nın bildirdiğine göre, Saraybosna Milli Kütüphanesi'nde "Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü: 16-17 Mayıs 1992'de Yanmış Kaynaklarla Hatıra" ifadesi ile Saraybosna'daki Şarkiyat Enstitüsü'nün yıkımının 30. yıldönümü anılmıştır. 2022 yılı, 17 Mayıs 1992'de Saraybosna'daki Doğu Enstitüsü'nün çektiği acıların otuzuncu yıldönümüdür. O gün Balkanların en zengin Şarkiyat arşivi ve el yazması koleksiyonu olan 300.000'den fazla Osmanlı arşiv birimi, 15.000 kütüphane birimi ve çeşitli dillerde 5.263 el yazması, alevler içinde kayboldu. Saraybosna Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü müdürü Adnan Kadrić, 16-17 Mayıs 1992 gecesi, çevredeki tepelerden gelen füzelerin Şarkiyat Enstitüsü binasına isabet ettiğini ve geniş bir Osmanlı belgeleri arşivini yaktığını belirtmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nde ve dünyadaki arşivlerin ve kütüphanelerin zenginliği sayesinde Osmanlı döneminden kalma kültürel ve genel Bosna Hersek tarihi hakkındaki gerçeklerin yeniden gün yüzüne çıkarılması için çalışılmaktadır (AA).

Saraybosna Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü, 1950 yılında üniversite bünyesinde açılan Felsefe Fakültesi'nin Doğu Dilleri Kürsüsünde faaliyetlerine devam etmektedir.

Açılışından bu yana çok sayıda mezun vermiş ve bünyesinde önemli akademik çalışmalar yapılmıştır. Saraybosna Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yıllık yaklaşık 25 öğrenci kaydolmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde, 3+2 yıl olmak üzere toplam 5 yıllık bir eğitim süreci uygulanmaktadır. Bu beş yıllık eğitimin ardından öğrenciler lisans eğitimin yanında lisansüstü eğitimlerini tamamlamış sayılmaktalar (Solak, 2011, s. 168).

1.9.1.2. Tuzla Üniversitesi

Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, TİKA'nın katkılarıyla 2001'de Felsefe Fakültesi içinde faaliyete geçmiştir. Tuzla, Bosna Hersek'in kuzey bölgesinde yer alan büyük şehirlerden biridir. Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yerel ve TİKA'nın görevlendirmiş olduğu öğretim üyeleri tarafından ders verilmektedir. Türkçe öğretiminin yanında Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürüyle ilgili araştırmalar ve faaliyetler yapılmaktadır (Solak, 2011, s. 168). Türk Dili ve Edebiyatı çalışma programı, Türkiye üniversitelerindeki benzer çalışma programları üzerine modellenmiştir. Konuların çoğu içerik olarak Türkiye'de öğrenilenlerle aynıdır. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından önerilen program, diğer Avrupa ülkelerindeki benzer çalışma programlarıyla karşılaştırılabilmektedir. Mezun olduktan sonra Türk Dili ve Edebiyatı lisans öğrencileri Türkçe'nin seçmeli olarak okutulduğu ilk ve orta dereceli okullarda, seyahat acentelerinde gezi rehberi olarak, medyada, yayıncılıkta, kültürde, kütüphanelerde, enstitülerde, ticaret heyetlerinde görev yapmak üzere yetiştirilmektedir.

1.9.1.3. Zenica Üniversitesi

Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, TİKA'nın desteği ile birlikte 2005'te Felsefe Fakültesi içinde faaliyete başlamıştır. Zenica, Bosna Hersek'in büyük şehirlerinin arasında yer almaktadır. Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün ilk mezunları 2009 yılında verilmiştir. Bu bölümün vermiş olduğu mezunların bir kısmı, Bosna Hersek'teki Türk kurum ve kuruluşlarında tercüman olarak çalışırken, bir kısmı da Bosna Hersek'te seçmeli ders olarak Türkçe okutulan ortaokul ve liselerde öğretmen olarak çalışmaktadırlar.

1.9.1.4. Džemal Bijedić Üniversitesi

Mostar, Bosna'nın güneyinde bulunan ve Hersek bölgesinin Adriyatik Denizine giden yol üzerinde bulunan en önemli şehridir. Şehrin coğrafi konumu nedeniyle Osmanlı yönetimi altındayken de en önemli konumlardan biriydi. Mostar'da kurulu Džemal Bijedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, TİKA'nın da desteğiyle 2012'de Beşeri Bilimler Fakültesi içinde faaliyete başlamıştır. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün açılışı, Mostar Beşeri Bilimler Fakültesi ile Saraybosna Yunus Emre Türk Kültür Merkezi arasındaki işbirliğinin sonucudur. Türkoloji projesi, üniversitelerle imzalanan anlaşma kapsamında öğretim üyesi sağlamakla yükümlü olan Yunus Emre Enstitüsü tarafından başlatılmıştı.

1.9.1.5. Ortaokullarda seçmeli dil olarak Türkçe

Bosna Hersek'te 2011 yılından bu yana seçmeli ders olarak Türkçe orta öğretim düzeyinde gerçekleştirilmektedir. Yunus Emre Enstitüsü ile Bosna Hersek Federasyonu Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan anlaşmaya dayanarak Türkçe öğretimi başarılı bir şekilde 200 okulda yürütülmektedir. Bu bağlamda 6 bin 500 öğrenci Türkçe dersleri almaktadır. Bunun yanı sıra Saraybosna'daki Maarif Okulları kapsamında anaokulu, ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Dersler Boşnakça, İngilizce ve Türkçe olarak Saraybosna Kantonu Müfredatına göre yürütülmektedir.

1.9.2. Türkiye Merkezli Kurumlar

1.9.2.1. TİKA

Bosna savaşlarından sonra bölgeye ilk gidenler Türk askerî birlikleri olmuştur. Daha sonra TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) devreye girmiş, Bosna Hersek'te savaşın izlerinin silinmesi, kültürel mirasların korunması ve kalkınması için çalışmalar yürütmüştür. Bosna Hersek'teki savaşın bitmesinden sonra 1995 yılında çalışmalara başlayan TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı), 25 yılda 900'den fazla projeye imza atmıştır. TİKA; sadece ekonomik faaliyetlerle kalmamış, Türkoloji

projesi kapsamında 2001 yılında Tuzla Üniversitesi'nde, 2005 yılında ise Zenica Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılmasına katkıda bulunmuştur. Bosna-Hersek'te bu üniversitelerin yanı sıra Saraybosna Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü ile Türk girişimcilerin 2008 yılında kurduğu Uluslararası Burç Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümü açılmıştır. Daha sonra Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi'nin desteğiyle Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi bünyesinde 12 Kasım 2012'de Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açılmıştır. Yunus Emre Enstitüsünün Bosna Hersek'e gelmesiyle birlikte eğitimle ilgili faaliyetler Yunus Emre Enstitüsüne devredilmiştir.

1.9.2.2. Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi

Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi, Bosna Hersek'teki ilk merkezini 17 Ekim 2009 tarihinde ülkenin başkenti Saraybosna'da açmıştır. Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna Türk Kültür Merkezinin, yurt dışında açılan ilk merkezi olmasıyla birlikte, 2009 yılında faaliyete başlamıştır. Saraybosna'daki merkezin 2009 yılından bu yana Bosna Hersek'te düzenlendiği Türkçe kurslarında 5 binden fazla öğrenci Türkçe kursu almıştır. Yunus Emre Enstitüsü, Bosna Hersek'teki okullarda Türkçe dersinin seçmeli yabancı dil olarak okutulması için Saraybosna'daki merkezinde *Tercihim Türkçe Projesi*'ni uygulamaya koymuştur. Proje kapsamında ülkede bulunan 7 kantondaki 8 bin civarı öğrenciye proje hakkında bilgilendirme yapılmış, Türkçe dersleri hakkında farkındalık oluşturulmuştur. Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna merkezinin bir diğer başarılı projesi olan "Kardeş Okul" projesi ile ülkede bulunan 140 okuldan öğrenciler Türkiye'de misafir edilmiş ve Türkçe öğrenimi ülkede yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü, Bosna Herseklilere farklı etkinlikleri sunmaktadır. Bu bağlamda, 2019 yılında dokuzuncu kez düzenlenmiş olan Türk Film Haftası'nda Türk sinemasının seçkin örnekleri 23 farklı şehirde sinemaseverlerle buluşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü'nün katkılarıyla Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenmiş etkinlik kapsamında 7 film gösterime girmiştir (YEE, 2019).

Yunus Emre Türk Kültür merkezlerinde Türk dili öğretimi yanı sıra Türk kültürünün de tanıtımı yapılmaktadır. Merkezde dil kursları haricinde ebru sanatı ve Türk yemekleri kursları da verilmektedir. Türk müziği dinletileri ve kitap tanıtımları da merkezin diğer aktiviteleridir. Öğrenciler Türkiye’den gelen Türk okutmanlardan Türkçe öğrenebilmekte, derslerden sonra da sınıf içi konuşma pratiği yaparak hedef dili ana dili olarak konuşan öğretmenlerle dil becerilerini geliştirmektedirler. Kurs bitiminde öğrencilere sertifika sınavı uygulanmakta, başarılı olan öğrencilere “Avrupa Konseyi Ortak Dil Kriterlerine” uygun olarak düzenlenen “Yunus Emre Enstitüsü Sertifikası” verilmektedir.

Bosna Hersek’te Türkçeye olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. İlginin artmasında ülkede yayın yapan televizyon kanallarında seyirciye sunulan Türk dizileri önemli rol oynamaktadır. Türk dizilerinin Türk kültürünü de yansıması izleyicilerin ilgisini çekmektedir. Ülkede yayın yapan televizyon kanallarında günümüzde 20’den fazla Türk dizisi yayınlanmaktadır. Televizyon kanallarının yanı sıra ülkedeki bazı internet siteleri de dizilerin Türkiye’de yayınlamasının ardından Boşnakça altyazıyla internet ortamında seyirciyle buluşturmaktadır. Ülkede caddelerde bulunan panolarda, gazete ve dergilerin yayın akışı sayfalarında, alışveriş merkezlerinde bulunan giyim mağazalarının vitrinlerinde Türk dizilerinden karakterlerin yer alması, her kesimden insanın dikkatini çekmekte ve Türkçeye olan ilginin artmasına neden olmaktadır.

Günümüzde kültürel unsurların aktarılmasında çok kullanışlı bir araç haline gelen internet bulunmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki, Bosna’da çoğu yabancı dizi ve tüm yabancı filmler altyazılıdır, bu büyük bir avantajdır, çünkü bu şekilde öğrenciler hedef dile orijinal haliyle maruz kalmaktadır. Tüm bu ders dışı faktörler (yaygın eğitim), bir yabancı dilin hem dilsel hem de kültürel öğelerinin benimsenmesi için önemlidir.

1.9.2.3. Uluslararası Saraybosna Üniversitesi

Uluslararası Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek ve çevresinde öğretim ve eğitim faaliyetlerini geliştirmek üzere Türk ve Boşnak girişimcilerin öncülüğünde 2001’de kurulan Saraybosna Eğitim Geliştirme Vakfı’nın (SEDEF) bir kuruluşudur. Saraybosna Uluslararası Üniversitesi Eğitim Fakültesi altında açılan Türk Dili ve Edebiyatı – Pedagojik Formasyon Programı müfredatı eğitim programları sunmaktadır. Öğrenciler

“Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi ve Edebiyat” programını Bosna-Hersek’te okuma şansına sahip olmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı – Pedagojik Formasyon Programı 4 yıllık eğitim sunmaktadır.

1.9.2.4. Uluslararası Goražde Üniversitesi

Bosna-Podrinje Kantonu, merkezi Goražde’de bulunan Bosna-Hersek’in doğu kesiminde yer almaktadır. Kanton aşağıdaki belediyelere sahiptir: Goražde, Foča-Ustikolina, Pale ve Prača. Goražde belediyesi Bosna-Hersek’teki en gelişmiş belediyelerden biridir. Bu şehir, tüm kantonun ekonomik, idari ve kültürel merkezidir. Goražde’deki Uluslararası Üniversite’nin sahiplerinden biri olan Prof. Dr. Mehmet Naci Efe’dir. Goražde Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2021 yılında açılmıştır.

1.9.2.5. Türkiye Maarif Vakfı Okulları

TMV okulları, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılından itibaren Saraybosna’da okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde hizmet vermektedir. Türkçe öğretimi uluslararası dil öğrenme standartlarına uygun olarak yürütülmektedir. TMV, liseyi bitirebilecek öğrencilerin en az B2 düzeyinde Türkçe dil bilgisine sahip olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. TMV, Türk öğrencinin bilgi düzeyini ölçmek için Avrupa Dil Portföyünü referans almaktadır (TMV, 2020). 2020-2021 eğitim-öğretim yılında TMV Saraybosna Okullarında 210 öğrenci eğitim görmektedir. Türkçe dersi 5- 8. sınıflar aralığında ikinci yabancı dil olarak okutulmakta; 9-12. sınıflar aralığında ise dönem başında yapılan anketler neticesinde seçmeli olarak okutulmaktadır. TMV Saraybosna Okullarında tüm sınıf düzeylerinde öğrenciler Türkçe dersini almaktadır. Derslerde Yunus Emre Enstitüsü’nün hazırladığı “Haydi Türkçe Öğrenelim” seti kullanılmaktadır (Çelik, 2020, s. 116).

Sonuç olarak, Bosna Hersek’te Türkoloji alanında yapılan ilk çalışmalar 1950 yılında Saraybosna Üniversitesi’nde açılan Türk Dili ve Edebiyatı bölümü ile başlamıştır. Uzun süre yeni bölüm açılmamış ancak 2001 yılında TİKA öncülüğü ile Tuzla Üniversitesi’nde, 2005 yılında Zenica Üniversitesi’nde ve 2012 yılında da Mostar şehrinde bulunan Džemal Bijedić Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmıştır. Bosna Hersek’teki Türkoloji faaliyetleri ilk olarak Saraybosna

Üniversitesinde başlamıştır. Son açılan Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, Uluslararası Goražde Üniversitesinde faaliyet yürütülmektedir. Şu an Bosna Hersek'teki altı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı Doktora programı ise sadece Saraybosna Üniversitesinde vardır. Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne talep genellikle Boşnak öğrencilerden gelmektedir.

2.BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde yabancı dil öğretiminde kültürün yeri, yabancı/ikinci dil öğretiminde somut olmayan kültürel miras, yabancı dil öğretiminde kültürel içerikler, büyük “K” kültür ve küçük “k” kültür, kültürel ödöçleme, kültürel eşdeğerlilik, yabancı dil ders kitaplarında kültürün yeri, yabancı dil öğretiminde öğreticinin yeri, kültürlerarası iletişim yeterliliği ve kültürlerarası iletişimsel farkındalık, Diller İçin AOBM kültür etkileşimi, Türkçenin yabancı ve ikinci dil bağlamında öğretimindeki arasındaki farklar, yabancı dil öğretiminde metinlerin kullanımı, yabancı dil öğretiminde değiştirilmiş metinlerin kullanımı ve söz varlığı düzeyinde metin değiştirim konuları ele alınmıştır.

2.1.YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRÜN YERİ

Çalışmanın bu bölümünde yabancı dil öğretiminde kültür tanımı ele alınacaktır. Bu bölümde yabancı dil ve ikinci dil öğretimi arasındaki ayırmadan da söz edilecektir. Bosna Hersek’te yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürün rölü araştırmanın odak noktası olduğu için, söz konusu kültür ve yabancı/ ikinci dil tanımlarından hareket edilecektir.

Kültür, insan tarafından yaratılan her şey olarak karakterize edilmektedir. Buna göre giyim kuşam, araç-gereç, inançlar, değerler ve daha fazlası kültürü oluşturan unsurlardır (Kongar, 2005, s. 38). Başka tanımda, kültür; “ İnsanoğlunun düşüncelerini, iletişimini, dilini, uygulamalarını, inançlarını, değerlerini, geleneklerini, inceliklerini, ritüellerini, sosyal rollerini, birbirleriyle ilişkilerini ve kendilerinden beklenen davranışları, geldikleri ırkı, etnik kökeni, dini veya sosyal grubu içeren davranışlar bütünü ve tüm bunları kendilerinden sonraki nesillere aktarabilme yetisidir” (Goode, Sockalingam, Brown ve Jones, 2000, s. 1). Tylor’ın “kültür” tanımını şu şekilde: “kültür bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği ya da kazandığı bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür” (Güvenç, 1991). Kachru (2009, s. 77) kültür tanımını farklı bir şekilde sunmuştur: "Kültür durağan değildir, insanlar günlük yaşamlarını sürdürdükçe gelişir".

Tanımlarda belirtildiği üzere kültür, bir toplumu diğerinden farklı kılan öğelerden oluşmaktadır. Bu nedenle kültürel öğelerin korunması ve mirasına yönelik farkındalık kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel değerler nesilden nesile aktarılan mirastır. Kültürel mirasın, bir toplumun ve o toplumu oluşturan kültürel grupların varlığının kanıtı olduğu düşünüldüğünde, kültürel mirasın unsurları eski yapılar, gelenekler, folklor, müzeler, yeme-içme adetleri, dini inançlar ve giyim kuşamdır (Emekli, 2003, s. 43). Bir toplumun kültürel mirasının geçmişten günümüze kadar geldiği dikkate alındığında kültürel mirasa ait değerler bu şekilde somut kültürel miras ve somut olmayan miras olarak ikiye ayrılmaktadır (Park, 2010, s. 116).

Brooks, "formal" ve "derin" olmak üzere kültürün iki türü olduğunu savunmaktadır. "Formal", bir bireyin kültürel bir ortamda düşünce ve eylemlerini tanımlarken, "derin" bir birey için bir grupla etkileşim içinde düşünme, konuşma, giyinme, gözlemlenme, inançlar, kısacası yaşamı ifade etmektedir (Brooks, 1968, s. 214). Brooks (1968), formal ve derin kültür modeline göre dersin başlı başına bir kültür örneği olduğunu belirtmektedir. Hedeflenen kültürün öğelerine dil ve dilin özgün uygulaması aracılığıyla bizim için en kolay şekilde erişilebilir, bu da bizi sınıftaki durumu analiz etmeye yönlendirmektedir. Dil kullanımına yansıyan bir kültür, yabancı dil öğrenmenin ilk aşaması için öne çıkan bir özelliktir. Bir öğrencinin dil yeterliliği geliştikçe, okuduğu hikâyelerde, anlatılan karakterlerde veya sadece meydana gelen durumlarda kültürel anlamları bağımsız olarak keşfetme ve kabul etme yeteneği gelişmekte ve değişmektedir. Kendisinin de bir kültüre ait olduğunu ve onu karşı taraf gibi analiz edebileceğinin farkına varmaktadır (Brooks, 1968, s. 215-216).

Kültür genellikle buzdağına benzetilmektedir. Buzdağı, kültürü incelerken yapılacak ayrımı görünen ve görünmeyen iki kısma sembolize etmektedir. İnsanlar genellikle görünen kısmı incelemek için isteklidir, ancak buzdağı kütlelerinin çok daha büyük bölümü (%80'i) suyun altındadır. Duyularla algılanamayan öğeleri (inançlar, değerler, varsayımlar, düşünceler, önseziler vb.) temsil eden görünmeyen kısım, yüzeydeki kültürel davranışın temelidir. Daha yerleşik ve uzun ömürlü olan görünmeyen kısım anlaşıldığı takdirde, insanların çeşitli durumlarda neden belirli davranışları sergiledikleri anlamlandırılabilir veya nasıl tepki verecekleri tahmin edilebilir. Her iki kısmın da göz ardı edilmemesi bütün kültürler için geçerlidir (Peterson, 2004).

2.2. YABANCI / İKİNCİ DİL ÖĞRETİMİNDE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

Bu bölümde somut olmayan kültürel mirasın yabancı dil olarak Türkçe öğretim süreçlerinde katkı sağlayabileceği noktalar ele alınmıştır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM), Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacak yol, yöntem ve olanakları tanımlamaktadır. Toplum, bu kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktarılan kendi kültürel kimliğinin bir parçası olarak görmektedir (Oğuz, 2009, s. 8). Kültürel mirasın korunması için UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi, Türkiye de dâhil olmak üzere 178 ülkenin katıldığı bir sözleşmedir (Gülden, 2020, s. 273). Sözleşmenin temel amacı “kuşaktan kuşağa aktarım” yoluyla kültürel öğelerin korunması ve yaşatılması üzerindedir.

Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (KİFAÇ), kültür endüstrileri alanında kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunmasını sağlamaktadır. Diğer bir deyişle, bu anlaşma ile uluslararası toplumun kitap, dergi, elektronik, müzik ve sinema gibi birçok kültür endüstrisinde tekdüzeliğe karşı önlem alması beklenmektedir (Oğuz, 2009, s. 9).

Her iki sözleşmenin de kitle kültürlerini ya da tek merkezden yayılan popüler kültürlerin yarattığı tekdüzellikle mücadele etmek için üretildiği görülmektedir. Küresel popüler kültür insanlığın yerel ve geleneksel kültürlerini tehdit etmekte ve bu kültürlere dayalı yeni ürünler hızla geleneksel kültürlerin yerini almaktadır. Bu iki sözleşmenin satır aralarında insanlığın binlerce yıldır ürettiği ve nesilden nesile aktardığı kültürlerin yok olma sürecine girdiği görülebilir. Ve bunun sonucunda insanlık kültürel ifade çeşitliliğini yitirmekte ve tekdüze hale gelmektedir (Oğuz, 2009, s. 9). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Sözleşmeler, nesli tükenmekte olan yerel ve ulusal olanı küresele karşı korumayı amaçlamaktadır. Bunu başarmak için toplumsal farkındalık, eğitim ve katılım bu durumda önemli faktörlerdir. Her iki sözleşmede de genç nesillerin kültüre karşı daha duyarlı ve koruyucu olarak yetiştirileceği ve sözleşmeyi kabul

edenlerin çeşitliliğin korunması için çalışacakları vurgulanmaktadır. Bu iki UNESCO sözleşmesi, insanlığın binlerce yılda yarattığı somut olmayan kültürel mirasın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ve bu yok oluşün kültürel ifade çeşitliliğini yok ettiğini iddia etmektedir. Bu sözleşmeler, kültürel değerlerin çeşitliliğini korumaya yardımcı olmaya çalışmaktadır (Oğuz, 2009, s. 12).

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesi, süreci açısından ele alındığında kültürlerarası yaklaşım ve iletişim çerçevesinde Türkçenin öğretimi için fırsat sunduğu SOKÜM, hedef dilin kültürü ile öğrencilerin kültürleri arasında köprü görevi üstlenmektedir.

Kültürel öğelerden beklenen işlev, yalnızca metin ve etkinliklerde bulunmalarından ibaret değildir. Kitaplarındaki metinler zengin kültürel içeriğe sahip olsa dahi bu öğelerin kültürlerarası iletişim ortamını sınıf içinde oluşturma kapasitesine sahip olacak şekilde tasarlanmış olmaları ölçüsünde kültürün dil öğretim sürecine beklenen katkıyı sağlaması mümkün olacaktır (Aydın, 2020, s. 276). SOKÜM'ün önemi ise, ders kitaplarının ve öğrenme ortamlarının kültürel öğelerle donatılmış olması, dil öğretiminde kültürden beklenen işlevlerin sağlanabilmesi için zeminin oluşturulmasına katkı sağlayıcı rol üstlenmektedir.

Yabancı dil öğretiminde etkinliklerin tasarlanmasında ve ders içi faaliyetlerin yürütülmesinde farklı ülkelerin SOKÜM öğelerinden yararlanılabilmektedir. Söz konusu yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, örneğin UNESCO Dünya Mirası Lisesi'nde yer alan "Göbekli Tepe"ye ders kitaplarında bir öge olarak ders içi faaliyetlerinde yer verilebilmektedir. Bu şekilde kültür öğeleri ile öğrencinin kültüründeki benzer öğeler arasında bağlantı kurarak, kültürlerarası yaklaşıma uygun olarak öğrenci katılımını desteklemektedir.

SOKÜM, kültürel öğeleri, dünyanın dört bir yanındaki üye ülkelerde tescil ettirerek korumayı amaçlamaktadır. Söz konusu öğeler gelenek, görenek, sanat gibi kültürel öğeleri içermektedir. Bu bağlamda SOKÜM, yabancı/ikinci dil öğretiminde kültürlerarası bir yaklaşım için kullanılabilir, dünyanın birçok ülkesinin kültüründen öğeleri temsil etmektedir (Aydın, 2020, s. 276).

Bosna-Hersek, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşmeyi 16 Temmuz 2008'de onaylamıştı. Sözleşmeye imza atan her ülkenin, kendi topraklarındaki somut olmayan kültürel mirası korumak için somut olmayan miras unsurlarının bir veya

daha fazla envanterini tutma yükümlülüğü vardır. Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti entitesindeki yetkili bakanlıklar, birlikte Bosna Hersek'in somut olmayan kültürel mirasının listesini oluşturan somut kültürel mirasın açık listelerini tutmaktadır.

Bosna Hersek'in Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi:

1. Zmijanje nakışı – Bosna Hersek'in Entitesi Sırp Cumhuriyeti bölgesindeki Manjaca adlı dağında bulunan Zmijanje'de yaşayan kadınlar tarafından yapılan özel bir nakış tekniğidir. Geleneksel olarak gelinlik, eşarp, elbise gibi kadın giysileri ile ev eşyalarını süslemek için kullanılmaktadır.
2. Konjic ahşap oymacılığı – Bosna Hersek'teki Konjic şehrinde uygulanan özel bir ahşap oymacılığı tekniğidir.
3. Ozren'de dağ kısamahmudu otu toplama etkinliği - dağ kısamahmudu otu toplama etkinliği, Bosna-Hersek'in Doboş yakınlarındaki Ozren köyünün nüfusunun orijinal biçimindeki birkaç geleneksel unsurdan biridir. Söğüt otunun tüm hastalıklara şifa olduğu inancına dayanan halk hekimliği türlerinden birini temsil etmektedir.
4. Kupres'te çim biçme yarışması geleneği
5. Nevesinje Olimpiyatları - Nevesinje Belediyesi tarafından düzenlenen geleneksel bir spor ve kültür etkinliğidir. Bu etkinlik kapsamında geleneksel ve modern spor disiplinleri yarışmada temsil edilmektedir. Geleneksel disiplinlerden bazıları şunlardır: at yarışı, omuzdan taş atma etkinliği, körük atlaması, halat çekme etkinliği, piston çekme etkinliği, direk tırmanışı etkinliği, çuval yarışı, kaşıhta yumurta ile yarış, ayakta uzun atlama, ayakta yüksek atlama, 1500 metre yarışı vb.
6. Lipizzan atlarının yetiştirilmesi
7. Sevdalinka - kentsel müzikal-şiiirsel form
8. Kreševo'da yumurta nallama geleneđi
9. Dantel yapma sanatı – Keranje Banja Luka
10. Ajvatovica Prusac – Ayvaz Dede Şenlikleri
11. Hodočašće Sv. Ivi – Podmilačje – Kutsal İva Podmilacje Şenlikleri

12. Liješeva'da çömlek yapımı
13. Ganga - kırsal polifonik müzikal-şiiresel form
14. Karadüzen sazını yapma ve çalma sanatı
15. "U tri" şarkısını söylemenin kırsal polifonik biçimi
16. Mostar Köprüsü'nden atlamalar
17. Puračka ćaska - hazırlama ve servis etme sanatı
18. Keman, kemanla şarkı söyleme ve sözlü gelenek - epik halk şiiiri
19. Banja Luka Kebabı
20. Sırp Kiril Alfabesi
21. Saraybosna-Romanija el örgüsü otantik çorap
22. Rakı pişirme kültürü (geleneksel rakı üretim yöntemi)

Somut olmayan miras listesi şu anda 37 somut olmayan kültürel miras ögeyi içermektedir ve bunlardan 22 tanesi örnek olarak sıralanmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Bosna Hersek kültürüne ait olarak bu bölümde sunulan bu ögeler, içerik olarak öneri niteliğinde etkinliklerde kullanılabilir.

2.3.YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL İÇERİKLER

Claire Kramersch (2000), dil iletişim bağlamında kullanıldığında kültür ve dilin birbiriyle ilişkili olduğu üç yolu tanımlar. Birincisi, *dil kültürel gerçekliği* ifade etmektedir. Bu, insanların gerçekleri, fikirleri veya olayları sözcüklerle ifade ettikleri ve ayrıca sözcüklerin konuşmacının görüş ve inançlarını yansıttığı anlamına gelmektedir. İkincisi, dil, kültürel gerçekliği sözlü veya sözsüz yönleriyle somutlaştırır. Bu, bir topluluğun üyelerinin yalnızca deneyimini ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda onu dil yoluyla da oluşturdukları anlamına gelmektedir. Birbirleriyle iletişim kurmayı seçtikleri araçlar aracılığıyla bu deneyime anlam verirler; örneğin telefonda konuşma veya yüz yüze iletişim, mektup yazma veya e-posta gönderme, gazete okuma veya diyagramları yorumlama vb. Son olarak Kramersch, insanların dillerini sosyal kimliklerinin bir

sembolü olarak gördükleri için *dilin kültürel gerçekliği* sembolize ettiğini savunmaktadır.

Ayrıca, bazı sosyal bilimciler, dil olmadan kültürün mümkün olmayacağına inanmaktadır. Yani dil kültürü yansıtır ve aynı zamanda kültür dili etkiler ve şekillendirir. Daha geniş anlamda dil, insanların tarihsel ve kültürel deneyimlerinin yanı sıra hayata yaklaşımlarını ve düşünme biçimlerini içerdiği için insanların sembolik bir temsilidir.

Bir toplumu oluşturan önemli ögeler kültür ve dildir. Yabancı dil öğretimi dikkate alındığında öğrencilerin sadece dilbilgisi öğretimi ile hedef dilde etkili iletişim kuramayacakları sonucuna varılmaktadır. Yabancı dil öğretiminde dil, kültürel öğelerle birlikte sunulur ve iletişim daha yararlı hale getirilmektedir. Bu şekilde dilin gerçek kullanımı sağlanır ve iletişimi geliştirme hedefine ulaşılır. Bu konunun önemi göz önüne alındığında, bu bölümde kültür öğretiminin önemi ve kültürün yabancı dil öğretiminde kullanılması ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Dil öğretiminde kullanılan öğretim yöntemi ne olursa olsun, kültürün her zaman dil öğretimi ve öğreniminin ayrılmaz bir parçası olduğu düşünülmektedir. Bir toplumun tüm bireyleri toplumsal değerleri ve normları dolayısıyla o toplumda konuşulan ortak dili öğrenmektedirler. Vygotsky (1986), insanların konuştukları dil ile düşüncelerinin gelişiminin birbiriyle bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Belirli bir ülkede konuşulan dili öğreten yabancı dil öğretmenleri, ülkelerine turizm, iş, eğitim gibi nedenlerle gelmiş olan öğrencilere dil öğretirken sadece dilin yapısını ve konuşma özelliklerini değil hedef dilin konuşulduğu ülkenin kültürünü ve dünya görüşünü de öğretmeye çalışmaktadır (Kramsch, 1993, s. 12).

Dil ve Kültür adlı kitabında Kramsch (1998), dil ve kültürün çok sayıda ve çok karmaşık şekillerde bağlantılı olduğunu ve üç temel yolu seçmeye çalıştığını savunmaktadır. Birincisi, dil, kültürel gerçekliği ifade eder (insanların kullandığı sözcükler, gerçekleri ve fikirleri ifade ederken paylaşılan deneyime atıfta bulunur, ancak aynı zamanda tutumları da yansıtır). İkincisi, dil, kültürel gerçekliği somutlaştırır (dil aracılığıyla, belirli bir topluluğun veya sosyal grubun üyeleri yalnızca deneyimi ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda onu yaratır). Üçüncüsü, dil kültürel gerçekliği sembolize eder (konuşanlar dillerini sosyal kimliğin bir sembolü olarak algılarlar) (Kramsch, 1998,

s. 3-4). “Dil kültürün bir parçasıdır ve kültür de dilin bir parçasıdır; ikisi ayrılmaz bir şekilde iç içedir, bu yüzden ikisi de ne dilin ne kültürün anlamını kaybetmeden ayrılamaz” (Brown, 2000, s. 177).

Öğrenci gruplarının ve kültürlerinin heterojenlik gösterip göstermemesine bağlı olarak, dil sınıfları *tekkültürlü* veya *çokkültürlü* olabilmektedir. Yabancı/ikinci dil öğretiminde hedef dilin kültürünün yanı sıra öğrencilerin kültürü de hem tek dilli hem de tek kültürlü ortamda yer alabilmektedir. Bu iki kültürün yanında uluslararası (evrensel, popüler) kültür de üçüncü bir kültürel içerik ve dil öğretimi içeriği olarak öğretim sürecinde yer almaktadır. Bu üçlü sınıflandırma, farklı ülkelerde kullanılan yabancı dil ders kitaplarındaki kültürel çalışmaları inceleyen Cortazzi ve Jin (1999) tarafından yapılmıştır. Sınıflandırma şu şekildedir; "hedef kültür" (hedef kültür), "kaynak kültür" (kaynak kültür) ve "uluslararası kültür" (uluslararası kültür). İngilizce öğretimine yönelik bu sınıflandırma, diğer dillerin öğretimine de uygulanabilir (Akkoyunlu, 2019, s. 11).

Her yeni dil nasıl yeni bir düşünce tarzını ifade ediyorsa, yeni bir dil öğrenmek de yeni bir kültür, düşünce ve yaşam tarzı öğrenmek demektir. Her kültürün kendisine kimlik kazandıran bir dili olduğu göz önünde bulundurunca, yabancı dil öğrenmek aynı zamanda kültür öğrenimi de demektir. Dil, kültürün tüm özelliklerini ve tarihsel ve sosyal eğilimlerini içermektedir. Dolayısıyla bir dili öğrenmek, öğrenilen dilin kültürünü de öğrenmektir (Kramsch, 1993). İnsanbilim çalışmaları sonucunda özellikle ABD'de I. ve II. Dünya savaşları arasında dilin kültüre bağlı olduğunun anlaşılmasıyla birlikte kültürü anlamak ve kültürleri karşılaştırmak dil öğretiminin önemli bir parçası haline gelmiştir (Brooks, 1960, s. 85). Bu öğretimle ikidilli ve ikikültürlü bireyler yetiştirilebilirdi. Artık düşüncenin dile bağımlı olmadığı ama her özgün düşüncenin anlatımını dilde bulabildiği anlaşıldığına göre, yalnızca dil öğretimi kültürel yabancılaşmayı sağlayamaz (Smith, 1987).

Küreselleşen dünyada, günümüzde kültür bir iletişim biçimidir. Bu sayede diğer ülkeleri ve o ülkelere ait kültürleri tanımak uluslararası işbirlikleri açısından önemlidir (Byram, 1986). Dil öğretim sürecinden bahsederken kültür, bir yandan yazılı, sözlü ve görsel araçlar gibi yabancı dil derslerine yönelik materyaller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Öte yandan öğreticiden öğrenciye, öğrenciden öğrenciye ve öğrenciden öğreticiye

olan tutum ve eylemler yer almaktadır. Hedef dili anadili gibi konuşup yazan öğrencilerin doğal iletişim ortamının doğal ve aktif birer üyesi olabilmeleri için dil derslerinde kültürel içerikler seçilerek onlara sunulabilmektedir.

Ayrıca, dil öğretiminde kültür, hedef dilde sözcük ve cümlelerin kullanılmasıyla oluşturulan farklı kültürel çağrışımların varlığına ilişkin farkındalık yaratılmasına katkıda bulunur ve öğrencilerin hedef kültür hakkındaki genellemeleri değerlendirme ve yeniden inceleme becerisini geliştirmelerine yardımcı olur. Böylelikle Kramersch, "kültür, yalnızca gerçekleri ve eserleri değil, aynı zamanda topluluğun hayallerini, değerlerini ve fikirlerini de sunan, sürekli değişen ve aktarılan bir süreçtir" (Kramersch, 1998, s. 8). Kültür, temsili olarak hedef dili ve hedef dili konuşan kişinin davranış kuralları ve yabancı dil öğretiminin ayrılmaz bir parçasıdır.

Kültür, yabancı dil öğretiminde açık veya örtük olarak yer almalıdır. Bu bağlamda Kitao (1991, s. 298 – 300' den aktaran Durmuş, 2018, s. 56) kültüre dayalı yabancı dil öğretimini şu şekilde sıralar:

- Hedef dil daha iyi anlaşılabilir,
- Uluslararası/ kültürlerarası algılama yetisi geliştirilebilir,
- Öğrenciler başka kültürlerle ilgili çalışırken kendi kültürleri daha iyi anlarlar,
- Öğrenciler şarkı söylemek, dans etmek, rol yapma, insanlar ve ülkeler üzerinde araştırma yapmak gibi kültürel etkinliklerden hoşlanırlar. Bu nedenle kültürel etkinlikler öğrencilerin hedef dilin kültürüne dair ilgilerini artırır.
- Kültürle ilgili çalışmalar, öğrencileri motive etmektedir.

Yukarıda yazılanları göz önünde bulundurarak, yabancı dil öğretiminde temel dil becerilerinin yanı sıra kültürün rolünün çok önemli olduğu kaydedilmektedir. Öğrencilere dil becerilerini geliştirmelerinde rehberlik etmek önemlidir ve kültür unsurlarının, öğrencileri bir yabancı dil öğrenmede motive etme, çevrelerindeki dünyayı keşfetme ve böylece bir yabancı dil öğrenmeyi kolaylaştırma rolü vardır.

2.3.1. Kaynak Kültürel İçerikler

Kaynak kültür (*Source Culture*) öğrencinin kendi kültürü anlamına gelmektedir. Dil öğretiminde yabancı/ ikinci dili öğrenen bireyin kendi kültürünü ifade eden kaynak

kültür, onun içinde doğduğu, edindiği ve tüm yaşamı boyunca diliyle bağ kurduğu birincil kültürdür (Aydın, 2020, s. 8). Yabancı dil öğretiminde, öğretim materyalinde aşına oldukları özgün kültüre ait unsurların bulunması, yabancı bir kültürün anlaşılmasını ve öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Yabancı/ ikinci dil öğretiminde hedef kültürün öğrenilmesinde kaynak kültür önemini Byram (1988) da belirtmektedir. Byram (1988), (1) kendi kültürünü keşfetmek, (2) dil ve kültür arasındaki ilişkiyi keşfetmek ve (3) kültürlerin analizini ve karşılaştırmasını yapmak için sezgisel yöntemleri öğrenmek biçiminde sıraladığı dil öğrenim süreçleriyle, kaynak kültürün hedef kültürle etkileşimini anlamının önemini açıklamaktadır.

2.3.2. Hedef Kültürel İçerikler

Hedef kültür (*Target Culture*), hedef dilin (öğrenilmekte olan) kültürü olarak tanımlanmaktadır. Hedef ve ikinci dilleri öğretmeye yönelik kitaplar, hedef dilin kültürüne ait unsurları içermelidir (Cortazzi ve Cin, 1999, s. 196). Brooks'a göre (1975, s. 25-6) dili ancak konuşanların davranışları, düşünceleri ve duyguları aracılığıyla anlayabiliriz. O dilin nasıl kullanıldığını anlarsak, o dilin kültürle bağlantısını da anlayabildiğimizi belirtilmiştir. Bir dilin yabancı dil olarak öğretildiği sınıflarda öğretildiği öğrenci dili bakımından tek dilli sınıflarda öğrenci kültürünün öğretim sürecinde dâhil edilmesi yararlı olabilmektedir (Durmuş, 2018, s. 51). Öğrenci kültürü ile hedef dilin kültürünün benzerlik taşıdığı durumda, öğrenci kendi kültürü ile karşılaştırmalı çalışmalar yapma eğilimi oluşturabilmektedir.

2.3.3 Uluslararası Kültürel İçerikler

Uluslararası kültür (*Internacional Culture*), farklı sosyal grupları, aidiyetleri, dilleri, yaşam biçimlerini içine alan, toplumsallaşma ve ortak tarihi hafıza oluşturma sürecinde yaratılarak nesilden nesile aktarılması amaçlanan, tüm insanlık için ortak olan değerler bütünüdür (Aydın, 2020, s. 7). Uluslararası kültür, çok kültürlü/ dilli sınıflarda hedef dilin kültürünün dışında herhangi bir kültür kaynağı işaret edilerek sunulan içeriklerden oluşmaktadır. Tek kültürlü/ dilli sınıflarda ise hedef dilin kültürüyle öğrencinin kültürünün dışında kalan içeriklerden oluşmaktadır (Durmuş, 2018, s. 51). Yabancı dil

öğretiminin her zaman homojen sınıflarda gerçekleşmediği göz önüne alındığında, öğretim materyalinde uluslararası kültür unsurlarına yer verilmesi çok önemlidir.

2.3.4 Kültürel Tarafsızlık Niteliği Taşıyan İçerikler

Kültürel tarafsızlık (*Culture Neutrality*), herhangi bir kültürle doğrudan ilişkilendirilemeyen içerik anlamına gelmektedir. Yabancı dil öğrenmeye başlayan bireyin yabancı bir dünya ve yabancı bir kültürle karşılaşmasında iletişim için gerekli olan kültürel verileri öğrenmesi ve kullanması gerekmektedir (Demircan, 2002). Kültürel tarafsızlık, insanlığın ortak temaları, doğa olayları, uzay, okyanus, teknoloji, çevre gibi kültürün kaynaklık etmediği konuları kapsamaktadır. Bu temalar evrensel niteliği taşıdığı için, anlaşılma oranı ve sınıfta öğrenci katılımı daha yüksek olabilmektedir.

2.4. BÜYÜK “K” KÜLTÜR VE KÜÇÜK “k” KÜLTÜR

Kültür, büyük "K" kültürü ve küçük "k" kültürü olarak ikiye sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada, büyük "K" kültür, güzel sanatlar, ekonomi, edebiyat, coğrafya vb. küçük "k" ise yaşam tarzı, gelenekler, yemek, günlük yaşam gibi içeren kültürel öğeleri temsil etmektedir (Xiao'dan akt. Akkoyunlu, 2019, s. 13). Benzer bir tanımlı da Lee yapmıştır. Büyük “K” kültürünü temsil eden bir kültür türü, hedef dilin konuşulduğu topluma ait sanat, tarih, coğrafya gibi unsurlar bütünüdür. Küçük “k” kültürü ise hedef dilin konuşulduğu topluma ait inançlar, tutumlar ve değerlerdir (Lee, 2009, s. 78).

Yapılan tanımlara göre, küçük "k" kültürü günlük yaşamla, yani dil öğrenen kişinin ihtiyaç duyduğu kültürel öğelerle bağlantılıdır. Ayrıca yabancı dil öğrenirken bir yabancı dilin siyasal sistemi, sanatı, edebiyatı, tarihi gibi konularda da bilgi sahibi olunmaktadır. Bununla birlikte, dil öğrenenlerin birincil ihtiyacı kültürlerarası becerilerin kazanılmasıdır. Kültürlerarası beceriler, yanlış anlaşılmalara yol açmadan günlük ihtiyaçlarını ve iletişimlerini sürdürebilmelerine hizmet etmektedir. Bu nedenle özellikle hedef dil sınıflarındaki ders kitaplarında ve diğer materyallerde yer alan küçük “k” konusunda öğrencilere rehberlik edilmesi önemlidir. Kısacası, büyük "K" kültürü toplumun genel kabulü ve bakış açısıyla ilgiliyken, küçük "k" kültürü toplumdaki

bireylerin günlük yaşamları ve yaşam tarzlarıyla ilgili bir kültür türü olarak kabul edilmektedir.

2.5. KÜLTÜREL ÖDÜNÇLEME

Kültürel ödünçleme (*Cultural Borrowing*), bireyin veya kültürel grubun diğer bir kültürel gruptan, kendinde olmayan öge, düşünce ve uygulamaları almasıdır (Aydın, 2020, s. 42). Coğrafi yakınlık, eğitim, bilim, sanat, iletişim araçları gibi unsurlar, kültürel karşılaşma fırsatları oluşturabilir. Kültürel ödünçleme en çok diller arası ödünçleme ile ilişkilendirilmektedir. Gaznevi (2022, s. 103), "farklı dilleri konuşanlar arasındaki kültürel, ekonomik ve siyasi temaslar, bazı dillerin dönemsel popülerliği (18. yüzyılda Fransızca), yabancı kökenli bir sözcüğün o dildeki sözcüklerden daha uygun olduğu inancı" kültürel ödünçleme terimini açıklamaktadır. Bir sözcüğün farklı dillerin söz varlığına dâhil edilmesi ödünçlemenin sonucudur. Örneğin 'yoğurt' sözcüğünün, İngilizce, Almanca, Rusça, Sırpça, Bulgarca gibi pek çok dile Türkçeden geçmesi bunun en güzel örneğidir. Bu nedenle, kültürel ödünçlemenin, hedef kültürle ortaklığı artırdığından dolayı iletişimde destekleyici rolü olabilmektedir.

2.6 KÜLTÜREL EŞDEĞERLİK

Kültürel eşdeğerlik (*Cultural Equivalence*) terimi çerçevesinde, hedef kültüre özgü bir bilgi benzer veya aynı anlama sahip kaynak kültür bilgisiyle ilişkilendirilmektedir. Öğrenicide her iki kültür için de benzer bir etki oluşturularak farkındalık yaratmak ve konuya ilişkin motivasyonu artırmak amaçlanır. Dolayısıyla hedef kültür ile kaynak kültür arasındaki eşdeğerliği kimin belirlediği önemlidir (Aydın, 2020, s. 43). Kültür değerler, çoğu kültürde benzerlikler göstermektedir. Doğum, evlenme, yas törenleri, dinî bayramlar vb. pek çok kültür kodunun dil öğretiminde sunumunun, öğrencinin kültüründeki eşdeğeriyle yapılması, karşılaştırma, ilişkilendirme yoluyla kavramayı kolaylaştırabilmektedir.

2.7. YABANCI DİL DERS KİTAP MALZEMELERİNDE KÜLTÜRÜN YERİ

Sınıf için materyaller söz konusu olduğunda, genellikle öğretim için kullanılan kitaplar akla gelmektedir. Ancak sınıfta kullanılan materyaller videolar, sözlük, dilbilgisi, okuma kitabı, çalışma kitabı ve alıştırmalardan oluşmaktadır. Yukarıdakilere ek olarak, dergiler, broşürler, fotoğraflar ve benzerleri de ders materyali olarak sayılmaktadır.

Kitap yazarları, öğretmenler ve öğrenciler tarafından dili öğrenmek ve öğretmekle ilgili yapılan tüm girişimlere hâkimdir. Gazete yazıları, hikâyeler, reklamlar, şarkılar gibi otantik materyaller de yabancı dil derslerinde önemli bir yer tutmaktadır. Yabancı dil müfredatı hazırlanırken öncelikle bu dili öğrenecek olan öğrencilerin dili öğrenme nedenleri ve bununla ilgili gereksinimleri ve beklentileri saptanmalıdır (Long, 2005). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur ders kitap ve malzemeleri seçilirken bu kitap ve malzemelerin içinde öğretilen yabancı dilin kültürünü içermesinin yabancı dil eğitimine nasıl bir katkısı olduğuna eleştirel bir açıdan bakılmasıdır (Kramch, 1993).

Konu odaklı yabancı dil ders kitapları bu dili konuşan topluluk ya da milletlerin sosyal ve kültürel değerlerini dolaylı ya da dolaysız olarak yansıtır. Bu nedenle yabancı dil öğretim müfredatı ve yabancı dil öğretim kitap ve malzemeleri tamamen tarafsız olmaz. Bunun en önemli nedeni de bu dil öğretim kitap ve malzemelerinin belli bir toplumsal düzeni yansıtması ve o dilin konuşulduğu yerel toplumun değer yargılarını açık ya da üstü kapalı olarak içermesidir. Yabancı dil derslerine yönelik kitapların içeriklerini hazırlarken yazarın çıkış noktası hedef kültüre özgü konuları seçmek ve bu çerçevede dil öğretme ve öğrenme etkinliklerini harekete geçirmektir. Bu nedenle öğrencilerin aşına oldukları konu ve içerikleri kullanarak hedef dildeki yeni kavram ve yapıları daha kolay öğrenecekleri düşünülmektedir.

Yabancı dil materyalleri üzerine kitabında Tomlinson (1998, s. 7), ders materyallerinin öğrencileri etkilemeyi amaçlaması gerektiğini savunmaktadır. Bu amaca ulaşmak için ders materyali aşağıdakileri içermelidir:

- a) Yenilik (sıra dışı konular ve etkinlikler)
- b) Çeşitlilik (bir dersin ünitesinin monoton işleyişinin ani ve farklı bir etkinlikle çeşitlendirilmesi)

- c) Dersin ilgi çekici bir şekilde yapılması (fotoğrafların kullanılması)
- d) Konuların ilgi çekici olması (öğrencilerin yaşlarına uyması ve ilgili çekici içeriklerle donanımlı olmasıdır)

Yabancı dil sınıfındaki *öğrenme* kültürü bir ülkeden diğerine değişmektedir. Bazı ülkelerde ders programları öğrenci odaklı eğitim yaparken bazı ülkelerde daha çok öğretici odaklı eğitim yürütüldüğü görülmektedir. *Öğrenim kültürü* denildiği zaman ilk akla gelen sınıf ortamında hazır olarak bulunan ve genellikle öğretici ve öğrencilerin kendileri ile birlikte getirdikleri beklentileri, değerleri ve inançları içeren bir takım davranışlardır (Cortazzi ve Jin, 1997). Kültürel öğrenme, öğrencilerin kültürün özelliklerini keşfetmelerini ve kendi kültürlerinin hedef kültürle karşılaştırılmasına dayalı olarak kendi ilişkisel görüşlerini oluşturmalarını gerektirmektedir (Kramsch, 1993, s. 205).

2.8. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİCİNİN YERİ

Öğreticiler öğrencilere kültürel bir boyut sunarlarken, öğreticinin de kendi yetişmiş olduğu kültürün etkisi açıktır. Bir dilin gramer sistemi bilgisinin, kültüre özgü anlamların anlaşılmasıyla tamamlanması gerektiğine inanırlar; burada, kültüre özgü öğeyi açıklamak için karşılaştırma ve karşıtlık kullanırlar. Ayrıca, örneğin, ülkenin aile yapıları, eğitim sistemleri, siyasi partileri, bölgesel endüstrileri, sosyal kurumları ve coğrafi özellikleri hakkındaki bilgilerin, dilbilgisi ve anlam bilgisi için gerekli destek veya 'arka plan' olduğuna inanırlar. Bununla birlikte, bu teorilerin kaynakları çok daha az belirgindir ve mesleki eğitim ve meslek içindeki tartışmanın rolü daha az önemlidir, ancak bu belirli dil öğretimi geleneğine göre değişiklik göstermektedir.

Öğretici, hedef kültür hakkında her şeyi bilmek zorunda değildir. Ne de olsa, pek çok farklı kültür, örneğin birçok ülkede ilk dil olan Fransızcada olduğu gibi yalnızca bir dille ilişkilendirildiğinden bu da imkânsızdır. Aslında öğreticilerin amacı öğrencileri çeşitli etkinlikler ve farklı belgeler aracılığıyla kültürlerin çeşitliliğine duyarlı hale getirmek olmalıdır. Başka bir deyişle öğretici, öğrencilerin başka bir kültürde gezinmelerini kolaylaştıracak becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmalı ve yabancı dili daha iyi anlamalarına katkıda bulunmalıdır. Bu nedenle öğretmenler, öğrencilerin hedef kültürle ilgili kendi deneyimlerini analiz etmelerini sağlayacak etkinlikler

tasarlamaaya teşvik edilir. Ülke kültürünün belirli yönlerinin ve dili öğretilen kişilerin yer aldığı öğretime, çeşitli özgün belgeler ve görsel-işitsel materyaller (filmler, belgeseller, şarkılar, çizgi filmler vb.) de dâhil edilebilir. Yani, öğretim sadece ders kitaplarından alınan metinlerle sınırlıysa, öğrenciler bir ülke ve sakinleri hakkında tamamen yanlış bir resim elde edebilirler, çünkü ders kitapları genellikle bize bir kültürün bir yanını verir ve bu olumludur (Byram, 1989).

Öğreticiler, öğrencilerinin genel düzeyinin bilincinde olmalı ve kültürel öğretimin kapsamını ve derinliğini sürekli olarak buna uyarlamalıdır. Bu anlamda kültür öğretimi için sistematik bir program yapılabilir. İkincisi, uygunluk ilkesi: Öğrencilere kültürel farkındalık kazandırmada, kültürü öğretmenin nihai amacının öğrencilerin dilbilimsel bilgilerini ve iletişimsel yeterliliklerini geliştirmek olduğu unutulmamalıdır. Öğretici, dil bilgisi öğretimini reddetmekten kaçınmak için dil öğretimi ile kültür öğretimi arasında uygun bir denge kurmalıdır. Üçüncüsü, bilindiği gibi kültür, coğrafya, sanat, gelenek ve tarih gibi geniş bir alanı kapsamaktadır. Her kültürün altında alt dallar bulunmaktadır. Öğretici, ana akımı, daha az önemli olandan ayırt etmeli ve öğrencilere ana akımının yolunu göstermelidir. Romanlar, kitaplar ve dergiler bir ülkenin edebiyatının, genellikle de kültürünün iyi bir yansımasıdır. Öğrenciler belirli bir konuşma topluluğunun yazılarını okuyarak, aynı zamanda şaheseri takdir ederken, diğer yandan geleneklere, kültürel arka plana yansıyan kitaba aşına olabilirler. Filmler, videolar ve diğer elektronik yardımcılar gibi araçlar, bir kültürün örf ve değerlerini öğrencilere doğrudan ve etkileyici bir şekilde sunabilmekte ve böylece bir kültürü somutlaştırarak beklenmedik bir etki yaratabilmektedirler. Öğrenciler, farklı kültürleri analiz ederek ve karşılaştırarak, hedef dildeki anlayışlarını ve yetkin iletişim komutlarını şüphesiz geliştirecek olan hedef kültürü daha iyi anlayabilirler. Dil ve kültürün yakın etkileşimi, yabancı dil öğretiminde kültürel farkındalığın geliştirilmesini haklı çıkarmakta ve dil bilgisi öğretimi merkezli geleneksel öğretim yaklaşımına meydan okumaktadır. Kültür bilgisinin öğretilmesi, inkâr edilemez bir şekilde iletişimsel yolları ve yöntemleri teşvik etmektedir.

2.9. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİĞİ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMSEL FARKINDALIK

Bu bölümde, kültürlerarası yeterlilik konusuyla ilgili bazı anahtar kavramlar incelenecektir. Bunlar şu terimlerdir: *kültürlerarası etkileşim (Intercultural Interaction)*, *kültürel farkındalık (cultural awareness)*, *kültürlerarası yeterlilik ve kültürlerarası konuşmacıdır*.

- *Kültürlerarası Etkileşim (Intercultural Interaction)*; farklı kültürlerin üyelerinin ortak faaliyetlerde bulunması durumunda ortak davranıştır (Spencer-Oatey ve Franklin, 2014, s. 1). Kültürlerarası etkileşimde, kültürel bilgiyi anlamlandırma deneyimi kazanacak, analiz edecek, ilişkilendirecek becerileri kullanma etkinliklerine aktif katılım önemlidir (Aydın, 2020, s. 25). Kültürlerarası etkileşim bir yönüyle, sözlü ve sözsüz iletişimden çok insanlar arasındaki karşılaşmaları vurgulayarak kültürel analizlere etkileşim bağlamını ve daha geniş davranış özelliklerini dâhil etmenin önemine dikkat çekmektedir. Diğer bir yönüyle de davranış ve dil kullanımının dinamik doğasından hareketle, gerçek zamanlı, senkronize iletişime odaklanır (Spencer-Oatey ve Franklin, 2014). Başka bir deyişle hem kültürlerarası iletişimi kapsar, hem de iletişim kültürünü belirlemektedir.
- *Kültürel Farkındalık (Cultural Awareness)*; Farkındalık, bir şeye karşı bilinçli bir anlayış geliştirme olarak nitelendirilebilmektedir. Kültürlerarasılık bağlamından bakıldığında, bir kültürü diğerinden ayıran örüntüleri fark etme, bunlara karşı bakış açısını geliştirme işidir (Aydın, 2020, s. 29). Byram (2012), kültürel farkındalığın bireyin kendisinin ve diğerlerinin bakış açısını, uygulamalarını, ürettiklerini değerlendirmek için dayanak olduğunu, dil bilinci ile arasındaki ilişkinin kavramsallaştırılabileceğini, bunun da diller arası ve kültürlerarası yeterliliğini geliştirebileceğini ifade etmektedir.
- *Kültürlerarası yeterlilik (Intercultural Competence)* açısından kültür teriminin uygun tanımında, kültür şudur: i) medeniyet açısından kültür ve edebiyat, müzik ve güzel sanatlar ve benzeri gibi kazanımları ii) sosyo-kültürel bağlam (davranışlar, iletişim kalıpları, beceriler...) Bazı yazarlar kültür kavramını farklı bir şekilde tanımlarlar, örneğin kültürün bir dünya görüşü veya algı, inanç, değerlendirme ve eylem için ortak

bir standartlar sistemi olduğunu belirtirler (Kramsch, 1998). Ayrıca bir topluluğun eserlerine atıfta bulunmaya ek olarak, sosyal temas yoluyla elde edilen bilgileri içeren, bir grubun üyelerini veya insan kategorisini diğer gruplardan ayıran zihnin kolektif bir programlaması olarak görülmektedir (Alptekin, 1993). İletişim, kültür merkezli bir etkileşim sürecidir. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerden insanların yabancı olanı anlaması ve farklılıklarına saygı duymasıyla başlayan bir süreçtir. Dilbilimcilere ve söylem analistlerine göre, kültürlerarası iletişim, hedef kültürü konuşanların ve hedef kültürü konuşmayanların günlük yaşamda konuşmaları nasıl yönettiklerine odaklanmaktadır (Kramsch, 2009, s. 241).

İletişim yeterliliği terimi, bir konuşmacının duruma ve konuşmacıya uygun olan çeşitli dil sistemlerinden birini seçme yeteneğini ifade etmektedir. 1970'lerde Amerikalı dilbilimci Dell Hymes tarafından tanıtılmıştı. Hymes, iletişimsel yetkinliğin sadece dilin yapısı bilgisini değil, aynı zamanda bu yapıları farklı sosyo-kültürel koşullarda kullanma ilkelerini de içerdiğini, yani dilbilgisi yetkinliğine ve o dilbilgisini kullanmanın toplumdilbilimsel kurallarına sahip olmayı ima ettiğini iddia eder (Vrhovac, 2001). Bu terim, bir dil topluluğu içinde doğru bir şekilde iletişim kurabilmek için bir konuşmacının bilmesi gerekenler olarak tanımlanır ve sözcük bilgisi, fonoloji ve gramer bilgisine ek olarak, ne zaman konuşulacağı veya konuşulmayacağı, ne söyleneceği gibi sosyal ve kültürel bilgileri de içermektedir.

Kültürlerarası konuşmacı, diğer kültürlerden insanlarla başarılı bir şekilde iletişim kurmak için uygun becerilere sahip olan kişidir. Kültürlerarası bir konuşmacının temel özellikleri saygı, sabır, ilgi, merak ve motivasyondur (Fantini, 1997). Bir kişi hiçbir zaman bir yabancı dili anadili olarak konuşamaz, ancak başka bir şeye, Byram'ın *kültürlerarası konuşmacı* dediği birine dönüşebilir. Kültürlerarası bir konuşmacı, farklı kültürel bağlamlar içinde ve arasında dilsel olarak hareket edebilen bir kişidir. Merak, açıklık, kültürel değerleri görelileştirme isteği, başkalarıyla iletişimde önyargının olmaması ile karakterize edilen bir kişi kültürlerarası tutumlara sahiptir. Böylece, kültürlerarası yetkin bir kişi, farklı kültürler arasındaki ilişkiyi "görebilir". Kültürlerarası konuşmacı, aracılık etme, yorumlama, kendi ve diğerlerinin kültürlerini ve kültürlerarası iletişimi eleştirel ve analitik olarak anlama yeteneğine sahiptir.

İletişimsel yaklaşım, yabancı dil öğrenenin anadili kadar iletişimde yetkin olmasını amaçlarken, öğrencinin kültürü ile hedef kültür arasında kurduğu bağ kültürlerarası iletişimidir (Pegrum, 2008, s. 138). Bennett'e (1998) göre yabancı dil öğrencileri için hedef dili, onu ana dili olarak konuşanlar kadar öğrenmek ve kullanmak asıl amaç olmaktan çıkmış; bunun yerini kültürler arası konuşur almıştır. Böyle bir durumda hedef dili öğrenenin dil hâkimiyeti ana dili konuşuru kadar yetkin değildir ancak iletişim becerilerinin yanı sıra diğer kültür ve dillerle olan etkileşimi en üst düzeyde olmaktadır. Benzer şekilde Özkan, iletişimsel yetkinlikten kültürlerarası yetkinliğe geçişin nedenlerini, kültürlerarası etkileşimlerin artmasına ve yabancı dil öğrenenlerin sorunsuz iletişim kurabilmelerine bağlamaktadır (2009, s. 12). Sercu'ya (2004) göre kültürlerarası iletişimde gerekli beceriler üç özellik ile ölçülebilir. Bunlar: duyarlılık, farkındalık ve beceridir. Sıralanan üç özelliğe ek olarak, kültürel farkındalık da önemli bir yere sahiptir. Kültürel farkındalık, bireyin kendi kültürü ile hedef kültür arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görerek farkındalık yaratması anlamına gelmektedir. Bu aşama dil öğrenimi için gereklidir.

Kültürlerarası farkındalığın sağlanabilmesi için öğrencinin karşılaştırma yaparak farklılıkları bulma, gözlemleyerek tanıma, yorumlama, hoşgörü, farklılıklara saygı duyma ve dışarıya bakmayı öğrenme gibi becerilerini kullanması gerekmektedir. Bu becerileri geliştirerek öğrenciye sanat, tarihi ve turistik yerler, eğitim, yeme-içme, ulaşım ve medya gibi konularda araştırma yaparak söz konusu kültürü temsil eden bilgiler edinme fırsatı sunulmaktadır. Bu bilgilerin hedef dildeki öğrenciler için anlam kazanabilmesi için bir yol bulunması ve bu bilgilerin kullanılmasına alan açılması gerekmektedir. Aksi takdirde bilgiler dikkate alınmayacak ve unutulacaktır. Bu durumda, öğrencileri yabancı dil öğrenmeye motive etmek için otantik bir ortamı kullanabilen yabancı dil öğreticisi önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca kültürün öğretildiği dil dersleri, öğrencilerin yüksek motivasyon ve ilgilerinin oluşmasında büyük rol oynamaktadır. Hemen hemen tüm öğrenciler şarkı söyleme, rol yapma, dans etme, insanlar ve ülkeler hakkında araştırma yapma gibi kültüre özgü etkinlikleri sever. Bu sayede öğrencilerin genel kültürü de artmaktadır.

Tapan'a (1995, s. 36) göre öğretim düzenlemeleri, hedef dilin kültürünün çeşitli yönlerini içeren temel yaşam deneyimlerinden çıkarılan konularla yapılmalıdır. Böylece öğrencinin kendine ait olanla yeni olan arasında ilişki kurmasına ve düşünce

üretmesine olanak sağlanmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde "sosyo-kültürel bilgi" adı altında yabancı dil öğretimine yönelik yönergeler verilmiştir (AOBM, 2018): Günlük yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inançlar ve davranışlar, vücut dili, gelenekler ve ritüeller'dir. Görüldüğü gibi AOBM yabancı dil öğrencilerine kültürlerarası iletişimi sağlamak için farklı formlar sunmaktadır. Bahsedilen bu konular sınıf içinde veya dışında etkinliklerle de düzenlenebilir.

Yabancı dil öğrenmek, öğrencinin bilgisini genişleten ve dünya görüşünü genişleten başka bir dünyayı, yabancı bir kültürü anlamak ve tanımak demektir (Tapan 1995, s. 156). Dilbilimcilerin söylediği gibi, bir yabancı dil öğrenmek sadece gramer öğrenmek değil, aynı zamanda o dilin kültürünü de öğrenmektir.

Yabancı bir dildeki her yeni sözcüğü, her yeni cümleyi ve yeni metni öğrenmek, öğrencinin zihninde o dili konuşan insanlar ve yaşadıkları dünya hakkında yeni düşünceler ve yeni görüntüler oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dil sisteminin öğretimine indirgenen bir yabancı dilin kültürel öğeler kullanılmadan öğretimi, dil kullanımının yanlış anlaşılmasına yol açmakta, bu da yabancı dil öğretiminin zorlaşmasına yol açmaktadır. Bir öğrencinin hedef dili ancak o dili konuşan ülkenin kendine özgü değer sistemindeki sosyal bağlamlarda doğru bir şekilde kullanılması durumunda öğrenmiş olduğu kabul edilmektedir (Tapan, 1990, s. 55).

Haley ve Austin'e (2004, s. 93) göre yabancı dil öğretiminde kullanılan ders kitapları öncelikle hedef dilin kültürüne uygun dilde olmalı ve özgün metinler içermelidir. Özgün metin kullanmanın değeri, yabancı dil derslerinde öğrencinin hedef dil ve kültür anlayışının artmasıyla öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, öğrencinin özgün metinlerle karşılaşması ve tanışması, öğrencinin hedef kültürü daha iyi anlamaya başlaması ve önyargıyla baktığı bazı şeylere karşı daha hoşgörülü davranması ile sonuçlanmaktadır.

Farklı etnik, kültürel ve dini geçmişe sahip kişilerin yaptığı bağlantılar sayesinde, kendi ana dillerinde veya yabancı bir dilde iletişim kurma becerilerini de geliştirirler. Byram ve diğerlerine göre (Byram ve diğerleri, 2002, s. 5), kültürlerarası iletişim olarak bilinen bu iletişim türü, toplumsal etkileşimin temel demokratik temeli olarak bireylere saygı ve insan hakları eşitliğine dayanmaktadır. Bu nedenle, bu tür bir etkileşim yoluyla, günlük iletişimde, uluslararası ilişkilerde ve uluslararası düzeyde eğitimde uygulanan özel bir yeterlilik türü geliştirilmektedir. Bu yetkinlik, kültürlerarası yeterlilik olarak adlandırılır

ve bir ülkeye yeni göçmenlerin gelişinden, öğrencilerin veya çalışanların yeni gelenler olarak yeni yaşamlarla karşılaştıkları yeni kültürlerarası durumlarda ortaya çıkan kültürlerarası temaslar yoluyla elde edilmektedir.

Byram (2006), dil/iletişim hedeflerinin kültürlerarası yeterlilik hedefleriyle bütünleştirilmesini önermektedir. Dil yetkinliğine ek olarak kültürlerarası yetkinliği geliştirerek, öğrenciler diğer kültürlerin üyeleriyle etkileşime girmeye hazırlanmaktadır. Kültürlerarası yeterlilik, diğer kültürlerin üyelerini anlamalarını ve kabul etmelerini sağlar ve bu tür bir etkileşimin hoş bir deneyim olduğunu görmelerine yardımcı olmaktadır (Byram, Gribkova ve Starkey, 2002). Kültürlerarası yeterlilik, aynı alıştırmalar ve etkinliklerde dilbilgisi veya sözcük bilgisi ile aynı anda öğretilir, böylece öğretim etkinlikleri başka bir kültürü sadık bir şekilde yansıtacak şekilde tasarlanır, bununla birlikte klişelerden kaçınmak önemlidir. Öğrenciler, okul içinde ve dışında diğer kültürleri bağımsız olarak keşfetmeye teşvik edilmelidir. Çağdaş literatür, İngilizceye göre *5C yaklaşımını* önermektedir: iletişim (*communication*), kültür (*cultures*), karşılaştırmalar (*comparisons*), bağlantılar (*connections*), topluluklar (*communities*). Bu, ikinci/ yabancı dil öğretiminde şunların yapılması gerektiği anlamına gelmektedir:

1. Öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek (uygun ve sosyal kabul edilen selamlar, istekler, sorular, iltifat vb.);
2. kültürü ve kültürün dil üzerindeki etkisini öğretmek;
3. Her ikisini de daha iyi anlamak için diğer insanların kültürlerini kendi kültürleriyle karşılaştırmak;
4. diğer kültürlerin üyeleriyle bağlantıyı teşvik etmek;
5. Öğrencinin sosyal yeteneğini geliştirmektir.

Kültürlerarası yeterlilik, farklı kültürlerin üyeleri arasında başarılı bir şekilde iletişim kurma yeteneğidir (Byram, 1997). Dilsel ve toplumdilbilimsel yeterliliğe ek olarak, kişinin kendi kültürüyle yabancı kültürü arasında başarılı bir ilişki kurma yeteneğini ifade eden belirli bilgi, beceriler ve tutumlar gerektirmektedir. Bu tür kültürel duyarlılık farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurmak için farklı stratejiler kullanma becerisidir. Başarılı bir iletişim sağlamak için, farklı kültürlerin üyeleri, sosyal topluluklar,

gelenekleri ve sosyal ve bireysel etkileşimlerin genel süreçleri hakkında belirli bilgilere sahip olmalıdır.

Kültürlerarası yeterlilik, başka bir kültürde hayatta kalmak, yani toplumda kabul görmek için genellikle dil yeteneğinden daha önemlidir. Bu nedenle, kibar ve kaba olarak kabul edilen bir kişiye nasıl hitap edileceğini, hangi ses tonuna izin verildiğini, hangi yüz ifadelerini kullanabileceğini, kime iltifat edilebileceğini, hangi konuşma konularından kaçınılması gerektiğini bilmek önemlidir. İkinci ve yabancı dil öğretiminde kültürlerarası yetkinliği geliştirmek karmaşık ve son derece zorlu bir iştir. Öğreticinin tam bağlılığını ve öğrencilerin motivasyonunu ve merakını gerektirmektedir. Byram (2006), yabancı dil öğretiminin amacının yeni dil kodunda iletişim kurmak olduğunu belirtmekte, ancak iletişimsel öğretim yaklaşımının önerdiği gibi karşılıklı anlayışın yalnızca bilgi ve mesaj alışverişi ile eşitlenmemesi gerektiği konusunda uyarılmaktadır. Mesaj alışverişinde başarı, mesajın farklı bir kültürel bağlamdan gelen muhatap tarafından nasıl algılandığına bağlıdır.

Bu nedenle, kültürel sınırlamalarınızın ötesine nasıl geçeceğinizi bilmek ve muhatabın kültürü hakkında fikir edinmek için onun bakış açısının tadını çıkarmak önemlidir. Ancak o zaman bir birey, açıkça ifade edilmiş ve gerekçelendirilmiş kriterler temelinde, kendi kültürü ve diğer kültürler hakkında hem olumsuz hem de olumlu yargılarda bulunabilir. Aksi takdirde, bir çatışma olabilir. Bu çatışmaları önlemek, kişinin kendi görüşlerine ilişkin farkındalığını ve kültürlerarası farklılıklara karşı duyarlılığını artırmakla mümkündür. Kültürlerarası duyarlılık geliştirmek, kişinin kültürel kimliğini kaybetmesi değil, kültürel etkileri kendi aralarında ve başkaları arasında tanıması anlamına gelmektedir. *Kültürlerarası iletişim*, farklı kültürlerin üyeleri arasındaki iletişimdir. Kültürler iletişim kurmaz; bireyler yapar. Herkesin kendine özgü bir iletişim tarzı vardır, ancak kültür, ait olan üyelerin genel tarzını belirlemektedir.

Bu nedenle, iyi bir ikinci ve yabancı dil öğreticisi olabilmek, yüksek düzeyde dil becerisine ek olarak, yüksek düzeyde kültürlerarası yetenek geliştirmeye bağlıdır. Kültürler hakkında iyi bilgiye sahip olmalı, aralarındaki farklılıklara saygı göstermeli, hoşgörü ve karşılıklı anlayışı teşvik etmelidir. Her şeyden önce, öğrencilerinin ihtiyaçlarını dinleyebilmeli, yeni kültüre ve yeni çevreye uyumun bir parçası olan olası kültür şokuyla başa çıkmalarına yardımcı olmaya hazır olmalıdır.

Kültürlerarası İletişim Yeterliği fikri, kavramının tanımını geliştiren Zarate (1994) ve Byram (1997) çalışmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Kültürlerarası iletişim kurmak için dil öğrenenlerin çeşitli bilgi, beceri, tutum ve eleştirel kültürel farkındalığa ihtiyaçları bulunmaktadır. Byram'a göre, Kültürlerarası iletişim yeterliği şu şekilde tanımlanmaktadır: “kendi başına ve birisinin muhatabının ülkesindeki sosyal grupların ve onların uygulamalarının, toplumsal ve bireysel etkileşimin genel süreçlerinin bilgisi” (Byram, 1997, s. 58). Diğer tanımına göre, başka bir kültürdeki olayları yorumlama ve kendi kültüründeki olaylarla ilişkilendirme yeteneğidir (Byram, 1997, s. 61). Byram çalışmasında ayrıca şu tanımlamayı da desteklemektedir: Kültürlerarası iletişim yeterliği keşif ve etkileşim becerisi gerektirmektedir. Bu bağlamda, kültürlerarası iletişim yeterliliği, kültür ve kültürel uygulamalar hakkında yeni bilgiler edinme yeteneğidir. Kültürlerarası iletişim aynı zamanda bilgi, tutum ve becerileri gerçek iletişimde kullanma becerisidir.

Byram'a (2008, s. 69) göre "kültürlerarası davranmak" tutumları, bilgileri öğrenmek ve kültürel olarak farkında olmak demektir. Bu bağlamda Byram (1997, s. 49-52) kültürlerarası iletişim becerisi modelini beş ögeyle açıklamaktadır:

1. *Tutumlar (Attitudes)*; merak ve açıklık, kendi kültürüne aşırı bağlı olmama ve farklı kültürlerle karşı önyargılardan kaçınma;
2. *Bilgi (Knowledge)*; kişinin kendi kültürünün ve hedef kültürün uygulamaları ve bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim bilgisi;
3. *Yorumlama ve ilişkilendirme becerisi (The skills of interpreting and relating)*; başka bir kültüre ait bir olayı yorumlama ve kendi kültüründeki olaylarla ilişkilendirme ve açıklama olanaklarını amaçlanmaktadır;
4. *Keşfetme ve etkileşim becerisi (The skills of discovery and interaction)*; bir kültür hakkında yeni bilgilerin edinilmesi ve bu bilgi, beceri ve tutumların gerçek iletişimde kullanılması anlamına gelmektedir;
5. *Kültürel farkındalık (Critical cultural awareness/political education)*;

Yargıda bulunmak için kişinin kendi ve diğer kültürlerdeki tutum ve uygulamalarını kullanma yeteneğidir.

Klippel kültürlerarası iletişim becerisinin amacını şöyle açıkladı:

“Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası öğrenmenin gerçekleştirilmesine yönelik kültürel-tematik üniteler, temel insani deneyimler temelinde geliştirilebilmektedir. Buradan

hareketle kültürlerarası farklılıklar azaltılabilir, böylece öğrenci hedef kültür hakkında bilgi sahibi olurken aynı zamanda kendi kültürünü inceleme konusunda da motive olur. Yabancı dil öğreniminde önemli bir rol, öğrencilere yabancı dilde iletişim kurma fırsatı vermektir. Hedef kültüre ilişkin stratejik bilginin önemli işlevi burada ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir Alman öğrenci yabancı bir ülkede bulunduğu anda, öğrencinin fiziksel temas bilgisi, onun Almanya'daki gibi alışlagelmiş olmayan el sıkışmasını sağlar. Öğrenci bazen bu alışkanlığını sürdüremese de davranışının mümkün olmayacağını anlar. Çünkü farklı kültürleri öğrenmek, karşı kültürü anlamaya yardımcı olur ve bu şekilde kişinin kendi kültürel değerlerine ilişkin farkındalığını artırır. Böylece kültürlerarası iletişim sürecinde karşılıklı anlayış ve saygı çerçevesinde etkileşim gerçekleşir.” (Klippel, 1994, s. 51- 57).

Daha önce de belirtildiği gibi, yabancı dil sınıflarında öğrenme kültürü, empati-anlama, bilgi ve iletişim becerileri ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Bu üç alanı birleştiren yabancı dil öğretimi, öğrencilere kültürlerarası iletişim becerisi kazandırmaktadır (Klippel, 1994, s. 50).

AOBM'ye göre kültürlerarası farkındalık, küresel dünyada yabancı dil öğrenenler için en önemli becerilerden biri olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda gösterildiği gibi tanımlanmaktadır (AOBM, 2009, s. 100):

- Kaynak ve hedef kültür arasında bağlantı kurma olasılığı,
- Diğer kültürlerin üyeleriyle ilişki kurma ihtiyacı ve kültürel duyarlılık,
- Kaynak ve hedef kültür arasında kültürel arabulucu rolü (çatışmaların üstesinden gelme yeteneği),
- Günlük ilişkilerdeki rolüdür.

Yabancı dil öğrencileri arasında kültürlerarası farkındalığın önemi, farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurma söz konusu olduğunda davranışlarına da yansımaktadır. Bir kültürde genel kabul gören davranış başka bir kültürde kabul görmeyebilir ve bu da konuşmacılar arasında yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Bu nedenle yabancı dil öğrenen öğrencilerde kültürlerarası farkındalığın geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. AOBM'ye göre, taraflar gerekli kültürlerarası farkındalığı kazanmazlarsa, değerler ve inançlar, davranış kuralları ve sosyal beklentiler arasındaki farklılıklar arasında bağ kurmak daha zor olabilir (2009, s. 50). Byram'ın yaygın kabul gören tanımı, yorumlama ve bağlantı kurma yeteneği, araştırma becerisi ve farklı değerleri değerlendirme yeteneğinin kültürlerarası farkındalığın temelini oluşturduğu nitelendirilmektedir (Byram, 1997, s. 34).

Byram'ın daha önce de belirttiği gibi, kültürlerarası yeterliliğin bileşenleri, kişinin belirli sosyal çevrelere ait olması nedeniyle sahip olduğu değerlerle tamamlanan bilgi, beceri ve tutumlardır; bu da bu değerlerin kişinin sosyal kimliğinin bir parçası olduğu anlamına gelmektedir (2002, s. 11). Kültürlerarası yeterlilik ile kültürlerarası iletişim yeterliliği arasındaki en önemli farklardan biri dildir. Bireylerin kültürlerarası yeterliliği; kültürlerarası iletişim bilgilerini kullanarak, yabancı dil kullanmaya gerek duymadan, farklı kültürlerden insanlarla kendi dillerinde etkileşim kurabilme yeteneğidir (Byram, 1997, s. 70). Kültürlerarası iletişimsel yeterlilik modelinin üç temel özelliği bulunmaktadır. Bu özelliklerden ilki, yabancı dil öğreniminde model olarak anadili yerine *kültürlerarası konuşucunun (intercultural speaker)* tercih edilmesidir. İkincisi, eğitim bağlamında kültürlerarası iletişim yeterliliğinin kazanılmasına yönelik eğitim hedeflerini içeren bir modeldir. Üçüncüsü, öğrenme yerinin tanımı ve eğitim boyutunda öğreticinin rolüdür (Byram, 1997, s. 70).

Dil ve kültür arasındaki ayrılmaz bağlantıdan dolayı öğrenciler kültürlerarası iletişim sorunlarıyla başa çıkmak için hedef dilin kültürünü öğrenmeleri gerekmektedir. Brown (1994, s. 170) “dil kültürün en görünür ve mevcut ifadesidir” tanımıyla dikkat çekmektedir. “Yabancı dil sınıfının amaçlarından biri, öğrencilerin çağdaş yaşamın giderek daha fazla uluslararası konularda farkındalıklarını ve çeşitli durumlarda ve bağlamlarda etkili ve uygun bir şekilde iletişim kurma yeteneklerini geliştirmesidir. Bunun gerçekleşmesi için öğrenciler önce hedef dil topluluğu hakkında bilgi edinmeli ve daha sonra diğer kültürlerle ilişkili olarak kendi kültürleri üzerinde düşünmeleri gerekmektedir” (McKay, 2002, s. 83). Başarılı iletişim, dil öğrencisinin genel yeterlilikleriyle birlikte dilbilimsel, sosyo-dilbilimsel ve pragmatik yeterlilikten oluşan iletişimsel yeterlilik gerektirmektedir (AOBM, 2001).

Byram'ın görüşü Avrupa Konseyi tarafından dil kullanıcı / öğrenen yeterliliklerinin belirtildiği AOBM (2001) tarafından kabul edilmiştir. İlk olarak, tüm yeterlilikler genel ve iletişimsel dil yeterliliklerine ayrılmıştır. Dil öğrenimi ve kullanımının kültürel yönlerine atıfta bulunan genel yeterlilikler aşağıdaki bileşenleri içerir:

- Dünya bilgisi, günlük yaşamla ilgili sosyo-kültürel bilgi, değerler, yaşam tarzı, inançlar ve tutumlar, beden dili ve ritüelleri içeren bilgidir.

- Beceri ve teknik bilgi (sosyal, canlı ve mesleki becerilere atıfta bulunan pratik beceriler ve teknik bilgi; öğrencinin kaynak dili ve hedef dili kültürlerini ilişkilendirme ve kültürel hassasiyet gösterme becerisini yansıtan kültürlerarası beceriler ve teknik bilgi)
- Varoluşsal yeterlilik, tutum, motivasyon, değerler, inançlar, bilişsel tarzlar ve kişilik faktörleri olarak tanımlanan sözde benlik faktörlerini kapsar.
- Oluşan öğrenme yeteneği (dil bilinci, iletişim bilinci, çalışma becerileri, yeni deneyimlerle başa çıkmak, yeni bilgileri bulmak, anlamak ve iletmek ve aynı zamanda yeni teknolojileri kullanmak için gerekli sezgisel beceriler) (AOBM, 2001, s. 110-109).

Kültürlerarası yetkinlik, diğer insanların davranışlarını gözlemleme, yargıyı askıya alma, diğer kültürlerle karşılaştırıldığında kişinin kendi kültürünü yansıtma, davranışları karşılaştırma ve farklılıklara rağmen diğer kültürlerin temsilcileriyle işbirliği yapma becerilerini içermektedir.

Yukarıdaki görüşleri göz önünde bulundurarak, yabancı dil öğrenmek, öğrencilerin sadece dilbilgisi ve sözcük bilgisi geliştirmelerini değil, aynı zamanda iletişim becerilerini geliştirmek, kültürlerarası yeterlilik, iletişimi etkileyen ve hedef kültür hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için farklı sosyal değişkenlerin (yaş, cinsiyet, din) varlığının farkında olmaktır.

Başka bir araştırmada, Lessard- Clouston (1997) kültürün üç yönünü sıralamaktadır: *genel, spesifik ve dinamik*. Öte yandan, Byram ve Morgan (1994) kültürün yedi yönünü ayırt etmektedir:

1. Günlük aktiviteler
2. Kişisel ve sosyal yaşam
3. Etrafımızdaki dünya
4. Eğitim-öğretim ve iş dünyası
5. İletişim dünyası
6. Uluslararası dünya
7. Hayal gücü ve yaratıcılık dünyası

Kişisel ve sosyal yaşam veya başarılı iletişim (Byram ve Moggn 1994) gibi kültürel öğeleri pragmatik niteliktedir. Peterson ve Browyn'e (2003) göre kültür, yabancı dil öğreniminin temel bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır. İletişimsel yaklaşım, hedef dili

temel almaktadır. Yabancı dil kültürünü öğrenenlerin hedef dil kültürüne tam olarak katılabilmeleri için iletişimsel yetkinlik olarak öğrenmeyi desteklemektedir. Bu nedenle, hedef dilin kültürü ve onun konuşurları, öğretim kavramının başarısı için önemli unsurlardır. Öğrencilerin sadece hedef dilin doğru biçimlerini edinmeleri değil, aynı zamanda bu formları hedef dili ana dili olarak konuşanlar için uygun, tutarlı ve stratejik olarak etkili anlamlar iletmek için hedef dilde belirli sosyal durumlarda nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri beklenmektedir. Böylece, yabancı dil öğrenmek, kişinin yeni kültürel referans çerçevelerini ve yeni bir dünya görüşü edindiği, hedef dil kültürünü ve onun konuşmacılarını yansıtan bir tür kültürleşme haline gelmektedir. Dil ile kültürün iç içe geçmesi bu nedenle açıktır ve araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Ancak hedef dilin konuşmacının dille ifade ettiği düşüncelerinin o dil tarafından ne ölçüde şekillendirildiği ve kontrol edildiği ve dilin onu nasıl yansıttığı konusunda hala düşünceler ve tartışmalar olduğu kaydedilmektedir. Dolayısıyla, kültürlerarası iletişimsel yeterlilik kavramı, farklı kültürlerden gelen insanlarla gerçek etkileşim becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Kültürel farkındalık, başkalarının davranışlarını anlamanın yanı sıra kendi davranışlarını ve kültür tarafından koşullandırılmış düşünmeyi anlama anlamına gelmektedir. Bu süreç, eş zamanlı olarak diğer kültürlerdeki benzerlikleri ve farklılıkları fark etmeyi ve kişinin kendi kültüründeki verileri tanımasını içermektedir (Damen, 1987). Kültürlerarası İletişimsel farkındalığının önemli bir parçası da, “kişinin kendi kültürü ve diğer kültürler ve ülkelerdeki perspektifleri, uygulamaları ve ürünleri eleştirel olarak ve açık kriterler temelinde değerlendirme yeteneği” olarak tanımlanan “eleştirel kültürel farkındalık”tır (Byram, 1997, s. 53). Bu kültürel farkındalık kavramı için çok önemli olan, kültürlerarası iletişimde mevcut olan farklı kültürel normlar arasında karşılaştırma ve aracılık etme yeteneğine yol açan kültürel normların göreceli doğasının anlaşılmasıdır. Ayrıca, Byram hem öğrenenin kültürüne ve onun farklı anlayışlarına hem de yabancı kültürlerle odaklanarak, kültürün çelişkili görüşlerini içeren doğasını anlama ihtiyacını vurgulamaktadır.

Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası bileşenlerin tanıtılması, öğrenci motivasyonunu ve merakını artırmaktan, kültürlerarası bir dünyada hayatta kalmak ve yaşamak için gerekli bir yetkinlik olduğunu kanıtlayan kültürlerarası eleştirel farkındalığı geliştirmeye kadar birçok fayda sağlamaktadır. Kültürel farklılıkların bilgisi,

öğrencilerin kültürel referansların değiştirilmesi yoluyla meydana gelen yanlış yorumlamaları önlemelerine ve kendi kavramlarını hedef dilin jestleri, nesnelere ve gramer biçimleriyle ilişkilendirmekten kaçınmalarına yardımcı olur. İletişim yetkinliği içinde kültürlerarası yetkinliğin ve duyarlılığın geliştirilmesi, yalnızca daha iyi eğitim ve okul ortamına değil, aynı zamanda toplumdaki etnosentrizm, önyargı, klişeler, eşitsizlik ve ayrımcılığın azaltılmasına da katkıda bulunmaktadır.

Yukarıdakilerin tümüne dayanarak, yabancı dil öğretiminin amacı sadece dil öğrenimi değil, aynı zamanda kültürlerarası yetkinliğin kazanılmasıdır. Sadece doğru dilbilgisi ve sözcüklere hâkim olmak başkalarıyla temas ve dostluklar oluşturmaz, ancak kişinin başkalarıyla iletişime girme şeklidir. Yani, diğer sosyal gruplara mensup insanlarla etkileşim kurmak için gereken dil becerilerini edinmenin yanı sıra, bireyin modern toplumun tüm zorluklarıyla yüzleşmeye hazır bir birey ve sosyal bir aktör olarak gelişmesini sağlamak önemlidir.

2.10. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ KÜLTÜR ETKİLEŞİMİ

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde (TELC, 2013), iletişimsel dil yeterliliklerine önem verilmektedir ve bu yeterlilikler dilbilgisel, toplumdilbilimsel ve edimsel yeterlilikler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre yabancı dil öğretiminde kültürel içerik, AOBM metninde yer alan toplumdilbilimsel yeterlilikler (sociolinguistic competence) bileşeninde yer almaktadır.

AOBM'de bulunan sosyokültürel bilgi bileşeni, aslında hedef toplumun kültürel öğelerini içeren gerçek yaşamından elde edilen bilgilerdir. Aşağıdakiler gibi yedi farklı bileşenden oluşmaktadır:

1. *Günlük Yaşam* (yeme ve içme, öğünler, sofralar, bayramlar, çalışma zamanı ve alışkanlıkları, boş zaman uğraşları (hobiler, spor, okuma alışkanlıkları, medya)
2. *Yaşam koşulları* (yaşam standartı (yöresel, sınıfa özel ve etnik farklılıklarıyla), ev ortamı, sosyal güvence)
3. *Kişiler arası ilişkiler* (bir toplumun sınıfsal yapısı ve sosyal gruplar arasındaki ilişkiler, farklı cinsiyetler arasındaki ilişkiler (erkek/kadın, yakınlaşma derecesi), aile yapıları ve

ilişkileri, nesiller arası ilişkiler, iş ortamındaki ilişkiler, toplum ve polis, idare vb. ilişkiler, etnik ve diğer halklar arasındaki ilişkiler, politik ve dini gruplar arasındaki ilişkiler)

4. *Değerler, inançlar ve tutumlar* (sosyal sınıf, meslek grupları (akademisyenler, yönetim, memur, eğitilmiş ve eğitimsiz işçiler), varlık, yöresel kültürler, güvenlik, kurumlar, gelenek ve sosyal dönüşüm, tarih (özellikle önemli tarihi kişiler ve olaylar), azınlık (etnik ve dini), milli kimlik, başka ülkeler, davetler, halklar, politika, sanat, din, mizah)
5. *Beden dili*
6. *Sosyal gelenekler* (dakiklik, hediyeler, giyim, içecek, öğünler, davranış ve sohbet kuralları ve tabular, ziyaret süresi, vedalaşma)
7. *Geleneksel davranışlar* (dini gelenekler, doğum, evlenme, ölüm, halka açık toplantılarda ve törenlerde seyircilerin davranışları, kutlamalar, festivaller, dans ortamları, diskotekler vb.) (AOBM, 2018, s. 102 -103).

AOBM'de kültürlerarası farkındalık, diğer ülkelerdeki bireylerin yaşam tarzlarını, zihniyetlerini ve kültürel miraslarını daha iyi anlamak için yabancı dil öğrenme sürecinde önemli olan bir bileşen olarak belirtilmektedir. Bu kaynak, dünya ile hedef dilin dünyası arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade etmektedir (AOBM, 2013, s. 104). Kültürlerarası farkındalık, kişinin kendi kültürü ve hedef dilin kültürü, kültürel duyarlılık, kültürlerarası çatışmalar durumlarıyla başa çıkma becerisi ve basmakalıpların üstesinden gelme becerisini içermektedir.

Avrupa Ortak Başvuru Metni aynı zamanda kültürlerarası bilgi ve becerilerle ilgili bileşenleri de şöyle tanımlamakta: “menşe kültürler ile yabancı kültürleri birbirine bağlayabilme yeteneği, kültürel duyarlılık, farklı stratejileri belirleme ve kullanma yeteneği. Farklı kültürler, kişinin kendi kültürü ile yabancı kültür arasındaki kültürel aracı rolünü yerine getirme, kültürlerarası yanlış anlamalar ve çatışma durumlarıyla etkin bir şekilde başa çıkma kapasitesi ve basmakalıp ilişkilerin üstesinden gelme yeteneği ” olarak ifade edilmektedir (AOBM, 2018).

Avrupa Ortak Başvuru Metni (2001), yabancı dil öğrenenlerin ilköğretim düzeyinden itibaren diğer kültürlerle başarılı bir şekilde iletişim kurabilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin diğer kültürlere saygı duymaya ve değer vermeye alışmaları ve kültürlerarası yetkinliği benimsemeleri yoluyla daha karmaşık bir kültürel kimlik kavramının geliştirilmesi gerekmektedir ve öğrenciler sonunda

kültürlerarası konuşmacılar haline gelmektedir. Bunun için öğrencilere öncelikle belirli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmalıdır.

Atkinson (2002), yabancı/ ikinci dil gelişimine sosyobilişsel yaklaşımın yalnızca yeni dil becerilerini öğrenmeyi değil, öğrenme bağlamında zihin-beden-dünya entegrasyonunun onaylanması gerektiğini belirtmektedir. Bu zihin-beden-dünya kavramı, “bir kültürün canlı bir organizma olarak görülmesi gerektiğini” ifade eden kültürel anlayışın yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bir öğrenci sadece hedef dilin kodlarını öğrenmekle kalmamalı, aynı zamanda sürekli değişen bir ortamda hayatta kalabilmek için çevresine dinamik olarak uyum sağlama becerisi edinmelidir. Bu dinamik uyarılma, öğrencinin hedef dilin kültürel bağlamı ile bütünleşme, ona bağımlı olma ve anlamlandırma becerisinden oluşmaktadır. Buna bağlı olarak, dilin akıcılığı ve toplumda kabul görülmenin sağlanabilmesi, yalnızca hedef dilin kültürü ve pragmatiklerinin anlaşılması ile mümkündür. Dolayısıyla, bir kültürü anlamak için dilini dikkate almak gerekmektedir. Aynı zamanda bir dili anlamak için de kullandığı kültürü anlamak dışlanamaz. Dil, kültürün sosyal inşasında bir aracılık rolü oynar, oluşumuna ve değişimine katkıda bulunmaktadır.

Yabancı dil öğreticilerini, sözcüksel ve dilbilgisi yeterlilikleri öğretiminin yanı sıra kültürlerarası yeterliliğin önemini vurgulamaya teşvik etmek ve öğrencilerin bunu edinmelerine yardımcı olmak için, kültürlerarası yeterlilik teorisiyle, daha önceki deneyimler ve hâlihazırda mevcut olan didaktik materyallerle tanıştırmak gerekmektedir.

Yabancı dil öğretiminde dört temel beceriye ek olarak, dört iletişim biçiminden (alma, üretme, etkileşim ve aracılık) biri olarak aracılık yer almaktadır. Dil kullanımında bu iletişim biçimleri çoğu zaman birlikte gerçekleşmektedir. Aracılık kavramında öğrenci, iletişime yardımcı olan sosyal bir aktör rolündedir. Bazen aynı dil içinde bazen de bir dilden başka bir dile anlam aktarma görevi üstlenmektedir. Aracılıktaki amaç, iletişim koşullarını yaratmak ve başkalarını yeni bilgileri anlamaya teşvik etmektir. Bağlamın kültürel, dilbilimsel, pedagojik ve sosyal gibi çeşitli bileşenleri olmaktadır (AOBM, 2020, s. 95). Aracılığın önemli bir rolü, başarılı iletişim için koşullar yaratmak ve ortaya çıkabilecek yanlış anlamaları sakinleştirmek için harekete geçmektir. Dillerarası aracılık, sosyal ve kültürel yeterlilik için büyük önem taşımaktadır.

Aracılık üç şekilde gerçekleşmektedir (AOBM, 2020, s. 96):

- *metne aracılık etme,*
- *kavramlara aracılık etme,*
- *iletişime aracılık etme.*

Bir *metne aracılık etme* kavramı, dil veya kültür gibi engeller nedeniyle anlaşılması zor olan metin içeriğinin iletilmesini ifade etmektedir. *Kavramlara aracılık etme*, bilgiye daha kolay erişim amacıyla öğretme ve ortak çalışma süreci anlamına gelmektedir. Öğrencilerin kendi aralarında sosyal, kültürel, dilsel ve diğer farklılıkları olduğunda *iletişime aracılık* ön plana çıkmaktadır. Arabulucu rolünü oynayan öğrenci, öğrenciler arasındaki ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. İletişime aracılık yaparken, çatışma çözümü ve günlük iletişim ön plana çıkan becerilerdir. İletişimde aracılık kavramında, öğrencinin sosyal bir aktör rolünü oynaması çok önemlidir.

2.11. TÜRKÇENİN YABANCI VE İKİNCİ DİL BAĞLAMINDA ÖĞRETİMİNİN ARASINDAKİ FARKLAR

Bu bölümde yabancı/ikinci dil öğretiminin tanımları ve yabancı dil öğretiminde değiştirilmiş metinlerin kullanımına değinilecektir. Öncelikle bu çalışmanın konusu ile doğrudan ilgili olan yabancı dil öğretimi ve ikinci dil öğretimi kavramların ayrımı göz önünde bulundurulmalıdır. *Yabancı dil*, Türk Dil Kurumunun Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde şu şekilde açıklanmaktadır: “Öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla anadili dışında öğretilen dil.” (<http://tdk.gov.tr/index>). *İkinci dil*, ana dilinden sonra öğrenilen herhangi bir dildir. Yabancı bir dilden farklı olarak, ikinci dil terimi, belirli bir ülkede kullanılan dili ifade eder ve onu kullanan kişilerin ana dili olmasa da kilit bir rol oynamaktadır (Richards ve Schmidt, 2002, s. 472).

Birçok dilbilimciye göre yabancı dil ve ikinci dil terimleri birbirine çok yakın anlamlar taşır ve birçoğu da aynı anlama geldiğini düşünmektedir. Eğer ikamet edilen ülkede hedef dil günlük hayatta iletişim amaçlı kullanılıyorsa o dili öğrenenler için ikinci dildir. İkinci bir dili öğrenme sürecinde, dil öğrenenler hedef dilin selamlaşma, sempati

ifadeleri, özür dileme ve benzeri kültürel ayrıntılar gibi kültürel unsurlarına maruz kalmaktalar (Durmuş, 2018, s. 186).

Bu ayırım, dil öğretimi alanında çalışanları her iki dil öğretimi bağlamının beraberinde getirdiği olumsuz şartlara ve fırsatlara dair duyarlı olmaya yöneltmelidir. Krashen'e göre (1981), yabancı öğrenciler, anlaşılır girdilere maruz kalırlarsa dil becerilerini geliştirirler. Girdi yeterince anlaşılır değilse, öğrenim tamamlanmayacaktır. Öğrenim için anadil yararlı bir araç olabilir. Örneğin, bir metin, öğrencilerin kavramaları için çok zorsa veya metnin anlaşılması için biraz arka plan bilgisi gerekliyse, öğretici bu arka planı öğrencilerin ana dilini kullanarak oluşturabilir. Bu nedenle, anadil kullanımı hedef dilde iletişim akışını kolaylaştırabilir.

Yabancı dil öğrenimi ile ikinci dil öğrenimi arasında kurulan bazı farklılıklardan hareketle, ikinci dil öğreniminin doğal çevreden ve dil ortamından edinim süreciyle gerçekleştiği söylenebilir. Ancak yabancı dil öğrenimi güçlükleri de beraberinde getirmektedir çünkü öğrenciler yabancı dili yapay bir ortamda yani sınıflarda öğrenmektedir. Bu çalışmada Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi üzerine yapılan çalışmalar, Türkçe öğretimi uygulamaları, bu süreçte kullanılan materyallere odaklandığı için yabancı dil olarak Türkçe öğretimi terimi tutarlı ve bilinçli olarak Bosna Hersek'te Türkçe öğretimini ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Bazı dilbilimcilere göre anadil kullanımının ikinci dil edinimi için önemli olduğuna inanılmaktadır. Öte yandan, bazı araştırmalar, dil sınıflarının bazı öğrencilerin ikinci/yabancı dil öğrenmek ve kullanmak için iletişimsel bir strateji olarak ana dillerini kullandıklarını kabul etmektedir (Cook, 2001). Aslında, yabancı dil öğretiminde anadili kasıtlı olarak kullanan yeni bir öğretim yöntemi ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, öğretmenlerin anadil ve yabancı dil kullanımını dengelemelerini gerektiren yeni eşzamanlı yöntemdir. Burada, anadil kullanımı dört alanda mümkün olabilir: kavramları tanıtmak, önceki bir dersi gözden geçirmek, öğrencilerin dikkatini çekmek ve öğrencileri övmektir.

Kaynak dil ile hedef dil arasındaki farkların ve bazı kültürel konuların öğretiminde anadil kullanımı yararlı olabilir. Yukarıdaki tanımlardan hareket ederek, yabancı dil sınıflarında anadil kullanımı, hedef dilin önceliğini tehdit ediyorsa, büyük tehlike

olabilir. Makul dozlarda kullanılırsa, bir yabancı dil öğrenmeye yardımcı olmak için çok önemli bir yol olabilir.

2.12. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE METİNLERİN KULLANIMI

Metinlerin öğrencilerin zihinsel, sosyal ve dil becerilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, bazı araştırmalara göre yabancı dil öğretiminde en önemli aracın metin olduğu düşünülmektedir. Geçmişte, metin kullanımı daha az yaygın olduğu için dilbilgisi ve diğer becerileri öğretmek için yabancı dil öğretim yöntemleri kullanılmıştır. 1950'li yıllara gelindiğinde sınıf içi iletişim daha çok kullanılmaya başlanmış, dolayısıyla günlük iletişimde dil kullanımı yaygın olmaya başlamıştır. Modern yabancı dil öğretiminde odak, öğrencilerin zihinsel, sosyal ve dil becerilerinin geliştirilmesidir. Böylece dil, bir sosyal etkileşim aracı statüsü kazanmaktadır. Yabancı dil öğretiminde iletişim amaçlı ve kültürel içerikli özgün metinler giderek daha fazla kullanılmaktadır.

2.13. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE DEĞİŞTİRİLMİŞ METİNLERİN KULLANIMI

Öğrencilerin yabancı dilde okuma becerilerinin gelişimini etkileyen önemli faktör, metinlerin içerik kalitesidir. Öğrencinin metni anlamasında olumlu bir etki olması için metnin içeriğinin öğrencinin dil düzeyine göre uyarlanmış olması çok önemlidir. Bu bölümde, değiştirilmiş metinlerin yabancı dil öğretiminde kullanımı ele alınacaktır.

Haley ve Agustin'e göre (2004, s. 159) derslerde kullanılan metinler aşağıdaki maddelere göre yapılmalıdır:

- Metinler belirli dil yapılarını ve sözcükleri öğretmelidir.
- Metnin dil düzeyi, öğrencinin düzeyinin biraz üstünde olmalıdır.
- Metinler, temel okuma stratejileri desteklemelidir.
- Metinlerin içeriği öğrencilerin ilgilerini çekmelidir.
- Metinler, öğrenciler için uygun dil düzeyinde ve özgün olmalıdır.
- Metnin uzunluğu başlangıç düzeyindeki öğrenciyi yıldıracak nitelikte olmamalıdır.

- Metinler, farklı sınıf içi etkinliklere dönüştürülerek kullanılmaya uygun olmalıdır.

Demircan'a göre yabancı dil öğretimi iki tür metin kullanılarak gerçekleşmekte ve metinler *yapay (kurgusal)* ve *orijinal (özgün)* metinler olarak ikiye ayrılmaktadır (1990, s. 100).

Demircan, *Yapay (kurgusal)* metinleri, gerçek yaşam evreni ile doğrudan özdeş olmayan metinler olarak tanımlanmaktadır (1990, s. 100). Yapay metinler, hedef kitleye belirli bir dil düzeyi için gerekli olan gramer yapılarını öğretmeyi amaçlayan kitaplardaki metinlerdir. *Orijinal (özgün)* metinler ise reklam, haber, davet vb. gerçek hayattan metinleri temsil etmektedir. Bu metinler, okuyucuya gerçek hayatta yararlı olabilecek bilgiler sağlamaktadır (Demircan, 1990, s. 100).

Dil öğretiminde özgün metnin kullanılmasının gerekliliğine odaklanan çalışmalar, öğrencilerin mümkün olduğunca hedef dilin sözlü ve yazılı materyallerine maruz kalmalarına yöneliktir. Buradan hareketle dil öğretim sürecinin nihai amacı hedef dilde sözlü ve yazılı iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. Diğer bir deyişle öğrenciler özgün materyaller sayesinde gerçek hedef dile maruz kalmaktadır. Özgün materyaller aracılığıyla da hedef dil ve kültüre yönelik olumlu motivasyon sağladığı düşünülmektedir (Durmuş, 2013a, s. 130).

Yabancı dil öğretiminde öğrenciye sunulan sözlü ve yazılı dilsel ürünler *girdi (input)* terimiyle öğrencinin sözlü ve yazılı performanslarının ürünleri de *dilsel çıktı* terimiyle karşılanmaktadır. Durmuş'a göre (2019, s. 309) öğrenciye sunulan yazılı ve sözlü dilsel girdiler temelde beşe ayrılmaktadır:

- Öğretim hedeflerine uygun olarak doğrudan oluşturulan malzemeler
- Değiştirilmiş (modified) malzemeler
- Sadeleştirilmiş (simplified) malzemeler
- Genişletilmiş (elaborated) malzemeler
- Otantik malzemeler

Uzun dil öğretim süreçlerinde bu beş tür örnekten de yararlanılmaktadır. Bunların içerisinde başlangıç düzeylerinden ileri düzeylere kadar en yaygın tür, öğretim hedeflerine uygun olarak doğrudan oluşturulan malzemelerdir. *Değiştirilmiş (modified) malzemeler*, özellikle başlangıç düzeylerinde kaygıyı azaltırken öğrencilerin anlama

başarılarını yukarılara çıkarmayı hedeflemektedir. Hedef dili ana dili olarak konuşan kişilerin doğal iletişim ortamlarındaki, üretim amacı mesajı iletmek olan, pedagojik amaçlarla oluşturulmamış *otantik malzemeler*, bağımsız öğrenci düzeyine ulaşan orta ve ileri düzeylerdeki kişilerin daha fazla maruz kalığı görülen sözlü veya yazılı ürünlerdir.

Metni sadeleştirmeye dayalı bir metin değişikliği olan uzun cümleler ve ifadeler yerine, daha basit ifadeler kullanımı anlamına gelmektedir. Ayrıca metnin daha kolay anlaşılmasını ve okunabilirliğini sağlamak için karmaşık dilbilgisi yapıları yerine daha basit dilbilgisi yapılarını kullanımı sağlamaktadır (Durmuş 2013a, s. 136). Yabancı dil derslerinde metnin ağırlığı öğrencilere yüklenirse, öğrenciler sunulan içeriği anlayamayabilirler ve bu durum olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Green ve Yungs'a göre öğretim materyallerinin amacı, hedef dil ve kültürü öğrenmeye yönelik ilgi uyandırmak olmalıdır ve bu, hazırlanan materyallerin öğrenciler tarafından anlaşılır ve okunabilir hale getirilmesiyle sağlanabilmektedir (Durmuş, 2019, s. 312). Metinlerin *genişletimi*, sadeleştirme yanısıra metnin anlaşılmayan bazı bölümlerinin açıklanmasını, tekrarı ve yardımcı açıklayıcı bölümlerin eklenmesini temsil etmektedir. Metnin sadeleştirilmesi ve genişletilmesi arasındaki fark, sadeleştirmede okuyucular için anlaşılmayan dilbilgisi yapılarının metinden atılması; genişletmede ise metnin konusunu anlamak için özgün biçimlerin korunup netleştirilmesi işlemidir. Metni genişletme sürecinde, anlaşılmayan sözcüklerin konunması ön plana çıkmakta ve söz konusu sözcüklerin eş anlamlılarını kullanarak metnin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Metnin değiştirilmesi, *sadeleştirme*, *genişletim*, *birleştirme*, *düzenleme* gibi çeşitli işlemlerle yapılmaktadır. Bu işlemler yeniden düzenlenmiş bir metne yol açmaktadır. Genişletme veya sadeleştirme gibi bu metin *değiştirim* işlemleri, metin okuyucusunun beklentilerini karşılamakta ve metni anlama düzeyini artırmaktadır (Durmuş, 2019, s. 314).

Yabancı dil öğretiminde özgün dil ve özgün materyal ikna, bilgilendirme, teşekkür ve benzeri amaçlarla kullanılmaktadır. Otantik materyaller, öğretim amacıyla üretilmemiş materyallerdir. Ancak otantik materyallerin günlük yaşamla ilgili olduğu düşünüldüğünde, yabancı dil öğrenme motivasyonunu artırdığı ve öğrenmeyi eğlenceli

hale getirdiği düşünölmektedir. Çünkü otantik metinler aracılığıyla öğreniciler, dilbilgisi, sözcük dağarcığı ve günlük hayattan edimbilimsel ögeleri kullanarak hedef költürü tanımaktadırlar. Otantik malzemeler aracılığıyla sözcük öğretimi uygulamalarını şekillendirmede önem taşıyan bir başka konu ise sözcük öğretiminin dersin hangi aşamasında ne amaçla gerçekleştirileceğidir. Bilindiği üzere okuma ve dinleme etkinlikleri ve sözcük öğretimi yabancı/ ikinci dil derslerinde iki yönlü olarak birbirini destekleyen bileşenleridir. Öğrenicilerin özellikle yazılı ya da sözlü otantik metinlerde bilinmeyen sözcükler ya da sözcük öğretimi çalışmaları için gerekli malzemeyi bağlam içinde sağlamaktadır.

Okuma ya da dinleme öncesinde gerçekleştirilen sözcük öğretimi etkinlikleri yazılı ya da sözlü metnin anlaşılabilirliğini artırmayı hedeflerken sonrasında gerçekleştirilen etkinlikler doğrudan sözcük öğretimine odaklanmaktadır. Bu tür sözcük öğretimine odaklanan etkinliklerde tümdengelim ve tümevarım yoluyla öğretmek gibi tercihler söz konusudur. Öğretici hedeflenen sözcüğün doğrudan tanımını verirse tümdengelim, bağlamdan öğrenicinin tahmin etmesine yönelik etkinlikler oluşturulursa tümevarım yolunu izlemiş olur. Otantik malzeme kullanımı konusundaki kaygılarını dile getiren araştırmacıların genellikle metinlerin költürel ve dilsel açıdan zorluğu ve metinlerdeki sözcük yoğunluğu üzerinde durduğu söylenebilir. Söz konusu metin bağlamında zorluk derecesi kolay tespit edilebilen bir olgu olmadığı için, öğrenicinin konuya ilişkin bilgi düzeyine ve öğrenicinin ana dilinde metindekilerle aynı kökten gelen sözcüklerin bulunup bulunmamasına da bağlıdır.

Ancak, Howatt'ın (1984) da sözünü ettiği iletişimsel yaklaşımın daha katı bir versiyonunun oluşmasıyla paralel olarak Prabhu, Nunan ve Wills gibi birçok araştırmacı otantik metinlerin zorluğuyla başa çıkma konusunda metin değiştirimi yerine metnin kullanılacağı etkinliği/görevi değiştirmeyi savunmuşlardır (Gilmore, 2007, s. 109). Bu sav metnin genel hatlarıyla kısmen anlaşılmasının yeterli olduğu fikri üzerine kuruludur ve bu şekilde öğrenicinin bilişsel yükünün hafifletilmesi amaçlanmaktadır. Bu yöntem, otantik metinlerle sözcük öğretiminin hedeflendiği durumlar için de yararlı olabilir. Söz gelimi düşük dil düzeylerinde metnin otantikliğini koruyup öğrenicilerin kolaylıkla başa çıkabileceği bir etkinlik planlamak, öğrenicinin karşılaştığı otantik metnin özünü anlamasına yetecek anahtar sözcükleri diğerlerinden ayırt edip yalnızca o sözcüklere odaklanması gibi stratejik becerilerini de geliştirmeye yarayacaktır.

2.14. SÖZ VARLIĞI DÜZEYİNDE METİN DEĞİŞTİRİM

Yukarıda da belirtildiği gibi metin değiştirme işleminde az kullanılan sözcükler yerine hedef dilde kullanımı daha fazla olan eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükler tercih edilebilir. Uzmanlara göre sözcük düzeyinde metin değiştirilirken, yabancı dilin düzeylerinde kullanılan sözcük listesinin kullanılması gerekli görülmektedir.

Yabancı dil öğretiminde yan anlamlarıyla kullanılan sözcüklerin kullanımı dikkat çekmektedir. Öğrenciler temel anlamlarında kullanılan sözcükleri anlamadıysa, yan anlamlarındaki sözcükler metni sadeleştirmek için kullanılabilir (Durmuş, 2013, s. 402).

3. BÖLÜM

3.1. BOŞNAK – TÜRK KÜLTÜR İLİŞKİLERİNDE ORTAK KÜLTÜREL ÖGELER

Bu çalışmanın ilk bölümünde söz edildiği üzere Boşnak-Türk kültürel etkileşimi, Bosna-Hersek'in 1463'te Osmanlılar tarafından fethi ile başlamıştır. Boşnak-Türk kültürel etkileşiminin bir sonucu olarak, yerel halk arasında İslam dinini kabul edenler olmuştur. Türk-İslam dini geleneği, İslam'ın kabulüyle birlikte Boşnak kültürü üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu bölümde Türk-Boşnak kültürünün kültürel etkileşimi sonucunda ortaya çıkan kültür unsurları ele alınacaktır.

3.1.1. Türkçe Sözcüklerin Boşnakçaya Etkisi

Bosna Hersek'te 445 yıl süren Türk hâkimiyeti dönemi, Boşnaklar arasında yeni kültür unsurlarının kök saldığı, aynı zamanda yerel halkın günlük iletişimine *Turkizm* (*Turcizam*)'in hâkim olduğu bir dönemdir. Boşnakçaya Türkçe-Arapça-Farsça kökenli binlerce sözcüğün girmiş olması o dönemde Türk kültürünün Boşnakların yaşamına olan güçlü etkisini anlatmaktadır (Škaljić, 1966, s. 79-80). Bu dönemde Türkiye'de Boşnak aydınlar yetiştirilerek, *Alhamiyado edebiyatının* sonucu olan edebî eserlerin yazımına da bu sözcükler yansımıştı. Alhamiyado edebiyatı, eserlerin Boşnakça fakat Arap harfleriyle yazıldığı Slav İslam kültürünün bir sentezidir (Bašagić, 2007, s. 25).

Boşnakça ile Türkçe arasındaki ilişkilerin temeli sadece 1463 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun bu topraklarda hâkimiyet kurması değil İslamiyet'in Türklerle birlikte kabul edilmesi ve bu bölgede yaşayan birçok insanın İslam dinini kabul etmesidir. Bosna Hersek'te yaşayan Müslüman Boşnaklar için Türkçe bir ibadet dili olarak kabul görmüştür. Bunun en somut örnekleri günümüzde halen dinî terimler, iyi dilekler, dualar, kalıplaşmış sözlerin Türkçe olarak kullanımınıdır. İlahilerin bile büyük çoğunluğu Türkçe olarak söylenmektedir. Müslüman Boşnakların sıklıkla kullandığı bu söz yapılarına örnek olarak; “bajram mubarek olsun, başun saolsun, dostum saolsun, sabah hajrula, akşam hajrula, Allahimanet, Allah razi olsun, bajrambarečula” gibi

kalıplaşmış yapılar verilebilir. Boşnak halk kültürünün Türk halk kültürü ile iletişimi devam etmektedir (İyiyol, 2009, s. 12).

Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya gelen sözcüklerin toplandığı en önemli eserlerden biri de Abdulah Škaljić'in eseridir. Abdulah Škaljić'in ilk kez 1957 yılında iki cilt halinde yayınlanan *Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine* (Bosna-Hersek Halk Dilinde ve Halk Edebiyatında Türkçe Sözcükler) adlı eseri idi. İkinci versiyonu 1966 yılında *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (Sırp-Hırvat Dilindeki Türkçe Sözcükler) adıyla yayınlanmıştı. Sözlük, Sarajevo Folklor Araştırmaları Enstitüsü tarafından bastırılmış olup iki ciltlik birinci baskıda Türkçe'den Boşnakça'ya geçen 6500 sözcük, 1966 yılında yayınlanan ikinci baskısında ise 8742 adet sözcük eserde yer almaktadır (Tursum, 2019, s. 7). Bu sözlük, Boşnakça'ya Türkçe vasıtasıyla geçen sözcüklerin en geniş kapsamlı olanı olarak kabul görmüştür. Tursum (2019) çalışmasında, Škaljić'in yazdığı sözlük ile *Güncel Boşnakça Sözlüğü* karşılaştırmıştır. Bu çalışmada *Güncel Boşnakça Sözlük* ile Škaljić'in sözlüğünde bulunan Türkçe'den Boşnakça'ya geçen 2309 ortak sözcük tespit edilmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak günümüzde Türkçe'den Boşnakça'ya geçen 2309 sözcüğün kullanımının devam ettiği görülmektedir.

Daha önce belirtildiği üzere Boşnakça çok sayıda Türkçe sözcüğün benimsenmesidir. Bu sözcüklere *Türkizm*, *Oryantalizm* ve *Balkanizm* gibi çeşitli isimler benimsenmiştir. Türkizmler, Arapça ve Farsça kökenli sözcükleri içeren Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya ödünç alınan Türkçe sözcüklerdir (Aykut, 2021, s. 91). Bu alandaki en kapsamlı araştırma, Türkçe kökenli sekiz bin kadar sözcüğün kaydedildiği Sırp-Hırvat dilinde (Boşnakça dâhil) yapılmıştı.

Arnavut dilbilimci L. Latifi Xhanari, Türkizm Sözlüğü'nü derlemiştir. Balkan dillerinde Türkçe sözcük etkisinin çok simetrik bir şekilde gerçekleştiği olgusuna işaret eden "Balkan Türkizmleri" terimi öne çıkmıştır (Latifi Xhanari, 2015, s. 5). Birbirinden farklı Balkan dillerinin bir noktada birleştiğine, Türkçeden alınan ortak bir sözlüğün yanı sıra, Balkanlar'ın milli kültürlerinin ifadesi haline gelen on binlerce deyim ve atasözüne de dikkat çekmektedir (Latifi Xhanari, 2012, s. 7). Belgrad Türkolojisinin önde gelen temsilcisi M. Teodosijević, Türkizmleri üçe ayırmaktadır: 1) Tarihsel Türkizmler - atıfta buldukları nesnelere kullanımının durdurulmasıyla kullanılmayan sözcükler; 2)

Arkaizimler - modern dilde kullanımı sona eren sözcükler, çünkü onlar aynı nesnelere, olgulara, özelliklere belirtmek için başka sözcüklerle değiştirilir; 3) Tamamen özümsemiş -yeterli ikamesi olmayan ve aynı zamanda ikamesi bulunan ancak halen kullanımda olan sözcükleri içeren Türkizimler (Teodosijević, 2016, s. 13-14). Türkizimler, devlet yönetimi terimlerini, dini terimleri, yer adlarını, antroponimleri, mimari nesne adlarını, yemek adlarını, içecekleri, meyve ve sebzeleri, giyim eşyalarını, ev eşyalarını, müzik aletlerini, el sanatlarını, meslekleri, nesne ve olgu adlarını, araçları, rütbelere, terimler, ardından argo ifadeler, ünlemler, bağlaçlar, kısacası hayatın her alanından sözcükleri kapsamaktadır.

Türkçenin morfoloji alanında Boşnakça üzerindeki etkisinin önemli kanıtlarını temsil eden bir olgu olarak yapısal eklerde ve sözcük dağarcığındaki etkilerde bulunmaktadır. Bu, diğer Balkan dillerinin Türkolog ve dilbilimcilerinin çok sayıda çalışmasıyla kanıtlanmıştır, gözlemlenen ve sayılan ortak özellikler, bunların Türkçenin diğer Balkan dilleriyle temasının sonucu olduğu, kesin olarak söylenebilmektedir.

Halk ve edebi kültürde kullanılan atasözü, deyim, kalıp söz ve ikilemeler, konuşma ve yazma sırasında anlam katmanının yanı sıra toplumun kültürünü yansıtan önemli dil öğelerindedir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde dil bilgisi ve sözcük öğretiminin yanı sıra kalıplaşmış ifadelerin öğrenilmesi de önemli görülmektedir. Bir toplumun inançları, değer yargıları, yaşayış biçimi öğeleri atasözlerinde kendisini göstermektedir. İnsan deneyiminden ve bilgeliğinden türetilen atasözleri dünyanın tüm dillerinde mevcuttur. Her milletin kendi tecrübesiyle oluşturduğu atasözleri, bir dil topluluğunun yaşam biçimini yansıtırken aynı zamanda o toplumun kültürel tarihi hakkında da önemli ipuçları vermektedir (Aksan, 2009, s. 38). Kültürün önemli parçası olan atasözleri, yabancı dil öğretiminde amaç dil ile araç dil arasında kültür yakınlığı oluşturulduğunda, dil öğrenimi kolaylaşacaktır. Boşnaklar ve Türkler arasındaki ortak tarih sonucunda pek çok ortak kültürel yapı oluşmuştur. Kültürel yakınlık da belirgin bir şekilde görülmektedir. Buna bağlı olarak Dženita Ahmić (2016) tarafından yapılmış çalışmada (*Boşnakçadaki Atasözleri ve Deyimlerde Türkçenin İzleri*) Türkçe unsurları taşıyan birçok atasözü görülmektedir. Deyimler, bir dili kendine özgü bir şekilde ifade etme biçimini ifade eden önemli göstergelerdir. Deyimler, bir toplumun yaşam, inanç ve geleneklerinden kaynaklanan her türlü bilgi ve düşüncüyü yansıtmaktadır. Deyimler, genellikle birden fazla sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılmasıyla oluşan kalıp

yargılardır (Güzel ve Barın, 2013, s. 134). Atasözleri gibi deyimler de genellikle ifadeleri güçlendirmek, anlatılmak istenenleri daha etkili ifade etmek veya somutlaştırmak için kullanılmaktadır. Boşnak atasözleri ve deyimleri üzerine şimdiye kadar yazılmış en kapsamlı çalışma Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak tarafından yazılmıştır. 19ncü yüzyılda, Mehmed-Bey Kapetanović Ljubušak, çeşitli kaynaklardan yıllar boyunca derlediği Türk, Arap ve Fars atasözlerini Boşnakçaya tercüme ederek kitap haline getirerek 1896 yılında Cevahiri-Şarkıyye anlamındaki *Ístočno Blago* başlığı altında yayımlanmıştır. Bu kitap “Güney Slav halkların, Arap, Fars ve Osmanlılarının kültürlerini doğrudan tanıma fırsatı” sağlamaya çalışmıştır (Ljubušak, 1987, s. 9). Bu kitapta toplam 4.492 atasözü konulara göre tasnif edilmiştir. Ljubušak’ın diğer önemli eseri, Bosna Hersek halklarının atasözlerini, hikâyelerini, kısa şiirlerini, özdeyişlerini uzun yıllar boyunca derlemiş, bu değerli malzemeleri *Halkımızın Cevahirleri* anlamına gelen *Narodno Blago* adlı kitapta yayımlamış olmasıdır. *Narodno Blago* adlı kitap 1887’de Latin harfleri kullanılarak basılmıştır. Bu, 1878’de, Bosna-Hersek’in Avusturya-Macaristan egemenliğine girmesinden 9 yıl sonra, Mehmed beg Kapetanović Ljubušak’ın Latin alfabesiyle (yeni yazı) bir halk edebiyatı kitabı yayımlayan ilk Boşnak aydını olduğu anlamına gelmektedir.

3.1.2. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi

Boşnakların gelenek, kültür ve inançları söz konusu olduğunda, özel bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Eski zamanlardan beri, batı ve kuzeyden Katolik ve Ortodoks, doğudan ve güneyden İslami-Doğu olmak üzere iki medeniyet arasında sıkışmış olan bu bölge, sürekli olarak onların etkilerine maruz kalmıştır. Bu durum genellikle başarılı kültürel nüfuza yol açmış, aynı zamanda kalıcı olmuştur. Buna bağlı olarak Boşnaklar kendi yaşam ve dünya görüşünün tüm özelliklerini korumuştur. Balkanlara Türklerin gelişiyle yeni inanç olan İslamın ve Türklerin getirdiği Şark kültürü, halk varlığının ayrılmaz bir parçası olmuş ancak aynı zamanda bu kültür, Hristiyanlığı din olarak sürdüren ve topraklarında kalan halkları da etkilemiştir. Dini gelenek olmadan hiçbir kültürel ortam düşünülemez.

Diğer kültürlerde olduğu gibi bu alanda da müzikal yaratıcılık, sıradan bir insanın günlük yaşamında bulunan türkü söyleme geleneğinin temellerine dayanmaktadır. Müzikal bir sanat ifadesine dönüşen türkülerin kökeni Bosna Hersek topraklarında Osmanlı hâkimiyeti dönemine rastlar ve bu tür müzik sanatı 20. yüzyılın ortalarına kadar yaşamıştır. Boşnakların kültür ve geleneklerinde çok önemli bir yer edinmiş popüler birkaç şiir biçimi bulunmaktadır. Bunlardan biri Sevdalinka adı verilen, Boşnakların en meşhur, en yaygın ve değerli sanatsal türüdür. Osmanlı'nın Bosna topraklarına gelmesiyle birlikte kültürel yapının değişmesi *sevdalinka* lirik şarkılarının oluşmasına neden olmuştur. *Sevdalinka* Türkçeden Boşnakçaya geçen "sevda" sözcüğünden oluşturulmuştur. Boşnakça'da "sevda" sözcüğü Türkçe anlamındaki "sevda" ile aynı şekilde kullanılmaktadır. Sevdalinkalarda kısaca bir aşk öyküsü anlatılmaktadır (İyiyol, Çatoviç, 2011, s. 248). Ancak Sevdalinka bugün, özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, internetin ve elektronik medyanın gelişmesi düşünüldüğünde, tamamen değişen koşullarda varlığını sürdürmektedir. Bu şarkılar, pek çok süslemeye sahip hafif, yavaş veya ılımlı bir melodi temposu ile karakterize edilmektedir. Bu da dinleyiciye melankolik hissettirmektedir. Sevdalinka orijinal haliyle, Türkiye'den gelen geleneksel bir yaylı çalgı olan saz ile veya saz eşsiksiz olarak söylenmektedir. Sevdalinka'nın metni esas olarak aşktan, özlemden, arzudan bahseder ve genellikle coğrafi terimler ve yerler içermektedir.

Sevdalinka'dan ziyade başka müzik türleri de oluşmuştur. Bunlar *ilahi ve kasidelerdir*. Bosna Hersek'te bu müzik türleri Osmanlıların Bosna Hersek bölgesine gelişiyle ortaya çıkmıştır. İlahi ve kasidelerin günümüzdeki taşıyıcıları, İstanbul'da din bilimleri okumuş şairler ve mutasavvıflardır. Dizeler, çoğunlukla Türkçe ve Farsça olmak üzere Doğu dillerinde yazılmıştır. Dizeler daha sonra Boşnakça olarak yazılmıştır. İlahi ve kasideler, Allah'ı zikretmek amacıyla söylenen dini melodilerdir. İlahi ve kasideler, Bosna Hersek'teki Müslümanların hayatında önemli bir yer almaktadır. Aynı zamanda, alhamiyado edebiyatında da önemli bir yer almaktadır. Dini ve daha sonraki sosyal nitelikteki şenlikler ilâhî ve kaside yapılmakla gerçekleşmişti. Müzik aleti saz ile melodik bir sesle okunmaktadır. Dolayısıyla bu tür şiirlerin dinî karakterli şark edebiyatının ürünleri kültürel yaşam biçimini zenginleştirdiği söylenebilmektedir.

Yukarıda söz edinen sanat ürünlerinin yanı sıra, Müslüman olan Boşnakların kültür parçası olarak *mevlit* de yer almaktadır. *Mevlit*, Hz.Muhammed'in doğumunu işaret etmektedir. Bununla bağlantılı olarak, orijinal eserler önce Osmanlıcadan tercüme etme, ardından yeni mevlitler yazma geleneği oluşturulmuştur. Bu alanda özellikle yazılı mevlit 1878 tarihinde başlamıştır. İlk mevlit Boşnakça (Üsküp'te) basılmıştı (Zukorlić, 2018, s. 140). Saraybosna İslami İlimler Fakültesi Profesörü Dr. Enes Karić: Boşnaklarda mevlit üç anlama gelmektedir: 1) şiir anlamında mevlit, Muhammed a.s ile ilgili bir şiir (çoğunlukla doğumu ve hayatının en önemli detayları hakkında) 2) Muhammed a.s.'nin doğum gününün kutlandığı tören anlamında mevlit 3) Bir Müslümanın veya ailesinin hayatındaki önemli bir olayı işaret eden tören anlamında mevlit (bir eve veya daireye taşınmak vesilesiyle, evlilik vesilesiyle mevlit, askerde oğluna mutlu veda işareti yapan mevlit) (Karić, 2000, s. 18). Boşnaklar söz konusu olduğunda, tüm bunlar mevlit sözcüğünün çeşitli sosyal faaliyetler, edebi türler ve folklor ifadeleri anlamına geldiğini göstermektedir.

Pek çok halkta olduğu gibi Boşnaklar da toplumsal hayatın pek çok alanında oyun oynanmakta ve şarkı söylenmektedir. Oyunlu şarkılar çoğunlukla aşk ve ritüel içermektedir. Aralarında özellikle düğüne eşlik eden güzel şarkılar olmaktadır. Boşnak aile yapısı tarihinde, gençlerin cinsiyete göre ayrılması uzun süredir karakteristik olmuştur. Boşnak avlularının kapalı alanlarında şarkılar söylenmekte ve oyunlar oynanmaktadır. Kızlar eğleniyor, erkeklerin gözlerinden saklanan bir şekilde daireler çiziyorlardı. Şarkı ve oyun yoluyla en gizli duygularını ifade ediyorlardı. Bu halkın geleneklerini oyunlar aracılığıyla gözlemlediğimizde, bilincinin Doğu'nun etkisi altında kaldığı ve bu kültür kesimi aracılığıyla yeni inanç İslam'ı koruduğu anlamına gelmektedir.

3.1.2.1. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Selamlaşma

Bosna Hersek'te Boşnak kültürüne ait selamlaşma ögesinin en yaygın olanlarından biri de *merhaba*'dır. Aynı zamanda *alejkum selam*'ın karşılığı ile Müslümanlara yönelik en yaygın geleneksel *selam alejkum* (selam olsun) selamlamasıdır. Her zamanki selamlamalar ise iyi günler (dobar dan) ve hoşça kal (dovidenja). Selam kullanılırken,

önce selam, sonra kim olursa olsun hayırlı bir gün ile selamlanmaktadır. Günümüzde mahallelerde, akşam hajrullah / Allah razola akşam selamı sıklıkla kullanılır ve diğer yaygın selamların yanı sıra iyi geceler (laku noć) kullanılmaktadır. Eskiden bir saygı göstergesi olarak önce kalbe, sonra ağza ve son olarak da alna el götürülürdü, bu da şu anlama gelmektedir: "Hissettiğimi ve düşündüğümü kalpten söylüyorum." Bu hareketler kayboluyor, bu yüzden sadece daha yaşlı eğitimli insanların çemberinde kaldılar (Serdarević, Omanić, 2009, s. 34-35). Geçmişte gençler, yaşlıları bir saygı göstergesi olarak öperdi, ancak bu gelenek yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Evden çıkıldığında "Allahemanet" ile uğurlanmak, Boşnakların (Müslümanların) tipik bir selamlamasıdır ve diğer topluluklara özgü değildir, bu genellikle aynı şekilde cevaplanır veya "Allah'ın vasiyeti" tercümesinde de kullanılmaktadır.

3.1.2.2. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Ramazan Ayı Gelenekleri

Boşnakların kültürüne ait Ramazan ayı gelenekleri önemli yer almaktadır. Ramazan aynı oruç ayıdır. Oruçluyken hiçbir şey yenmediği ve içilmediği bilinmektedir. Ramazan ayında bazı İslam topluluklarında orucu bir hurma ve su ile açmak, ardından akşam namazını kılmak ve ardından iftar yapmak adettendir. Boşnaklarda ise farklı bir âdet vardır, önce iftar için hazırlanan yemek yenir, sonra kahve içilir ve ardından namaz kılınır. Sabahtan akşama kadar belli bir vakitte oruç tutulmaktadır. Oruç öncesi genellikle sehuri-gece yemeği verilir, eskiden ev hanımlarının zorlandığı sahur için özel taze yemekler hazırlanmaktadır. Günümüzde ise sahurda biraz daha hafif yemekler ve tatlı yenmektedir. İftara gelince normal sofralardan daha zengin olur, genellikle limonata veya şerbetli içecekler içilir ve yemekte ramazan pidesi olan *somun* yenmektedir (Mešanović, 2019, s. 53).

3.1.2.3. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Boşnak Mutfağı

Geleneksel halk mutfağı denilince Boşnak mutfağının diğer İslam topluluklarının mutfağı kadar Doğu'dan da etkilendiği görülmektedir. Boşnak mutfağı denilince

genellikle börek ve börek denilince de akla çeşitli sebze börek, patatesli, peynirli börek, balkabağı böreği gelirken etli börek ise ‘börek’ olarak adlandırılmakta ve özel bir yer tutmaktadır. Böreklerin yanında yoğurt, süt, kefir, ayran, yine tatlı olarak sunulan komposto, hoşaf ve vişne ikram edilmektedir. Boşnak çömleği yemeğinin yanı sıra dolma, pilav ve baharatlardan yapılan sarma yemeği de bulunmaktadır. İç malzemeler lahana veya asma yaprağına sarılır, etsiz yapılırsa jılan-sarma, asma yaprağına sarılırsa buna japrak denmektedir. Dolmalar ayrıca et ile hazırlanan, biber, domates vb. içine doldurulmuş yemeklerdir. Popüler yemeklerimizden kebab çeşitlerimiz de, çimbur, manto veya köftede kajmak olup dolma, sarma, et ve soğan dolması da Boşnak mutfağında bulunmaktadır. Tatlılardan bahsetmişken baklava en sevilen ve en çok değer verilen tatlı olarak kabul edilir, baklavanın yanı sıra tulumba, hurma, gül ve tufahija da popülerdir. Bosna Hersek'ten Yunanistan, Makedonya, Türkiye üzerinden uzak Hindistan'a kadar çeşitli helva türleri hazırlanır ve her helvanın bir özelliği bulunmaktadır. Birkaç çeşit helva vardır: sade helva, çeten-helva, pekmez-helva, tahan-helva ve reşedija. Helvanın yanı sıra kadayıf da meşhur bir tatlıdır. Bosna mutfağının bir diğer vazgeçilmesi de tarhanadır. Özellikle kışlık salatalar ve turşu gibi ekşiler olmak üzere çeşitli salata çeşitleri yemekle birlikte servis edilmektedir. Travnik gibi peynirlerin yanı sıra taze peynirler de oldukça popülerdir. Kurutulmuş et ve sucuk yaygındır (Serdarević - Omanić, 2009, s. 171-181).

Osmanlılar Bosna topraklarından ayrıldıktan sonra Avusturya-Macaristan uygarlığının gelmesiyle birlikte, Bosna'da Osmanlı-Türk kültürü üzerine Avrupalı bir yaşam tarzı inşa etmeye başlanmıştı. Bu nedenle Osmanlı Türk kültürü ile yeni yaşam tarzı Bosna Hersek'te yeni bir kültürel davranış şekli doğmasına yol açmıştır. Kahve, Türkler tarafından Bosna'ya getirilen Boşnakların ana içeceği. Boşnakçada kahveye “kahva ya da kafa” denmektedir. Her misafir geldiğinde, bir karşılama eylemi olarak kahve hazırlanmalıdır. Kahve hazırlanırken genellikle şeker eklenmeden hazırlanır. Yanında kesme şeker ve küçük bir kâse içinde lokum ile sunulur. Kahvenin yanında sigara içilebilir. Sigara ikram edilmesinin ardından “Sigarasız kahve, minaresiz camiye benzer” (kahva bez cigare je k'o džamija bez munare) sözü kullanılmaktadır. Bosna Hersek'te mutfak ve yemek kültüründe de etkileşim bulunmaktadır. Etli yemekleri özellikle Türk mutfağından gelmektedir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde

Saraybosna’da somun, çörek, tavuk, börek, her türlü sebze çorba, kaymak, baklava ve pastırma gibi yemeklerin pek leziz olduğunu söyler (Çelebi, 1996, s. 118).

3.1.2.4. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Boşnak Sofrası

Bosna Hersek’te Boşnakların âdeti olan Boşnak sofrası da önemli yer almaktadır. Daha ağırbaşlı bir sofranın kurulması, o günün dini bir bayram, bir aile etkinliği, bir düğün ve dostların kabulü olup olmamasına bağlıydı. Selamluk, erkekleri karşılamak için kullanılırken, kadınlar haremlukta bulunan, misafirler için özel bir alanda konaklardı. Tatlı olarak gül ve elmalar servis edilir, genellikle gümüş veya altın kaşık ve bir bardak su ile servis edilir, ardından konuklara limonata veya şerbet ikram edilirdi. Öğle veya akşam yemeği zamanı geldiğinde, yemeklerden önce ellerin zorunlu olarak yıkandığı, ibrik kullanılan seyyar bir lavabo kurulurdu. Hizmetçi, misafirlerin sol omzuna bir havlu koyar, odanın ortasına mavi bir sofra örtüsü serilir ve sininin etrafına dizleri kapatacak şekilde bir sofra örtüsü serilirdi. Bireysel servis örtüsü ve peçetede çatal bıçak takımı vardı. Genellikle tüm yemekler hemen servis edilirdi, dolma, çorba, kebab, rosto, sutlija, hoshaf, baklava çeşitleriydi. Yemekler haremlukta hazırlandığı için hem tuzlu hem de tatlı olmak üzere on ikiden fazla yemek vardı. Yemekten sonra hizmetçi sofrayı toplar, kahve içilir ve ev sahibi orada bulunanlara tütün ikram ederdi. Başta oda ve divanhana olmak üzere şark evleri, toplanma ve sosyalleşme için hoş mekânlardı. Mustafa Bašeskija ayrıca Saraybosna’da düzenlenen ve haftada iki defaya kadar yapılan helva toplantılarından ve bu tür toplantıların Saraybosnalılar tarafından haftada dört defaya kadar düzenlendiğinden de söz ediyor. Konuklara yaklaşık 30 çeşit yemekten oluşan zengin bir sofra kurulur, uzun bir flüt çalınır, sevdalinkalar söylenir, fıkralar anlatılırdı (Čamo, 2005, s. 94-95). Bu oturumların yanı sıra şehir içi ve şehir dışı güncel olayların, aile ve iş hayatının tartışıldığı oturumlar da olurdu. Kahve, şerbet ve limonata içilir, ekmek, krem peynir ve fırında patates ikram edilir, helva, kurabiye ve meyve yapılırdı.

3.1.2.5. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi Boşnak Kahvehaneleri

Bosnada 16. yüzyılda kahvehaneler ortaya çıkmıştır. Kahvehanede herkesin özel bir yeri vardı. Kahvehanede bir yerde müderrisler, başka yerlerde ayanlar, hokkabazlar, misafirler ve seyyahlar otururdu. Boşnak kahvehanelerinde genellikle lokum ve kahve ikram edilirdi, kahvenin yanında çay da ikram edilirdi, alkol yoktu. Salonda tavla, domino, satranç oynanır, bazen nargile içilirdi. Son zamanlarda kahvehaneler kafelere dönüşmüş olup, daha geniş kitlelere hitap ettiği için alkol de satılmaktadır. Ancak kapısında "Bosanska kafana" yazısı varsa bu alkol servis edildiğinin göstergesidir (Serdarević - Omanić, 2009, s. 295-296).

3.1.2.6. Türk Kültürünün Boşnakların İnançları ve Gelenekleri Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Dekoratif Sanat

Boşnak kültürünün bir olgusu olan geleneksel süsleme sanatı açısından giysi ve ayakkabı dekorasyonuna çok önem verildiğine dikkat çekmektedir. Tekstil ürünlerine gelince, gerçek şu ki, öğelerin her birinin kendi amacı vardır. Kadınlar tarafından dokuma ve nakış yapılır, güzel dekoratif tekstil ürünleri, dua amaçlı seccadeler ve bohça yapılırdı. Farklı tekniklerle işlenirler: En zor çalışma şekli muşebak, bajaberek, razvaruša, kadaif, biserdžak ve provalaktır. Hemen hemen her evde kadınların bu tür işlerle meşgul olması, dekorasyonun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. İşleme, pamuk ve ipek iplik yardımıyla altın veya gümüş iğneyle yapılırdı. Bu teknik, erkek ve kadın kıyafetlerini süslemek, havluları, terlikleri, bošči, pojesev, at ekipmanları vb. süslemek amacıyla kullanılmıştır. Motifler genellikle çiçekler, buketler, manzaralar, dallar, selviler ve Arap alfabesini içerir. Osmanlı nakışından farklı olarak, Bosna nakışı genellikle nakışlı nesnenin sadece uçlarında ve köşelerinde, desenli olduğu düz beyaz bir yüzey üzerinde pamuklu veya ipek dokuma kumaş üzerindedir. Bununla birlikte, XX. yüzyılda Avusturya-Macaristan'ın gelişiyle, toledo nakışı, richelieu nakışı, desenli nakış, kanaviçe işi, goblen, yün halılar gibi diğer el sanatları türleri de kullanılmaya başlandı. Geleneksel dekoratif sanatın en iyi örneklerinden biri de Bjelašnica çoraplarıdır, çoraplar ve saç bantları günlük ayakkabıların önemli bir parçasıdır. Saç

bantları genellikle bir tür çorap veya bir tür el örgüsü terliktir ve çıplak ayakla veya pamuklu çorapların üzerine giyilir. Bjelašnica dağından gelen çoraplar, güzellikleri ve yaratıcılıkları ile karakterize edilir, çoraplar çoğunlukla bitki renkleri kullanılarak ince bükülmüş yünden yapılır: yabani huş ağacından elde edilen sarı renk, siyah dişbudak kabuğundan kahverengi, ayrıca yabani armut kabuğundan elde edilen yeşil renk. Bjelašnica'da sakinler çoraplara "çorap" diyorlar, farklı isimlere sahip birkaç tür var. Bu öncelikle dekorasyonu ile öne çıkan erkek çorapları ile ilgilidir. Yumuşak çoraplar, rengârenk, mukinjaši, kelebeklerle rengârenk vb. gibi birçok isim var. Ayrıca lolina dalları, büyük tekerlek, kurt dişleri, eski muhar dalı, tataruša vb. gibi Motiflerde de büyük bir çeşitlilik vardır. Bu tür motifler açıkça küçük nesnelere ve zenginliklerinden bahseder, o zaman kesinlikle söylenebilir ki, diğerlerinde kostümlerde Bjelasnica kostümü kadar çok çorap çeşidi yoktur. Dokumacılığın kentsel çevrede olağan bir durum olduğunu, dokumada yün ve pamuğun kullanıldığını, kadınların halıları öncelikle ev ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığını ve aynı zamanda satılık olarak da kullanıldığını söyleyebiliriz. Geleneksel süsleme sanatına önem verildiği için evler bir nevi galeriyi andırıyor, sevdalinkaya büyük önem veriliyor ve eserlere sevdalinka eşlik ediyordu. Dekoratif sanatın önemi kutsal yapılarda da fark edilir, Boşnaklar arasında mahalle camilerinde halı ve havlu bulunur. Dantelin özel bir önemi vardı, Doğu'dan getirildi, goblen Batı'dan geldi, dantel gömleklerle, giysi yakalarını süsledi. Derdef ve nakış genellikle kadınların odalarında bulunurdu, yanlarında elbise sandığı bulunmaktaydı (Serdarević – Omanić, 2009, s. 14- 203).

3.1.3. Boşnak Halk Edebiyatında Türk Kültürünün İzleri

Bosna edebiyatının Türkçeyle etkileşimi 15nci yüzyılda başlamış 19ncu yüzyılın sonuna kadar aktif şekilde devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek topraklarında hüküm sürdüğü sürede Türkçe hem konuşma dili hem de edebiyat dili olmuştur. Yine bu dönemde Osmanlılar ile iletişim sonucunda bilim dili olarak Arapça, şiir dili olarak da Farsça yerleşmiştir (Kaya, 1996, s. 139). İki dil arasındaki etkileşim halk edebiyatında da görülmüş, fıkra, destan ve Sevdalinka gibi halk edebiyatı gibi kültürel öğelerde de Türkçe sözcükler görülmeye başlamıştır.

Anadolu halk edebiyatında önemli bir yer tutan Nasrettin Hoca fıkraları Bosna halk edebiyatına da girmiş, Anadolu’da anlatılan fıkralar Bosna kültürüne uyarlanarak yazılmaya ve anlatılmaya başlamıştır. İslamiyetten önce Bogomil inancına sahip olan Boşnaklarda eleştiri ve yargılama kültürü daha önceden yerleşmiş olduğundan Nasrettin Hoca’ya adeta kendilerinin milli bir kahramanı gibi sahip çıkmışlardır. Boşnakların kültürlerinde fıkralar sadece mizah amaçlı değil aynı zamanda eleştirici ve düşündürücüdür. Bu nedenle Nasrettin Hoca fıkraları toplum tarafından hızlıca kabul görmüş ve popüler olmuş ve toplumun hayata dair yaşanmışlıklarının bir simgesi olarak kalmıştır. Bosna halk edebiyatının yerel fıkra karakterleri Ero, Cosa, Ciganin ve Silijak ile birlikte ayırım yapılmaksızın Nasrettin Hoca da kendine yer bulmuştur (Bayraktar, 2012, s. 42). Günümüzde Nasrettin Hoca’nın Bosna halk edebiyatındaki yerini halen koruduğunu kaydedilmektedir. Nasrettin Hoca’nın Bosna kültüründeki adı Hodža Nasrudin’dir.

Türk kültürünü temsil eden unsurlardan biri olan gölge oyunu (Karagöz ve Hacivat) 15nci ve 19ncu yüzyıllar arasında Bosna Hersek’teki varlığını sürdürmüştür. Oyundaki karakterlerin isimleri Boşnakçaya uyarlanmış olarak izleyicilere sunulmuştur. Söz konusu dönemde oyunu Oyunun Bosna’daki karakterleri şu şekildedir: Karadoz (Karagöz), Hadži–Hajvat (Hacivat), Bekri Mujo, Mehmed-efendija, Fenjerli ve Bonsokadli Moša. Bu dönemde gölge oyunu oynatanların arasında Ermeniler de vardır. Bosna Hersek’te Ramazan etkinliklerinde gölge oyununu izlemek hâla mümkündür (Solak ve Uzun, 2021, s. 300).

3.1.4. Bosna Hersek’te Osmanlı Döneminde Eğitim

Bosna Hersek’teki ilk dini ve örgün eğitim kurumları, Osmanlı Devleti’nin bu bölgelere gelişiyle birlikte açılmıştır. Osmanlılar, Müslüman çocukları eğitmek için çoğunlukla camilerde Kuran’dan dualar ve Arapça öğretilen *mektepler* kurmuşlardır. Osmanlılar Bosna bölgesine gelince, mektebin bir tür ilkokul olduğu ve caminin yanında yeni bir hükümetin kuruluşunun sembolü olduğu yeni bir eğitim sistemi getirmişlerdir. Mektep, Osmanlı egemenliği sırasında bu bölgede Müslüman ilköğretim okulları olarak adlandırılmıştı. Uzun bir süre, çoğu Müslüman için, özellikle de yoksul çocuklar için bu, ilköğretimin tek biçimiydi, bu nedenle dini konulara ek olarak genel dersler de

öğretildi (Trnka-Uzunović, 2008, s. 1). Mektep, Bosna Hersek bölgesinde Osmanlı yönetimi sırasında var olan tüm eğitim kurumlarından en çok sayıda olanıdır. Bosna Hersek'in bütün şehirlerinde, küçük kasabalarında ve büyük köylerinde mektep bulunuyordu. Çoğunlukla camilerin yanına inşa edilmişlerdi. Mekteplerin yanı sıra *muallimhana* de açılmıştı. Muallimhana, özel bir tür yüksek mektep veya bugünkü adı ile ortaokul olan okuldur. Bunlar, çoğunlukla yatılı okul türündeki, daha yoksul çocuklara yönelik kurumlardı. İlk muallimhana, 1477'de Saraybosna'da inşa edildi ve Ayyas-bey'in muallimhanası olarak bilinmektedir.

Mekteplerin ve muallimhanelerin yanı sıra, imamların ve memurların yetiştirildiği *medreseler* açılmıştır. Medreseler, orta ve yükseköğretimin ilk kurumlarıdır. Dersler Türkçe ve Arapça öğretilmişti. Öğrenciler din öğretiminin yanı sıra coğrafya, tarih, matematik ve Fransızca dersleri almışlardır. Arapça, Türkçe, Farsça, şeriat hukuku, İslam tarihi, felsefe gibi dersler ve yardımcı dersler olarak matematik, fizik, coğrafya dersleri öğretilmişti (Zukorlić, 2018, s. 149). Diğer eğitim kurumları gibi medreseler de vakıf tesisi olarak bireylerin inisiyatifiyle inşa edilmiştir. Bosna Hersek'te bu tür okulların ilk kurucuları çoğunlukla devletin ileri gelenleri, valiler ve diğer devlet görevlileriydi (Kasumović, 1999, s. 152).

18. yüzyılın sonlarına doğru Avusturya-Macaristan işgaline kadar ve Osmanlı imparatorluğunda büyüyen ekonomik krizin de etkisiyle mektep bir eğitim kurumu olarak bazı değişikliklere uğramıştır. Ağırlıklı olarak din eğitimi veren mektep, muallimhana ve medreselerin yanı sıra Bosna Hersek'te ilk laik devlet okulları olan *rüşdiye* adı verilen eğitim kurumları da bulunmaktaydı. Rüşdiye, her inançtan insanın eğitim görebildiği devlet okulları olarak faaliyet yürütmüştür. Rüşdiye'nin kuruluşu 1861-1869 döneminde Bosna valisi Şerif Osman Paşa'nın iktidari ile başlamıştı (Muftić, 1982, s. 232). Džemaludin Čaušević, o zamanın bir grup öğrencisiyle birlikte, Boşnak dilinin öğretimde tanıtılmasında ve ayrıca Boşnak dilinde ders kitaplarının basılmasında önde gelen isimlerden biridir (Trnka - Uzunović, 2008, s. 5). 1945'te kurulan yeni devlet, dini bileşenler içeren bir eğitim sistemini devralmıştı. Devletin okul sistemindeki İslami eğitim, ilk ve orta devlet okullarında din eğitimi konulu seçmeli dersler şeklinde sürdürülmüştü.

3.1.5. Bosna Hersek'te Türk Kültürü ile Yapılmış Tarihî Yapılar

Her ziyaretçinin Bosna-Hersek'e vardığında fark edebileceği ilk izlenim, Doğu ile Batı arasında doğrudan bir buluşmadır. Balkanlar, Batı ve Doğu olmak üzere iki kültürü birbirine bağlayan bir köprü ise, Bosna Hersek ana taşıyıcılardan biridir. Bir insan medeniyetinin kültürel geçmişi ve kültürel özelliklerinin en iyi anlaşılacağı ve o medeniyete ait izlerin taşındığı kültürel mirasların önde gelenlerinden biri tarihî yapılarıdır. Tarihî yapılar, ait oldukları dönemde ve ait oldukları toplumun dünya görüşünün, ekonomik düzeyinin ve inanç özelliklerinin aynası görevi taşımaktadır. Aynı yapıya sahip tarihî yapılara sahip olan bölgelerde aynı medeniyete ait insanların yaşadığını söylemek mümkündür.

Osmanlı'nın yüzyıllarca Balkanlar'da kalması, Balkanlar'ın tüm Osmanlı kesimlerinde silinmez izler bırakmıştı. Bu bölgede uzun süre kalmaları Bosna Hersek'teki tüm kültür formlarında ve özellikle maddi kültürde derin bir iz bırakmıştı. Kasaba evleri doğu mimarisine göre inşa edilmiştir. Taş, kerpiç ve daha sonra tuğladan inşa edilmişlerdir. Evler zemin kat ve tek katlıydı. Her evin kendi avlusu bulunuyordu. Bazı avlularda çeşmeler vardı. Avlularda kadife, sümbül, zambak ve güller vardı. Evin zemin katında geniş bir salon ve birinci katta da salon, geniş bir koridor ile birbirine bağlanmıştır. Bu eski evlerin dış mimarisinin yanı sıra iç mekânları da Osmanlı ve doğu kültürünün etkisinin bir yansımasıydı. Bu iç mekân daha sonra bastırılmış ve Avrupa tarzı modern bir tiple değiştirilmiştir (Bejtić, 1953, s. 279)

Bosna Hersek'te Osmanlı dönemine ait birçok mimari eser bulunmaktadır ve bunlar bu iki ülkenin kültürel mirasının çok önemli bir parçasıdır. İleri satırlarda Bosna Hersek'in Osmanlı yapılardan söz edilecektir.

Osmanlı'nın Bosna Hersek'teki en bilinen ve günümüzde de halen ziyaretçi yoğunluğu yaşanan yapı, başkent Saraybosna'daki Başçarşı'dır. Osmanlı çarşısı olarak bilinmektedir. Başçarşı mimarisi Osmanlı medeniyetlerini yansıtmaktadır. Osmanlı döneminde Bosna Hersek'in en önemli ticaret alanı olarak kabul edilmiştir. Başçarşı'da Osmanlı bakırcılık sanatının devamı ve temsilcisi olan Kazancılar çarşısı dikkati çekmektedir. Bu çarşıda Osmanlı bakırcılık sanatından örnekler görmek mümkündür. Başçarşının sembollerinden biri olan Osmanlı sebili de burada bulunmaktadır. İnşası Bosna Sancak Beyi İsabey tarafından yaptırılmış olan çeşme, daha sonra 1753 yılında

Mehmet Paşa tarafından İstanbul'daki çeşmeler model alınarak restore edilmiştir. Sebil çarşısına gelenlerin suya ulaşabilmesi için yapılmış olup, günümüzde de halen görevini yerine getirmektedir. Başçarşı'da bulunan Osmanlı dönemi eserlerinden biri de Gazi Husrev Bey Camiidir. Kendi adını verdiği bu camiyi 1531 yılında Mimar Sinan'a inşa ettirmiştir. Caminin mimarisine bakılınca Osmanlı eseri olduğu bariz görülmekte ve Osmanlı kültürünü yansıtmaktadır.

Bosna-Hersek'te doğu mimarisinin gelişimi, 1463'te Bosna'nın fethedilmesiyle Osmanlı yönetiminin kurulmasından sonra başladı. Camiler elbette en eski yapılar arasındadır. 15 yüzyıldan itibaren Avrupa kıtasındaki camilerin inşası yoğunlaşmıştır, çünkü bu bölgede bulunan ülkeler, Osmanlı fethi ile ilk olarak İslam kültürünün alanına girmiştir. Cami, çarşının gelişimini desteklemesi gereken eğitim ve ticari tesislerin eklendiği ilk kültür kurumuydu. Daha sonra yerleşim doğu esaslarına göre genişlemiş, böylece merkezde bir çarşı gelişmiş ve çevresine mahalleler inşa edilmiştir.

Gazi Husrev Bey Camii - Bu büyük cami, Bosna Hersek'teki doğu mimarisinin en güzel eserlerinden biridir. Cami, onlarca ve yüzlerce dükkânla eski çarşının daracık sokakları ile dört bir yanı çevrili olduğundan, buradan tüm güzelliği ve ihtişamıyla görülmesi mümkün değildir. Ancak onun geniş bahçesine girdiğinizde her şey değişir. Huzur, ahenkli güzellik ve ihtişamlı dolu heybetli bir bina karşınıza çıkmaktadır. Bu sadece Bosna Hersek'te yapılmış en büyük cami değil, aynı zamanda Osmanlı mimarisinin bir şaheseridir. Bu caminin mimarı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir mimarı (baş mimarı), Türk-Fars egemenliğinde ele geçirilen Tebrizli bir İranlı Ajam Esir Ali'dir (Koštović, 1995).

Sultan Camii (Careva Džamija) - Sultan Camii, Bosna Hersek'te yapılan ilk camilerden ve Saraybosna'daki ilk camilerden biridir. 1462 yılında inşa edilmiş ve inşaatı Saraybosna şehrinin kurucusu Isa Beg Isaković tarafından finanse edilmiştir. Ancak bu cami 1480 yılında büyük bir yangında yanmıştır. Cami aynı yerde yeniden inşa edilmiş ve şimdiki haliyle 1566 yılında inşası tamamlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından finanse edilmiştir. O dönemde İmparatorluğun baş mimarı Mimar Sinan'dı ve bu caminin yapımının onun öğrencilerinden veya ortaklarından biri tarafından yapıldığına inanılmaktadır (Koštović, 1995).

Banja Luka'daki Ferhat Paşa veya Ferhadiye Camii- 1579 yılında klasik Osmanlı tarzında inşa edilmiştir ve 16. yüzyıl Bosna mimarisinin en başarılı yapılarından biridir. Mimarı bilinmemekle birlikte Osmanlı mimarı Mimar Sinan'ın öğrencisi olduğu bilinmektedir. Caminin inşaatı Bosnalı Sancak Beyi Ferhat-paşa Sokolović tarafından finanse edildi. Ferhadiye Külliyesi'nde ayrıca 3 kule vardı: Ferhat-paşa, torunu Safikaduna ve bayraktarları kuleleri vardı. Ferhadiye, Bosna'nın kültürel mirasına dâhildir ve 1950'de Hersek ve daha sonra UNESCO Dünya Mirası Alanları listesine dâhil edilmiştir.

Karadžobeg Camii, Hersek'in en büyük ve en güzel camilerinden biridir. Mostar'da yer almaktadır. 1557-1558 yıllarında ünlü Osmanlı mimarı Sinan'ın tasarımlarına göre inşa edilmiştir. Eserlerin amiri ve ana başıçısı, caminin yanına bir medrese inşa ettiren dönemin Hersek veziri Rüstem'in yeğeni Mostar'ın hamisi Mehmed-beg Karadžo'du.

Gazi Hüsrev Bey medresesi, 1537 yılında inşa edilmişti. Gazi Hüsrev Bey medresesi önce Selçuklu'nun kurucusunun annesinin adı ile Selçukiya, daha sonra kurşunla kaplanmasından sonra Kurşumliya adını almış, dört sur tesan taşından yapılmıştır. Gazi Hüsrev Bey'in camisinin yakın çevresine dikilmiştir. Osmanlı döneminin tüm medreselerinde olduğu gibi bu medrese, başlangıcından itibaren Osmanlı dönemi boyunca Saraybosna'daki tüm medreselerden farklıydı. Kurucu Gazi Hüsrevbeg, bölgedeki ilk yükseköğretim kurumları statüsünde olması gerektiğini belirlemiştir.

Karadžobeg medresesi- Mostar'da bir zamanlar dönemin yükseköğretim kurumlarını temsil eden toplam 11 medrese bulunuyordu. Bunların en eskisi ve en ünlüsü Karadžobeg Bey Medresesi'dir. Kurucusu, Mehmed (Muhammed) bey Zaim'dir. Mostar şehrinde Karadžobeg olarak bilinmektedir (Hadžijahić - Traljić – Šukrić, 1991).

Behram Bey Medresesi - Tuzla'daki Behram Bey Medresesi, kuzeydoğu Bosna'daki en eski eğitim kurumu ve bölgemizdeki en eski medreselerden biridir. İlgili tarihi kaynaklar, 1626'dan önce faaliyete geçtiğini belirtmektedir. Medresenin 19. yüzyıldaki binası Arap-Mağribi tarzında inşa edilmiş ve tarihi boyunca birkaç kez restore edilmiş ve genişletilmiştir.

Saraybosna'ya 1,5 saatlik mesafede bulunan *Travnik* şehri Osmanlı izlerini taşıyan önemli bir şehirdir. Mimarisi, camileri ve kalesiyle bir Osmanlı şehri olma özelliği taşıyan şehirlerden biridir. Şehirdeki en önemli Osmanlı yapılardan biri de Travnik

kalesidir. Bosna Hersek Sancağı'nın Banyaluka'dan sonra en önemli merkezlerinden biridir. Osmanlı Devleti tarihinde 217 sadrazam görev yapmıştır. Bu vezirlerin 77'si Travnik'ten gelmiş ve görev yapmıştır. Travnik, “*Vezirler Şehri*” unvanını almıştır.

Elçi İbrahim Paşa medresesi - Bosna Hersek'in orta kesiminde Travnik'te bulunan Elçi İbrahim-paşına medrese, 1705 yılında kurulan Bosna Hersek'in en önemli kültürel hazinelerinden biridir. Elçi İbrahim Paşa Medresesi, Bosna-Hersek'in Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında olduğu dönemde, 1705 yılında kurulmuştur. Kurucusu Travnik'te oturan vezirlerden Elçi İbrahimpaşa'dır.

Blagay Tekkesi, Bosna Hersek'in Osmanlı egemenliğine girmesinden kısa bir süre sonra (1466 yılında) misyonerlik ve askeri bir görev yeri olarak kuruldu. Tekke, Buna nehrinin çıktığı yerde Avrupa'nın en güçlü pınarı olarak (yıllık ortalama 43.000 litre/saniye), yüksek bir kayanın altında yer almaktadır. Bu tekke, Bosna-Hersek'te erken Osmanlı dönemine ait önemli bir kültür anıtıdır. Dervişlerin zikir yaptığı ve zikir ettiği yerdir.

Moriça han, Gazi Hüsrev Bey'in 16. yüzyılın sonlarında veya 17. yüzyılın başlarında Saraybosna Çarşısı'nın göbeğinde yaptırdığı vakıf binasıdır. Moriça han, Bosna Hersek'te son korunmuş kervansaraydır. Bir zamanlar Morić Han, 300 yolcu ve 70 atlık bir kervanı ağırlayabildi. Hancının odası ana girişin üzerindeydi, böylece gelen ve giden yolcuları özgürce görebiliyordu. Hanın zemin katı atların ve eşyaların barınması için kullanılıyordu ve üst katta misafir odaları ve kahve sohbetleri için ortak bir alan olarak büyük bir oda vardı. Saraybosna Esnaf Meclisi toplantıları sık sık bu kafede yapılıyordu ve Moriça Han'ın kafesi o kadar önem kazandı ki sevdalinka metninin bir parçası olmuştu (Koštović, 1995).

Taşlıhan (Taşlıhan) - Bu tip yapılardan Bosna-Hersek'teki en anıtsal yapı, daha çok Taşlıhan olarak bilinen Gazi Hüsrevbeg'in Kervansarayı'ydı. Taş ve tüften yapılmış, kubbeli ve beşik tonozlu, kurşun kaplı iki katlı bir yapıydı. 1540 ve 1543 yılları arasında inşa edilmiştir. Taşlıhan Saraybosna'nın en belirgin ticaret hanıydı ve yanında 52 dükkânıyla 106,5 m uzunluğunda büyük bir mağaza olan *bezistan* vardı (Kreševljaković, 1957).

Gazi Hüsrev Bey Bezistanı - Gazi Hüsrev Bey bezistanı 1540 civarında vakıf binası olarak inşa edilmiştir. Gazi Hüsrev Bey Caddesi boyunca 109 m uzunluğunda uzanır ve

bu binanın cephesi dükkân ardına sıralanır. Mekânın her iki yanında, orta koridora dik beşik tonozlu odalarda toplam 70 dükkân yer almaktadır. Çoğunlukla ithal mallar olmak üzere tekstil ürünleri satardı. Komşu Taşlıhan ile bir bütün oluşturdu.

Saat kuleleri beş vakit namaz kılmak amacıyla yapıldığı için kulelere umumi saatler yerleştirilmiştir. Çoğunlukla camilerden uzak olmayan bir yerde yapıldılar. Bosna Hersek'te Osmanlı hâkimiyeti sırasında toplam 20 saat kulesi yapıldı. En meşhur saat kuleleri hakkında ileri sıralarda söz edilecektir.

Banja Luka'daki saat kulesi – Bosna Hersek'in en eski saat kulesi Banja Luka'daki saat kulesidir. Banja Luka Saat Kulesi, Banja Luka Çarşısı'nda, Ferhadiye Camii'nin hemen yakınında yer almaktadır ve Bosna-Hersek'in ulusal bir anıtıdır. Bu saat kulesinin inşa edildiği köken ve kronolojik çerçeve henüz kesin olarak belirlenememiştir. Büyük olasılıkla 16. yüzyılda, Ferhat Paşa Sokolović (1574-1588) döneminde Banja Luka'da Bosnalı Paşalık'ın kurulduğu sırada inşa edilmiştir.

Gračanica'daki saat kulesi - Gračanica Saat Kulesi, Gračanica Çarşısı'nın merkezinde, Ahmedpašina veya Čaršija Camii'nin hemen yakınında yer almaktadır. 17. yüzyılın sonunda inşa edilmiş ve Bosna-Hersek'in ulusal bir anıtıdır. Gračanica'daki saat kulesi, tepeye doğru giderek daralan ve 27,0 m yüksekliğe ulaşan bir kule şeklindedir. Saat kulesi kısmen bir tarafa eğik olduğundan, Gračanica'da "Eğri Kule" olarak adlandırılmıştır.

Mostar'daki saat kulesi - Mostar Saat Kulesi, Mostar'da bulunur ve Bosna-Hersek'in ulusal bir anıtıdır. Eski Şehir'de Neretva Nehri'nin sol kıyısında yer almaktadır. Mostar'daki saat kulesi, çarşının önemli bir içeriğini temsil ediyor. Bu saat kulesinin tam olarak ne zaman yapıldığı veya tam olarak kim tarafından yapıldığı bilinmiyor. Bu saat kulesinden bahsedildiği bilinen ilk ve en eski yazılı kaynak, İbrahim Šarić'in 1636 tarihli bağışdır. Bu bilgilere dayanarak, bu saat kulesinin 1636'dan önce yapıldığı ve Šarić'in vakfi olduğu bilinmektedir.

Saraybosna'daki saat kulesi - Saraybosna Saat Kulesi en yüksek saat kulelerinden biridir ve inceliği nedeniyle Bosna-Hersek'in en güzel yapılarından biri olarak kabul edilir. 17. yüzyılda inşa edilmiş ve 1697'de çıkan bir yangından sonra 1762'deki gibi yeniden inşa edilmiştir. Avusturya-Macaristan işgalinden sonra yapının üst bölgeleri

eklenmiş ve saat Londra'dan Saraybosnalı tüccarlar tarafından getirilmiştir. Kulenin mimarı Gazi-Hüsrevbeg'dir.

Osmanlı izlerinin en belirgin görüldüğü şehirlerden biri de Mostar'dır. Şehrin adı ortasından geçen Neretva isimli nehrin üzerinde bulunan Osmanlı eseri köprüden gelmektedir. Boşnakçada mostar sözcüğü köprü bekçisi anlamına gelmekte olup, Osmanlı döneminde köprünün iki tarafını bekleyen bekçilere de bu isim verilmiştir. *Mostar köprüsü*, Balkanlarda Osmanlı izlerini taşıyan en önemli eserlerden biri olmasının yanında sembolik bir önemi de bulunmaktadır. Nehrin her iki yakasında farklı etnik ve dini kimliğe sahip insanlar bulunmakta ve köprü bu insanları da birleştirmektedir. Bu yüzden dostluk ve barış köprüsü olarak da bilinmektedir.

Mehmed Paşa Sokoloviç Köprüsü - Mehmed-paşa Sokolović Köprüsü, Bosna-Hersek ile Sırbistan arasındaki sınıra yakın Visegrad kasabasında bulunur ve 15. ve 19. yüzyıllarda Bosna-Hersek'te ortaya çıkan en anıtsal mimari eserlerden biridir. Köprü, 1571'den 1577'ye kadar olan dönemde, yolun Bosna'yı İstanbul'a Drina Nehri üzerinde bağladığı yerde inşa edildi. Köprünün inşası, dünyanın en büyük mimarlarından biri olan imparatorluğun baş mimarı ve saray mimarı olan Mimar Sinan tarafından yapılmıştı.

Kozja Ćuprija u Sarajevu (Saraybosna'da Keçi Köprüsü) - Kozja ćuprija, Saraybosna'nın eski şehir merkezinin birkaç kilometre doğusunda, Miljacka nehrinin kanyonunda yer almaktadır. Nehrin üzerinde köprü kurduğu yol, ünlü İstanbul yoludur. Bosna'nın Osmanlı döneminde Kozja ćuprija, imparatorluk valilerinin/ vezirlerinin ağırlandığı bir yerdi. Her yeni vezir köprüde karşılanırdı. Bu köprünün Mehmed-paşa Sokolović (1565-1579) dönemine ait olduğuna inanılmaktadır.

Türbeler veya anıtkabirler daha çok paşaların, şeyhlerin ve diğer ileri gelenlerin mezarlarının üzerine dikilirdi. Bugün Bosna Hersek'te bu türden yaklaşık elli anıt bulunmaktadır. Bosna Hersek'te inşa edilen ilk türbelerin en eski temsilcileri şunlardır: Gazi Hüsrev-beg (1541 yılında vefat etti) ve Murat-beg Tardić'in türbesi (1545 yılında vefat etti). Her ikisi de Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Camii'nin sol tarafında yan yana yer almaktadır.

Başçarşının merkezinde meşhur *sebil* bulunmaktadır. Saraybosna'daki sebil inşaatı Osmanlıların gelişiyle başlamıştır. Saraybosna'daki sebil 1755'te Bosnalı vali Mehmed-paşa Kukavica tarafından yaptırılmıştı. Başçarşı'daki Sebil, taş, ahşap ve bakırdan yapılmıştır. İnce bir şekilde yapılmış taşla kaplı sekizgen bir kaide, beton temeller üzerine oturmaktadır. Çatı yapısı, tepesinde bir taş olan bakırla kaplı kubbeli geniş ve süslü bir çatı ile karakterize edilir. İçecek suyu, iki büyük taş tekneye akmaktadır.

Şadırvanlar, çeşmelerle aynı amaçla kullanılırlar, sadece cami, medrese, tekke, kervansaray ve diğer büyük yapıların avlularına yapılmıştır. Ancak asıl görevleri, abdest almak için aynı anda daha fazla kişiye su vermektir. Bu kesimlerde türünün en güzel şadırvanı Saraybosna'da yapılmıştır. Gazi Hüsrev Bey camisinin avlusunda bulunan çeşmedir. Bugünkü şekli 1892'den kalmaz ve Bursa'daki Ulucaminin çeşmesinin aslına uygun bir kopyası olduğu söylenir, ancak çeşme 1530'dan beri aynı yerde durmaktadır ve Gazi Hüsrev Bey tarafından yaptırılmıştır.

Bosna'da bilinen ilk *hamam*, Saraybosna'da Gazi İsabeg tarafından 1462 yılında yaptırılmıştır. Sultan'ın hamamı olarak da bilinen İsa-beg'in hamamı, Osmanlı Bosna eyaletinin üçüncü beyi ve Saraybosna ve Yeni Pazar'ın ana kurucusu İsa-bey İshakoviç tarafından yaptırılan Saraybosna'daki en eski halka açık kaplıcadır. Daha sonraki inşa edilen hamamlar arasında anıtlar olarak özellikle değerliydi ancak Bosna Hersek'teki birçok hamam tamamen yok oldu. Gazi Hüsrev Bey, Bosna-Hersek'teki tek korunmuş ve eski şark tipi kapalı hamamlarından biridir. Gazi Hüsrevbey'in hamamı Saraybosna'da 1557 yılında inşa edilmiştir.

Orta Çağ'da Bosna Hersek'te feodal saraylar, kiliseler, kaleler bulunmakta iken Osmanlı Devleti'nin etkisiyle bu dönemden sonra şehirlere cami, mektep, medrese, hamam, bezistan, han, kervansaray, çeşme, şadırvan, köprü ve evler yapılarak Türk mimarisinin damgası vurulmuştur. Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan yapılar, bu dönemde iki kültürün birleşiminin ve bu birleşme sonucu ortaya çıkan eserlerdir.

Osmanlı döneminde kurulan kütüphanelerin çoğu vakıflar tarafından yaptırılmış ve kamu malı olarak faaliyet göstermekteydi. Bu dönemin en ünlü kütüphanelerinden bazıları Travnik'teki Elçi İbrahim Paşa Kütüphanesi, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Mostar'daki Karagöz Bey Kütüphanesi, Saraybosna'daki Şehid Osman Kütüphanesi ve diğerleridir. Şahıslar tarafından kurulan kütüphanelerin en ünlüsü Safvet Beg Basagić,

Muhamed Enveri Kadić ve Osman Asaf Sokolović'in kütüphaneleridir. Günümüzde tarihî kaynak olarak baz alınabilecek elyazması eserler ve Osmanlı dönemindeki Bosna tarihi ve kültürünü içeren önemli eserlerin çoğu Bosna Hersek dışında bulunmaktadır. Söz konusu eserler Avusturya-Macaristan, Yugoslavya ve en çok da 1992-1995 yılları arasında yaşanan iç savaş zamanında çalınmış, yakılmış ve zarara uğratılmıştır. Muhafaza edilen eserlerden bazıları Boşnak Enstitüsü, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Saraybosna Tarih Arşivi ve Mostar'daki Hersek Müzesi'nde bulunmaktadır (Gačanin, 2017, s. 173).

Yukarıda görüldüğü üzere Osmanlı devletinden İslam kültürüne ait eserlerin birçoğu Bosna'da kalmış ve en çok inşaat alanında kendini göstermiştir. Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey ve Ali Paşa, Banja Luka'da Ferhadija ve Foça'da Aladza gibi en güzel Bosna camileri 15. yüzyılın ortalarından 16. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde inşa edilmiştir. En ünlüsü Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Medresesi olan dini okullar gibi birçok bina da inşa edilmişti. Köprülerin en ünlüleri 1566 yılında inşa edilmiş olan Mostar'daki Stari Most (Mostar Köprüsü) ve 1571'te inşa edilmiş olan Vişegrad'daki Mehmed-paşa Sokolović Köprüsü olmak üzere Bosna'daki İslam kültür mirasının özel bir değeri olarak öne çıkmaktadır.

Osmanlılar, yüzyıllarca yapılan tahribatlara rağmen ilginç örnekleri günümüze ulaşan mimariden başlayarak sanattan edebiyata, müziğe, yemek kültürüne ve genel yaşam kültürüne kadar birçok kesimde derin izler bırakmıştır. Bosna'da Osmanlı hâkimiyeti döneminde aile hayatına özellikle önem verilmiş, komşuluk ilişkilerine özel önem verilmiş ve bu amaçla pek çok oturma düzenlenmiştir. O dönemden gelen gelenekler, mutlu anları beslemenin ve kutlamanın bir yoluydu ve birçoğu bu güne kadar hayatta kalmıştır.

3.2. BOŞNAKÇA VE TÜRKÇE ARASINDAKİ TEMEL FARKLILIKLAR

Bilindiği üzere Boşnakça ve Türkçe köken olarak farklı dil aile gruplarına aittir. Ural Altay ailesinin bir üyesi olan Türkçe, Hint-Avrupa dil ailesine ait Boşnakça dilinden genetik ve yapısal olarak farklıdır. Türkçe farklı bir dil türüne aittir, ancak tüm Balkan

dilleri için sözcüksel, deyimsel ve yapısal ödünç alma kaynağı olmuştur. Beş yüzyıl boyunca Balkanlarda Türkçe, devletin dili olarak adlandırılmaktadır. Yani Türk dili yönetici sınıfın, devlet idaresinin ve vatandaşların dili olmuştur. Türkçenin Balkan dilleriyle ilişkisi olmamasına rağmen, bu diller arasında bazı benzerlikleri fark etmek mümkündür. Türkçe'den bahseden Kovačec, Balkan dilleri ile Türkçenin genel olarak özellikle sözcük ve deyimlerdeki benzerliklerle bağlantılı olabileceğini belirtmektedir (Kovačec, 1988, s. 29).

Fonetik düzeyde sesleri yazma ve telaffuz etme ayırt edilebilmektedir. Boşnakça dünyanın en yaygın dil ailesi olan Hint-Avrupa dil ailesinin Slav koluna aitken, Türkçe Ural-Altay dil ailesine aittir. Hint-Avrupa dillerinin çekimli diller, Ural-Altay dillerinin sondan eklemeli diller olduğunu dikkate alındığında, Boşnakça ve Türkçe alfabesi arasında belirli farklılıklar olduğu sonucuna varılmaktadır. Boşnakça alfabesinde 5 ünlü ve 25 ünsüz olmak üzere toplam 30 harf bulunurken, Türkçede 8 ünlü ve 21 ünsüz olmak üzere 29 harf bulunmaktadır.

Türkçede “ü, ö ve ı” sesleri Boşnakçada olmayan seslerdir. Boşnakçadaki “č“ ve „ć“ harfleri iki farklı harf olmakla birlikte Türkçede „ç“ sesine karşılık gelmektedir. Türkçe aracılığıyla Arapça ve Farsçadan Boşnakçaya geçen sözcüklerde “č“ ve „ć“ seslerinde bazı kullanımlar mevcuttur: čaršija (çarşı), čekić (çekiç), čizma (çizme), čarap (çorap). Türkçede „k“ sesiyle başlayan sözcükler Boşnakçada „ć“ sesiyle kullanılmaktadır: ćilim (kilim), ćuprija (köprü), ćitab (kitap). Boşnak alfabesinde „đ“ ve „dž“ harfleri Türkçedeki „c“ sesine karşılık gelmektedir: džezva (cezve), džep (cep), džamija (cami). Boşnakçada „đ“ harfi ile başlayan sözcükler genelde Türkçede “g” harfi ile kullanılmaktadır: đerdan (gerdan), đerđef (gergef). Türkçedeki „j“ sesi ile Boşnakçada „ž“ harfiyle, “y” sesi ise “j” harfiyle kullanılmaktadır.

Tablo 1. Boşnakça Alfabe ve Türkçe Karşılığı

Boşnakça Alfabe	Türkçe Karşılığı
A a	A
B b	B

C c	Ts
Č č	Ç
Ć ć	Ç
D d	D
Dž dž	C
Đ đ	C
E e	E
F f	F
G g	G
H h	H
I i	İ
J j	Y
K k	K
L l	L
Lj lj	Ly
M m	M
N n	N
Nj nj	Ny
O o	O
P p	P
R r	R
S s	S
Š š	Ş
T t	T

U u	U
V v	V
Z z	Z
Ž ž	J

3.3. TÜRKÇE VE BOŞNAKÇA ARASINDA ORTAK ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Türkçe ve Boşnakça arasındaki ortak sözcükler olmakla birlikte, ortak atasözleri ve deyimler de bulunmaktadır. “Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin sözcük hazinesinin, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz.” (Aksan, 2009, s. 65).

3.3.1. Atasözleri

Türk Dil Kurumu ise atasözünü şöyle tanımlamaktadır: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel.” Bu bölümde Türkçe ve Boşnakça ortak atasözleri ele alınmaktadır. Çalışmada, önce Türkçe yazılmakta ardından Boşnakça yazılmaktadır. Bu bölümde ortak atasözlerin bazı örnekleri sunulmaktadır:

Tek çiçekle bahar gelmez. (Jedna lastavica proljeća ne cini - Tek kuşla bahar gelmez),
Yarınki kazdan bugünkü tavuk yeğdir (Bolje vrbac u ruci nego golub na grani - Eldeki serçe daldaki güvercinden iyidir),
Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer. (Koga su zmije ujedale i guštera se boji. - Yılan sokan kertenkeleden korkar),
Can çıkar huy çıkmaz. (Vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada. - Kurt tüyünü değiştirir huyunu asla),
Köpeği an, çomağı hazırla. (Mi o vuku a vuk na vrata. - Kurttan bahsederken kapımıza

geldi.), *İtle yatan bitle kalkar*. (Ko s vukom druguje naući se vijati. - Kurtla dost olan ulumayı öğrenir.), *Balık baştan kokar* (Riba s glave smrdi.) vb (Lukić, 2006).

3.3.2. Deyimler

Türkçe Sözlük'te deyim tanımı “genellikle gerçek anlamında az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011, s. 651). Ömer Asım Aksöy ise “çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” olarak tanımlamıştır (Aksoy, 1993, s. 49). Deyimler, anlatıma çekicilik katma amaçlı kullanılan kalıplaşmış söz öbekleridir. Bu bölümde önce Türkçe ardından Boşnakça deyim yazılmaktadır. Türkçe ve Boşnakça ortak deyimlerin bazı örnekleri şunlardır:

Eşek hoşaftan ne anlar (Bacati biserje pred svinje – Domuz önüne inciler atmak), *Öküzün trene baktığı gibi bakmak* (Gledati kao tele u sarena vrata – Dananın alacalı kapıya baktığı gibi bakmak), *Kılı kırk yarmak, ince eleyip sık dokumak* (Traziti dlaku u jajetu – yumurta içinde kıl aramak), *Bayram şerifiniz mübarek olsun* (Bajram Serif Mubarek Olsun), *Başın sağolsun* (Basun sagolsun), *Dostlar sağolsun* (Dostun sagolsun), *Çamur atmak* (Bacati blato), *Pireyi deve yapmak* (Praviti od buhe slona-Pireden fil yapmak), *Attan inip eşeğe binmek* (Spasti s konja na magarca), *Pamuk gibi* (Biti mekan kao pamuk), *Beş para etmez* (Ne vrijedi ni pet para), *Tüy gibi hafif* (Lagan kao pero), *Ayağını yorganına göre uzatmak* (Pruziti se prema pokrivacu – Örtüye göre uzanmak), *Pılını pırtını toplamak* (Pokupiti svoje prnje – Pılı pırtısını toplamak), *Boş laflar* (Prazne rijeci), *Kolları sıvamak* (Zasukati rukave), *Ateşle oynamak* (Igrati se vatrom) vb.

Boşnakça atasözlerine Türkçede karşılık gelen atasözlerinin araştırıldığı bu bölümde, genel olarak iki ülke kültüründe birbirlerine yakın anlamlı atasözlerinin bulunduğu görülmüştür. Bazı atasözleri Boşnakçada farklı sözcükler ile oluşturulmuşken, Türkçede de aynı anlamlı farklı sözcüklerle oluşturulmuş atasözleri vardır. Örneğin; Kurt tüyünü değiştirir, huyunu asla.(Boşnakça) – Can çıkar huy çıkmaz(Türkçe). Türkçe ve Boşnakça köken olarak farklı dil ailelerden gelmişlerse de Türkler ve Boşnaklar yüzyıllar boyu birlikte yaşadıkları için atasözleri ve deyimlerde benzerlikler meydana gelmiştir.

4.BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve verilerin değerlendirmesine ilişkin bilgi verilmiştir. Bu bölüm, beş alt bölümden oluşmaktadır. İlk iki alt bölümlerinde araştırmada kullanılan yöntem, evren ve örneklem hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü alt bölümünde verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin analizi; bunların nasıl geliştiği, nasıl uygulandığı ve nasıl analiz edildiğine dair bilgi verilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın amacı, tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda hedef dilin ve kaynak dilin kültürleri arasında belirli düzeyde ortaklıkların olması durumunda, ortak kültür öğelerinin yer aldığı bir dil öğretiminin, öğrencinin anlama ve başarı düzeylerine olan etkisini, Bosna Hersek örneğinde, ortaya koymaktadır.

Araştırmada ortak kültür öğelerini (sözcükler, somut ve somut olmayan kültür öğeleri) içeren metinlerin etkinlikleri *Yedi İklim Türkçe* ve *Haydi Türkçe Öğrenelim* setlerinin A2 düzeyindeki kitaplarından alınmıştır. Ders uygulaması ise ilgili kurum öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ders sonrası, öğrencilere ve öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Bu form ise yabancılara Türkçe öğretimi alanında çalışan 3 uzmana kontrol ettirilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra sağlıklı veri elde etmek amacıyla form soruları Boşnakçaya çevrilmiştir. Öğrencilerin ana dilinde hazırlanmış sorulara daha samimi ve rahat cevap vereceği uygun görülmüştür. Araştırmacı, uygulama sırasında ders işlenişinin öğrencilerin anlama düzeyi ile uygunluğuna ve ilgi alanlarına göre veri toplamak, değerlendirme yapmak üzere gözlemde bulunmuştur.

4.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın evrenini, Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğrenen ilkokul, ortaokul, lise, üniversite düzeyindeki öğrencilerle, kurslarda Türkçe öğrenen kursiyerler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Saraybosna Yunus Emre

Enstitüsü Türk Kültür Merkezindeki kursiyerlerden; ayrıca Skender Kulenović Radakovo Zenica Ortaokulu, Druga Gimnazija u Zenici Lisesi, Hasan Kikić Tetovo Zenica Ortaokulu, Vitez Ortaokulu ve Dubravica Preočica Vitez Ortaokullarındaki öğrencilerden A2 düzeyinde 111 dil kullanıcısı oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğrenci sayısının yeterli olduğu düşünülmektedir. Buna göre araştırmaya ne kadar çok öğrenci katılırsa araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin o kadar artacağına inanılmaktadır.

4.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Bu çalışmada, “Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürün Rolü” başlığı altında okuma ve anlamaya yönelik verileri toplamak için iki farklı etkinlik hazırlanmıştır. Çalışmanın kapsam geçerliliğinin sağlanması için üç farklı uzmanın görüşü alınarak okuma metinleri ile öğrencilere ve öğretmenlere sorular hazırlanmıştır.

Çalışmanın ilk etkinliğinde okuma metinleri yer almaktadır. Her sınıf için farklı bir metin hazırlanmış ve araştırma için hazırlanan sorular tüm öğrenciler için aynıdır. Hazırlanan metin A2 düzeyi için “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinden olup, ortak sözcükler olan Türkizm kullanılarak değiştirilmiştir. Değiştirilen metinler öğrencilerle birlikte işlendikten sonra öğrencilere soruları nasıl cevapladıklarını ve okuduklarını anlayıp anlamadıklarını soran bir görüşme formu verilmiştir. Ortak kültür ve ortak sözcükler kullanılarak oluşturulan metinlerin, Türkçe öğrenenlerin okumaya ve anlamaya ne kadar faydalı olacağını, hedef dili öğrenmelerine ne kadar katkı sağlayacağını öğrenmek ve hedef dili öğrenirken bilişsel yüklerini hafifletmek amacıyla hazırlanmaktadır.

Bu çalışmanın ikinci etkinliği, hedef dilin kültürel arka planına sahip metinlerden ve öğrenciler tarafından cevaplanacak sorulardan oluşmaktadır. Bu uygulama Mostar ve Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerinde Türkçe kursundaki öğrencilerle gerçekleşmişti.

Çalışmanın soru-cevap görüşme formu için hazırlanmış soruları şu şekildedir:

1. Ders kitabınızdaki mevcut metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe

aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi mi anladınız?

2. Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?
3. Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
4. Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?

Boşnakçadaki Türkçe kökenli sözcükler (Türkizimler), *Güncel Boşnakça Sözlük* ile *TDK Güncel Türkçe Sözlük*'teki sözcüklerle karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalar sonucunda *Güncel Boşnakça Sözlük*'te Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen 2309 sözcük tespit edilmiştir. 2309 sözcükten çalışmamıza uygun sözcükler seçilmiştir ardından bu sözcükler öğrencilerin okuma metinlerine uygulama kapsamında dâhil edilmiştir.

Yukarıda verdiğimiz sorular, Bosna Hersek'te Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin Türkçe öğrenirken ortak Türkizm sözcüğünü tercih edip etmeyeceklerini, ortak kültür ve ortak sözcüklere sahip içeriğin Türkçe öğrenirken herhangi bir katkısının olup olmayacağını belirlemeye yöneliktir. Ayrıca öğrencilerin Türkçe öğrenme motivasyonları ve kaynak kültür içeren ders içerikleri okumak isteyip istememeleri ne yönde etkileyeceğini ölçmeyi amaçlamaktadır.

4.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri Toplama Araçları:

1. Tezin amaçlarına uygun olarak hazırlanmış *metinler* ve bu metinlere dayalı *etkinlikler*, ilk iki alt probleme yönelik veri toplamak üzere gerçekleştirilmiştir.

2. Tezin amaçlarına uygun olarak hazırlanmış *öğretici görüşme formu*, üçüncü alt probleme, *öğrenci görüşme formu* ise dördüncü alt probleme yönelik veri toplamak üzere kullanılmıştır.
3. Tezin beşinci alt problemine yönelik veri oluşturmak üzere *sınıf içi gözlem* yapılmış, tezde ele alınan temel araştırma problemiyle ilişkisi doğrultusunda öğretici ve öğrenci performansına ilişkin kayıtlar oluşturulmuştur.
4. Tezin altıncı alt problemine yönelik veri oluşturmak üzere, söz konusu hedef gruplar için kullanılan *ders kitapları tarama* yoluyla incelenmiştir.

4.5. VERİLERİN ANALİZİ

Bu çalışmada elde edilen nitel ve nicel veriler karma yöntemine uygun görülmüştür. Karma yönetim, tek bir çalışmada nitel ya da nicel verilerin ya da yaklaşımların bir araya getirildiği araştırma türüdür (Çeviri Edit. Alpay, 2015, s. 401). Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modeli, geçmişte ya da var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır (Karasar, 2011, s. 77). Nicel veriler öğrencilere çeşitli etkinlikler ve alıştırmalar uygulanarak toplanmıştır. “Nitel araştırma, bir sahanın ya da sosyal hayatın bir kesintiyle uzun süreli ve yoğun bir etkileşim süreci ile birlikte gerçekleştirilir. Sözü edilen süreçler bireylerin, grupların, toplumların ve örgütlerin gündelik hayatlarını yansıtmaktadır.” (Miles ve Huberman, 2016, s. 6). Nitel araştırma yöntemi, görüşme ve gözlem aracılığıyla veri oluşturmak üzere kullanılmıştır.

Toplanan veriler önce okullara göre sınıflandırılmış sonra analiz çalışmaları ele alınmıştır. Elde edilen çalışmanın veri kaynağını oluşturan bütün etkinliklere öğrencilerin verdiği yanıtlar tek tek incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizi, betimsel analiz olarak yapılmıştır.

5. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, uygulanmış etkinliklerin nicel ve nitel veri analizinin sonuçlarından elde edilmiş bulgular ve yorumlar yer almaktadır. İlk uygulamalı araştırma etkinliği değiştirilmiş okuma metni şeklinde hazırlanmış ve A2 düzeyindeki öğrencilere okuduğunu anlama etkinliği uygulanmıştır. Metinden sonra öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme formu verilmiş ve soruları yanıtlamaları için kendilerine verilen yeterli sürede cevaplandırmışlardır. İkinci araştırma etkinliği ise A2 düzeyinde olan öğrencilerle sınıflarda işlenen öğrencinin kültürünün (kaynak kültürünün) arka planını içeren metinlerden oluşmaktadır. Bu etkinliğin ardından kendilerine yarı yapılandırılmış görüşme formu verilmiş ve soruları cevaplamaları için yeterli süre verilmiştir. Her sınıftan elde edilmiş veriler ayrı ayrı betimlenip tartışılmıştır.

- İlk aşamada ortak kültür ve ortak sözcükleri içeren hazırlanmış okuma metinleri ortaokul ve lise sınıflarında uygulanmıştır. Metinler Türkçe öğretici ile birlikte okunmuş ve tercüme edilmiştir. Okuma metinlerinin uygulama sürecinde öğrencilerle kurulan etkileşimde ortak kültürel unsurlar ele alınmıştır.
- Metinler okunduktan sonra ortak kültürel unsurların öğretim içeriğinin Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki rolünü veya katkısını gösteren sorular hazırlanmış ve öğrencilerin bu soruları ana dillerinde yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir.
- Araştırma etkinliğinin ikinci bölümü öğrencinin kültürünün arka planını içeren metinlerden oluşmaktadır. Öğrencilerden metinleri okumaları ve kendilerine verilen soruları ana dillerinde cevaplamaları istenmiştir.
- Söz konusu hedef gruplar için Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları tarama yoluyla incelenmiştir. Sonuçlar aşağıda tartışılacaktır.

5.1. BOSNA HERSEKLİ ÇOCUKLAR İÇİN HAZIRLANAN “HAYDİ TÜRKÇE ÖĞRENELİM” DİL ÖĞRETİM SETİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME

Bosna Hersek’te bulunan Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi, ülkede yaşayanların özellikle de öğrencilerin Türkçe öğrenmesini teşvik etmek amacıyla “Tercihim Türkçe” projesine başlamıştır. Proje kapsamında Bosna Hersek devlet okullarında öğrenim gören ve 12-15 yaş aralığındaki öğrencileri hedef alarak, bu öğrencilerin Türkçeyi kolay ve hızlı bir şekilde öğrenebilmeleri için akademisyenlerin editörlüğünü yaptığı “Haydi Türkçe Öğrenelim” dil öğretim seti hazırlanmıştır.

Ortaöğretimde eğitimlerine devam eden 6, 7, 8 ve 9. sınıf öğrencilerine yönelik setin içeriğinde ders kitapları, çalışma kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve ses kayıtları bulunmaktadır. Set, “Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni”ne göre düzenlenmiştir.

Set detaylı incelendiğinde dört ders kitabının sırasıyla 105, 114, 101 ve 101 sayfadan oluştuğu görülmektedir. Kitapların kapak tasarımlarında mavi ve turuncu hâkim renkler göze çarpmakta, çocukların olduğu kapak fotoğrafı setin hitap ettiği yaş kitlesi hakkında bilgi vermektedir. Arka kapaklarında ise Bosna Hersek’in şehirlerinden, tarihî yerlerinden ve kültürel öğelerinden fotoğraflar yer almaktadır.

“Haydi Türkçe Öğrenelim” setinin içeriğine bakıldığında her ünitenin başlangıcında Türkiye’nin önemli popüler, tarihî ve turistik bölge ve yapılarından fotoğraflar yer almaktadır. Setin Bosna Hersek’teki öğrenciler için oluşturulduğu düşünüldüğünde, setin ülke tanıtımı için de görev üstlenmiş olduğu görülmektedir. Çalışma kitaplarının yazı tipi “Calibri” yazı boyutu 14 punto olarak seçilmiştir. Öğretmen kitaplarında ise sadece açıklama ve uyarı kısımlarının 10 punto olarak seçildiği diğer bölümlerin çalışma kitapları ile aynı olduğu görülmektedir.

Setin içeriğinde hem hedef dile hem de ana dile ait kültür öğeleri bulunmaktadır. Böylelikle konuların ve sözcüklerin daha anlaşılabilir olması sağlanmıştır. Set, alfabenin tanıtılmasıyla başlayarak önce somut nesnelere daha sonra soyut nesnelere öğretilmesi sırası ile devam etmiştir. Her ünitenin içinde hedef kitlenin yaş grubuna uygun olarak hazırlanmış etkinlikler, boşluk doldurmalar, bulmacalar gibi etkinlikler yerleştirilerek öğrencilerin daha çok dikkatinin çekilmesi sağlanmıştır. Alıştırılarda

Boşnakça'da ve Türkçe'de aynı anlama gelen sözcüklerin (çorba, çorap, radyo v.b.) kullanımına ağırlık verilmiştir. Basitten zora ilkesiyle hazırlanan sette alfabe, sözcük öğretiminden sonra cümleler, paragraflar ve metinler gelmektedir. Paragraflar hedef kitlenin yaşı ve öğrenim düzeylerine uygun olacak şekilde hazırlanmış olup, karmaşık cümleler ve uzun okuma metinleri bulunmamaktadır. Her çalışma kitabının bitiminde Boşnakça-Türkçe sözlük bulunmaktadır. 750 sözcükten oluşan sözlükler ders sırasında ve alıştırmalarda öğrencilere kolaylık sağlamaktadır.

Hedef kitlenin yaş düzeyine uygun olarak ve Türkçe derslerine olan ilginin artırılması amacıyla kitapta şarkı, bulmaca, boyama çalışması ve oyunlar eklenmiştir. Böylelikle öğrencilerin ders boyunca ve dil öğrenimi süresince sıkılmadan dört temel dil becerisini geliştirmeleri hedeflenmiştir.

5.2. YEDİ İKLİM TÜRKÇE DİL ÖĞRETİM SETİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME

Yunus Emre Enstitüsü, dünyanın farklı ülkelerinde açtığı Türk Kültür Merkezlerinde Türkçe öğretimi yapmak için kullandığı bir diğer kaynak Yedi İklim Türkçe Öğretim Setidir. Set yurt dışında Türkçe öğretimi hedef alınarak hazırlanmıştır. Haydi Türkçe Öğrenelim Setinde olduğu gibi editörlüğünü akademisyenler yapmıştır. Setin ilk saha uygulaması 2015 yılında yapılmıştır.

İçerik olarak Haydi Türkçe Öğrenelim setindeki gibi her bir düzey için hazırlanmış ders kitabı, çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, dinlenme kitapçığı ve ses kayıtlarından oluşmaktadır. Söz konusu set “Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni”deki düzeyler, dil yeterliliklerine göre hazırlanmıştır.

Ders kitabının içeriğine bakıldığında setten her ders kitabında sekiz ünite olduğu sonucuna varılabilir. Söz konusu Türkçe öğretim setinin her düzeyine ait kitapta her üniteye ayrıca üç alt başlık bulunmaktadır. Her ünitenin başında Türkiye'nin tarihî, kültürel ve popüler yerleri ve yapılarının fotoğrafları bulunmakta, setin yurt dışında yaşayan öğrenciler için hazırlandığı göz önüne alındığında ülke tanıtımı da yaptığı görülmektedir. Her ünitenin başında bölümler, beceriler, dil bilgisi ve kelimeler başlıkları altında, üniteye verilecek ön bilgiler yazılmıştır. Dil öğretimi ile kültür

aktarımının iç içe olması bakımından her ünitenin sonunda Türk kültürüne ait bir ögenin açıklaması “serbest okuma” adı altında verilmiştir. Ünite sonlarında öğrenilen bilgilerin ölçülmesi için “değerlendirme” bölümü bulunmaktadır.

Setin tamamı renkli olarak basılmış olup “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinden farklı olarak çizimler yerine her bir ünite de işlenen konuyla ilgili gerçek fotoğraflar kullanılmıştır. Gerçekliği ön planda tutarak öğrencilerin dil öğrenirken görsel hafıza oluşturabilmesi amaçlanmıştır. Örneğin A2 seviyesinin ders kitabının “Sağlıklı Yaşam” ünitesinin başlığında İstanbul – Çamlıca Korusu’nda koşu yapan birinin fotoğrafı, “Üretimden Tüketime” ünitesinin başlığında ise İstanbul – Kuzguncuk’ta bir semt pazarından fotoğraf, “Hafta Sonu Ziyareti” konu başlığında ise otomobil ile seyahat eden insanların görüldüğü bir fotoğraf bulunmaktadır.

5.3. GÜNCEL BOŞNAKÇA SÖZLÜK

Boşnakça ve Türkçedeki ortak sözcükleri belirlemek için *Güncel Boşnakça Sözlük* ve *TDK Güncel Türkçe Sözlük* kaynaklardan yararlanılmıştır.

Günlük Türkçe ve Boşnakçada kullanılan ortak sözcükleri belirlemek için Güncel Boşnakça Sözlükten (*Rječnik Bosanskog Jezika*) yararlanılmıştır. Bu sözlük Saraybosna Felsefe Fakültesi öğretim üyeleri Senahid Halilović, Ismail Palić ve Amela Šehović tarafından hazırlanmıştır. Sözlük çalışmaları 9 yıl sürdü ve nihayet 2010 yılında Saraybosna Üniversitesi’nde yayınlanmıştır. Sözlük 1.566 sayfa ve 60.000 madde içermektedir. Bu sözlük, bu sayede dünyanın en büyük tek ciltlik sözlüklerinden biridir. Günümüzde *Rječnik Bosanskog Jezika* en güncel Boşnakça sözlük’tür. Sözlüğün giriş bölümü, sözlüğün hazırlanma ve yönetim sürecinin anlatıldığı 7 sayfa ve 30 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada çağdaş Boşnakça söz varlığına dikkat çekmek istenmişti. Bu nedenle Güncel Boşnakça Sözlük’te vulgarizm, jagonizm gibi ifadeler de yer verilmektedir.

5.4. TDK GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK

Çalışmanın uygulama kısmında okuma metinlerde kullanılan Türkizm sözcükleri önce Güncel Boşnakça Sözlük'te bulunup ardından TDK Güncel Türkçe Sözlük'te bulunmuştur. Bu aşamada TDK Güncel Türkçe Sözlük yer almıştır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük resmi internet sayfasından alınan bilgilere göre Türkçenin en güvenilir, en gelişmiş ve en güncel sözlüğü, 1945'te yayımlanan *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*'ünün Genel Ağ'daki sürümüdür. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te 121.509 madde başı bulunmaktadır (TDK, <https://sozluk.gov.tr/>).

Okuma Etkinliği İle İlgili Öğrencilere Hazırlanmış Sorular

1. Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcükler) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?
2. Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?
3. Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
4. Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?

5.5. OKUMA ETKİNLİĞİ İLE İLGİLİ ÖĞRENCİLERE HAZIRLANMIŞ SORULARIN SORU-CEVAP ANALİZİ

➤ Birinci uygulama etkinliği:

Bu bölümde A2 düzeyinde olan 16 öğrencinin verileri “Okuma Etkinliği” olarak ele alınmıştır. Söz konusu araştırma “Hasan Kikić” Tetovo Zenica ortaokulunda

yapılmıştır. *Haydi Türkçe Öğrenelim A3* Kitabı, Ünite 2, Sayfa 28 Başçarşı metin değiştirilmiştir.

Metin 1: (Haydi Türkçe Öğrenelim A3 kitabı- Ünite 2, Sayfa 28)

Başçarşı (Orijinal Metin)

Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da. Burası Saraybosna'nın tarihî alışveriş merkezi. Meydanında bir şadırvan bulunmakta. Bu şadırvanın etrafı dükkânlarla çevrili. Burada dükkânlar sıra sıra dizili ve tek katlı. Başçarşı günün her saatinde kalabalık. Çarşıda her türlü eşya var. Giyim eşyaları, turistik eşyalar, takı ve daha birçok eşya var.

Başçarşı (Değiştirilmiş Metin)

Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da. Burası Saraybosna'nın tarihi **pazar** merkezi. Meydanında bir **sebil** bulunmakta. Bu **sebilin** etrafında dükkânlar var. Burada dükkânlar sıra sıra dizili ve tek **katlı**. Başçarşı **sokakları** günün her saatinde kalabalık. Çarşıda her türlü **mağaza** var. **Bakırcılar mağazası, baklavacılar mağazası, lokumcular mağazası, kahvehaneler, kebabçılar** ve daha birçok mağaza var.

1. *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?*

Birinci sorunun cevapları analiz edildiğinde on altı katılımcının tamamı ders kitaplarından alınmış metinleri değil, aynı metinlerin Türkizmlerden yararlanılarak oluşturmuş biçimlerini daha iyi anladıklarını belirtti. Tablo 2'de gösterildiği gibi 14 katılımcı (%87,90) birinci soruya değiştirilmiş metni anladım şeklinde cevap vermiştir. Diğer 2 katılımcı (%12,50) her iki metni de anladım cevap verirken olumsuz cevap veren olmamıştır. Tablo 2'de gösterilen veriler doğrultusunda öğrencilerin dil düzeylerine göre ortak sözcüklerle oluşturulan metinlerin, içeriğini anlamalarını kolaylaştırdığı söylenebilmektedir. Yapılan araştırmalara göre metin düzenleme hazırlığına dayanılarak günlük hayatta kullanılan birçok Boşnakça sözcüğün Türkçede de aynı anlamı taşıdığı görülmüştür. Bu bağlamda ortak kültürel öğelere sahip içerikler öğrencilerin Türkçeyi daha kolay anlamalarına yardımcı olmaktadır. Örnek olarak "HK1" kodlu öğrenci Boşnakça Türkizm olarak kullanılan *bayram, sabah, çizme* sözcüklerinden bahsetmiştir. Ortak olan ama anlamı farklı olan Boşnakçada bulunan

A2	14- 15	Erkek- 7 Kız-9	Ortaokul	%87,50	%12,50	%0	16
-----------	-----------	-------------------	----------	--------	--------	----	----

2. Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?

İkinci soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde on altı katılımcının tamamı metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettim şeklinde cevap verdi. Tablo 3'te gösterildiği gibi katılımcılar ikinci soruyu %100 olumlu cevaplamıştır. Tablo 3'te gösterilen bilgiler doğrultusunda diyebiliriz ki katılımcılar, metin içerisindeki ortak sözcükleri fark ettiğini ifade etmişlerdir. Sınıfta yapılan gözlemden hareket ederek öğrencilerin kolayca ortak sözcükleri fark ettiği düşünülmektedir. Ortak sözcükler katılımcıları mutlu etmenin yanı sıra katılımcıların özgüvenini de artırmaktadır. Aynı zamanda yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenmelerini ve anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Ortak sözcükler olan Türkizimler öğrencilere Türkçe öğrenmeyi teşvik etmektedir. Ortak sözcüğü duydukları zaman kendilerini daha rahat hissetmektedirler.

İkinci soru *Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?* Sorusuna 16 kişi olumlu (evet) cevap verdi. On beş kişi “Evet, fark ettim” şeklinde cevapladı. Bir kişi de “Öğretmenimiz yardımıyla fark ettim” şeklinde cevapladı.

Tablo 3. Katılımcı profili ve *Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?* Sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Fark ettim--%	Türkizmi bilmiyoru m --%	Fark etmedim -%	Katılımcı ı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 7 Kız-9	Ortaokul	%100	%0	%0	16

3. Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

Üçüncü sorunun cevabını incelediğimizde on üç katılımcı Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın anlama becerilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Geri kalan katılımcılar iki metinde de anlama becerilerinin olumlu yönde etkilendiği cevabını vermiştir. Tablo 4’te gösterildiği gibi 13 (%81, 25) katılımcı, değiştirilmiş metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunu anlama becerisinin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu söylemiştir, 3 (%18,75) katılımcı hem değiştirilmiş hem de orijinal metnin okuduğunu anlama becerisine aynı düzeyde etkilediği cevabını vermiştir. Olumsuz cevap veren yoktur. Elde edilen verilere göre katılımcılar ortak kültür öğeleri sayesinde Türkçe metinleri daha kolay anlamaktadır ve öğrenmektedir.

Üçüncü sırada, *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna bazı katılımcıların yaptığı yorumlar şu şekilde sıralanmıştır:

HK1: “Bence Türk dili anlayışımızı büyük ölçüde etkiliyor çünkü Boşnak sözcükler gibi ses ve anlam taşıyan Türkçe sözcükleri daha hızlı ezberliyor ve öğreniyoruz.”

HK2: “Evet, bence bizi çok etkiliyor, çünkü bu metinlerdeki bazı sözcükleri anlıyoruz ve hemen Türkiye ve Türkçe sözcüklerle ne kadar bağlantılı olduğumuzu anlıyoruz.”

HK3: “Türkizmlerin olduğu metinlerde daha iyi anladığımızı ve bizim için daha ilginç olduklarını ve elbette metinde neler olup bittiğini daha iyi anlamamız için bizi etkilediğini ve özellikle Türkçe bilmeyen ancak öğrenmek isteyenlere yardımcı olduğunu düşünüyorum.”

HK4: “Kesinlikle yabancı dil anlayışımız daha fazla gelişir çünkü bazı sözcüklerin zihnimizde bağlantıları vardır ve beynimiz daha kolay algılıyor.”

HK5: “Kültürümüzü içeren metinleri anlamak daha kolay çünkü yaşlı insanlarımızın Boşnak dilinde sık sık aynı sözcükleri kullandığını duyuyoruz.”

HK6: “Elbette benzer sözcüklerin ve kültürün içeriği yabancı dil öğrenmemizde bize çok yardımcı oluyor.”

HK7: “Evet, tabii ki yabancı dil anlamının gelişimini etkiliyor çünkü öğretmen bunu bize iyi açıklıyor ve biz onu daha iyi anlıyoruz.”

HK8: “Evet, çünkü yabancı dili daha iyi öğrenebileceğimizi düşünüyorum.”

HK9: “Evet, çünkü Türkçe metni anlamak daha kolay.”

HK10: “Tabii, böyle Türkçe dersleri daha ilginç çünkü iki ülkenin ortak kültürünü öğrenme fırsatım da var.”

HK11: “Okuduğum şeyin anlaşılmasını büyük ölçüde etkiliyor. Sözcükler çok daha net, okunması daha kolay.”

HK12: “Türkçe okuduğum metinler ortak unsurlarla zenginleştirilmiş, çok ilginç ve bizi Türkçe öğrenmeye motive ediyor.”

HK13: “Evet, okuduğumu anlama becerimin gelişimini olumlu etkiliyor çünkü metindeki kültür öğelerini önceden biliyoruz, bu yüzden metnin anlamasına yardımcı oluyor”

HK14: “Benim için fark etmiyor. Hem değiştirilmiş hem de orijinal metin aynı düzeyde anlayabiliyorum”

HK15: “Şahsen çok fark yok”

HK16: “Fark etmez”.

Tablo 4. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Olumlu etkiliyor %	Fark - etmiyor -%	Olumsuz etkiliyor -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 7 Kız-9	Ortaokul	%81,25	%18,75	%0	16

4. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?*

Dördüncü sorunun cevaplarını incelediğinde, Tablo 5’te gösterildiği gibi katılımcıların on dördü (%87,50) ortak kültür öğelerini içeren metinleri ilgi çekici bulmuştur. Geri

kalan katılımcılardan biri (%6,25) iki metni de ilgi çekici bulmuştur, biri (%6,25) ise olumsuz cevap vermiştir. Elde edilen bilgilere göre Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğeleri ile yapılan öğretimin güdüleyici olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların bazılarının yaptıkları yorumlar şu şekilde sıralanmaktadır:

HK1: “Evet kesinlikle. Çünkü Türkiye hakkında yeni bir şeyler öğrenebilirim, aynı zamanda Bosna hakkında da daha önce bilmediğimiz yeni şeyler öğrenebiliriz” diye ifade etmektedir.

HK2: “Evet, çok ilgi çekiciler. Türkçeyi çok seviyorum çünkü okuduğum metinler ilginç ve motive edicidir.”

HK3: “Bu tür derslerin çoğu bizi daha iyi olmaya ve ortak bir kültüre sahip olduğumuzu anlamaya motive ediyor. ”

HK4: “Yine, her şey kişiden kişiye değişiyor. Türkçe öğrenmek benim için zor ve benim için o kadar da ilgi çekici değil. Ama bir şeyi anladığımda, benim için ilginç oluyor ve daha iyi öğrenmeye yardımcı oluyor. Böylece öğrenmesi daha kolay çünkü Boşnakça ve Türkçenin büyük bir bağlantısı var”.

HK5: “Bana göre daha ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu şekilde metnin neyle ilgili olduğunu daha iyi anlayabiliriz ve özellikle Türkçe sözcükleri daha zayıf anlayan öğrenciler için daha kolay hale gelir.”

HK6: “ Evet, bu şekilde ders yapmanın bizi daha çok etkilediğini ve Türkçe öğrenmeye devam etmemiz için bizi motive ettiğini düşünüyorum.”

HK7: “Bosna geleneğinin aslında Türk geleneğine çok benzediğini ve birisi Türk kültürü ve Türkizm hakkında konuştuğunda daha iyi anladığımızı bildiğimizde daha ilginç ve daha da heyecan verici olduklarını düşünüyorum.”

HK8: “Metinlerde ortak kültür görünce Türkçeyi daha kolay bir şekilde benimsiyorum ve en önemlisi anlıyorum. Böylece Türkçe öğrenmeye güdüleme oranı da artıyor.”

HK9: “Bana Boşnak kültürü içeren metinler pek güdüleyici olmuyor, çünkü ben yeni kültür hakkında öğrenmeyi tercih ediyorum”

HK10: “Evet, çok güdüleyicidir. Çünkü yabancı dil öğrenmemizi kolaylaştırıyor. Günlük hayatta yaşadığımız kültürü metinde görmek dil öğrenmemizi kolay kılıyor”.

Tablo 5. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici-- %	Fark etmiyor - -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 7 Kız-9	Ortaokul	%87,50	%6,25	%6,25	16

5. *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?*

Beşinci soruyu incelediğimizde on altı katılımcıdan on üç katılımcı, derslerinde Türk ve Boşnak kültüründe ortak olan öğeleri içeren daha fazla metin yer almasını istediğini ifade etmiştir. Geri kalan katılımcılardan biri Türkizmleri içeren metinleri daha kolay bulacağını ancak derslerde Türkizm içermeyen metinlerin daha çok gerektiğini belirtmiştir; ikisinin de yeni kültür hakkında daha fazla öğrenmek istediği şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir. Tablo 6’da gösterildiği gibi katılımcıların beşinci soruya %81,25 oranında derslerinde daha fazla değiştirilmiş metin istediği cevabını verdiği görülmektedir. Bu katılımcıların %6,25’i hem değiştirilmiş hem orijinal metin istediğini belirtmiştir. Geri kalan % 12,50’si olumsuz cevap vermiştir ve derslerinde Türk ve Boşnak kültüründe ortak olan öğeleri içeren daha fazla metin yer almasını istemedikleri şeklinde cevap vermişlerdir. Elde edilen bilgilere göre katılımcıların çoğunun derslerinde kültür hakkında daha fazla bilgi öğrenmek istedikleri görülmektedir.

Katılımcıların bazılarının yaptığı yorumlar şu şekilde sıralanmıştır:

HK1: “Evet, metinler ortak bir kültürle zenginleştirilirse, metinleri anlamak bizim için daha kolay olacaktır. Ve sözcükleri anlamak ve okumak bizim için daha kolay olacaktır.”

HK2: “Elbette isterim. Metinlerdeki Türk ve Boşnak kültürünün unsurları çok ilgi çekicidir, kültür öğrenilerek dil öğrenilmesi daha kolaydır.”

HK3: “Evet, Türkçe derslerinde kültür hakkında daha fazla bilgi edinmemizi istiyorum.”

HK4: “Evet, çünkü bu şekilde kültür içeren metinler okuduğumuzda dil öğrenimi daha anlaşılır ve daha kolay hale geliyor.”

HK5: “Evet, çünkü bu şekilde bir yabancı dil daha çabuk öğrenilir.”

HK6: “Hayır, çünkü bilmediğim bir şeyi öğrenmek istiyorum.”

HK7: “Hayır. Çünkü Türk kültürü Bosna kültüründen daha zengindir. Türkiye hakkında bilgi edinmek istiyorum.”

HK8: “Tabii ki istiyorum çünkü bu sözcükler bizi birbirine bağlar ve bizi daha iletişimsel olmaya, birbirimizi anlamaya motive eder. Ve sözcüklerde bu benzerliklere sahip olduğumuzda daha eğlenceli oluyor. Nitekim Türk dizilerinde onların ifade ve telaffuzlarını dinlediğimde, Türk dilini olabildiğince çok bilmek konusunda motive oluyorum. Bu sözcüklerin telaffuz edildiğini duyduğumuzda kulağıma hoş geliyor.”

HK9: “Tabii ki isteriz, çok daha kolay ve daha iyi olacağını düşünüyorum. Ancak bazen, zaten bildiklerimizle ilgili olmayan bir şey öğrenmemiz gerekir, daha doğrusu yeni şeyler öğrenmek gerekir.”

HK10: “Türkizm içeren metinleri daha ilginç bulacağımı düşünüyorum ama Türkçede kullanılan sözcükleri de daha fazla öğrenmeliyiz. Türkizmleri bilmemiz gerekiyor ama belki öğrenirken Türkizmlerin olmadığı metinler daha çok gerekir.”

HK11: “Evet, istiyorum” şeklinde cevapladı.

HK12: “Evet, çok istiyorum” şeklinde cevapladı.

Tablo 6. Katılımcı profili ve *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim--%	Fark etmez -- %	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 7 Kız-9	Ortaokul	%81,25	%6,25	%12,50	16

Araştırmacının gözlemleri:

Bu çalışmanın uygulamalı araştırmasının ilk kısmı Hasan Kikic Tetovo Zenica ilkokulunda yapılmıştır. Uygulama, öğretmenin öğrencilerle yaptığı çalışmaları gözlemledikten sonra dördüncü haftada yapılmıştır. Hasan Kikic ilköğretim okulunda yabancı dil olarak Türkçe derslerine devam eden ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinden 16'sı araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Tetovo köyü, Zenica şehrine 15 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Okul Hasan Kikic Tetovo, Gradisce ve Banlozi ilkokulları gibi bölgesel okullardan çocukların ilkokuldan sonra katıldıkları bir ortaokuldur. 2019 yılında yenilenen Hasan Kikic ortaokulu, günümüzde 529 öğrenci kapasitelidir.

2011/2012 yılında "Benim Tercihim Türkçe" projesi kapsamında Zenica'daki "Hasan Kikić" Tetovo ortaokulunda Türkçe ikinci yabancı dil olarak okutulmaya başlanmıştı. "Benim Tercihim Türkçe" projesi kapsamında, Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin motivasyonunu artırmak ve sosyalleşmelerini geliştirmek amacıyla yaklaşık 1.500 öğrencinin katıldığı proje kapsamında çeşitli spor ve kültür yarışmaları düzenlenmiştir. En başarılı öğrenciler Türkiye'ye bir gezi, bilgisayar ve tablet ile ödüllendirilmektedir. Türkçe öğretiminin kalitesini artırmak ve sınıflardaki ortamı iyileştirmek için okullarda Türkçe dil dersaneleri oluşturulmaktadır.

Türkçe öğretmenin adı Eldina Aganovic olup 2011 yılından bu yana Hasan Kikic Tetovo ortaokulunda Türkçe öğretmektedir. Müfredatın sağladığı programa göre öğrenciler Türkçeyi Haydi Türkçe Öğrenelim kitaplarına göre öğrenmektedir. Araştırmacı, Başçarşı metninin yer aldığı Haydi Türkçe Öğrenelim kitabından başka Türkizimleri ekleyerek metni değiştirmeye karar vermişti.

Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'nın esnaf kesimidir. Saraybosna, Zenica yakınlarındaki Tetovo'ya 70 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Yıllık okul gezileri genellikle Saraybosna'ya yapılır, bu nedenle çocukların çoğu Saraybosna'yı ziyaret etmiştir.

Uygulamanın ilk bölümünde öğretmen, öğrencilerden Başçarşı metnini okumalarını ve Boşnakçada bildikleri veya günlük olarak kullanılan sözcüklerin altını çizmelerini istemişti. Uygulamanın ikinci kısmı, öğrencilerin öğretmenle birlikte, verilen metni cümle cümle incelemesinden oluşmuştur. Metnin ilk cümlesinde *Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da* yazılmaktadır. Öğrenciler bu cümleyi anladıklarını ve öğretmenle birlikte tercüme yaptıklarını söylediler. İkinci cümle *Burası*

Saraybosna'nın tarihi pazar merkezi olarak yazılmaktadır. Orijinal metninde yazan *alışveriş merkezi* yerine *pazar merkezi* kullanılmıştır. Boşnakça'da *pazar* sözcüğü günlük hayatta kullanılmakta ve *satın almak* anlamına gelmektedir. Öğretmen öğrencilerin Boşnakçada "pazar" sözcüğünü duyup duymadıklarını sorduğunda, duyduklarını söylediler. Öğrencinin biri genellikle "za koliko si pazario" (*ne kadara satın aldın*) ifadesi olarak kullanıldığını söylemiştir. Sonraki cümle orijinal metinde *Meydanında bir şadırvan bulunmakta* yerine *Meydanında bir sebil bulunmakta* olarak değiştirilmiştir. Öğretmenle yapılan analizde tüm öğrenciler sebil sözcüğünü bildiklerini söylemişlerdir. Sebil, Saraybosna'da bulunur ve Saraybosna'nın en meşhur turistik noktasıdır. Metinde bulunan sonraki cümle ise *Burada dükkânlar sıra sıra dizili ve tek katlı* cümlesi değişikliklere uğramamıştır. Öğretmen hangi sözcükleri bildiklerini sorunca dükkân sözcüğünü söylediler. Boşnakça dućan (dućan) olarak kullanılmaktadır. Boşnakçada dućan nedir diye sorulduğunda, küçük bir market, yaşam için temel ihtiyaçların satıldığı bir yer dediler. Boşnakçada Türkizm olan dućan'ın yavaş yavaş kullanımdan çıktığı ve dućan yerine prodavnica sözcüğünün kullanıldığı söylenebilir. Bu cümlede *tek katlı* sözcük öbeği kullanılmıştır. Öğretmen öğrencilere Boşnak dilinde kat'ın ne olduğunu bilip bilmediklerini sorduğunda, bilmediklerini söylediler. Kat sözcüğü Bosna ve Hırvatistan'da yaşayan Hırvatlar tarafından kullanılır ve Türkçe ile aynı anlama gelmektedir. Müslüman nüfusun çoğunluğunun Tetovo köyünde yaşadığını vurgulamak önemlidir. Nüfus homojendir ve burada yaşayanlar, Bosna-Hersek'te yaşayan Hırvatların ve Sırpaların gelenekleri ve dili hakkında çok az bilgi sahibidir. Boşnakçada sprat sözcüğü kullanılmakta ve kat anlamı taşımaktadır. Metinde bulunan sonraki cümle *Başçarşı günün her saatinde kalabalık* yerine *Başçarşı sokakları günün her saatinde kalabalık* olarak değiştirilmiştir. Öğretmen bu cümlede Boşnakçada kullandığımız sözcükler var mı diye sorunca sokak ve saat sözcüğü olduğunu söylediler. Öğretmen bizim dilimizde sokak nedir diye sorunca bazı öğrenciler ıssız sokak mı dediler. Sokak sözcüğü, Bosna Hersek'te eski çarşının dar sokakları, otantik sokaklar için sıklıkla kullanılan bir sözcüktür. Öğretmen, Türkçede sokak sözcüğünün farkını anlatmıştır. Boşnakçada bilinen bir diğer sözcük ise saat sözcüğüdür. Saat zamanı belirtmekte ve sat olarak yazılmaktadır. Metinde bulunan sonraki cümle *Çarşıda her türlü eşya var*. Değiştirilen cümle *Çarşıda her türlü mağaza var*'dır. Öğretmen Boşnakçada kullandığımız sözcüklerin ne olduğunu sorunca çarşı ve mağaza dediler.

Çarşı sözcüğü Bosna'daki her şehrin zanaat ve ticaret bölümüdür ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Boşnak dilinde çarşıja (çarşıya) olarak yazılmaktadır. "Mağaza" sözcüğü Boşnakçada kullanılır ve bir ev veya işyeri binasının deposu anlamına gelmektedir. Magaza sözcüğünün mağaza olarak kullanıldığı Türkçeden farklı olarak, öğretmen farkı öğrencilere anlatmıştır. Metinde sonraki cümlede *Giyim eşyaları, turistik eşyalar, takı ve daha birçok eşya var* cümlesinde birkaç değişiklik yapılmıştır. Değiştirilmiş cümle şu şekildedir: *Bakırcılar mağazası, baklavacılar mağazası, lokumcular mağazası, kahvehaneler, kebabçılar ve daha birçok mağaza var*. Öğretmen cümledeki sözcükleri bilip bilmediklerini sorduğunda, yavaş yavaş analiz etmeye başladılar. *Bakırcılar mağazası*, bakar sözcüğü Boşnakça bakır anlamına gelir yani bakırcı bakır ile ilgilenen kişidir. Baklavacı sözcüğü, Boşnakça baklava aynı anlamda ve aynı şekilde yazılmaktadır. Lokum sözcüğü Boşnakçada bulunur ve iki şekli vardı: rahat lokum, undan yapılan kurabiye ve Boşnak lokumu ise sıradan Türk lokumudur. Öğretmen bu sözcükleri bilip bilmediklerini sorunca “ tabi ki biliyoruz” dediler. Öğretmen *Kahvehane* sözcüğü bilip bilmedikleri sorulduğunda, Boşnakçada bu sözcüğünün *kafana* olarak kullanıldığını söyleyen öğretmenin yardımıyla kahvehane sözcüğünü anladılar. Öğretmen kebab nedir diye sorunca herkes döner kebabtır demiştir. Son yıllarda Bosna'da döner kebaba olan talep hızla arttığı için hemen hemen her şehirde bir dönerci var. Boşnaklar et yemeyi ve özellikle mangal yapmayı seven insanlardır, Türk mutfağının bu teklifi Bosna Hersek topraklarında memnuniyetle kabul edilmiştir.

Sonuç olarak öğrenciler Başçarşı'nın bu metnini empatiyle okuyup analiz ettiler. Sınıfta sadece ders programındaki bir boşluğu doldurmak için Türkçeyi seçen ve Türkçe öğrenmeye pek katılmak istemeyen öğrenciler vardı. Türkçe öğrenmeye olan ilgilerinin zayıf olmasına rağmen, metne de ilgi göstermişlerdir. Çünkü bunlar Boşnakçada da kullanılan sözcüklerdir ve öğretmenden biraz yardım alarak sözcüklerin ve cümlelerin anlamlarını bulmaya çalışmışlardır. Türkizmlerin metinler aracılığıyla işlenmesi, öğrencileri normalden biraz daha farklı düşünmeye teşvik etti. Hasan Kikiç ortaokulunda Türkçe derslerine katıldığında, öğretmenin Türkçe öğretiminde çeşitli öğretim yöntemleri kullandığının fark edildiği söylenebilir. Ön planda ise Bosna Hersek'teki tüm eğitim programlarında geleneksel olarak kullanılan dil bilgisi yer almaktadır. Daha sonra öğrenilen yapıların tekrarı için ve alıştırmalar için zaman

verildi. Öğretmenle yapılan konuşmada, kullandıkları kitapların çoğu zaman Türkçe dersi için yeterli olmadığı söylendi. Öğretmen, diğer kitaplardan dersler için materyal bularak öğretmeye çalışmaktadır. Bu durumda, yine de Türkçe bilgisini iyi aktaran öğretmene çok çaba ve iş düşmektedir. Bu, Hasan Kikic Ortaöğretim Okulu öğrencilerinin Türkçe dilinde katıldığı çeşitli yarışmalarla da doğrulanmaktadır.

➤ İkinci uygulama etkinliği:

Bu bölümde “Okuma Etkinliği” olarak A2 düzeyindeki 16 öğrencinin verileri ele alınmıştır. Söz konusu araştırma *Druga Gimnazija Zenica* lisesinde yapılmıştır. Yedi İklim Türkçe ders kitabı setinde yer alan Bayram Namazı metni değiştirilmiş olarak öğrencilere metni anlama düzeylerini tespit etme amacıyla derste okutulmuştur. Öğretici ile birlikte metin tercüme edilip analiz edilmişti. Dersten sonra öğrencilere görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formunun sonuçlarına dayanarak bu uygulama etkinliğinin verileri toplanmıştır. Bu araştırmada öğrenciler “BN1, BN2...” (Bayram Namazı1, Bayram Namazı2...) şeklinde kodlanmıştır.

Metin : (Yedi İklim Türkçe A2)

Bayram Namazı

“Sedat oğlum, sabah oldu, uyan!” Adımı duydum ve gözlerimi açtım. Annem, “Hadi kalk. Baban hazır, seni bekliyor.” Dedi ve birden kendime geldim. Bugün bayram!

Sedat çok heyecanlıydı çünkü bu onun ilk bayram namazıydı. Babasıyla birlikte abdest aldılar ve evden çıktılar. Yolda komşuları Salih Bey’i gördüler. Babası Salih Bey ile bayramlaştı. Sedat da Salih Bey’in elini öptü ve Salih Bey Sedat’a bayram harçlığı verdi. Caminin avlusuna girdiler. Avlu çok kalabalıktı. Sedat babasının elini tuttu ve ilk bayram namazını kılmak için heyecanla camiden içeri girdi.

Sedat ve babası bayram namazından sonra eve döndüler. Sedat, babasının ve annesinin elini öptü. Sedat çok sevinçliydi. Ailece kahvaltı ettiler. Sonra babası ve annesi misafirler için masaya değişik tatlılar koydular. Hep birlikte misafirleri beklediler.

Bayram Namazı

“Sedat oğlum, sabah oldu, uyan!” Adımı duydum ve gözlerimi açtım. Annem, “Hadi kalk. Baban hazır, seni bekliyor.” Dedi ve birden kendime geldim. Bugün bayram! Sedat çok keyifliydi çünkü bu onun ilk bayram namazıydı. Babasıyla birlikte abdest aldılar ve evden çıktılar. Yolda komşuları Salih Bey’i gördüler. Babası Salih Bey ile bayramlaştı. Sedat da Salih

Bey'in elini öptü ve Salih Bey Sedat'a bayram hediyesini verdi. Caminin avlusuna girdiler. Avlu çok kalabalıktı. Sedat babasının elini tuttu ve ilk bayram namazını kılmak için keyifle camiden içeri girdi.

Sedat ve babası bayram namazından sonra eve döndüler. Sedat, babasının ve annesinin elini öptü. Sedat "Bayramınız Mübarek Olsun" dedi. Babası "Allah razı olsun oğlum" dedi. Annesi ve babası ona para verdi. Sedat çok sevinçliydi. Annesi kahvaltı için börek, poğaç ve kek hazırladı. Ailece kahvaltı ettiler. Sonra annesi ve babası misafirler için masaya çeşitli tatlılar koydular. Masaya baklava, pasta, kadayıf, tahin helvası ve kurabiye koydular. Hep birlikte misafirleri beklediler.

1. *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcükler) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?*

Birinci sorunun cevabı incelendiğinde on altı katılımcıdan on dördü Türkizmlerden yararlanılarak oluşturulmuş metinleri daha iyi anladıklarını ifade etmişlerdir. Tablo 7'de gösterildiği üzere %87,50 katılımcı Türkizmlerden yararlanılarak oluşturulmuş biçimleri daha iyi anladığı cevabını vermiştir. Geri kalan iki (%12,50) katılımcı metinde Türkizm varken okuduğunu anlamayı etkilemediği cevabını vermiştir. Değiştirilmiş metni anlamayan katılımcı yoktur. Cevapları incelediğimizde araştırmaya katılan çoğu öğrenci ders kitaplarından alınmış metinlerin Türkizmlerden yararlanılarak oluşturmuş biçimlerini daha iyi anladığı tespit edilmiştir. Bu cevaplara göre, öğrencilerin Türkçe sözcüğün tercümesini bilmedikleri düşünüldüğünde, ortak sözcük olan Türkizm bir kurtarıcı rolü oynamaktadır. Elde edilen cevaplara göre kaynak dilde kullanılan ortak sözcükler varsa hedef dilin öğrenilmesinin kolaylaştığı sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

BN1: "Türkizmleri içeren metni ders kitabındaki metinden daha iyi anladım."

BN2: "Evet, çünkü bu sözcükler, diğer sözcükler bilinmiyorsa bile bir cümleyi çevirmemize yardımcı olur."

BN3: "Elbette Türkizmler her gün duyduğumuz bir şeydir. En azından bazı sözcüklerini bildiğimiz bir metni anlamak daha kolaydır."

BN4: “Şahsen bana göre, bir metinde Türkizmler varken hiçbir fark yoktur.”

BN5: “Evet, Türkizm içeren metinleri çok daha iyi anladım. Ülkemizde de yaygın olan sözcüklerin anlamını anlamak çok daha kolay.”

BN6: “Evet, Türkizmleri fark ettiğimde metni daha iyi anladım.”

BN7: “Türkizm içeren metinleri daha iyi anladım.”

BN8: “Türkizm içeren metinleri daha çok anlıyorum çünkü bilinmeyen sözcük sayısı daha az.”

BN9: “Ortak sözcükler, Türkizmler içeren metinleri daha iyi anlıyorum.”

BN10: “Evet, Türkizmleri içeren metinleri daha iyi anladım.” On ikinci katılımcı “Ortak sözcükler içeren metni daha iyi anladım”

BN11: “Evet, ortak sözcükler içeren metni daha iyi anladım”

BN12: “Ortak sözcükler içeren metinleri anlamak daha kolaydır.”

BN13: “Türkizmleri içeren metinleri daha iyi anladım”.

BN14: “Türkizmleri içeren metinleri daha iyi anladım”

BN15: “Ben Türkizm içeren metinleri (değiştirilmiş) orijinal metinleriyle aynı düzeyde anladım.”

BN16: “Ortak sözcükler içeren metni daha iyi anladım.”

Tablo 7. Katılımcı profili ve *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Değiştirilm iş metni daha iyi anladım-- %	Her ikisini anladım --%	Orijinal Metin daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	19	Erkek- 4 Kız-12	Lise	%87,50	%12,50	%0	16

2. *Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?*

İkinci sorunun cevaplarını incelediğimizde on altı katılımcının tamamının Türkizmleri fark ettiği görülmektedir. Tablo 8’de gösterildiği üzere %100 katılımcı metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiği cevabını vermiştir. Metin içerisindeki Türkizmleri fark etmeyen katılımcı yoktur. Elde edilmiş cevaplara göre öğrencilerin tamamı metin içerisindeki Türkizmleri fark etmiştir. Bu da hedef dil öğrenim sürecinde anlama becerisine olumlu etki ettiğini göstermektedir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

BN1: “Evet, metinde Türkizmleri fark ettim.”

BN2: “Evet, Boşnak dilinde farkında bile olmadan bazen söylediğimiz pek çok Türkizm var.”

BN3: “Evet, fark ettim”

BN4: “Metinde çok Türkizm fark ettim. Bu Türkizmleri her gün çok duyuyorum.”

BN5: “Türkizmlerin çoğunu fark ettim.”

BN6: “ Evet, fark ettim.”

BN7: “Metindeki Türkizmleri fark ettim”

BN8: “Evet, hem metinde hem Boşnak dilinde pek çok Türkçe kökenli sözcük fark ettik.”

BN9: “Çok fazla Türkizm vardı ve bunların Boşnak diline benzemeleri, metni okumayı ve anlamayı çok daha kolay hale getirdi.”

BN10: “Metinde Boşnak dilinde olan Türkçe kökenli birçok sözcük fark ettim.”

BN11: “Evet, fark ettim”

BN12: “ Evet, metinde çok fazla Türkizm fark ettim.”

BN13: “Evet, fark ettim”

BN14: “Evet”

BN15: “Evet, fark ettik”

BN16: “Evet”.

Tablo 8. Katılımcı profili ve *Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?* Sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Fark ettim -%	Türkizmi bilmiyor um -%	Fark etmedim -%	Katılımcı Sayısı
A2	19	Erkek- 4 Kız-12	Lise	%100,00	%0	%0	16

3. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden*

Tablo 9’da gösterildiği gibi katılımcıların %81,25’inin Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunu anlama becerisinin gelişmesine olumlu etkisinin olduğu cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların %18,75’inin olumlu benzer cevap verdiği görülmektedir. Olumsuz cevap veren katılımcı yoktur. Elde edilen sonuçlara göre katılımcılar ortak kültür öğelerinin anlamaya olumlu etkili olduğunu düşünmektedirler.

Verilen cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

BN1: “Evet, çünkü bu şekilde kültürel bağı hissediyoruz ve sözcüğün anlamını anlamak daha kolay.”

BN2: “Ortak kültür içeriğine sahip metinleri daha iyi anladığımızı düşünüyorum ama ben Türk kültürü hakkında daha çok öğrenmek istiyorum.”

BN3: “Evet, bu şekilde Türk dili bize yakınlaşacak ve daha iyi anlaşacağız.”

BN4: “Evet, çünkü bu bizi geçmişe götürüyor. Dilimizin varlığının başlangıcına geri dönüyoruz.”

BN5: “Tabii ki olumlu olduğunu düşünüyorum. Dersimizi daha anlaşılır ve daha ilginç hale getiriyor.”

BN6: “Evet, zaten bildiğimiz sözcüklerin yardımıyla metindeki cümlenin içeriğini anlayabiliriz.”

BN7: “Bence etkiliyor, çünkü bugünün metnini anlamak benim için ders kitabındaki metinlerden çok daha kolaydı. Türkizm içeren metinlerin anlaşılması çok daha kolaydır.”

BN8: “Boşnakça ve Türkçenin yapılarının farklı olduğu düşünülürse, Türkizmleri görünce metni daha iyi anlayabiliyorum.”

BN9: “Okuduğumuz şeyi anlamada olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum çünkü metindeki eylemi daha hızlı ve daha iyi anlayabiliriz.”

BN10: “Evet olumlu etkisinin olduğunu düşünüyorum. Çünkü ortak bir sözcük cümlenin çevrilmesine yardımcı olur.”

BN11: “Evet, olumlu etkiliyor. Çünkü dilimizde olduğundan çoğu sözcüğü önceden biliyoruz.”

BN12: “Evet, çünkü Türk kültürünü Boşnak kültürü ile birleştiriyoruz. Bu iki kültür arasındaki ortaklıklardan dolayı metnin anlaşılması daha kolay oluyor”

BN13: “Anlamanın gelişimi üzerinde kesinlikle olumlu bir etkisi var çünkü bizim sözcüklerimizle ilişkilendiriyorlar ve cümleleri daha kolay bağlarım.”

BN14: “Kültürümüzün içeriğiyle oluşturulan metinleri daha iyi anlıyoruz.”

BN15: “Evet, bence olumlu etkiliyor. Çünkü bu şekilde cümlelerin ve metinlerin bağlamını daha iyi anlıyoruz.”

BN16: “Olumlu etkiliyor ama ben daha çok Türk kültür öğeleri ile çalışmak isterim”.

Tablo 9. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Olumlu etkiliyor	Fark etmiyor	Olumsuz etkiliyor	Katılımcı Sayısı
				-%	-%	-%	

A2	19	Erkek- 4	Lise	%81,25	%18,75	%0	16
		Kız-12					

4. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?*

Dördüncü sorunun cevaplarını incelediğimizde görüyoruz ki katılımcıların çoğu ortak kültür öğeleriyle ders yapmanın güdüleyici olduğunu düşünmektedirler. Tablo 10'da gösterildiği gibi on dört (%87,50) katılımcı olumlu cevap verirken, katılımcıların birinin (%6,25) değiştirilmiş metinler belki daha güdüleyici ama yeni kültür hakkında birşeyler öğrenmek istediği cevabını verdiği, birinin (%6,25) Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmak istemediğini ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

BN1: “Evet, ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Çünkü Bosna Hersek’in geçmişi Osmanlı İmparatorluğuna sıkı bağlıdır ve atalarımızın kültürünü korumak gerekmektedir. “

BN2: “Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyorum”

BN3: “Evet, kültürlerin karışımına sahip metinlerin çok daha ilgi çekici olduğunu düşünüyorum ve böylece bu tür dersler daha da enteresan geliyor.”

BN4: “Evet, ortak kültür öğeleri, örneğin: bayram adetleri içeren metinler, yemek kültürü içeren metinler, ortak tarih yapıları içeren metinler anlamayı daha kolay haline getiriyor ve ilgimizi çekiyor”.

BN5: “Yabancı dil öğreniminde kültür içeren metinler her zaman ilgi çekicidir”.

BN6: “Dersler, ortak sözcükler içeren metinlerle daha ilgi çekicidir, çünkü anlaşılması daha kolaydır ve üzerinde çalışmak daha eğlencelidir.”

BN7: “Evet, bu sözcüklere sık sık rastlıyoruz, bu yüzden onlarla bir metinde karşılaşmamız bizim için ilginç.”

BN8: “Türkizmleri kullanarak Türk dilini öğrenmenin motive edici olacağını düşünüyorum.”

BN9: “Tabi ki daha güdüleyicidir. Mantık olarak anlaşıldığı için daha da güdüleyici oluyor.”

BN10: “Evet ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Türk kültürü ile sıkı bağlarımız var. Türk dili derslerinde ortak kültüründen yararlanmalıyız diye düşünüyorum. “

BN11: “Evet doğal olarak daha güdüleyicidir. Özellikle çoğumuz Türk kültürünün hayranıysak kültür içeren metinleri de severiz.”

BN12: “Evet. Hem bilmediğimiz şeyleri öğreniyoruz hem de ders daha çekici hale geliyor”

BN13: “Hayır. Türkçe öğrenmek istiyorum. Boşnakça değil. “

BN14: “Belki yabancı dil böylece daha kolay öğreniliyor, ama ben şahsen yeni kültür hakkında daha çok şey öğrenmek istiyorum”.

BN15: “Evet. Özellikle anneannelerimizin kullandıkları dilin sözcüklerini duyunca heyecanlı oluyorum. O duyduğum sözcükleri bir yerden biliyorum gibi geliyor bana”.

BN16: “Evet, daha ilgi çekicidir.”

Tablo 10. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici -%	Fark etmiyor -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	19	Erkek- 4 Kız-12	Lise	%87,50	%6,25	%6,25	16

5. Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?

Tablo 11’de gösterildiği üzere beşinci soruya katılımcıların on üçü (%81,25) derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını

istediği cevabını vermiştir. Katılımcıların biri (%6,25) derslerinde ortak olan öğeleri içeren metinlerin yer almasını istediğini cevap vermiştir, çünkü mevcut ders kitaplarında ortak kültür öğeleri içeren metinler bulunmamaktadır. Katılımcıların ikisi (%12,50) derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metin istemediğini belirtmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

BN1: “Evet, istiyorum”

BN2: “Tabi ki isterim. Şahsen Türkçeyi daha iyi öğreneceğimi düşünüyorum. “

BN3: “Evet, birbirine çok benzeyen bu iki kültürü karşılaştırmak ve farklılıklarını görmek çok ilgi çekici olurdu”.

BN4: “Evet, Türk kültürünü Boşnak kültürüyle karşılaştırarak tanımak istiyorum”

BN5: “Ortak unsurların olmasını seviyorum ama aynı zamanda yeni sözcükler öğrenmeyi de seviyorum”.

BN6: “Evet, bu çok iyi olurdu, sadece kaynak (Boşnak) kültürü içeren metinler çok daha ilgi çekici olurdu.

BN7: “İstiyorum, çünkü ortak bir kültürün unsurları ile metin ve cümleleri anlamak çok daha kolaydır.”

BN8: “Hayır, istemiyorum, daha çok Türk kültürünü öğrenmek istiyorum”.

BN9: “Bizim kullandığımız ders kitaplarımızda Boşnak kültürü bulunmadığı için Boşnak kültürü içeren metinleri isterdim”.

BN10: “Evet, neden olmasın”.

BN11: “Evet, ortak kültürü içeren metinleri isterim”.

BN12: “Türkçe ile ortak sözcüklerimiz çok sayıda olduğu için onlardan yararlanılarak oluşturulmuş daha çok metin isterdim”

BN13: “Evet, daha enteresan olurdu”

BN14: “Evet, isterim”

BN15: “Hayır, pek istemezdim. Yeni şeyler hakkında daha çok öğrenmek isterdim”

BN16: “Evet, tabi ki”.

Tablo 11. Katılımcı profili ve *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	19	Erkek- 4 Kız-12	Lise	%81,25	%6,25	%12,50	16

Araştırmacının Gözlemi:

Druga Gimnazija Lisesi, Bosna Hersek'in en büyük şehirlerinden biri olan Zenica şehrinde bulunmaktadır. Druga Gimnazija Lisesi, öğrencilerini yükseköğretim kurumlarına, yani fakültelere ve akademilere eğitime hazırlayan bir okuldur. İlk iki sınıf, ders sayısı ve konu sayısı bakımından tüm öğrenciler için aynıdır, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise öğrenciler seçtikleri seçmeli alan için eğitim görmektedirler. Seçmeli alanlar şunlardır: dilsel, sosyal, fen, pedagojik, idari ve spor alanlarıdır. Zenica'daki Druga Gimnazija lisesinde 550 öğrenci eğitim görmektedir.

Mevcut Türkçe öğreticisi Zaim Hajdarevic'tir. Druga Gimnazija Lisesinde araştırmaların yapıldığı dönemde korona salgını devam ediyordu. Bu durumdan dolayı öğrenciler sıralarda ayrı oturmak zorunda kaldıkları için sınıftaki öğrenci sayısı daha azdı. Böylece ilk olarak sınıfın Türkçe öğrenen 10 öğrencisinden oluşan bir bölüm ile araştırma yapıldı. Sonraki hafta kalan 6 öğrenci ile araştırma yapıldı.

Druga Gimnazija Lisesi, öğrencilerin Türkçe'nin yanı sıra zorunlu yabancı dil olarak İngilizce, Almanca veya Fransızca da öğrendikleri bir okuldur. Dolayısıyla bu okulun öğrencilerinin dil bilgisi düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Yaptığımız araştırma kapsamında 16 öğrenci A2 Türkçe dil bilgisi düzeyindedir. Öğrencilerin Boşnak kökenli olduğu ve homojen bir sınıf olduğu vurgulanmalıdır.

Bu araştırma için öğrencilerin Türkçe derslerinde kullandıkları Yedi İklim Türkçe kitaplarından metin seçilmiştir. Seçilen metin Bayram Namazı olarak adlandırılmış ve Türkçe derslerinde araştırma amacına yönelik değiştirilmiş halde kullanılmıştır. Öğrenciler önce metni okudu, ardından Boşnakça ve Türkçe’de bulunan ortak sözcüklerin altını çizdiler. Metni öğretmenle birlikte okuduktan sonra metni analiz edip tercüme ettiler. Metnin üç cümlesi analiz edildiğinde “*Sedat oğlum, sabah oldu, uyan!*” *Baban hazır, seni bekliyor.*” *Dedi ve birden kendime geldim. Bugün bayram!*” cümlesinde birkaç Türkizm ortaya çıkmaktadır. *Sabah* sözcüğü Boşnakçada sabah namazı anlamında kullanılmaktadır. Öğretmenle öğrencilerin sabah sözcüğünün bu cümlede ne anlama geldiği analiz edilmiştir. Boşnakçadan farklı olarak, Türkçede sabah sözcüğü zaman dilimi ifade etmektedir. *Baba* sözcüğü Boşnakçada *babo* şeklinde kullanılmaktadır. Türkçe’de bayram sözcüğü herhangi bir tatil anlamına gelirken, Boşnakça’da sadece Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı anlamına gelir. Sonraki cümle *Sedat çok keyifliydi çünkü bu onun ilk bayram namazıydı* cümlesinde orijinal metinden farklı olarak *heyecanlıydı* sözcüğü yerine *keyifliydi* sözcüğü kullanılmıştır. Öğretmen keyif sözcüğünün Boşnakçada nasıl telaffuz edildiğini sorduğunda *ćejf* dediler. *Ćejf*, Boşnakçada iyi ruh hali olarak kullanılan bir sözcüktür. Öğrencilerden biri *merak* sözcüğünün *ćejf* sözcüğü için de kullanıldığını eklemiştir. Buna göre *ćejfli* sözcüğü Türkçe kökenli olan ve keyif Türkçe sözcüğünden gelen Boşnakçada da kullanılmaktadır. Metnin aynı cümlesinde bayram namazı sözcük öbeği geçmektedir. Bayram namazı ne demek şeklinde öğretmen tarafından sorulduğunda öğrenciler, bayramın başlangıcı olan Ramazan veya Kurban Bayramı’nın sabah namazı olduğunu söylediler. *Babasıyla birlikte abdest aldılar ve evden çıktılar* cümlesinde, öğrenciler *abdest* sözcüğünün Boşnakçada da olduğu belirtmişlerdir. Boşnakça abdest, Türkçe ile aynı anlama gelmektedir. Metnin sonraki cümlesinde *komşu* sözcüğü geçmektedir. Metnin analizinde, öğrenciler *komşu* sözcüğünün Boşnakçada da kullanıldığını ancak *komšija* şeklinde yazıldığını belirtmişlerdir. Boşnaklar genellikle *komşu* sözcüğünden başka bir sözcük kullanmazlardır. Bosna’da Hırvatların yaşadığı yerlerde *komşu* sözcüğü yerine *susjed* (susyed) sözcüğü Hırvat nüfus arasında kullanılmaktadır. Aşağıdaki cümlelerin analizinde *bayramlaşmak* sözcüğü dikkat çekmektedir. Öğrenciler bu sözcüğün Boşnakça *bajramovati* sözcüğüne benzediğini fark ettiler. *Bajramovati* sözcüğü *Bayramı geçirmek, bayramı kutlamak, bayramda sevinmek* anlamında

gelmektedir. Metnin sonraki cümlesi *Sedat da Salih Bey'in elini öptü ve Salih Bey Sedat'a bayram hediyesini verdi* öğretmenle öğrenciler analiz yapmışlardır. Öğretmen, Boşnaklarda el öpme âdeti var mı diye sorunca, cevap sadece dedeler ve nineler ellerinden öpülür dediler. Fakat zamanla Türklerden Balkanlara gelen bu gelenek ortadan kalkmıştır. Aynı cümlede bayram hediyesi sözcük öbeği geçmektedir. Öğretmenin Boşnakçada *bayram hediyesi* nedir diye sorunca (*bajramluk*) *bayramluk* olarak ifade edildiğini dediler. *Caminin avlusuna girdiler* metnin bu cümlesi analiz edildiğinde, cami ve avlu sözcüklerinin Boşnakçada kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Boşnakça'da *cami- džamija* olarak yazılırken, *avlu- avlija* olarak yazılmaktadır. *Sedat babasının elini tuttu ve ilk bayram namazını kılmak için keyifle camiden içeri girdi*. Bu cümle analiz edildiğinde daha önce analiz edildiği ortak sözcüklerin tekrarı ortaya çıkmaktadır. Metnin devamında *Sedat ve babası bayram namazından sonra eve döndüler. Sedat, babasının ve annesinin elini öptü. Sedat "Bayramınız Mübarek Olsun" dedi. Babası "Allah razı olsun oğlum" dedi*. Cümleleri analiz edildiğinde Bayramınız Mübarek Olsun ve Allah razı olsun gibi Boşnakça'da kullanılan yapılar kullanılmıştır. *Annesi ve babası ona para verdi* cümlesi analiz edildiğinde para sözcüğü Boşnakçada da aynı anlamda kullanıldığı kaydedilmektedir. Öğrencilerle metin analizinde para sözcüğü aynı olarak, bayramlarda verilen hediye parası ise *bajram banka (Bayram banka)* olarak kullanıldığı belirtilmiştir. *Annesi kahvaltı için börek, poğaç ve kek hazırladı* cümlesinde, Boşnakçada börek sözcüğü burek olarak kullanılmakta ve kıymalı/etli börek anlamına gelmektedir. Poğaç poğaç olarak kullanılmakta ve bir hamur işi anlamına gelmektedir. Kek Boşnakçada keks şeklinde kullanılmakta ama bir bisküvi çeşidi olarak da kullanılmaktadır. *Sonra annesi ve babası misafirler için masaya çeşitli tatlılar koydular* cümlesi analiz edildiğinde, *misafir* sözcüğü Boşnakçada *musafir* olarak kullanılmaktadır. Günümüzün Boşnakçasında *musafir* yerine *gost* sözcüğü daha yoğun kullanılmakta ama misafirin ne anlama geldiği herkes tarafından bilinmektedir. *Masaya baklava, pasta, kadayıf, tahin helvası ve kurabiye koydular*. Metnin son cümlesinde *baklava, pasta, kadayıf, tahin helvası ve kurabiye* sözcükleri Boşnakçada da yer almaktadır. Boşnakça baklava aynı anlama gelmektedir. Pasta sözcüğü kullanılmakta ama İtalyanca'dan anlamını alarak makarna anlamında kullanılmaktadır. Kadayıf Boşnakçada kadajif şekilde yazılmaktadır. Tahin helvası *tahan halva* olarak Boşnakçada yer almıştır ve kurabiye *gurabiye* olarak Boşnakçada yazılmaktadır.

Sonuç olarak lise öğrencilerinin ortaokul öğrencilerinin aksine farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Lise öğrencileri sınıf etkinliklerine ve yorumlara daha fazla katıldılar ve metin veya metnin konusu ile ilgili görüşlerini eklediler.

Bu bölümde “Okuma Etkinliği” olarak A2 düzeyindeki öğrencilerin verileri ele alınmıştır. Etkinliğe 12 öğrenci katılmıştır. Söz konusu araştırma “Skender Kulenovic” Radakovo Zenica ortaokulunda yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler “SK1, SK2...” (Skender Kulenovic1, Skender Kulenovic2...) şeklinde kodlanmıştır.

Metin 2: Haydi Türkçe Öğrenelim A4 kitabı– Ünite 5; Sayfa 73.

Aile Pikniği

Merhaba! Benim adım Mirela. Biz, yarın annem, babam, ablam ve kardeşimle birlikte pikniğe gideceğiz. Çok heyecanlıyım. Annem ve ablam piknik için hazırlıklara başladılar. Şimdi mutfaktalar. Elmalı kurabiye ve peynirli börek yapıyorlar. Kurabiye ve böreği çok seviyorum. Hepsini ben bitirebilirim. Sabah erkenden yola çıkacağız. Marketler o saatte kapalı olabilir. O yüzden babamla kardeşim biraz önce markete gittiler. Meyve suyu, karpuz ve top alacaklar. Belki dedemler de bizimle gelebilir. Geçen yaz birlikte gittik. Dedem kardeşimle bana kuyruklu uçurtma yaptı, çok eğlendik. Şehirde uçurtma uçuramıyoruz. Piknikte kardeşimle bol bol uçurtma uçurabiliriz. Hatta ağaçlara bile tırmanabiliriz. Ninem, annem ve ablam da kırlar da dolaşır, papatya toplayabilirler. Dedemle babam her zaman ki gibi bir ağacın altında oturur uzun uzun sohbet ederler eminim. Hepimiz çok eğleneceğiz bunu şimdiden tahmin edebiliyorum.

Aile Pikniği

Merhaba! Benim adım Mirela. Biz, yarın annem, babam, ablam ve kardeşimle birlikte pikniğe gideceğiz. Çok **keyifliyim**. Annem ve ablam piknik için hazırlıklara başladılar. Şimdi mutfaktalar. **Kurabiye** ve **ıspanaklı börek** yapıyorlar. **Kurabiye** ve **böreği** çok seviyorum. Hepsini ben **yiyebilirim**. **Sabah** erkenden yola çıkacağız. **Marketler** o **saatte** kapalı olabilir. O yüzden **babamla** kardeşim biraz önce **markete** gittiler. Ekmek, **Köfte**, **yoğurt**, limonata, **karpuz** ve top alacaklar. Mangal yapacağız. Belki **dedem** ve **ninem** de bizimle gelebilir. Geçen yaz birlikte gittik. **Dedem** kardeşimle bana **kuyruklu** uçurtma yaptı, çok eğlendik. **Şehirde** uçurtma uçuramıyoruz. **Piknikte** kardeşimle bol bol uçurtma uçurabiliriz. Hatta ağaçlara bile tırmanabiliriz. **Ninem**, annem ve ablam da **bahçede** dolaşır, **çiçek** toplayabilirler. **Dedemle babam** uzun uzun **muhabbet** ederler eminim. Hepimiz çok eğleneceğiz bunu şimdiden tahmin edebiliyorum.

1. *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcükler) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?*

Birinci soruya verilen cevapları incelediğimizde Tablo 12’de gösterildiği gibi katılımcıların dokuzu (%75) değiştirilmiş metinleri iyi anladığı şeklinde cevap vermiştir. Geri kalan katılımcıların üçü (%25) orijinal metinleri daha iyi anladığını belirtmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SK1: “Türkizmleri içeren metinleri anlamak benim için daha kolaydı çünkü metindeki olayı ve metnin neyle ilgili olduğunu ilişkilendirmek benim için daha kolay.”

SK2: “Türkçe metinde Boşnakça sözcükleri görünce daha iyi anlıyorum çünkü bağlamı ve metnin çevirisini anlamayı daha kolay buluyorum.”

SK3: “Ortak sözcükleri içeren metni daha kolay anladım”.

SK4: “Ders kitabımdan metinleri daha iyi anlıyorum”.

SK5: “Türkçe sözcüklerle yani Türkizmlerle metni daha iyi anladım”.

SK6: “Kitaptan metinleri daha iyi anladım”

SK7: “Ortak sözcüklerle metinler daha iyi anlaşılıyor ama ben yeni sözcükleri öğrenmek istiyorum, Türkçe sözcükleri”.

SK8: “Türkizmlerle oluşturulan metni daha iyi anladım”.

SK9: “Sık kullanılan sözcükler içeren metinleri daha iyi anlıyorum çünkü ben Boşnakım ve doğal olarak Boşnakça sözcükleri daha iyi biliyorum.”

SK10: “Bugünkü metni daha iyi anladım” .

SK11: “ Tabi ki ortak sözcükleri içeren metin daha iyi anladım”.

SK12: “Bazı sözcükler kafamı karıştırıyor o yüzden ders kitabımdan metinleri daha iyi anladım”.

Tablo 12. Katılımcı profili ve *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Değiştirilmi ş metni daha iyi anladım -%	Her ikisini anladım -%	Orijinal Metin daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 3 Kız-9	Ortaokul	%75,00	%25,00	%0	12

2. Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?

Tablo 13'te gösterildiği gibi katılımcıların dokuzu (%75) ikinci soruya metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettim cevabını vermiştir. Katılımcıların ikisi (%16,67) öğretmen yardımıyla fark ettim cevabını vermiştir. Geri kalan bir katılımcının (% 8,33) fark etmedim şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SK1: “Evet, fark ettim.”

SK2: “Fark ettim.”

SK3: “Türkizmleri fark ettim”.

SK4: “Bazı Türkizmleri hemen fark etmedim daha öğretmenin yardımıyla anladım.”

SK5: “evet, tabi ki”.

SK6: “Evet çok fazla Türkizim fark ettim.

SK7: “Evet, metinde Türkizmleri fark ettim”.

SK8: “Evet, Türkizm'i çok seviyorum çünkü bana Türkiye'yi hatırlatıyorlar.”

SK9: “Evet fark ettim. Çünkü Boşnak dilinde 5.000 Türkizm varmış.”

SK10: “Evet, Boşnak sözcüklere benzedikleri için fark ettim”.

SK11: “Türkizmleri hemen fark etmedim ama metin içerisinde öğretmenim yardımıyla anladım”.

SK12: “Hayır, fark etmedim”.

Tablo 13. Katılımcı profili ve *Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Fark ettim -%	Türkizm i bilmiyor um -%	Fark etmedim -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 3 Kız-9	Ortaokul	%75,00	%16,67	%8,33	12

3. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden*

Tablo 14’te gösterildiği üzere katılımcıların dokuzu (%75) değiştirilmiş metinlerle ders yapmanın anlama becerisinin gelişmesini olumlu etkilediği cevabını vermiştir. Katılımcıların biri (%8,33) öğretmen yardımıyla anlama becerisinin gelişmesini olumlu etkilediğini cevap verirken ikisi (%16,67) orijinal metinlerle ders yapmanın anlama becerisini daha olumlu etkilediğini cevap vermiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SK1: “Evet, elbette olumlu bir etkisi var çünkü Boşnak dilinde çok Türkçe sözcük var, bu yüzden Türk kültürüne gelince onu tanımak daha kolay oluyor.”

SK2: “Evet, metinde bizimkine benzer sözcükler olduğunda, metni daha iyi anlıyorum.”

SK3: “Olumlu etkilediğini düşünüyorum çünkü sözcüğü hatırlamak daha kolay oluyor”.

SK4: “Türk kültürünü içeren metinleri daha çok beğeniyorum çünkü Türk kültürü Boşnak kültüründen daha çok ilgimi çekiyor”.

SK5: “Evet, ortaklıklarla ders yapmak daha iyi çünkü daha hızlı öğreniyoruz”.

SK6: “Olumlu etkiliyor tabii çünkü metin anlamak daha kolay oluyor”.

SK7: “Türkçenin daha kolay öğrenilmesi için metinde anladığımız öğelerin olması çok yardımcı oluyor”.

SK8: “Ben şahsen daha çok Türk kültürünü öğrenmek istiyorum. Boşnak kültürü benim kültürüm, ilgimi çekmiyor”.

SK9: “Metinde Boşnakçaya benzeyen bir sözcük görünce metni daha iyi anlıyorum. Öğretmenimizin yardımıyla anlamadığım bir sözcüğü anlamaya çalışıyorum. Örneğin mağaza sözcüğü, Türkçe anlamıyla market demek ama bizim dilimizde depo anlamına geliyor.”

SK10: “Elbette, bu tür dersi yani öğretmen yardımıyla çalıştığımız zaman bireysel çalıştığımızdan daha çok tercih ederim, bu şekilde daha iyi öğreniriz ve onu ilginç buluruz. Hem bilmediğimiz şeyleri sorarak daha çabuk öğreniyoruz.”

SK11: “Evet, kültürümüzde de bulunan sözcüklere dayanarak bir şeyi tercüme etmek veya çözmek benim için çok daha kolaydı.”

SK12 “Kültürüme dayalı metinleri daha iyi anladım.”

Tablo 14. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Olumlu etkiliyor -%	Fark etmiyor -%	Olumsuz z etkiliyor -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 3 Kız-9	Ortaokul	%75,00	%8,33	%16,67	12

4. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?*

Tablo 15’te gösterildiği üzere katılımcıların onu (%83,33) Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşündüğü cevabını vermiştir. Geri kalan katılımcıların ikisi (%16,67) ilgi çekici ve güdüleyici olmadığı cevabını vermiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SK1: “Tabii ki ilgi çekicidir. Türk kültürünü öğrenmek ilginç ve Boşnakça ile bağlandığında inanılmaz ilgi çekici oluyor”

SK2: “Evet, çok ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyorum”.

SK3: “Evet çünkü öğrendiklerimi her defasında hatırlatıyor ve yeni bir şeyler öğreniyorum.”

SK4: “Hem kendi kültürümü hem de Türk kültürünü öğrenmek için motive oldum, böylece sadece Türk kültüründen öğrenmekten daha kolay oluyor”.

SK5: “Evet, bu şekilde derslerin daha ilgi çekici olduğunu düşünüyorum”.

SK6: “Kültür söz konusu olduğunda dersler çok daha ilginç çünkü Türk ve Boşnak kültürü hakkında çok şey öğreniyoruz.”

SK7: “Her iki kültürün ortak unsurlarını içeren metinler ile Türkçe dersleri daha ilgi çekicidir.”

SK8: “Hem Türkçede hem de Boşnakçada benzer sözcükleri tanıyoruz. O zaman daha zevkli oluyor”.

SK9: “Evet, çünkü öğrenmek daha kolay oluyor”.

SK10: “ Evet, Türk kültürü hakkında öğreniyoruz. Yeni sözcükleri nasıl telaffuz edeceğimizi de öğreniyoruz.”

SK11: “Elbette ilginç ve motive edicidirler, ama o dile karşı sevginiz yoksa motivasyonun artmayacağını düşünüyorum.”

SK12: “Ben daha çok Türk kültürünü öğrenmek istiyorum. Daha çok motive oluyorum”.

Tablo 15. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici -%	Fark etmiyor -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 3 Kız-9	Ortaokul	%83,33	%0	%16,67	12

5. *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?*

Tablo 16’da gösterildiği üzere katılımcıların onu (%83,33) derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istediği cevabını vermiştir. Geri kalan ikisinin (%16,67) derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istemediği cevabını verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SK1: “Evet, çünkü bu metinlerle hem kültürü tanıyacak hem de Türkizmler yardımıyla Türkçeye dair bilgimizi genişleteceğiz.”

SK2: “Evet, çünkü dersler daha eğlenceli olacak”.

SK3: “Evet, istiyorum”.

SK4: “Evet, bilinmeyen birçok sözcük olmasına rağmen, aynı zamanda Boşnak dilinde kullanılan pek çok tanınmış sözcük var.”

SK5: “Evet istiyorum, çünkü metni bu şekilde anlamak daha kolay.”

SK6: “Metinlerimizde Türk ve Boşnak kültürüyle ilgili daha çok konu olmasını istiyorum çünkü bu şekilde hem kültürü hem de dili daha iyi anlıyoruz.”

SK7: “Evet, kültür içeren daha çok metin isterim”.

SK8: “Türkçenin içinde Boşnakça sözcüklerin olması daha kolay çünkü her şeyi daha iyi anlayacağız ve ezberlemek zorunda kalmayacağız.”

SK9: “Evet, çünkü Türk ve Boşnak kültürü hakkında daha çok şey öğrenmek istiyorum. Kültür hakkında öğrenirken Türkizmler çok yardımcı oluyor”.

SK10: “Evet daha zevkli ve daha eğlenceli olurdu”.

SK11: “Hayır, Türk kültürü içeren metinleri daha çok isterdim”.

SK12: “Belki kültürlerde ortak öğelerle daha kolay öğrenirdim ama ben daha çok bilinmeyen kültür hakkında öğrenmek istiyorum.”

Tablo 16. Katılımcı profili ve *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek-3 Kız-9	Ortaokul	%83,33	%0	%16,67	12

Sınıf İçi Araştırmacının Gözlemi:

Araştırmanın bu kısmı, Skender Kulenović Radakovo Zenica ortaokulu öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmaya bu okulda öğrenim görmekte olan 6. sınıftaki 16 öğrenci katılmıştır. Türkçe öğretmenin adı Eldina Aganović. Skender Kulenović Radakovo ortaokulu, Zenica şehrinde yer almaktadır. Skender Kulenovic okulunun müdürü Sayın Amel Kablar'dır. Skender Kulenović Radakovo ortaokulu 29 Ağustos 1978'de kuruldu ve yıllardır başarıyla çalışmaktadır. Bu okulun öğrenci sayısı yaklaşık 800 öğrencidir. 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılından itibaren "Benim Tercihim Türkçe" projesi kapsamında "Skender Kulenović" Radakovo Zenica ortaokulunda seçmeli ikinci yabancı dil olarak Türkçe öğretilmeye başlanmıştır.

Bu araştırma, dört hafta süren Türkçe derslerinin izlenmesinden oluşmaktadır. Bu araştırma sırasında korona virüs pandemisi olduğu için Türkçe öğretilen dersler yarıya indirilmiştir. Yani sınıfın bir hafta yarısı Türkçe derslerine, diğer hafta ise diğer yarisına devam etmektedir.

Araştırma, Haydi Türkçe Öğrenelim kitaplarında yer alan ve araştırmanın amacına uygun olarak değiştirilen metinlerden oluşmaktadır. Aile pikniği adlı metin Haydi Türkçe Öğrenelim A4 kitabı Ünite 5; 73ncü sayfada bulunmaktadır. Metni öğretmenle birlikte analiz ettikten sonra, öğrencilere, soruları yanıtladıkları yarı yapılandırılmış bir anket uygulanmıştır.

Öğrencilerin metni anlamalarını test etmek için kitaptaki orijinal metin Türkçe sözcükler eklenerek değiştirilmiştir. Öğrenciler önce metni okuduktan sonra Boşnakçada bildikleri veya kullandıkları sözcüklerin altını çizmişlerdir. Daha sonra öğretmenle birlikte metni okuyup analiz ettiler. Metnin ilk cümleleri olan *Biz, yarın annem, babam, ablam ve kardeşimle birlikte pikniğe gideceğiz. Çok keyifliyim.* analiz edildiğinde, öğrenciler *baba* ve *piknik* sözcüklerinin Boşnakçada kullanıldığına dikkat çekmişlerdir. *Baba* sözcüğü Boşnakçada *babo* formunda kullanıldığı, *piknik* sözcüğünün ise aynı anlamda ve aynı şekilde kullanıldığı belirtilmiştir. Öğrenciler *Keyifli* sözcüğünün ise Boşnakçada *čejf* şeklinde kullanıldığını belirtmişlerdir. Metinde sonraki cümle analiz edildiğinde *Annem ve ablam piknik için hazırlıklara başladılar. Şimdi mutfaktalar,* yine *piknik* sözcüğünü gördüklerini belirtmişlerdir. Ardından *mutfak* sözcüğü karşımıza çıkmaktadır. *Mutfak* sözcüğü Boşnakçada *mutvak* şeklinde kullanılmakta ve aynı anlama gelmektedir. Ancak öğretmen öğrencilere *mutfak* sözcüğü Boşnakçada duyup duymadıklarını sorduğunda, *mutvak* sözcüğünü yazlık bir *mutfak* olduğunu ve bazı evlerin yaz döneminde yemeklerin pişirildiği evden ayrı bir odası olduğunu söylediler. Metnin sonraki cümleleri ders sırasında analiz edildiğinde *Kurabiye ve ıspanaklı börek yapıyorlar. Kurabiye ve böreği çok seviyorum. Hepsini ben yiyebilirim,* kurabiye sözcüğü Boşnakçada kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak Boşnakçada *gurabije (gurabiye)* şeklinde kullanıldığı kaydedilmiştir. *Ispanak* sözcüğü Boşnakçada *špinat* şeklinde kullanılmakta ve aynı anlama gelmektedir. Öğretmen *börek* ne demek diye sorunca öğrenciler Boşnakçada *burek* (börek) sözcüğünün sadece etli börek anlamına geldiğini söylediler. Diğer tüm börekler peynirli (sirnica) , patatesli (krompiruša) ve benzeri böreklerdir. Sonraki cümle yemek fiilini içermektedir. Boşnakçada yemek için *jelo* (yelo) terimi kullanılmaktadır. Öğretmen öğrencilere daha önce yemek duasını (jemek dova) duyup duymadıklarını sorduğunda, bir öğrenci evet dedi ve genellikle yemekten sonra okunmaktadır. *Yemek* sözcüğü Boşnakça'dan kalkmış ama Türkçe *yedim*'in geçmiş zaman kipine çok benzeyen *jedem* (yedem) fiili

hala kullanılmaktadır. Aşağıdaki iki cümleyi incelediğimizde (*Sabah erkenden yola çıkacağız. Marketler o saatte kapalı olabilir*) öğrencilerin hangi sözcükleri bildiğini göreceğiz. Öğretmen *sabah* sözcüğünü sorduğunda öğrenciler bunun Boşnakçada kullanıldığını ve genellikle sabah namazı için kullanıldığını söylediler. Öğretmen Türkçe'deki sabah sözcüğünün erken bir döneme işaret ettiğini ve sözcüğün Boşnakça'ya Türkçe aracılığıyla geldiğini anlatmıştır. Öğrenciler velilerinin kullandığı *Sabahile, Sabah kahvesi* vb. örnekler verdiler. Metinde bulunan sonraki cümleler analiz edildiğinde, (*Marketler o saatte kapalı olabilir. O yüzden babamla kardeşim biraz önce markete gittiler*) market, saat ve baba sözcüklerinin Boşnakçada kullanıldığı belirtilmiştir. Öğretmen *market* sözcüğünün Türkçe kökenli olmadığını ancak kullanıldığını ve *market* sözcüğünün Boşnakça ve Türkçe'de ortak sözcük olduğunu söyledi. Öğrenciler, saat sözcüğünün Boşnakçada *sat* şeklinde kullanılmakta ve bazen *sahat* şeklinde kullanıldığı sonucuna vardılar. *Baba* sözcüğü Boşnaklar tarafından *babo* biçiminde kullanılmaktadır. Bu cümle *Ekmek, Köfte, yoğurt, limonata, karpuz ve top alacaklar* analiz edildiğinde, Boşnakçada *köfte ćufte, yoğurt yogut, limonata limunada* ve *karpuz* Hersek bölgesinde *karpuz* olarak kullanırken Bosna bölgesinde *lubenica* olarak kullanılmaktadır. Öğretmen öğrencilere ekmek sözcüğünü duyup duymadıklarını sorunca öğrenciler Zenica'da *Ekmek fırını* adında bir fırın olduğunu söylediler. Bu detay önemlidir çünkü öğrenciler bu sözcüğü daha önce duymuş ve tanıdık hissetmişlerdir ama Türkçe öğrenmeye başlamadan önce ekmeğin ne anlama geldiğini bilmiyorlardı. Metinde sonraki cümle olan *Belki dedem ve ninem de bizimle gelebilir* analiz edildiğinde, öğrenciler dede ve nine sözcüklerinin Boşnakçadaki gibi olabileceğini söylemişlerdir. Boşnakçada dede sözcüğü *dedo* veya *dido* (Zenica bölgesinde) olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Öğrenciler *nine* sözcüğünün *nene* sözcüğüne benzediğini belirtmişler. Nene Boşnakçada anneanne/babaanne anlamına gelmektedir. Öğrenciler *nine* sözcüğünün Boşnakçada bazen de *nana* olarak kullanıldığını dikkat çekmişlerdir. Metinde sonraki cümle (*Dedem kardeşimle bana kuyruklu uçurtma yaptı, çok eğlendik*) analiz edildiğinde, öğrenciler dede sözcüğünün tekrarlandığını söylediler. Öğretmen kuyruk sözcüğü duyup duymadıkları sorduğunda, bir öğrenci babasının bazen kasaptan *kuyruk yağı* aldığını söylemiştir. Öğrenci *kuyruk yağı* ne anlamına geldiğini bilmiyordu ama isminin öyle olduğunu söylemiştir. Sınıfca *Şehirde uçurtma uçuramıyoruz* cümlesi analiz edildiğinde, öğrenciler *şehir* sözcüğünün Boşnakçada *šehir* olarak kullanıldığını

belirtmişlerdir. Öğrenciler *Šeher Bosna* veya *Šeher Sarajevo* şeklinde sık sık kullanıldığını ifade etmişlerdir. Metinde sonraki cümleler *Ninem, annem ve ablam da bahçede dolaşır, çiçek toplayabilirler. Dedemle babam uzun uzun muhabbet ederler eminim* analiz edildiğinde, *nine nene/nana* olarak kullanıldığını daha önce tespit ettikleri belirtilmiştir. Metindeki *bahçe* sözcüğünün Boşnakçada *bašta* veya *bašča* kullanıldığını belirtilmiştir. Öğretmen *çiçek* sözcüğü hangi Boşnakça sözcüğüne benzediğini soru sorunca, öğrenciler *čičak* (bir çeşit dikenli bitki) cevap vermişlerdir. *Dedemle babam uzun uzun muhabbet ederler eminim* cümlesi analiz edildiğinde dede, baba sözcüklerinin dışında *muhabbet* sözcüğünün de Boşnakçada kullanıldığını söylemişlerdir.

Sonuç olarak Türkizm içerikli metinlerin öğrencilerin ilgisini çektiği ve Türkizmlerle ilgili hayattan örnekler getirerek derse aktif olarak katıldıkları söylenebilir. Bazı öğrenciler sınıf katılımına dayalı olarak öğretmen tarafından olumlu notlar aldı. Türkçe derslerinde Türkizmleri tespit ederek çalışmanın, genellikle yaptıkları sıradan bir şey olmadığı kaydedilmektedir. Türkçe dersleri genellikle müfredata göre gerçekleşmekte ve Haydi Türkçe Öğrenelim kitaplarına göre yapılmaktadır. Türkçe öğretmeni ile yaptığım görüşmede malzeme eksikliği ile çalıştıklarını fark ettim. Öğretmen öğrencilerle derslere hazırlık için çeşitli Türkçe kaynaklardan yararlanarak çalışmaktadır. Ortaokullarda Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesine yönelik literatürün tamamlanması gerektiğini düşünüyorum. Araştırmalarıma göre literatürün yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu bölümde “Okuma Etkinliği” olarak A2 düzeyindeki öğrencilerin verileri ele alınmıştır. Etkinliğe 14 öğrenci katılmıştır. Söz konusu araştırma “Dubravica” Preočica Vitez ortaokulunda yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler “DP1, DP2...” (Dubravica Preocica1, Dubravica Preocica2...) olarak kodlanmıştır.

Metin 3: (Haydi Türkçe Öğrenelim)

Bayram Alışverişi

Merhaba. Benim adım Dilara. Bugün çok heyecanlıyım çünkü yarın bayram. Bugün erkenden kalktık. Annem, babam ve kardeşimle alışverişe çıktık. Annem kendisine bir kazak aldı. Kardeşimin ayakkabısı eskiydi. Bu yüzden annem kardeşime bir çift ayakkabı ve tişört, bana da

bir etek aldı. Babam ise sadece bir kravat ve bir çift çorap aldı. Çünkü onun birçok kıyafeti var. Kardeşim oyuncakçıya da gitmek istedi ama annem izin vermedi. Çünkü kardeşimin evde birçok oyuncuğı var.

Bayram Alışverişı

Merhaba. Benim adım Dilara. Bugün çok **keyifliyim** çünkü yarın **bayram**. Bugün **sabah** erkenden kalktık. Annem, **babam** ve kardeşimle **çarşıya** çıktık. Annem kendisine bir **çizme** ve ev için **pabuç** aldı. Kardeşimin ayakkabısı eskiydi. Bu yüzden annem kardeşime bir çift ayakkabı ve tişört, bana da bir **pantolon** aldı. Babam ise sadece bir **kravat** ve bir çift **çorap** aldı. Çünkü onun birçok kıyafeti var. Kardeşim oyuncak da almak istedi ama annem **izin** vermedi. Çünkü kardeşimin evde birçok oyuncuğı var.

1. *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcükler) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?*

Araştırmanın bu bölümünde birinci soruya katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, katılımcılardan %71,42 (12 katılımcı) oranında değiştirilmiş metinleri daha iyi anladığı cevabını verdiği görülmekte, %28,58 (2) katılımcı hem değiştirilmiş hem de orijinal metni iyi anladığı cevabını verdiğini görülmektedir. Elde edilmiş cevaplara göre öğrencilerin çoğunun Türkizmlerle oluşturulan metni daha iyi anladıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

DP1: “Türkizmlerin olduğu metni daha iyi anladım.”

DP2: “Sadece Türkçe sözcükleri öğrenmekten, ortak sözcüklerle yazılmış metni daha iyi anladım.”

DP3: “Ders kitabımdan metinleri daha az anladım. Bu metni daha iyi anladım.”

DP4: “Evet, ortak sözcüklerle daha iyi anladım.”

DP5: “Ortak sözcüklerle metin daha eğlenceli oluyor.”

DP6: “Türkizmlerle metni daha iyi anladım.”

DP7: “Bence bildiğimiz sözcüklerle yazılmış metni anlamak daha kolay oldu.”

DP8: “Her iki metni anlıyorum.”

DP9: “Boşnakça ve Türkçe ortak sözcükleri içeren metinleri daha iyi anlıyorum.”

DP10: “Türkçe zor bir dil olduğunu için ders kitabımızdaki metinleri anlamakla zorlanıyorum. Bu metni daha iyi anladım”.

DP11: “Evet, bu metni daha iyi anladım”.

DP12: “Yeni sözcükleri öğrenmek istiyorum. Hem ders kitabındaki metinleri hem de değiştirilmiş metni iyi anlıyorum”.

DP13: “Bu metni yani ortak sözcüklerle oluşturulmuş metni daha iyi anladım”.

DP14: “Bildiğim sözcüklerle metin bana daha anlaşılır geldi.”

Tablo 17. Katılımcı profili ve *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Değiştirilm iş metni daha iyi anladım-- %	Her ikisini anladım --% %	Orijinal Metin daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%71,42	%28,58	%0	14

2. Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?

Bu bölümün araştırmasının ikinci sorusuna katılımcıların %92,85’inin metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiğini %7,15’inin ise öğretmen yardımıyla anladığı anlaşılmaktadır. Elde edilen cevaplar incelendiğinde bazılarının öğretmen yardımıyla fark ettiği, bazılarının Türkizmleri fark ettiği bazılarının ise hiç fark etmediği gibi benzer cevaplar tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

DP1: “Evet, fark ettim.”

DP2: “Evet”

DP3: “Evet, metinde Türkizmleri fark ettim”

DP4: “Fark ettim.”

DP5: “Öğretmen yardımıyla fark ettim”.

DP6: “Evet”

DP7: “Fark ettim”.

DP8: “Metin içerisindeki Türkizmleri fark ettim”

DP9: “Bazı Türkizmleri fark ettim, bazıları fark etmedim”.

DP10: “Evet, fark ettim.”

DP11: “Evet, fark ettim”.

DP12: “Bazı sözcükler kafamı karıştırdı ama Türkizm olduğunu fark ettim”.

DP13: “Evet”

DP14: “Fark ettim”.

Tablo 18. Katılımcı profili ve *Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Fark ettim -%	Türkizm i bilmiyor um -%	Fark etmedim -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%92,85	%7,15	%0	14

3. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?*

Araştırmanın bu bölümünün üçüncü sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcılardan %78,58’inin Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile

ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerisinin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşündüğünü belirttiği, %21,42'sinin fark etmediğini cevap vermiştir. Elde edilen cevaplardan bazı öğrencilerin yabancı dilin kültürünü öğrenmek istediğini, Türk kültürü içeren metinlerin daha ilgi çekici olduğunu, ortak kültür öğeleriyle oluşturulan metinlerin daha ilgi çekici olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

DP1: “Ortak kültür öğelerle ders daha eğlenceli oluyor, tabi ki olumlu etkiliyor”.

DP2: “Bizim bildiğimiz kültürü içeren metinler daha anlaşılır oluyor, daha kolay anladım”

DP3: “Ortak sözcüklerle ders daha güzel oluyor”.

DP4: “Ben daha çok yabancı dilin kültürünü öğrenmek istiyorum. Bu yüzden çok fazla olumlu etkilemediğini söyleyebilirim”

DP5: “Evet, daha kolay anladım. “

DP6: “Metinde bulunan Boşnakça sözcükleri daha kolay anladım”.

DP7: “Evet, ortak sözcüklerle metinleri daha kolay anlıyorum”.

DP8: “Böyle dersler daha eğlenceli oluyor, metni anlamak daha kolay”.

DP9: “Ortak kültür öğelerle metinleri daha çok sevdim”.

DP10: “Evet, olumlu etkilediğini düşünüyorum”.

DP11: “Ben Türk kültürü içeren metinleri daha çok seviyorum. İlgi çekici olduğu için daha hızlı anlıyorum.”

DP12: “Evet, böyle metinler daha güzel. Yani ortaklıklarla oluşturulan metinler anlamının gelişmesinde daha olumlu etkiliyor”.

DP13: “Benim için fark etmez.”

DP14: “Evet, olumlu etkiledi.”

Tablo 19. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey-	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Olumlu	Fark	Olumsuz	Katılımcı
---------	-----	----------	---------------	--------	------	---------	-----------

Kur				etkiliyor	etmiyor	Etkiliyor	ı Sayısı
				-%	-%	-%	
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%78,58	%21,42	%0	14

4. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?*

Araştırmanın bu bölümünün dördüncü sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcıların %92,85'i Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünürken, %7,15'i ise daha çok Türk kültürüne ait öğelerin ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu belirtmiştir. Elde edilen cevaplardan bazı öğrencilerin ortak öğelerle olan metinlerle çalışmanın ilgi çekici ve güdüleyici aynı zamanda ortak kültür öğeleri içeren metinlerin öğrencilerin bakış açılarını genişlettiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

DP1: “Evet, Türk kültürü ile ortak öğelerimiz çok var. Metinlerle yeni şeyleri öğreniyorum, daha ilgi çekici hale geliyor.”

DP2: “Tabi ki daha ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyorum”.

DP3: “Evet, derslerde kültür içeren metinleri daha çok beğeniyorum. Kültür konusu olunca daha ilgi çekici ve güdüleyicidir.”

DP4: “Olumlu etkilediğini düşünüyorum. Aynı zamanda bizim bakış açılarımızı genişletiyor”.

DP5: “Evet, olumlu etkilediğini düşünüyorum”.

DP6: “Ben ortak kültürü içeren metinleri pek olumlu etkilediğini düşünmüyorum. Daha çok Türk kültürü çalışmak istiyorum”.

DP7: “Daha güdüleyici olduğunu düşünüyorum, aynı zamanda yakın olan kültürlerimizi karşılaştırılarak çalışıyoruz”.

DP8: “Tabi ki ilgi çekicidir. Daha önce günlük hayatta kullandığımız sözcükleri görünce yabancı dil olan Türkçe bize daha yakın geliyor, daha tanıdık hale geliyor.”

DP9: “Evet, ilgi çekicidir. Böyle metinleri seviyorum”.

DP10: “Böyle ortak kültürü içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünmüyorum.”

DP11: “Tabi ki daha güdüleyici, çünkü daha kolay anlıyoruz”.

DP12: “Evet, ilgi çekicidir”.

DP13: “Bana göre çok ilgi çekicidir. Kendi kültürümün Türk kültürü ile bu kadar benzediğini bilmiyordum”.

DP14: “Evet, yeni şeyleri öğreniyoruz”.

Tablo 20. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici -%	Fark etmiyor -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%92,85	%7,15	%0	14

5. *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?*

Araştırmanın bu bölümünün beşinci sorusunda elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72’si derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istediğini belirtirken, %14,28’ünün Türk kültürüne ait öğeleri içeren metinlerle çalışmak istediği tespit edilmiştir. Elde edilen cevaplar incelendiğinde, bazı öğrencilerin ortak kültür içeren daha fazla metin

istedikleri görülmüştür çünkü bu şekilde öğretmenle daha fazla iletişim kurdukları vurgulanmaktadır. Ayrıca Türk ve Boşnak kültüründe bazı adetlerin benzerliklerinden dolayı, bu tür metinlerin ders kitaplarında daha çok yer alması gerektiğini belirtmektedirler. Bazı öğrenciler ortak kültürü içeren metinleri istemediklerini belirtirken, Türk kültürünü doğrudan öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

DP1: “İstiyorum çünkü bu şekilde öğretmenle daha fazla iletişim kuruyoruz.”

DP2: “Evet istiyorum. Daha kolay anlıyoruz”.

DP3: “Hayır istemiyorum. Yeni kültürü içeren metinleri daha çok istiyorum”.

DP4: “Evet, bence ortak öğelerle farklı metinleri anlamak için daha iyi olur”.

DP5: “Derslerimizde daha çok Boşnak kültürü içeren metinler istiyorum, çünkü daha ilgi çekicidir.”

DP6: “Evet, öğretmenimizle kültür içeren metinleri daha çok çalışmak istiyorum”.

DP7: “Evet, çünkü bu şekilde hem yeni şeyleri öğreniyoruz hem bildiğimiz sözcüklerle çalışmak daha kolay oluyor”.

DP8: “Hayır, Türk kültürü çok zengin, o yüzden Türk kültürünü daha çok öğrenmek istiyorum”.

DP9: “Türk ve Boşnak kültürünün bu kadar yakın olduğunu bilmiyordum. Bence bu tür metinler daha ilgi çekicidir, derslerimizde daha çok bu tür metin çalışmak isterdim”.

DP10: “Evet, çünkü bazı adetlerimiz benziyor. Ortak kültürü içeren metinleri ders kitabımda da çok isterim”.

DP11: “Evet, çünkü iki kültürü aynı zamanda öğreniyoruz”.

DP12: “Boşnak kültürü içeren daha çok metin istiyorum”.

DP13: “Evet, istiyorum.”

DP14: “Evet, çünkü ortak kültürü ile metinleri gördüğümde Türkçeyi daha kolay anlıyorum. Metin tanıdık geliyor” .

Tablo 21. Katılımcı profili ve *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

Sınıf İçi Araştırmacının Gözlemi:

Araştırmanın bu kısmı, Dubravica Preočica Vitez ortaokulunda 14 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Okul, Vitez şehrine ait Preočica köyünde bulunmaktadır. Preočica köyü Müslüman bir köydür ve araştırmanın yapıldığı sınıf homojendir. Yani sınıf Müslüman olan Boşnak öğrencilerden oluşmaktadır.

Bu araştırma ortaokulun 8. sınıfta öğrenim gören 14 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Türkçe öğretmeni Majda Limic. Araştırma 4 hafta süren Türkçe derslerinin izlenmesinden oluşmaktadır. Araştırmanın anahtarı, Haydi Türkçe Öğrenelim kitabında bulunan ve üzerinde değişiklik yapılan metnin işlenişidir. Metin, öğretmenle birlikte işlendikten sonra öğrencilere tez araştırmaları için cevapladıkları yarı yapılandırılmış bir görüşme formu verilmiştir. Bu öğretim gözlemi aynı zamanda öğretmenlerin Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi ile ilgili yorumlarından oluşmaktadır.

Dubravica Preočica Vitez ortaokulunda yapılan araştırma için, *Bayram Alışverişi* adlı Haydi Türkçe Öğrenelim kitabında bulunan bir metin seçilmiştir. Öğretmen öğrencilere önce metni okumalarını, ardından Türkizm olabilecek bazı sözcüklerin altını çizmelerini söyledi. Ardından sınıfça metin analizi yaptılar. Öğrenciler metnin ilk cümlelerini incelerken bazı sözcüklerin Boşnakça olabileceği sonucuna varmışlar. “*Merhaba. Benim adım Dilara. Bugün çok keyifliyim çünkü yarın bayram.*” Cümleleri analiz edildiğinde, öğrenciler keyif sözcüğünün Boşnakçada *cejif* olarak kullanıldığını söylediler. Aynı zamanda *keyifli* sözcüğünün Boşnakçada *cejifli* olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. Örnek olarak öğrencilerden biri, annesinin her sabah “cejifli” kahve içtiğini söyledi. Öğrenciler cümlenin devamını incelediklerinde bayram sözcüğünü fark ettiler. Daha

sonra öğrencilerden biri, Boşnakça'da bayram'ın sadece Kurban Bayramı veya Ramazan Bayramı yani dini bayram anlamına geldiğini söyledi. Öğretmen doğru olduğunu söyledi. Öğretmen, Türk dilinde bayram sözcüğünün milli ve dini bayramlar anlamına geldiğini söyledi. Metinde bulunan bir sonraki cümle “*Bugün sabah erkenden kalktık. Annem, babam ve kardeşimle çarşıya çıktık*” analiz edildiğinde, öğrenciler *sabah* sözcüğünün Türkizm olabileceğini söylediler. Öğretmen *sabah* sözcüğünün ne anlama geldiğini sorduğunda, Boşnakçada *sabah* namazı anlamına geldiğini söylediler. Öğretmen, Boşnakça'da sabahın sabah namazının vakti olduğunu, Türkçe'de ise sabahtan öğlene kadar olan zaman dilimi anlamına geldiğini söyledi. Sonraki cümlede *baba* sözcüğünün Boşnakçada *babo* olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Daha sonraki analizde, öğrenciler *çarşı* sözcüğünü fark ettiler. Öğretmen öğrencilere alışveriş yapmak istediklerinde hangi alışveriş merkezine gittiklerini sorduğunda bazıları Zenica'ya, bazıları da Vitez'e gittiklerini söyledi. Öğretmen, Boşnakçada *çarşıja* (*çarşı*) sözcüğünün anlamının açık olduğunu ve Boşnakçada bu sözcüğün yerini hiçbir şeyin tutmadığını söyledi. Metindeki bir sonraki cümle “*Annem kendisine bir çizme ve ev için pabuç aldı.*” analiz edildiğinde, öğrenciler *çizme* ve *pabuç* sözcüklerini fark ettiler. *Çizme* sözcüğü Boşnakçada *čizme* olarak yazılır ve her iki dilde de aynı anlama gelmektedir. Öğretmen öğrencilere *pabuç* sözcüğü nedir sorduğunda, (*papuče*) terlik anlamına geldiğini söylediler. Aşağıdaki iki cümle “*Kardeşimin ayakkabısı eskiydi. Bu yüzden annem kardeşime bir çift ayakkabı ve tişört, bana da bir pantolon aldı*” analiz edildiğinde, öğrenciler *tişört* sözcüğü ve *pantolon* sözcüklerini fark ettiler. Öğretmen *tişört* Boşnakça bir sözcük mü diye sorunca hayır dediler ama okulda öğrendikleri İngilizceden tanıdık geldi. Öğrenciler *pantolon* sözcüğünün Boşnakçada kullanıldığını ve *pantalone* şeklinde yazıldığını söylediler. Metnin son cümleleri “*Babam ise sadece bir kravat ve bir çift çorap aldı. Çünkü onun birçok kıyafeti var. Kardeşim oyuncak da almak istedi ama annem izin vermedi.*” analiz edildiğinde, öğrenciler *kravat* ve *çorap* sözcüklerinin Boşnakçada da kullanıldığını söylediler. Bu sözcükler aynı anlamda kullanılıyor ama farklı yazılıyor: *kravat* – Boşnakça *kravata*, *çorap* Boşnakça *čarap* olarak yazılmaktadır. Öğretmen *izun* sözcüğünü duyup duymadıklarını sorduğunda, duymadıklarını söylediler. *İzun* sözcüğü Boşnakçada kullanılan bir sözcüktür ancak genç nesillerin bu sözcüğünü kullanmadığı sonucuna varılabilir. *İzun*, *izin* anlamına gelmektedir.

Dubravica Preočica Vitez ortaokulunda yapılan gözleme dayanarak, Türkçeye ilgi gösteren birkaç öğrenci dışında kalan öğrencilerin sınıfta pasif olduğu söylenebilir. Bütün çaba, Türk dili bilgisini her şekilde aktarmaya çalışan öğretmene aittir. Ayrıca öğretmenin öğrencilerde Türkçe'ye ilgi uyandırmak için duvarlara mevsimler, aylar gibi Türkçe sözcükler koyarak sınıfı dekore etmesi de güzeldir. Öğretmen, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye'deki bazı kardeş okullar aracılığıyla öğrencileri birkaç kez Türkiye'ye gezilere getirmiştir. Bu okulun birkaç öğrencisi Türkçe dil yarışmasına katıldı ve değerli ödüller kazanmıştı. Öğretmenle sohbetimde Haydi Türkçe Öğrenelim kitaplarının dersler için çoğu zaman yeterli olmadığını ve derslerde yardımcı olacak diğer materyalleri getirmeye çalıştığını söyledi. Burada çocuklar için skeçler gibi Türkçe etkinliklere olan arzusunu dile getirdi. Bir diğer güzel yanı ise öğretmenin Türk çayını kendisi getirip Türk kültürünü Boşnak öğrencilere yakınlaştırmak için *Türk çayı günleri* düzenlemesidir. Bu ders dışı etkinliklerde öğrenciler yakınlaşır ve Türkçe öğrenmek için daha sıcak bir ortam oluşturmaktadır.

Araştırmanın değiştirilen metni anlama ve okumaya yönelik bu bölümü Vitez'deki "Vitez" ortaokulunda yapılmıştır. Bu bölüme A2 düzeyinde 14 öğrenci katılmıştır. 14 katılan öğrenciden 10'u kız, 4'ü erkektir. Aşağıda Türkçe dersinden sonra görüşme formuna verdikleri cevaplar ve gözlemleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler "SG1, SG2..." (Sevgili Günlük1, Sevgili Günlük2...) olarak kodlanmıştır.

Kitaptaki metin (Orijinal Metin)

Sevgili Günlük

Bugün otobüste bir kızla tanıştım. Adı Dilara. Türk'müş ve ailesiyle birlikte Bosna Hersek'i gezmek için gelmiş. Özellikle Travnik'i çok merak etmişler. Travnik' Türklerin ilgisini çok çekiyor. Çünkü Travnik vezirler şehri. Dilara ile bu konuyu konuştuk. Bana "Mirela, Travnik bizim tarihimizde çok önemli bir şehir. Çünkü Osmanlı vezirlerinin çoğu burada yetişmiş" dedi. Ona Travnik kalesini, Alaca Camisini ve Travnik Saat Kulesi'ni görmeden gitme dedim. O da bana teşekkür edip telefon numarasını ve e-posta adresini verdi. Ülkesine dönmeden benimle tekrar görüşmek istedi. Ben de sevinip kabul ettim. Dilara çok iyi bir kıza benziyor.

Değiştirilmiş Metin

Sevgili Günlük

Bugün otobüste bir kızla tanıştım. Adı Dilara. Türk’müş ve ailesiyle birlikte Bosna Hersek’i gezmek için gelmiş. Özellikle Travnik’i çok merak etmişler. Travnik, Türklerin ilgisini çok çekiyor. Çünkü Travnik **vezirler şehri**. Dilara’ya Travnik kalesini, Alaca Camisi’ni ve Travnik saat kulesini görmeden gitme dedim. Ayrıca Dilara’yı ve ailesini bizim evimize davet ettim. Biz Travnik’in Karaula köyünde oturuyoruz. Evimiz **bahçelidir**. Babam **bahçemizde** mangalda **cevapi köftesi**ni yapıyor. **Çevapinin** yanında **yoğurt** içiyoruz. Dilara’nın ailesi **kabul** etmedi. Çünkü **vakit** yoktu. Teşekkür ettiler ve aileme **selam** söylediler. Dilara bana telefon numarasını ve e-posta adresini verdi. Ülkesine dönmeden tekrar görüşmek istedi. Dilara çok iyi kıza benziyor.

1. Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcükler) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?

Araştırmanın bu bölümünün birinci sorusundan elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72’si değiştirilmiş metinleri iyi anladığı cevabını verirken, %7,14’ünün her iki metni iyi anladığı, %7,14’ünün orijinal metni daha iyi anladığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SG1: “Elbette. Türkizmler her gün duyduğumuz bir şeydir. En azından bazı sözcükleri bildiğimiz zaman bir metni anlamak daha kolaydır.”

SG2: “Türkizmleri içeren metni ders kitabındaki metinden daha iyi anladım.”

SG3: “Evet, çünkü bu sözcükler, diğer sözcükler bilinmiyorsa bir cümleyi çevirmemize yardımcı olur.”

SG4: “Bana göre bir metinde Türkizmler varken hiçbir fark yoktur.”

SG5: “Evet, Türkizm içeren metinleri çok daha iyi anladım. Ülkemizde de yaygın olan sözcüklerin anlamını anlamak çok daha kolay.”

SG6: “Türkizmleri içeren metinleri daha iyi anladım”.

SG7: “Hem Boşnakçada hem Türkçede ortak sözcükleri içeren metni daha iyi anladım”.

SG8: “Ortak sözcükler içeren metinleri anlamak daha kolaydır”.

SG9: “Evet, ortak sözcükler içeren metinleri daha iyi anlıyorum.”

SG10: “Türkizmlerle metni daha iyi anladım”.

SG11: “Ortak sözcüklerle oluşturulan metni daha iyi anladım”

SG12: “Ders kitabımızdaki metinleri daha iyi anladım”.

SG13: “ Ortak sözcükleri (Türkizm) içeren metinleri daha iyi anladım”.

SG14: “Daha az bilinmeyen sözcük olduğu için Türkizmle metni daha iyi anlıyorum.”

Tablo 22. Katılımcı profili ve *Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizmlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcük) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Değiştirilmi ş metni daha iyi anladım-%	Her ikisini anladım -%	Orijinal Metin daha iyi anladım %	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

2. Metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiniz mi?

Araştırmanın bu bölümünün ikinci sorusundan elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72’si değiştirilmiş metnin içerisindeki Türkizmleri fark ettiği cevabını verirken, %7,14’ünün öğretmen yardımıyla fark ettiği, %7,14’ünün fark etmediği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SG1: “Evet, fark ettim.”

SG2: “Evet”

SG3: “Evet, metinde Türkizmleri fark ettim”

SG4: “Hayır, fark etmedim.”

SG5: “Öğretmen yardımıyla fark ettim”.

SG6: “Evet”

SG7: “Fark ettim”.

SG8: “Metin içerisindeki Türkizimleri fark ettim”

SG9: “Çoğunu fark ettim”.

SG10: “Evet, fark ettim.”

SG11: “Evet, fark ettim”.

SG12: “Hemen fark etmedim. Öğretmen yardımıyla anladım Türkizm olduğunu”.

SG13: “Evet”

SG14: “Fark ettim”.

Tablo 23. Katılımcı profili ve *Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düze- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Fark ettim -%	Türkizm i bilmiyor um -%	Fark etmedim -%	Katılımcı ı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

3. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden*

Araştırmanın bu bölümünün üçüncü sorusundan elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72’si Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşündüğü cevabını verirken, %7,14’ünün her iki metnin olumlu etkisinin olduğunu düşündüğünü, %7,14’ünün değiştirilmiş metnin Türkçede okuduğunuzu anlama becerisinin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünmediği cevabını verdiği görülmüştür.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SG1: “Evet, çünkü zaten bildiğimiz sözcüklerin yardımıyla bir cümlenin veya metnin bağlamını anlayabiliriz.”

SG2: “Etkilediğini düşünüyorum. Çünkü bugünün metnini anlamak, ders kitabındaki metinlerden çok daha kolaydı.”

SG3: “Boşnakça ve Türkçe yapı olarak farklı diller olduğu için Türkizimleri görünce Türkçeyi daha iyi anlayabiliriz.”

SG4: “Okuduğumuz şeyi anlamada olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum çünkü metindeki eylemi daha hızlı ve daha iyi anlayabiliriz.”

SG5: “Evet, olumlu olduğunu düşünüyorum. Çünkü ortak bir sözcük bir cümleyi çevirmeye yardımcı olur.”

SG6: “Evet, çünkü bilinenin yardımıyla bilinmeyenini daha iyi anlarız.”

SG7: “Evet, çünkü Türk kültürünü Boşnak kültürüyle karşılaştırarak öğreniyoruz.”

SG8: “Beni kültürümüzle ilişkilendirdiği için anlayışın gelişmesinde kesinlikle olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum.”

SG9: “Anlama üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü ortak bir kültürün parçası olan sözcüklerin anlaşılması ve dolayısıyla hatırlanması daha kolaydır.”

SG10: “Evet, çünkü bu şekilde cümlelerin ve metnin bağlamını daha iyi anlarız. Dolayısıyla Türk dili bilgisi daha kalıcı olduğunu düşünüyorum.”

SG11: “Benim için fark etmez.”

SG12: “Tabii ki öyle, daha anlaşılır ve daha ilginç hale geliyor.”

SG13: “Evet, çünkü bu şekilde geçmişimize dönüyoruz. Dilimizin varlığının başlangıcına geri dönüyoruz. Büyüklerimizin kullandığı sözcükleri duyuyoruz.”

SG14: “Kültürel içerikle oluşturulmuş metni daha fazla anladığımızı düşünmüyorum.”

Tablo 24. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey-	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Olumlu	Fark	Olumsuz etkiliyor	Katılımcı
---------	-----	----------	---------------	--------	------	-------------------	-----------

Kur				etkiliyor	etmiyor	-%	ı Sayısı
				-%	-%		
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

4. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?*

Araştırmanın bu bölümünün dördüncü sorusundan elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72'si Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğu cevabını verirken, %7,14'ünün yeniliklerle Türkçe derslerinin daha ilgi çekici olduğunu düşündüğünü, %7,14'ünün değiştirilmiş metnin Türkçede okuduğunu anlama becerisinin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünmediği cevabını verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SG1: “Elbette. Özellikle çoğumuz Türk kültürünün hayranı olduğumuz için.”

SG2: “Evet, motive edici ve eğlenceli olduğunu düşünüyorum.”

SG3: “Evet, çünkü bu şekilde kültürümüzü ve Türk kültürünü birbirine bağlıyoruz. Türkçe, Boşnakçadan çok farklı bir dildir, bu nedenle kültürel öğelerin yardımıyla öğrenmek daha kolaydır.”

SG4: “Evet, birbirine çok benzeyen bu iki kültürü karşılaştırmak ve farklılıklarını görmek çok enteresan olurdu.”

SG5: “Yeni Türkizmleri ve genel olarak bu şekilde Türk dilini öğrenmek için motive edici olduğunu düşünüyorum. Çünkü bizim dilimizdeki bazı Türkizmler kullanılmıyor ve unutuluyor. Büyükanne ve büyükbabalarımızın konuştuğu dil artık kullanılmıyordur.”

SG6: “Evet, çünkü bu sözcüklere sık sık rastlıyoruz, bu yüzden onlarla bir metinde karşılaştığımızda bizim için ilginç geliyordur.”

SG7: “Türkçe dersleri, ortak sözcük ve ortak adetler içeren metinlerle daha ilgi çekicidir. Anlaşılması daha kolay ve ders çalışması daha eğlencelidir.”

SG8: “Evet ama yeniliklerle, yani ortaklıklarla değil, Türkçe dersleri daha ilginç olur,”

SG9: “Evet, kültürler hakkında öğrendiğimiz ve bu kültürleri anladığımız için dersler daha ilgi çekici oluyor”.

SG10: “Evet, çünkü ortak bir sözcük bir cümleyi çevirmeye yardımcı olur.”

SG11: “Evet, ortak kültürel öğeler ile dersler daha ilgi çekici oluyor. Hem Boşnak kültürü hakkında konuşuyoruz hem de Türk kültürünü öğreniyoruz.”

SG12: “Evet, kültürlerin karışımını içeren pek çok metnin ilginç olduğunu düşünüyorum ve bu tür dersler beni motive ediyor.”

SG13: “Bence güdüleyicidir, çünkü bizler Osmanlı İmparatorluğu'nun üyesiydik ve atalarımızın dilini ve kültürünü bilmek ilgi çekicidir.”

SG14: “Hayır, çok ilgi çekici olduğunu düşünmüyorum.”

Tablo 25. Katılımcı profili ve *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak kültür öğelerini içeren metinlerle ders yapmanın ilgi çekici ve güdüleyici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici -%	Fark etmiyor -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

5. *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?*

Araştırmanın bu bölümünün dördüncü sorusundan elde edilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin %85,72'si derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istediğini, %7,14'ünün yeni sözcükler ve yeni bir kültür öğrenmek istediğini, %7,14'ünün derslerinde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istemediği cevabını verdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

SG1: “Evet, istiyorum.”

SG2: “Mutlaka daha fazla ortak kültür öğeleri içeren metin istiyorum.”

SG3: “İstiyorum çünkü Türk ve Boşnak kültürü unsurları ile metin ve cümleleri anlamak çok daha kolay.”

SG4: “Sadece hedef kültürü yani Türk kültürünü içeren metinlerin daha ilgi çekici olacağını düşünüyorum.”

SG5: “Evet, istiyorum.”

SG6: “Hayır, istemiyorum.”

SG7: “Evet.”

SG8: “Evet, çünkü Türkçe dersleri daha eğlenceli olacak”.

SG9: “Ortak unsurları olması hoşuma gidiyor ama yeni sözcükler ve yeni bir kültür öğrenmek istiyorum.”

SG10: “Evet, Boşnak kültürü ile Türk kültürünü karşılaştırılarak daha çok öğrenmek istiyorum.”

SG11: “Evet, bana göre böyle metinler daha enteresan olur”.

SG12: “Evet, birbirine çok benzeyen bu iki kültürü karşılaştırmak ve onlar hakkında bilgi edinmek çok zevkli olurdu.”

SG13: “Tabi ki isterim. Şahsen kültür içeren metinlerle Türkçeyi daha iyi öğreneceğimi düşünüyorum.”

SG14: “Evet, neden olmasın!”

Tablo 26. Katılımcı profili ve *Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	14- 15	Erkek- 4 Kız-10	Ortaokul	%85,72	%7,14	%7,14	14

Sınıf İçi Araştırmacının Gözlemi:

Araştırmanın bu kısmı Vitez şehrindeki Vitez Ortaokulunda öğretmen Emina Peskic Hodzic'in yardımıyla yapılmıştır. Vitez şehri, coğrafi olarak Bosna-Hersek'in merkezinde bulunmaktadır. Vitez, Saraybosna'ya 80 km, Travnik'e 16 km ve Zenica'ya 12 km uzaklıktadır. Vitez, Boşnak ve Hırvat karışık bir nüfusa sahip bir şehir ve şu anda bu şehirde Boşnaklardan daha fazla Hırvat yaşamaktadır. 1992-1995 iç savaşından sonra Vitez'deki eğitim sistemi Hırvat eğitim sistemi ve Bosna eğitim sistemi olarak ayrılmaya başlamıştı. Hırvat ve Boşnak çocukların bölündüğü okullarda da durum aynıdır. Araştırma yaptığım okulda sınıf Boşnak öğrencilerden oluşuyor ve homojen bir sınıftır.

Türkçe eğitimi bu okula Benim tercihim Türkçe Yunus Emre Enstitüsü'nün projesi ile faaliyete girmiştir. Bu okulun öğrencileri arasında Türkçe öğrenmeye olan ilginin zamanla arttığı söylenebilir. Vitez Ortaokulu, 2014 yılında Bosna Hersek'teki Türk Askeri Misyonunun destekleri ile yenilenmiştir. Ortaokul en yeni ekipmanlarla donatılmıştır, bu nedenle okuldaki öğretimin geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

Vitez okulundaki sınıflarda Türkçe derslerin ilerlemesini gözlemek dört hafta sürmüştü. Ortaokul öğrencileri Türkçeyi *Haydi Türkçe Öğrenelim* kitabına göre öğrenmektedir. Bu kitaptan yola çıkılarak araştırma amacıyla değiştirilmiş bir metin seçilmiştir. Metnin

konusu coğrafi olarak Vitez'e yakın olan ve öğrencilerin çok iyi bildiği Travnik kasabasıdır. Öğrenciler metni okuduktan sonra Türkizm olan sözcüklerin altını çizdiler. Öğretmenle birlikte okuduklarında kendilerine verilen metnin analizini yaptılar. Metnin *Özellikle Travnik'i çok merak etmişler* cümlesinde, merak sözcüğünün Boşnakçada da bulunduğunu söylediler. Öğrenciler *merak* sözcüğünün Boşnakçada da aynı şekilde yazılmakta olduğunu ancak keyif anlamına geldiğini söylediler. Öğretmen merak etmek sözcük öbeğinin Türkçede endişelenmek anlamına geldiğini söyledi. Öğretmen, bu sözcüğün Türkizm olabileceğini ama anlamına dikkatli bakmak gerektiğini söyledi. *Travnik, Türklerin ilgisini çok çekiyor. Çünkü Travnik vezirler şehri.* Cümle analiz edildiğinde, öğrenciler *Travnik vezirler şehri* sözcük öbeği Boşnakça *Travnik – grad vezira* olarak kullanıldığını söylediler. Metnin devamında *Evimiz bahçelidir. Babam bahçemizde mangalda çevapi köftesini yapıyor,* Öğrenciler *bahçe, çevapi ve köfte* sözcüklerinin Boşnakçada kullanıldığını söylediler. Öğrenciler Boşnakçada kullanılan kelimeleri seçtikten sonra öğretmen tahtaya yazdı. Türkçesi *bahçe* Boşnakça *bašta*, çevapi köftesi – çevapi Bosna'ya özgü bir köfte türü olduğu için *köfte çufte* olarak Boşnakçada kullanılmaktadır. Metinde aşağıdaki cümleleri *Çevapinin yanında yoğurt içiyoruz. Dilara'nın ailesi kabul etmedi. Çünkü vakit yoktu.* Analiz edildiğinde, yoğurt sözcüğü jogurt (yoğurt) olarak Boşnakça kullanıldığını belirtilmiştir. Öğretmen öğrencilere kabul sözcüğünü duyup duymadıklarını sorduğunda, Kurban Bayramında kurbanlık eti dağıtırken karşı tarafın *kabul olsun* dediklerini belirtmişlerdir. Ama kabul sözcüğünün Boşnakçada bunun dışında kullanılmadığını ifade etmişlerdir. *Teşekkür ettiler ve aileme selam söylediler* cümlesi analiz edildiğinde, öğrenciler selam sözcüğünün Müslümanların selamlaşma şekli olarak bildiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler, örnek olarak eve girerken *Selam Aleykum* selamlaşma şeklini kullandıkları ifade etmişlerdir.

Vitez ortaokulunda yapılan ders gözlemi sonucunda öğrencilerin Türkçe dersinde aktif oldukları söylenebilir. Kullandıkları Türkizimleri günlük hayattan örneklerle söyleyerek derse katkı sağladılar. Öğrenme için bir diğer önemli unsur ise Travnik hakkında öğrencilerin ana dillerinden iyi bilgi sahibi olduğu kaydedilmektedir. Bu sayede öğrenciler metnin konusunu empati ile anlamakta ve Türkçeyi daha kolay bir şekilde benimsemektedirler. Öğretmenle yaptığım konuşmada öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeye çaba gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca farklı Türk kurumlarının Türkçe öğrenen

çocuklara hediyeler getirmesinin çok önemli olduğunu söyledi. Bu da çocukların Türkçe öğrenmesi için bir teşvik oluşturmaktadır.

Okuma Etkinliği İle İlgili Öğretmenlere Hazırlanmış Soruların Soru-Cevap Analizi

Bu bölümde 5 sınıfta yabancı dil olarak Türkçe dersleri yürüten toplam 4 öğretmenle soru-cevap şeklinde cevapların analizi ele alındı.

1. *Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerinizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkiliyor mu?*

Araştırmaya katılan öğretmenler “Ö1, Ö2...” (Öğretici1, Öğretici2...) olarak kodlanmıştır. Katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

Ö1: “Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerinizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkilemektedir. “

Ö2: “Bu tür metinlerin öğrencilerin ilgisini çekmesi ve Türkizm olmayan sözcüklere göre sözcükleri çok daha hızlı tanımaları nedeniyle öncelikle çeviri için metin işlemeye daha fazla ilgi duymalarıdır”

Ö3: “Ortak kültür öğelerin kullanıldığı okuma metinleri, öğrencilerimizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkilediği sonucuna varabiliriz. Gerçekleştirdiğimiz dersten izlenimlerimize göre öğrencilerin okuduğunu daha iyi anladığını görebiliyoruz.”

Ö4: “Evet, öğrencilerimizin anlama düzeyi artmıştır.”

2. *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerinizin güdülenme derecesi arttı mı?*

Katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

Ö1: “Bu tür metinlerin öğrenciler için ilginç olduğunu ve sözcük öğrenmeye daha çok ilgi duyduklarını düşünüyorum, çünkü Boşnakçada olan Türkçe sözcükleri, bilmedikleri sözcüklere göre çok daha hızlı fark ediyorlar”.

Ö2: “Öğrenciler en çok her iki dilde de ortak olan sözcükleri içeren dersleri seviyor. Daha kolay olan derslerin anlaşılması daha kolaydır, bu nedenle Türkçeyi daha az bilen öğrenciler bile çeviride daha aktiftir.”

Ö3: “Evet, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerimizin motivasyonunun arttığını görüyoruz.”

Ö4: “Ortak kültür içeren metinlerin çoğu öğrencinin güdüleme derecesini artırdığını görüyoruz. Ancak bazı öğrenciler hedef kültüre ait unsurlara daha çok ilgi göstermektedir. Bu nedenle hedef kültüre ait unsurlara öncelik vermek gerektiğini düşünüyorum.”

3. Kullanmakta olduğunuz ders kitapları, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içerecek şekilde oluşturulmuş mudur?

Katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

Ö1: “6. ve 8. Sınıfta kullandığımız ders kitaplarında bazı konular Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içermektedir. Türkizimleri içeren daha fazla metne ihtiyacımız var. Ayrıca Türkizm içeren bazı ilginç skeçler eksiktir. Kullanmakta olduğumuz ders kitaplarında daha çok Türk kültürü ve gelenekleri, Türkiye’de yaşam, şehirler, düğünler, yemekler vs. içeren metinler bulunmaktadır. “

Ö2: “Haydi Türkçe Öğrenelim ders program setlerindeki bazı konular ortak kültür unsurları içermektedir. Ancak Türkçe derslerini daha eğlenceli hale getirmek için böyle daha çok metin kullanırsak yararlı olabilir.”

Ö3: “Kullanmakta olduğumuz ders kitapları ortak kültür unsurlarını fazla içermemektedir.”

Ö4: “Kısmen oluşturulmuştur. Daha fazla böyle metin olursa yararlı olabilir.”

4. Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz?

Katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

Ö1: “Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinler, sözcük dağarcığının gelişimini etkiler, kültürel bağları güçlendirir ve öğrencileri motive eder. Öğretimde

kültürler ve Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurları arasındaki bağlantıları içeren daha fazla metin kullanmak istiyorum.”

Ö2: “Evet, daha çok böyle metin isterim.”

Ö3: “Derslerimizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren metin daha çok 6 ve 7. Sınıflarda isterdim. Çünkü bu sınıflarda öğrenciler Türkçe temel düzeyde oldukları için, öğrencilerin kültürleri ile oluşturulan ders materyallerinin Türkçe derslerinde öğrencilerin motivasyonları arttıracaklarını düşünüyorum.”

Ö4: “Evet, Boşnak kültürüne ait metinleri kullanmak isterim.”

5.6. TEZ UYGULAMASININ İKİNCİ KISMI

Tez uygulamasının ikinci bölümü özgün metinlerden oluşmaktadır. A2 düzeyinde öğrencilerin metinleri okuma becerisi etkinliği kapsamında Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi Türkçe kursunda uygulanmıştır. Ardından yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Derste işlenen metin ve görüşme formlarında bulunan cevaplar şunlardır:

Metin 1:

BOSNA HERSEK’TE DÜĞÜN TÖRENİ

Eskiden Bosna Hersek’teki düğünlerde, düğün başı (amca ya da dayı olur) hariç muştucu ve bayraktar da vardı. Muştucu, habercidir. Kızın annesine, “Kızınızı biraz sonra almak için gelecekler.” diye haber verir. Düğün günü, misafirler damadın evinde toplanırlar ve arabalarla gelinin evine giderler. Gelinin babası, annesi, amcası, dayısı, en yakın akrabalar ve dostlar, misafirleri daha çeşitli yiyecekler ve içeceklerle ağırlarlar. Bu ikramlıkları düğünden önce hazırlarlar. Gelin hazırlandıktan sonra gelinin kardeşi veya yakın akrabası tarafından alınır. Gelinin evinde bir kişi misafirlerin yakalarına düğün süsü takar. Nikâh kıyılır, yüzükler takılır, damat ve gelin arasında ayak basması gerçekleşir. Yani gelin, damadın ayağına basar. Belediye nikâhından sonra İmam nikâhı için camiye gidilir. İmam nikâhından sonra damadın evine muştucu başta olmak üzere, düğün konvoyu gelir. Kayınvalide kapıda bekler, gelinin bir eline poğaçaya öbür eline buğday verir. Gelin, evinin bereketli olması için buğdayı arkasından atar. Gelin ve damat oturduktan sonra önce şerbet

(meyve suyu) içer, sonra kalburabastı ve baklava yerler. Daha sonra geline takı takılır. Sonra da sevdalinkalar eşliğinde halay çekilir.

Bu metin okuma etkinliğinden sonra 7 öğrenci yarı yapılandırılmış görüşme formuna katılmıştır. Öğrenci katılımcılar “DT1, DT2...” (Düğün Töreni1, Düğün Töreni2...) kodlama ile işaret edilmiştir. *Bosna Hersek’te Düğün Töreni* metninden sonra yarı yapılandırılmış formuna verilen cevaplar şu şekildedir:

Soru 1: Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?

DT1: Kültürümüzle ilgili bilgiler içeren metinleri anlamak daha kolaydır, ancak ders kitabı metinlerini de anlamak kolaydır. **DT2:** İkincisi, kültürümüzle ilgili metinler anlamına gelir. **DT3:** Kültürüm hakkında **DT4:** Ders kitaplarından metinleri daha iyi anladım. **DT5:** Kültürümle ilgili metni daha iyi anladım **DT6:** Ders kitaplarındaki metinleri daha iyi anladım. Bosna kültürü ile ilgili metinler müfredatta çok fazla yer almıyor **DT7:** Her ikisi de aynı iyi anladım.

Tablo 27. Katılımcı Profili ve *Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kültürümüz hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anladım-%	Her ikisini iyi anladım- % iyi	Ders kitapları mızdan metinleri daha iyi anladım- %	Katılımcı Sayısı
A2	19- 33	7 kadın	%44	%28	%28	7

Soru 2: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?

DT1: Evet, olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Kültürümüzü bildiğimiz için Türkçe metni daha iyi anlıyoruz. **DT2:** Evet, tanıdık bağlam, metindeki sözcükleri daha hızlı ve daha kolay anlamama yardımcı oluyor. **DT3:** Evet, çünkü bu şekilde sözcükleri

birbirine bağlayıp daha kolay özömsüyoruz. **DT4:** Elbette her metnin kendine has bir çekiciliği vardır, her metinden bir ders alabilir veya yeni sözcükler öğrenebilir ve böylece metni anlayabiliriz. **DT5:** Evet, olumlu bir etkisi var. Maddeyi bildiğimizde, anlamak ve bir bağlantı bulmak daha kolaydır. Ama karışım en iyisidir. **DT6:** Olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum çünkü bir dil öğrenmenin başlangıcında zaten bilinen bir şeye dayanarak yeni bilgiler edinmek çok daha kolay. Kesinlikle Türk kültürüyle olan kombinasyon, çok daha ilginç olduğu için ek bir olumlu yön. **DT7:** Evet. Çünkü başka bir dilde kendi kültürünü öğrenmek, tek başına yabancı konuları öğrenmekten çok daha kolaydır. Bu şekilde bu 2 bileşenin - dil ve kültür - birleştiğini ve belirli gramer materyallerinin anlaşılmasına çok yardımcı olduğunu düşünüyorum, çünkü hem Boşnakça hem de Türkçe'de aynı olan sözcükler kullanılmaktadır (örneğin sevdalinka, vb.)

Tablo 28. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Olumlu etkiliyor -%	Fark etmiyor -%	Olumsuz etkiliyor -%	Katılımcı Sayısı
A2	19- 33		%85	%15	%0	7

Soru 3: Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?

Bu soruya 7 katılımcı yani tamamı “Evet” cevabı vermişti.

Tablo 29. Katılımcı Profili ve *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kolaylaştırdı -%	Fark etmez -%	Kolaylaştırmadı -%	Katılımcı Sayısı

A2	19-33	7 kadın	%100	%0	%0	7
----	-------	---------	------	----	----	---

Soru 4: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu soruya 6 kişi “Evet” 1 kişi “bence çok enteresandır” cevabı vermişti.

Tablo 30. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İlgi çekici -%	Fark etmez -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	19-33			%100	%0	%0	7

Soru 5: Yukarıda yazılan metni anladınız mı?

Bu soruya 6 kişi “Evet” 1 kişi “Tabi ki” cevap vermişti.

Tablo 31. Katılımcı Profili ve *Yukarıda yazılan metni anladınız mı?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Evet anladım -%	Fark etmez -%	Hayır anlamadım -%	Katılımcı Sayısı
A2	19-33	7 kadın	%100	%0	%0	7

Metin 2:

BOSNA HERSEK’TE RAMAZAN BAYRAMI

Ramazan Bayramı, Ramazan ayından sonra başlar ve üç gün sürer. Bayramın arifesinde Boşnaklar evlerinde ve bahçelerinde temizlik yaparlar. Temiz ve mis kokulu kıyafetler, evler ve sokaklar Bosna'daki Bayram tatilinin sembolüdür. Boşnaklar bayram namazından aile arasında bayramı kutlarlar. Sonra komşularına, akrabalarına ve dostlarına bayram tebriği için giderler. Çocuklar anne babalarını sağ ellerinden öperler, anne babalar da çocuklarının alınlarını öperler, onlara bayram parası verirler. Bayramlık paraya; bayram banka veya bayramlık denir. Ramazan bayramı “Bayrambareçula” ile tebrik edilir. Bu tebriklerin cevabı “Allahraziola”dır. Bayram sofrası veya bayram yemeği, geleneksek bayram kutlamalarının bir parçasıdır. Bosna Hersek’te bayram yemeği bey çorbası ile başlar, güveç, sarma, dolma, musakka ve somun ile devam eder. Ardından da börek, çevapi köftesi, sucuk yenir. Tatlılar bayram sofrasının çok önemli bir unsurudur. En yaygın tatlılar: baklava, gül baklavası, tufahiye, helva, rahat lokum, sütlaç, kadaif ve tulumbadır. Tatlılar Boşnak kahvesi eşliğinde keyifle yenir.

Bu metinden sonra yarı yapılandırılmış görüşme formuna 5 öğrenci katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna katılımcıların kodları şu şekildedir: “RB1, RB2...”(Ramazan bayramı 1, Ramazan bayramı 2...)

Soru 1: Ders kitabınızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri mi anlamayı daha kolay buldunuz?

RB1: Hepsini eşit şekilde anladım. **RB2:** Ders kitaplarımızdan metinleri daha iyi anladım **RB3:** Kültürüm hakkında bilgi içeren metinler **RB4:** Kültürümle ilgili metinler benim için daha anlaşılır **RB5:** Kültürümüz hakkında bilgi içeren metinler daha iyi anlıyorum.

Tablo 32. Katılımcı Profili ve *Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kültürümüz hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anladım -%	Her ikisini iyi anladım -%	Ders kitapları mızdan metinleri daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	18-	4 kadın	%60	%20	%20	5
	42	1 erkek				

Soru 2: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?

RB1: Evet **RB2:** Şahsen benim için bir rol oynamıyor, ancak önceden aşına olduğumuz terimleri anlamak daha kolay olabilir. **RB3:** Evet, çünkü buna benzer çok fazla sözcük var. **RB4:** Evet, çünkü söz konusu bağlama zaten biraz aşınayım. **RB5:** Bence etkiliyor, çünkü bu şekilde kültürümüzü Türkçe anlatmayı öğreniyoruz.

Tablo 33. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Olumlu etkiliyor -%	Fark etmez -%	Olumsuz Etkiliyor -%	Katılımcı Sayısı
A2	18-	4 kadın	%80	%20	%0	5
	42	1 erkek				

Soru 3: Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?

4 katılımcı “Evet” 1 katılımcı “Hayır” cevabı verdi.

Tablo 34. Katılımcı Profili ve *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kolaylaştırdı -%	Fark etmez -%	Kolaylaştırmadı -%	Katılımcı Sayısı
A2	18-	4 kadın	%80	%0	%20	5
	42	1 erkek				

Soru 4: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?

4 katılımcı “Evet” 1 katılımcı “Sanırım ilgi çekicidir.”

Tablo 35. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Seviye- Kur	Yaş	Cinsiyet	İlgi çekici -%	Fark etmez -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 42	4 kadın 1 erkek	%80	%20	%0	5

Soru 5: Yukarıda yazılan metni anladınız mı?

4 katılımcı Evet 1 katılımcı “Metnin çoğunluğu anladım” cevap vermişti.

Tablo 36. Katılımcı Profili ve *Yukarıda yazılan metni anladınız mı?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Evet anladım -%	Fark etmez -%	Hayır anlamad ım -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 42	4 kadın 1 erkek	%80	%20	%0	5

Metin 3:

SEVDALİNKÂ

Sevdalinka, Boşnakların geleneksel halk şarkısıdır. Sevdalinka, adını sevda sözcüğünden almış. Bu sözcük Arapçadan Türkçeye, Türkçeden Boşnakçaya geçmiş. Sevda sözcüğü Boşnakçada, Türkçedeki anlamıyla (sevda/sevdalı) kullanılır. Sevdalinka, Boşnak Anonim Halk Edebiyatının en yaygın lirik şarkısıdır. Zamanla Boşnakların kültüre yapısı değişmiş ve bu şarkı ortaya çıkmış. Osmanlı şehir yapısı, Boşnak halk kültüründe yeni davranış kalıpları oluşturmuş. Çünkü Osmanlı şehir yapısı Bosna Hersek'in hemen hemen bütün mimarisini

etkilemiş. Yüzyıllar boyunca, sevdalinka farklı yerlerde: kız ve erkek buluşmalarında, arabada, köyde, düğünde, bahçede, kulede, hanlarda, akşam ziyaretlerinde, mahallelerde, sokaklarda, gurbette, savaşta oluşmuş.

Bu metin okuduktan sonra 8 öğrenci yarı yapılandırılmış formuna cevaplarını vermiştir. Katılımcılar “S1, S2...” (Sevdalinka 1, Sevdalinka 2...) olarak kodlanmıştır. Sorular ve cevaplar ileri sıralarda yazılmıştır:

Soru 1: Ders kitabınızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri mi anlamayı daha kolay buldunuz?

S1: Ders kitaplarından metinleri daha iyi anlıyorum. **S2:** Kültürümüzden bahseden metinleri anlamak daha kolay **S3:** ders kitaplarından metinleri anladım. **S4:** Evet **S5:** Kültürümle ilgili metinler **S6:** benim için farketmez. **S7:** ders kitabından metinleri daha iyi anladım. **S8:** Kültürümüzle ilgili bilgiler içeren ders kitapları üzerinde çalışmıyoruz.

Tablo 37. Katılımcı Profili ve *Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kültürümüz hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anladım -%	Her ikisini iyi anladım -%	Ders kitapları mızdan metinleri daha iyi anladım -%	Katılımcı ı Sayısı
A2	21-	8 kadın	%50	%15	%35	8

Soru 2: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?

S1: Bence olumlu etkilemektedir. Çünkü hem Boşnak hem de Türk kültürünü bir arada görmek güzel. Bir sürü benzer sözcük ve kültür öğeleri var. Bence herkes Türkiye'yi en az bir kez ziyaret etmesi gerekiyor ve bu güzel kültürü görmek lazım. Ancak bunun gibi metinlerin yardımıyla iki kültür arasında benzerlikleri görebiliriz.

S2: Bildiğimiz bir şeyi öğrenmek muhtemelen bizim için daha kolay olurdu, ancak şimdiye kadar yaptığımız yolu öğrenmek kötü olmasa da, çünkü bu şekilde Türk geleneklerini, dünyaya bakış açımızı genişleten olayları daha çok öğreniyoruz. Aslında yabancı dili öğrenmek için düzenli çalışmak lazım, hangi kültür olduğunu çok önemli değildir.

S3: Evet, çünkü bu şekilde iki kültürü birbirine bağlayabilir, Türk ve Boşnak kültürüne özgü daha fazla sözcük öğrenebiliriz.

S4: Evet.

S5: Evet. Çünkü bu şekilde, öncelikle benzer sözcükler nedeniyle düşünmeye ve bağlantı kurmaya teşvik ediliriz ve daha sonra konuyla herhangi bir dil düzeyindeki bağlantı nedeniyle öğrencinin bir şeyi anlaması daha kolay olur.

S6: Kültürümden bana tanıdık gelen terimlerin anlamlarını anlamak benim için daha kolay olur.

S7: Dürüst olmak gerekirse, bilmiyorum. Kültürümü biliyorum ve Türk kültürü hakkında okumayı tercih ederim. Bizimkine benzer veya farklı kültürel uygulamalar söz konusu ise bunları sınıfta tartışmak faydalı olur. Aynı şey, farklı kültürel değerler söz konusu olduğunda da geçerlidir. Ders kitaplarında bu tür tartışmaları teşvik eden ödevlerin olması fena olmazdı. Ancak, Bosna Hersek kültürüyle ilgili metinlerle ilgilenmiyorum. (Eh şimdi, beni ilgilendirmiyorlar diye, metin aşına olduğum bilgiler içeriyorsa anlamamın daha kolay olmayacağı anlamına gelmez. O da var. İşe yarayabilir. Anlatması zor)

S8: Yani her iki kültürü de açıkladığı için daha kolay anlayabilelim diye.

Tablo 38. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?* Sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Olumlu etkiledi	Fark etmiyor	Olumsuz etkiledi	Katılımcı ı Sayısı
			-%	-%	-%	
A2	21-	8 kadın	%87	%13	%0	8

Soru 3: Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?

S1: Bu metinleri takip etmek benim için biraz daha kolay oldu çünkü bazı sözcüklerin anlamlarını bağlamdan tahmin edebiliyordum.

S2: Derslerimizde kültürümü içeren metinler çalıştığımızı hatırlamıyorum. Türkçe öğrenmemi kolaylaştırabilir tabi ki.

S3: İçerikte kültürümden bir şeyler olması benim için o kadar önemli değil.

S4: Evet.

S5: Belki.

S6: Evet.

S7: Evet:

S8: Evet.

Tablo 39. Katılımcı Profili ve *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* Sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kolaylaştırdı	Fark etmez	Kolaylaştırmadı	Katılımcı Sayısı
			-%	-%	-%	
A2	21-	8 kadın	%75	%12,5	%12,5	8

Soru 4: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?

S1: Tam olarak çekici olduğunu düşünmüyorum. Etkinlikler ve tartışmalar ilgimi çekiyor. Sınıftaki herkesin paylaşabileceğimiz bir deneyimi var. Metinler, benim için ilginç değildir.

S2: Evet, ilgi çekici olduğunu düşünüyorum.

S3: Evet.

S5: Evet

S6: Evet

S7: Evet.

S8: Evet.

Tablo 40. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	İlgi çekici -%	Fark etmez -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	21- 55	8 kadın	%87	%0	%13	8

Soru 5: Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?

S1: Evet. Türkçe öğreniminde Boşnak kültürü çalışmak harika olurdu çünkü bu şekilde kendi geleneğimizi Türk muhatabına sunabilirdik.

S2: Evet, mutlaka.

S3: Evet

S4: Belki bazen.

S5: Fark etmez benim için.

S6: Evet

S7: Evet.

S8: Evet.

Tablo 41. Katılımcı Profili ve *Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	21- 55	8 kadın		%75	%25		8

Metin 4:

MOSTAR KÖPRÜSÜ

Mostar Köprüsü, Bosna Hersek'in Mostar şehrindeki Neretva Nehri üzerinde bulunmaktadır. Boşnakçada Most köprü demektir. Köprüyü 1566 yılında Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin inşaa etti. İşçiler, köprü inşaatında 456 kalıp taş kullandılar. Köprü, inşaa edildikten sonra yakınındaki şehir de aynı adı aldı. Böylece Mostar, Hersek bölgesinin önemli bir şehri oldu. Mostar Köprüsü, Bosna Hersek savaşında 9 Kasım 1993 yılında yıkıldı. Mostar köprüsünün inşası, UNESCO, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Vakfı) ve Dünya Bankası desteğiyle 1997 yılında başladı. Mostar Köprüsü, 4 metre genişliğinde, 30 metre uzunluğundadır. Neretva Nehri'nden 24 metre yüksektir. Köprünün bu kadar yüksek olmasını sebebi, nehir suyunun yükselmesidir. Köprünün adı Boşnakça Stari Most (Eski Köprü)dür. Geçmişten bu yana nehrin iki yakasında yaşayan Hırvat (Katolik) ve Boşnak (Müslüman) halkları birbirine bağlıyor. Bu nedenle yüz yıllarca Balkanlar'ın en önemli sembolleri arasında yer aldı. Günümüzde Hırvatlar nehrin batısında, Boşnaklar ise doğusunda yaşıyorlar.

Katılımcı öğrenciler "MK1, MK2..." (Mostar Köprüsü1, Mostar Köprüsü 2...) olarak kodlanmıştır.

Soru 1: Ders kitabımızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri mi anlamayı daha kolay buldunuz? Cevaplar şu şekildedir:

MK1: İkisini de anlıyorum. **MK2:** Kültürüm hakkında bilgi içeren metinler. **MK3:** Ders kitabı metinlerini ve kültür hakkında bilgi içeren metinleri de anladım. **MK4:**

Kültürümüzle ilgili içerikli metinleri anlamayı daha kolay buldum. **MK5:** Evet **MK6:** ders kitaplarımızdaki metinleri daha iyi anladım. **MK7:** ders kitabından metinleri daha iyi anladım. **MK8:** Kültürümüzle ilgili metinleri daha kolay anlıyorum **MK9:** Kültür öğeleri içeren metinler daha kolaydır.

Tablo 42. Katılımcı Profili ve *Ders kitabınızda metinlerini veya kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buldunuz mu?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kütürümüz hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anladım -%	Her ikisini iyi anladım -%	Ders kitapları mızdan metinleri daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 37	9 Kadın	%56	%22	%22	9

Soru 2: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?

İkinci soruya cevaplar şu şekildedir:

MK1: Evet, genel olarak metinler hem Türkçe okuma hem de yazma öğrenmede yardımcı oluyor **MK2:** Kesinlikle evet. Öncelikle kültürdeki ortak unsurlar nedeniyle çok sayıda Türkizm taşımaktadır. Bu sayede metinlerin daha kolay anlaşılmasını sağlar. **MK3:** Bu tür metinlerde çok fazla Türkizm kullanıldığı için olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorum. **MK4:** Evet, metindeki belirli bilgilerin önceden bilinmesi nedeniyle. **MK5:** Evet, çünkü bazı bilgileri / gerçekleri zaten biliyoruz ve bununla birlikte yeni sözcükler metinden öğreniyoruz. **MK6:** Evet, aynı zamanda Türkçenin sözcük hazinemizi zenginleştiriyoruz. **MK7:** Evet **MK8:** Anlaşılabilir metin içeriği önemlidir. **MK9:** Evet elbette. Kültürümüzden zaten bilinen verileri Türkçe öğrenmek biraz daha kolay ama ortak unsurları olan (bence Türk kültürüyle epeyce ortak unsurlarımız var) bir şeyi öğrenmek kesinlikle daha çekici ve daha zengindir.

Tablo 43. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Olumlu etkiledi -%	Fark etmez -%	Olumsuz etkiledi -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 37	9 kadın	%100	%0	%0	9

Soru 3: Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?

Üçüncü soruya cevaplar şu şekildedir:

MK1: Evet **MK2:** Evet, çok. **MK3:** Evet **MK4:** Evet **MK5:** Kolaylaştırdı **MK6:** Hayır **MK7:** Evet **MK8:** Evet **MK9:** Evet

Tablo 44. Katılımcı Profili ve *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kolaylaştırdı -%	Fark etmez -%	Kolaylaştırmadı -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 37	9 kadın	%89	%0	%11	9

Soru 4: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu soruya 6 katılımcı “Evet”, iki katılımcı “Kesinlikle” ve bir katılımcı “Evet, çünkü bizim kültürlerimiz iç içedir” cevabı vermişti.

Tablo 45. Katılımcı Profili ve *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	İlgi çekici -%	Fark etmez -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 37	9 kadın	%100	%0	%0	9

Soru 5: Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?

Bu soruya 5 katılımcı “Evet”, bir katılımcı “Kesinlikle evet”, Bir katılımcı “Bence bu harika olurdu” ve bir katılımcı “memnuniyetle” cevabı vermişti.

Tablo 46. Katılımcı Profili ve *Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?* sorusuna verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 37	9 kadın	%100	%0	%0	9

Metin 5:

BOSNA KAHVESİ

Kahva sözcüğü Türkçe kahve sözcüğünden geldi. Bosna'ya kahve Osmanlılarla geldi. Osmanlı döneminde, Saraybosna çarşısında ilk kahvehaneler açıldı. Bu gelenek, çarşıdan Saraybosna mahallelerine ve sokaklarına yayıldı, her eve girdi ve günlük yaşamın bir parçası oldu. Saraybosna Baščaršija'da bakır ustaları yüzyıllardır kahve hazırlamak için bakır cezveler yapar. Bosna kahvesi setine, kahve takumu denir. Kahve takumu, bakır tepsi, bakır cezve, şekerlik (şeker ve rahat lokum için kâse) ve fincan içerir. Bosna kahvesinin hazırlanması için bir şerbetnyak- ibrik veya başka bir kap kullanılır. Daha sonra kahve, cezvenin içine konur ve üzerine sıcak su dökülür. Sonra, cezve iyice karıştırılır ve tekrar ateşe konur. Kahve biraz demlenmeye bırakılır ve fincanlara dökülür. Küp şeker ve rahat lokum

ayrı olarak konur. İnsanı uyandırmak için ilk sabah kahvesi biraz daha sert yapılır, ona razgalica denir. Öğlen kahvesine de sohbet kahvesi (razgovoruša), misafir gelince de misafir kahvesi (dočekuša) yapılır.

Katılımcı öğrenciler “BK1, BK2...” (Bosna Kahvesi1, Bosna Kahvesi2...) olarak kodlanmıştır. Bu okuma metnin ardından yarı yapılandırılmış görüşme formuna cevaplar şu şekildedir:

Soru 1: Ders kitabımızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri mi anlamayı daha kolay buldunuz?

BK1: Kitaplarımızdan metinleri daha iyi anlıyorum. **BK2:** Ders kitabı metnelerinin anlaşılması daha kolaydır. **BK3:** Kendi kültürüm hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buluyorum. **BK4:** Evet ama bunlar zaten bildiğim bilgileri içeren metinler olduğu için Türkçe olarak tespit etmek zor değil. **BK5:** Kültürüm hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anlıyorum. **BK6:** Kültürüm hakkında bilgi içeren metinler daha anlaşılır. **BK7:** Evet, kitaplardan daha anlaşılır. **BK8:** kültürüm hakkında bilgileri daha iyi anlıyorum. **BK9:** Kültürüm hakkında bilgi içeren metinler daha anlaşılır K10: Kültürüm ile ilgili metinleri daha iyi anladım.

Tablo 47. Katılımcı Profili ve birinci soruya verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kültürümüz hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anladım -%	Her ikisini iyi anladım -%	Ders kitapları mızdan metinleri daha iyi anladım -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 42	8 Kadın 2 Erkek	%70	%0	%30	10

Birinci sorunun cevaplarını incelediğimiz zaman on katılımcıdan yedisinin kendi kültürünün öğelerini içeren metinleri daha iyi anladığı belirtilmiştir. Üç katılımcı ise ders kitaplarından kendi kültürünü içermeyen metinleri daha iyi anladığını belirtmiştir.

Elde edilen cevaplara göre çoğu katılımcının ortak kültür öğeleri içeren metinleri daha iyi anladığı anlaşılmaktadır.

Soru 2: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?

BK1: Hayır. **BK2:** Evet işe yarar çünkü dersler daha ilgi çekici olur. **BK3:** Evet. Çünkü metni anlamak daha kolaydır. **BK4:** Evet, çünkü bildiğim bir şey. **BK5:** Evet çünkü bildiğim bir şeyi (bilgiyi) Türkçe gibi yabancı bir dilde de olsa düşünmek daha kolay. **BK6:** Evet, çünkü bu unsurlarla özdeşleşebiliriz. **BK7:** Evet, çünkü Bosna Hersek ile ilgili metinler, Boşnak ve Türk kültürü ile ilgili her şey benim için daha ilginç, daha sevimli ve daha kolay okumak ve anlamak için. **BK8:** Evet, çünkü bu şekilde bir cümlenin anlamını bağlamak daha kolaydır. Böylece cümlenin Türkçe anlamını daha iyi kavrayabiliriz ve cümlenin Türkçedeki "kalıbını" daha çok hatırlarız. **BK9:** Evet, daha iyi anlayabiliriz. **BK10:** Evet, çünkü böyle bir metin bize yabancı dilde bilinen bilgileri sunuyor. Bu, metnin farklı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Odağın bağımsız akıl yürütmeye kayması (örneğin bilinmeyen sözcüklerin anlamı) ve içeriğin bağlamına önem verilmesi anlamındadır (bir sözcüğün birden fazla anlamı olabilir, ancak bir bağlamda bunlardan sadece biri kullanılır).

Tablo 48. Katılımcı Profili ve ikinci soruya verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Olumlu etkiledi	Fark etmez	Olumsuz etkiledi	Katılımcı ı Sayısı
			-%	-%	-%	
A2	18-	8 kadın	%90	%0	%10	10
	42	2 erkek				

İkinci soru olan *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?* Katılımcıların cevapları incelendiğinde, on katılımcıdan dokuzu ortak kültürün öğeleri içeren metinle Türkçe öğrenimin okuduğunu

anlama becerilerinin gelişime olumlu etkisi olduğunu düşünmektedir. Bir katılımcı ise *Hayır* olumsuz cevabı vermekle ortak kültürün öğeleri içeren metinle Türkçe öğreniminin okuduğunu anlama becerilerinin gelişime olumlu etkisi olduğunu düşünmemektedir.

Soru 3: Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?

BK1: Evet, çünkü kendi kültürümü dilbilimsel (Türkçe) açısından değil, aynı zamanda Türk-Bosna kültür-tarihsel açıdan da gözlemlene ve aralarındaki bağlantıları bulma olanağına sahibim. **BK2:** Kültürümü içeren metinleri kullanarak Türkçe öğrenme fırsatım olmadığı için bu soruya cevap veremem.

Geride kalan 8 katılımcı “Evet” cevabı vermiştir.

Tablo 49. Katılımcı Profili ve üçüncü soruya verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	Kolaylaştırdı -%	Fark etmez -%	Kolaylaştırmadı -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 42	8 kadın 2 erkek	%90	%10		10

Üçüncü soru olan *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* Katılımcıların cevapları incelendiğinde, 9 katılımcının olumlu cevap verdiği kaydedilmektedir. On katılımcıdan biri ise *Kültürümü içeren metinleri kullanarak Türkçe öğrenme fırsatım olmadığı için bu soruya cevap veremem* cevabı verdi. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kursunda kullanılan ders kitapları olan Yedi İklim setinde Boşnak kültür öğeleri bulunmamaktadır. Bu nedenle katılımcı kullandıkları ders kitapların içeriğine dayanarak fikrini bu şekilde ifade ettiği görülmektedir.

Soru 4: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?

BK1: Türk ve Boşnak kültürlerinin tarihsel bir bağlantısı olduğu göz önüne alındığında, bu kültürlerin ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyorum çünkü onları tamamen farklı dil ve bize (Boşnaklara) benzer bir kültürün bakış açısından görebiliyoruz. **BK2:** İlgi çekici olduğunu düşünüyorum çünkü bu iki kültür (Türk ve Boşnak) arasında paralellikler çizebilirim - benzerlikler, ama aynı zamanda farklılıklar da.

Geri kalanı 8 katılımcı “Evet” cevabı vermiştir.

Tablo 50. Katılımcı Profili ve dördüncü soruya verdikleri cevaplar

Düzyey- Kur	Yaş	Cinsiyet	İlgi çekici -%	Fark etmez -%	İlgi çekici değil -%	Katılımcı Sayısı
A2	18-	8 kadın	%100	%0	%0	10
	42	2 erkek				

Dördüncü soru olan “*Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusuna katılımcıların cevapları incelendiğinde, on katılımcının yani tamamının olumlu cevap verdiği kaydedilmektedir. Katılımcıların verilen cevapları incelendiğinde, Türk ve Boşnak kültürlerinin tarihsel bir bağlantısı olduğu için ortak kültür unsurlarının ilgi çekici olduğu belirtilmiştir. Bilinen yani ortak unsurlarla yabancı dil öğrenmenin ilgi çekici olabildiği kaydedilmektedir.

Soru 5: Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?

BK1: Evet ve konuların güncel olması gerektiğini düşünüyorum. Günlük konuşmada hiç kullanılmayan veya modası geçmiş konularla ilgili olmaması gerektiğini düşünüyorum. **BK2:** Evet, ancak sadece metinler değil, aynı zamanda bu iki kültür (Boşnak ve Türk) arasında bir bağlantı olacak eğitim niteliğinde bazı dersler ve sunumlar da olmalıdır.

Geri kalan 8 katılımcı “Evet” cevabı vermiştir.

Tablo 51. Katılımcı Profili ve beşinci soruya verdikleri cevaplar

Düzye- Kur	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	İsterim -%	Fark etmez -%	İstemem -%	Katılımcı Sayısı
A2	18- 42	8 kadın 2 erkek		%100	%0	%0	10

Beşinci soru olan *Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak unsurlarını içeren Türkçe derslerinize daha fazla metin ister misiniz?* Katılımcıların cevapları incelendiğinde, on katılımcıdan tamamı Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurları içeren daha fazla metin istediğini belirtmiştir. Katılımcıların tamamı A2 düzeyinde olduğu için, bilinen unsurlarla yabancı dil öğrenmenin öğrenim sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan Yunus Emre Enstitüsü öğretmenleri “YEEÖ1, YEEÖ2...” olarak kodlanmıştır. Özgün metinlerden oluşan Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsünde görev yapan öğretmenlere uygulayan yarı yapılandırılmış formuna cevaplar şu şekildedir:

1. Soru: **Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerinizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkiliyor mu?**

YEEÖ1: Tabii ki, metni tamamen anlamalarını kolaylaştırır.

YEEÖ2: Etkiliyor.

YEEÖ3: Kesinlikle etkilemektedir.

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kurslarında görev yapan öğretmenlerin birinci soruya verilen cevapları incelendiğinde, hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinliklerin, öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkilediği kaydedilmektedir. Öğrencilerin okuduğu metinleri anlamalarını kolaylaştırdığı belirtilmektedir.

2. Soru: Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerinizin güdülenme derecesi arttı mı?

YEEÖ1: Evet

YEEÖ2: Arttı.

YEEÖ3: Evet, özellikle başlangıç seviyelerde bu tür metinlerin etkisi çok büyüktür.

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kurslarında görev yapan öğretmenlerin ikinci soruya verilen cevapları incelendiğinde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerin güdülenme derecesinin arttığı kaydedilmektedir. Öğrencilerin, ortak kültür öğeleri içeren metinlerin özellikle başlangıç düzeylerde etkisinin çok büyük olduğu kaydedilmektedir.

3. Soru: Kullanmakta olduğunuz ders kitapları, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içerecek şekilde oluşturulmuş mudur?

YEEÖ1: Maalesef, oluşturulmamıştır. Fakat ek materyal bulmaya veya üretmeye çalışıyoruz.

YEEÖ2: Yeterli olmadığını düşünmekteyim.

YEEÖ3: Hayır.

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kurslarında görev yapan öğretmenlerin üçüncü soruya verilen cevapları incelendiğinde, kullanmakta oldukları ders kitaplarının, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içerecek şekilde oluşturulmadığı kaydedilmektedir. Fakat öğretmenler ek materyal bulmaya veya üretmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Soru 4: Öğrencilerin kendi kültürlerinde de yer alan, bir başka ifadeyle kendi kültürel arka plan bilgilerine dayanan metinlerle yürütülebilecek yabancı dil öğretimi hakkında ne düşünüyorsunuz? Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz?

YEEÖ1: Evet, tabi ki.

YEEÖ2: Öğrencilerin bildikleri ve daha önce duyduklarını anlatırken grameri de anlatmak daha kolay olur diye düşünmekteyim. A ve B seviyelerinde Türk ve Boşnak

kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmakta fayda var diye düşünmekteyim.

YEEÖ3: Başlangıç seviyelerinde bu tür metinlerin kullanılmasını faydalı buluyorum. Örneğin belirtisiz isim tamlamasını anlatırken öğrencilerimizin tanıdığı kavramları kullanarak dil bilgisini daha kolay anlamalarını sağlamış oluruz. Fakat orta ve ileri seviyelerde bunun gerekli olmadığını düşünüyorum. Dil öğretirken aynı zamanda o milletin kültürü ve tarihini de aktarmış oluyoruz. Dolayısıyla Türk edebiyatından seçmeler, Türk kültürü ve tarihini içeren metinlerin orta ve üst seviyelerde daha etkili olduğunu düşünüyorum.

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kurslarında görev yapan öğretmenlerin, dördüncü soru olan öğrencilerin kendi kültürlerinde de yer alan, bir başka ifadeyle kendi kültürel arka plan bilgilerine dayanan metinlerle yürütülebilecek yabancı dil öğretimi hakkında ne düşünüyorsunuz? Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz? sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, Türkçe derslerinde Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak istendiği sonucuna varılmaktadır. Özellikle başlangıç düzeylerinde ortak kültür unsurları içeren metinlerin kullanılmasının yararlı olduğu belirtilmektedir.

5.7. GENEL SONUÇLARI DEĞERLENDİRME

Bu bölümde ortaokullarda, lisede ve Yunus Emre Enstitüsü Türkçe dersinde yapılan araştırmanın genel sonuçları yer almaktadır.

Tablo 52. Uygulama yapılan yerler, katılımcı sayısı, katılımcı yaş aralığı, katılımcı yaş ortalaması ve cinsiyet bilgileri

Uygulama Yapılan Yerler	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yaş Aralığı	Katılımcı Yaş Ortalaması	Cinsiyet
4 Ortaokul	72	14-19	15	50 Kadın
1 Lise				22 Erkek

YEE Dil Kursu	39	18-55	36	36 Kadın 3 Erkek

Tablo 53. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun Sorularına Verilen Cevaplar

4 Ortaokul ve 1 Lisede Anket Sorularına Verilen Cevaplar			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
1.Soru	59	8	5
2.Soru	66	4	2
3.Soru	58	11	3
4.Soru	63	4	5
5.Soru	60	4	8
Toplam	306	31	23
Oran	%85	%9	%6

YEE Türkçe Kursu Öğrencilerinin Anket Sorularına Verdiği Cevaplar			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
1.Soru	22	6	11
2.Soru	35	3	1
3.Soru	34	2	3
4.Soru	37	1	1
5.Soru	36	3	0
Toplam	164	15	16

Oran	%84	%8	%8
-------------	------------	-----------	-----------

5.7.1. Genel Sonuçların Değerlendirilmesi:

Tablolarda gösterilen genel sonuçlara göre ortaokul, lise ve Türkçe kursiyerlerden ankete 111 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılanlar 14 ile 55 yaşları arasında, ortalama 21 yaşındaydı. 111 katılımcıdan 86'sı kadın, 25'i erkek olup, bu da kadın sayısının erkeklerden fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında ortaokullardaki öğrencilere Haydi Türkçe Öğrenelim ders kitaplarından araştırmanın amacına uygun olarak değiştirilmiş metinleri uygulanmıştır. Araştırma, Türkçe öğrenimi ile ilgili verilerin toplanması ve öğrencilerin araştırmacıyı tanımaları ve bu şekilde verilen soruları özgürce cevaplamaları amacıyla 4 hafta boyunca gerçekleştirilmiştir. Lisede öğrencilere Yedi İklim Türkçe ders kitaplarından alınan ve araştırma amacıyla değiştirilmiş metin uygulanmıştır. Metin, öğretmen yardımıyla analiz edilmiştir. Metin uygulamasından sonra öğrencilere araştırmacı tarafından hazırlanan anketteki soruları cevaplamaları için yeterli süre verilmiştir. Yunus Emre Enstitüsü öğrencileriyle yapılan araştırma internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Derslerde uygulanan metinler üzerinde çalışan Türkçe öğretmeni yardımıyla metinden sonra öğrencilere ankette sorulan sorular cevaplanmıştır. Metin analizi sonrası ankette yer alan sorular ortaokul, lise ve Türkçe kursu için aynıdır. Fark, Türkçe derslerinde işlenen metinlerdedir. Türkçe dersleri için müfredatta kullanılan ders kitapları uygulanmaktadır.

Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürün Rolü konulu tezi doğrulayan sonuçlardan ortaokul ve lisede yapılan araştırma kapsamında anket sorularının %85 olumlu, %9 yakın olumlu ve %6 olumsuz yanıtlandığını kaydedilmektedir. Bu, 306 yanıtın olumlu, 31'sinin olumluya yakın ve 23 yanıtın olumsuz olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuçlar, öğrencilerin kendi kültürleri hakkında bilgi içeren metinleri anlamalarının kolay olduğu anlamına gelmektedir. Bu, Türkçe ve Boşnakça kültürünün ortak öğelerini içeren bir metinle Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda öğrencilerin kendi kültürleri içeren metinlerle

çalışmanın Türkçe öğrenmeyi kolaylaştırdığını da göstermektedir. Öğrenciler, Türk ve Boşnak kültürünün ortak öğelerini içeren metinleri ilgi çekici bulmaktadır. Ve son olarak öğrenciler Türkçe dersleri için Türk ve Boşnak kültürünün ortak öğelerini içeren daha fazla metin istediklerini belirtilmiştir.

Araştırmanın birlikte gerçekleştirildiği öğretmenlere bakıldığında ise Türkçe dersinde araştırmaya uyum sağladıkları ve araştırmanın gerçekleşmesine yardımcı oldukları söylenebilmektedir. Türkçe öğretmenleri ile yapılan görüşmelerden hareketle A1 ve A2 gibi başlangıç düzeylerinde ortak kültürel öğelere sahip materyallerle ders yapılabileceği sonucuna varılabilmektedir. Hedef dil Türkçe ile kaynak dil Boşnakça arasında ortak kültürel unsurların kullanıldığı metin etkinliklerinin öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılabilmektedir. Öğreticilerin verdiği cevaplara göre müfredatta kullandıkları ders kitapları ne yazık ki Türk ve Boşnak kültürünün ortak öğelerini içermemektedir. Öğreticilerin Türkçe derslerinde Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinleri daha çok kullanmak istedikleri belirtilmiştir. Özellikle başlangıç düzeylerinde ortak kültürü içeren metinlerin kullanılmasını faydalı bulduklarını belirtilmiştir. Dil bilgisi yapıları öğretiminde, öğrencilerin tanıdığı kavramları kullanarak dil bilgisini daha kolay anlamalarını sağlanmış olacağını ifade edilmektedir. Öğreticilerin orta ve ileri düzeylerinde ortak kültür içeren metinlerin kullanımının gerekli olmadığı belirtilmiştir. Öğreticiler, bu yöntemle yabancı dil öğretirken aynı zamanda hedef kültürü de aktarmış olduğu kaydedilmektedir.

6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. BİRİNCİ ALT PROBLEM

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Hedef dil olarak Türkçe ile kaynak dil olarak Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin Bosna Hersek’te Türkçe öğretiminde öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarına etkisi nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu alt problem doğrultusunda, araştırmada yer alan katılımcılara hazırlanan okuma metni uygulanmıştır. Daha sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla öğrencilerin fikirlerine ulaşılmıştır. Uygulama aşamasında araştırmacı tarafından katılımcıların dersteki tepkilerine yönelik gözlem yapılmıştır. Araştırmacı dört hafta boyunca katılımcıların derslerine katılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye dışında (Bosna Hersek’te) yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler 4 ilköğretim okulu, bir lise ve Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kursu öğrencileridir. Her okulda araştırma amacıyla değiştirilen farklı bir metin kullanılmıştır. Türkçe derslerinde sınıfta işlenen metinden sonra sorulan sorular tüm öğrenciler için aynıdır.

Elde edilen verilere göre 59 öğrencinin birinci soruya verdiği cevaplar Bosna Hersek’te Türkçe derslerinde hedef dil olarak Türkçe ile kaynak dil olarak Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanılması ve okuduklarını anlama başarılarına etkisinin yüksek düzeyde olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın bu alt problemi ile ilgili 8 öğrenci tarafsız olduklarını yazmışlardır. 5 öğrenci ise okuduklarını anlama başarılarına etkisiz olmadığını belirtmişlerdir.

6.2. İKİNCİ ALT PROBLEM

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Tek dilli/ tek kültürlü öğrenci gruplarından oluşan Bosna Hersek’teki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarındaki öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerine dayalı metinleri öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarına etkisi nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu alt problem doğrultusunda, araştırmada yer alan katılımcılara okuma metni uygulanmıştır. Daha sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla öğrencilerin fikirlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarındaki öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerine dayalı metinlerin, Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kurslarında öğrencilerin okuduklarını anlama başarılarına etkisi tespit edilmiştir. Bu alt problem doğrultusunda öğrencilerle Türkçe derslerinde “Sevdalinka”, “Mostar Köprüsü”, “Bosna Kahvesi” , “Bosna Hersek'te Düğün Töreni” ve “Bosna Hersek'te Ramazan Bayramı” başlıkları ile beş metinden oluşan okuma etkinliği yapılmıştır. Etkinlikten sonra görüşme formu yoluyla beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formları ile öğrenci fikirleri alınmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, kaynak kültürün arka plan bilgilerine dayalı metinlerin öğrencilerin okuduklarını anlama düzeyini arttırdığı tespit edilmiştir.

6.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEM

Bosna Hersek'te tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğreticilerinin okuma metinlerinde (a) ortak kültür öğelerine, (b) öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerine yer verilmesine ilişkin görüşleri nasıldır?

Tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğreticilerin okuma metinlerindeki ortak kültür öğelerine ilişkin görüşlerine göre; hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerimizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca öğretici, değiştirilmış metinlerin öğrenciler için ilginç olduğunu ve sözcük öğrenmeye öğrencilerin daha çok ilgi duyduklarını düşünmektedir. Çünkü Boşnakçada olan Türkçe sözcükleri, anlamını bilmedikleri sözcüklere göre öğrenciler çok daha hızlı fark ettiği ifade edilmiştir. Öğrenciler en çok her iki dilde de ortak olan sözcükleri içeren dersleri sevdiğini belirtilmiştir. Daha kolay olan derslerin anlaşılması daha kolaydır, bu nedenle Türkçeyi daha az bilen öğrenciler bile çeviride daha aktif olduğu tespit edilmiştir.

Öğreticilerin cevaplarından değiştirilmiş metinlerin öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca ortak sözcüklerle metinler öğrencilerin ilgilerini artırmaktadır. Öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerine yer verilmesine ilişkin öğretmenlerin görüşleri, öğrencilerin kültür içeren metinlerin, okuduğunu anlamayı kolaylaştırdığını kaydedilmektedir. Özellikle başlangıç düzeylerinde kültürel arka plan bilgilerini içeren metinlerin etkisinin büyük olduğu ifade edilmiştir. Fakat orta ve ileri düzeylerde bu tür metinlerin gerekli olmadığını belirtmişlerdir.

6.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEM

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Bosna Hersek’te tek dilli/ tek kültürlü yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıf içi uygulamalarında, hedef dil ile kaynak dil arasındaki ortak kültür öğelerine ve öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine ne düzeyde yer verilmektedir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Öğrenciler ve öğretmenlerle yapılan görüşme formu ve sınıf içi gözleme dayanarak, tek dilli/ tek kültürlü yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıf içi uygulamalarında, hedef dil ve kaynak dil arasındaki ortak kültür öğelerine yeterince yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Öğretici görüşme formunun cevaplarından, kullanmış oldukları ders kitaplarında 6. ve 8. sınıf için bazı ünitelerde Boşnak kültürünün öğelerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak ortak sözcükleri olan Türkizm içeren ders materyallerinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Türkçe derslerine öğrencilerin ilgisini çekmek amacıyla Türkizm içeren skeçlerin yararlı olacağı belirtilmiştir. Öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine yer verilmesine ilişkin öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri ele alınarak, yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğreticiler, dersler için ek materyal üretmeye çalıştıklarını belirtmektedir.

6.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEM

Araştırmanın beşinci alt probleminde “Bosna Hersek’te tek dilli/ tek kültürlü yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarında kullanılan ders kitapları, hedef dil ile kaynak dil

arasındaki ortak öğelerine ve öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine ne düzeyde duyarlık göstermektedir” sorusuna cevap aranmıştır.

Bosna Hersek’te tek dilli/ tek kültürlü yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sınıflarında kullanılan ders kitaplarında, hedef dil ile kaynak dil arasındaki ortak öğelerine yeterli duyarlılık gösterilmediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin bazılarının cevapları incelendiğinde, ders kitaplarında daha çok ortak kültür öğeleri ile metinler istendiği belirtilmiştir. Bu şekilde derslerin daha eğlenceli olacağı cevabı verilmiştir. Ayrıca bilinmeyen sözcük çok olmasına rağmen, Türkizm yardımıyla Türkçeyi daha kolay öğrendiği cevabı verilmiştir. Bazı katılımcı öğrencilerin cevapları, Türkçe metinlerin içinde Boşnakça sözcüklerin olmasının anlama düzeylerine etkili olduğu çünkü bu şekilde ezberlemek zorunda kalmadığı gibi cevaplar verilmiştir.

Türkçe öğretimi sınıflarında ders kitapları, öğrencilerin mevcut kültürel arka plan bilgilerine ne düzeyde duyarlık göstermektedir alt problemine ilişkin cevap aranmıştır. Bazı katılımcı öğrencilerin cevapları incelendiğinde, ders konularının güncel olması gerektiğini cevap verilmiştir. Ayrıca günlük konuşmada hiç kullanılmayan veya modası geçmiş konularla ilgili olmaması gerektiği cevabı verilmiştir. Bazı cevaplar incelendiğinde, sadece metinler değil, aynı zamanda bu iki kültür (Boşnak ve Türk) arasında bir bağlantı olacak eğitim niteliğinde bazı dersler ve sunumlar da olması gerektiği yönünde cevap verilmiştir. Ders kitaplarında Boşnak ve Türk kültürü ile ilgili materyalin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılmaktadır. Ortak kültürü içeren ders malzemeleriyle Türkçe öğretiminin daha ilgi çekici olacağı düşünülmektedir. Kültürle ilgili konuların yeni ve güncel olması gerektiği yönünde cevaplar verilmiştir. Bu bağlamda Bosna Hersek’te Türkçe öğretimin geliştirilmesinde güncel ders materyallerinin yararlı olabileceği sonucuna varılmıştır.

6.6. ÖNERİLER

Bosna Hersek’te resmi eğitim kurumları ve üniversiteler dışında Türkçe öğretimi Yunus Emre Enstitüsü tarafından yapılmaktadır. Yunus Emre Enstitüsünün Bosna Hersek’te Saraybosna, Mostar ve Fojnica olmak üzere üç şehirde kültür merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerde Türkçe dil kursları verilmekte ve Türkçe öğrenmek isteyen her yaşta öğrenci Türkçe dil kurslarına katılabilmektedir. Üniversite düzeyine kadar Türkçe

öğretimi, Türkçenin zorunlu seçmeli dil olduğu ortaokul ve lise olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu derslerin öğrencileri Tuzla, Saraybosna, Zenica ve Mostar'daki üniversitelerin Türkoloji bölümü mezunlarıdır. Ülke genelinde yaklaşık 8.000 öğrenci Türkçe okumaktadır ki bu oldukça yüksek bir rakamdır. Bu bağlamda Türkçe öğrenen Boşnak öğrencilerin Türkçe öğretiminde Türkiye ve Bosna Hersek arasındaki kültürel ortaklıklara ilişkin araştırma sunulmaktadır.

Önceki döneme bakıldığında, 2020 yılında Bosna Hersek'te Yunus Emre Enstitüsü tarafından verilen Türkçe kurslarına olan ilginin yeni tip koronavirüs (Covid-19) salgını döneminde arttığı kaydedilmektedir. Öte yandan, Yunus Emre Enstitüsü ile Bosna Hersek İslam Birliği (Diyanet İşleri) işbirliğinde, İslam Birliği çalışanlarına yönelik başlatılan çevrimiçi Türkçe kursu da düzenlenmektedir. Ayrıca Bosna Hersek genelindeki kreşlerde yürütülen “Oyunlarla Türkçe Projesi” kapsamında çocuklara da Türkçe öğretilmeye başlandığı görülmektedir (TRT AVAZ, 2020). Buradan anlaşıldığı üzere, gezegenin koronavirüs tarafından prangalandığı dönemde bile Bosna Hersek'te Türkçeye olan ilgi azalmamıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde ortak kültürel öğelere dayalı kültürel bilinçlendirme etkinliklerinin yürütülmesinin yararlı olduğu düşünülmektedir. Yabancı dil, öğrencilerin ülkelerinde öğretiliyorsa, kaynak kültürün maddi ve manevi unsurlarından mümkün olduğunca yararlanmak gerektiğine inanılmaktadır. Söz konusu öğelerin doğrudan tanıtılması yerine kültürlerin benzer ya da ortak yönleriyle öğretim yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Türk ve Boşnak dillerindeki ortak sözcükler gibi ortak öğelerden verimli araştırma elde etmek için, öncelikle Türk ve Boşnak dilleri arasındaki güncel ortak sözcükler tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcükler, araştırma boyunca kullanılan A2 düzeyine göre sınıflandırılmıştır. A2 düzeyine uygun sözcükler yardımıyla “Haydi Türkçe Öğrenelim” ve “Yedi İklim Türkçe” kitap setlerinden seçilmiş olan metinler uyarlanmıştır. Türkçe ve Boşnakça'da ortak olan sözcüklerin (Türkizimler) yanı sıra, Türk kültürünün de büyük ölçüde Bosna Hersek kültürüne yakın olduğu kaydedilmektedir. Bütün bu ortaklıkların tespit edilmesi ve planlı olarak Türkçenin Bosna Hersek'teki öğrencilere yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmasının etkili ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

Elde edilen verilere dayalı olarak Türkçe ve Boşnakça ortak sözcüklerle oluşturulan metinlerin yanı sıra ortak bir kültür içeriğine sahip metinlerin Bosna Hersek'te Türkçe öğrenenler için etkili ve motive edici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe derslerinde yapılan görüşme formları ve gözlemlere dayalı olarak elde edilen sonuçlara dayanarak, öğrencilerin Türkizm ve ortak kültür öğeleri yardımıyla Türkçeyi daha kolay öğrendikleri değerlendirilmektedir. Uzun araştırmalar sonucunda, Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminde ortak kültür öğeleri ve ortak sözcüklerden hareketle Türkçe öğretimini daha kolay ve nitelikli hale getirecek aşağıdaki maddeler ele alınabilir. Bu maddelerin hem öğretici hem de öğrenci için öğretimi kolaylaştıracağına inanılmaktadır:

- Boşnak öğrencilerine Türkçe öğretirken öğretici, Boşnakça ve Türkçe arasında tespit edilen güncel ortak sözcüklerin bir listesini sağlamalıdır. Özellikle başlangıç düzeylerinde (A1-A2) Boşnakça ile Türkçe arasındaki ortaklıklardan hareket ederek ders işlemelidir. Öğretim görevlisi öğretim süreci boyunca ortak sözcüklerden haberdar olmalı ve bu sözcükleri ders programına dâhil etmelidir.
- Diller arasındaki ortaklıklardan hareket ederek yapılan dersler öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Bu ortaklıklar aynı zamanda öğrencileri öğrenmeye motive etmekte ve dili eğlenerek öğrenme fırsatı sunmaktadır. Dilsel ortaklıklar diller arasında aynı zamanda bir köprü görevi üstlenmektedir. Çünkü öğrenciler bildikleri sözcükleri gördükleri zaman kendilerini daha rahat hissedecekler ve yabancı dili daha kolay öğreneceklerdir.
- Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminin daha etkili ve daha kolay gerçekleştirilmesi için çağdaş Türkçe ve Boşnakça ortak sözcükler sözlüğü hazırlanabilir.
- Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi dersleri için hazırlanan ders kitap setleri incelemelerimiz sonucunda Yedi İklim Türkçe ve Haydi Türkçe Öğrenelim kitap setlerinde ortak sözcükler bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler dikkate alındığında söz konusu kitap setlerinin Boşnakların Türkçe öğrenme ihtiyaçlarını karşılamadığını söylemek mümkündür. Haydi Türkçe Öğrenelim seti 4 ders kitabı ve 4 çalışma kitabından oluşmaktadır. 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri bu kitaplar üzerinde çalışmaktadır. Öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve Türkçe öğrenme ihtiyaçları dikkate alındığında kitapların

öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamadığı söylenebilir. Bu sonuca göre ortaokul ve lisede Türkçe öğrenimine yönelik kitapların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- Bosna Hersek'te Türkçe öğreten öğretmen görevlileri A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 düzeylerine göre sınıflandırılmış ortak sözcüklerden yararlanmalıdır. Türkçe öğretiminde temel düzeyden başlayarak tanımlanmış ve sınıflandırılmış ortak sözcükler kullanılmalıdır. Bu bağlamda günlük yaşamda kullanılan sözcükler, öğrencilerin derse katılımını, yabancı dil öğrenmeye ilgilerini, dil öğrenimine yönelik motivasyonlarını ve özgüvenlerini artıracaktır. Boşnaklara Türkçe öğretilirken bilinçli bir şekilde geçmişe ve Türk ile Boşnak kültür ve tarihinin ortak yönlerine dikkat çekilmeli; bu şekilde öğrencilerde yakından ilişkili kültürün ortak öğelerini tanıma konusunda ilgi uyandırılmalıdır.
- Ortaokul ve liselerde Türkçe dersleri, Bosna Hersek'teki üniversitelerin Türkoloji bölümlerinden mezun olan öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Araştırmacının da mezun olduğu Türkoloji programının içeriğine bakıldığında Türkçe öğretiminin öğretici yeterliliği bakımından eksik olduğu söylenebilir.
- Bosna Hersek'te Türkçe'nin daha başarılı bir şekilde öğrenilebilmesi için Türkoloji programlarından mezun olan öğrencilerin başarı ve motivasyon durumları üzerinde amacına uygun analiz yapılmalıdır. Yukarıda yazılan öneriler doğrultusunda, Bosna Hersek'te üzerinde çalışılması gereken önemli konuların olduğu söylenebilir.

Boşnakça ile Türkçe arasında dil yapısı bağlamında çok farklı özellikler olmasına rağmen iki dilin konuşulduğu kültürlerin arasında ortak öğeler bulunması ve Bosna Hersek'te okullarda Türkçe'nin seçmeli yabancı dil olarak okutulması araştırmanın sonucu açısından önemli bir durumdur. Bu çalışmada her iki dilde kullanılan kültürel öğeler ve ortak sözcükler üzerinden Türkçe öğretimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın Bosna-Hersek'te ve yurt dışında bulunan Boşnaklara Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son dönemde Bosna Hersek'te ortaokul ve liselerde Türkçe öğrenen öğrenci sayısı 8.522'ye ulaştı. Bu sayı en çok Bosna Hersek'te Türkçe öğretimini çeşitli etkinliklerle izleyen ve teşvik eden Yunus Emre Enstitüsü'nün çalışmalarında belirgindir. Tüm dünya için zor bir süreç olan koronavirüs salgını sürecinde Türkçe öğrenmeye ilgi devam

etmiştir. Koronavirüs pandemisinin bu döneminde Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenen kursa yaklaşık 300 öğrenci çevrimiçi olarak katılmıştı. Türkçe dil kurslarına giden öğrenci sayısındaki artış, Bosna Hersek'te Türkçeye olan ilginin arttığına kanıttır. Türkçe dil kurslarının derslerinin yanı sıra “Tercihim Türkçe” projesi kapsamında ortaokullarda Türkçe öğretilmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün desteklediği bu proje kapsamında öğrenci sayısının arttığı belirtilmiştir.

Son yıllarda Bosna Hersek'te Türkçeye yoğun ilgi olduğu kaydedilmektedir. Devlet okulları, üniversitelerde Türkoloji bölümleri, Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkçe kursu ve çeşitli özel kursları kapsamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik faaliyetler sürdürülmektedir. Öte yandan Bosna Hersek'te Türkoloji ve diğer yabancı dilleri tamamlayan öğrenciler ise Türkçe bilgilerini geliştirmek amacıyla yüksek lisans ve doktora çalışmaları için Türkiye'ye gelmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen verilere dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Bosna Hersek'te ortaokul ve liselerde Türkçe dersleri yerli (Boşnak) öğretmenler tarafından, üniversitelerde ise yerli öğretmenlerin yanı sıra Türk öğretmenler tarafından Türkçe dersleri yürütülmektedir. Öğreticiler alanında deneyimli ve yetkin olmalı, bu nedenle alanlarında her fırsatta kendilerini geliştirmelidir.
- Verimli ve etkili bir eğitim için yerel ve Türk öğretmenler işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca öğretmenler ve öğrenciler arasında uyum ve işbirliği olmalıdır. Öğrencilerin ilham kaynaklarından biri öğreticidir, bu yüzden öğretici öğrenciler için örnek olmalıdır.
- Bosna Hersek'te Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik öğretim materyallerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Araştırma sırasında, öğrenciler ve öğretmenlerle kurulan etkileşimde, Türkçenin etkili bir şekilde öğretilmesi için sınıftaki materyallerin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır.
- Bazı sınıflarında, daha kolay dil öğrenimi için görsel-işitsel yardımcılar olmadığına farkına varılmıştır. Öğretimin yapıldığı sınıflarda poster, duvar resmi, projeksiyon cihazı gibi görsel-işitsel araçlar bulunmalıdır. Bu sayede dijital ortamda daha verimli eğitim verilmesi mümkün olacak ve öğrencilerin yabancı dil öğrenmesi daha kolay olacaktır.

•Öğrencilerin konuşma becerisini geliştirmek amacıyla bir “Konuşma Kulübü” kurulmalıdır. Böylece öğrencilerin pratik yapma fırsatları olacağından Türkçe bilgisi daha kalıcı olacaktır.

•Elde edilen sonuçlara göre Bosna Hersek’te yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Boşnak öğrenciler Türkçe ve Boşnakça ortak sözcükleri tercih etmektedirler. Bu sonuca göre eğitim-öğretimde ortak sözcüklere daha çok yer verilmesi gerektiğini göstermektedir. Ortak sözcüklerle metin, etkinlik, fıkra, skeç gibi araçlara yer verilmelidir.

•Boşnaklara yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürün rolü ile yapılan çalışmalar, öğrenciler ve öğretmenler için eğitim- öğretim açısından önemli olacaktır.

• Bosna-Hersek'teki Türkçe öğretmenlere yönelik olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda birkaç gün süren sempozyumlar, konferanslar ve çalıştaylar düzenlenmelidir. Bu nedenle bir günlük seminerler yeni bilgiler edinmek için yeterli değildir. Bu vesile ile Türkçe öğretmenleri, alandaki yeniliklerden haberdar olacaklardır. Aynı zamanda Bosna Hersek'teki Türkçe öğretmenlerin görüşlerini almak ve ortak etkileşime dayalı öğretim materyallerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla Bosna Hersek'te Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki eksikliklerin büyük ölçüde tamamlanacağı ve Türkçenin daha nitelikli öğretimi için çalışmalar yapılacağı düşünülmektedir.

• “Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortak Kültür Öğelerinin Yeri” başlıklı çalışma, Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler kadar Türkçe öğreten Boşnak öğretmenler için de eğitim ve öğretim açısından önemli olacaktır. Bu çalışma, öğretmenlere Türkçe öğretimini geliştirebilmeleri için rehberlik sağlayacaktır.

• Çalışmanın yurt içinde ve yurt dışında kaynak ve hedef dillerdeki ortak kültürel öğeler ve ortak sözcüklerle yabancı dil öğretimi konusunda araştırma yapan araştırmacılara da yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Türkçeyi yabancı dil olarak öğretmek aynı zamanda Türk kültürünü öğretmek demektir. Türkiye ile Bosna Hersek'in yaklaşık 500 yıllık ortak tarihi geçmişe sahip olması nedeniyle Türk kültürünü tanıtmının ve yaşatmanın en önemli yolu Türkçe'yi yabancı dil olarak öğrenmekten geçmektedir. Bu nedenle Türkçe öğretimi için hazırlanan materyallerde Bosna Hersek'teki ortak kültürel öğelere yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bosna Hersek'te yaşayan halkların günlük yaşamda kullandıkları ortak

sözcükler, deyimler, atasözleri, ortak davranış kalıpları, inançlar, örf ve adetler ile kanıtlanan köklü bir ortak tarihi bağı bulunmaktadır. Bu nedenle Türkçe derslerine materyal hazırlamak için bu zengin kaynaktan yararlanılması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki kültürel, siyasi, ekonomik, turizm ve ticari ilişkilerin artması önemli ölçüde yabancı dil olarak Türkçe öğretimine olan isteği artıracaktır. Dil merkezlerinin sayısının artırılması, akademik ve bilimsel çalışmalara iki ülkenin ortak çalışma alanında daha fazla yer verilmesi, yeni akademik ve bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca Bosna Hersek üniversiteleri ile Türkiye Cumhuriyeti üniversiteleri arasında dil alanında işbirliğini geliştirmek yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, B. (2019). *Yedi İklim Yabancı Dil Olarak Türkçe Setindeki Kültürel Varlığın İncelemesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Aksan, D. (2009) *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Alderson, J.Charles (2000). *Assessing Reading*. Cambridge University Press.
- Alparslan, Ş. (2008). *Bosna'da Türk Kültürünün İzleri*. Ankara: Genel Kurmay Ataşe ve Denetleme Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, M. (2014). Öğrenenler Açısından Türkçenin Yapısal Özelliklerinin Yabancı Dil Olarak Öğrenimine Etkisi: Bosna Hersek Örneği, *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 189 - 200.
- Arslan, M. Karçiç, S. (2015). Türk Dizilerinin Boşnakça Anadil Taşıyıcılarının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenimine Etkisi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 18, 2146-9199.
- Arslan, M. (2015). Türkçe Ve Boşnakça İsimlerde Çokluğun Kullanımı Ve Bunların Türkçe Öğretimine Etkileri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, Ocak 2015, 169-187
- Avrupa Konseyi (2009). *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni*. (Çev. MEB TTKB). Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Yayınları.
- Avrupa Konseyi Modern Diller Bölümü (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*. (Berrin Nakipoğlu-Schimang, Mustafa Çıkar, Ayten Genç, Celal Atalay, Çev.), Frankfurt/Main, Almanya: TELC GmbH.
- Aydın, G. (2020). *Yabancı/ İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim*. (G.Aydın, Ed.) içinde (s. 2-50) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aykut, K (2021). Turski – netipican balkanski jezik, Mapping Balkan Routes 2: Literary, Cultural and Linguistic Landscapes - European Perspectives, Vol. 2 Article 5 (81-94)

- Bakşıç, S. Arslan, M., Osmanbegoviç, S. (2015) Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi ve Öğrenciler Açısından Problemler. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (3) , 100-112.
- Bayraktar, Z. (2013). Balkanlarda Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi. *Karadeniz Araştırmaları*, s.36. (36), 223-234.
- Bašagić, S. (2007). *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*. Sarajevo: DES.
- Bejtić, A. (1953). Spomenici Osmanlijske Arhitekture u Bosni i Hercegovini. *Prilozi za Orijentalnu Filologiju* 3-4, 229-297.
- Boylu, E. Çangal, Ö. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna-Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 4/1 2015, 349-368.
- Brody, J. (2003). A Linguistic Anthropological Perspective on Language and Culture in The Second Language Curriculum, Culture as the Core: Perspectives on Culture in Second Language Learning, *A Volume in Research in Second Language Learning*, 39, 37-52.
- Brooks, N. (1964). *Language and Language Learning Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World Inc.
- Brooks, N. (1968). Teaching Culture in the Foreign Language Classroom. *Foreign Language Annals*, 1(3), 204-217.
- Brooks, N. (1975). The Analysis of Language and Familiar Cultures. Lafayette, R. (ed.). *The Cultural Revolution in Foreign Language Teaching*, Skokie, Illinois: National Textbook Company. 19-31.
- Brown, H.D. (1994). *Principles of Language Learning and Teaching*. 3. Basım. New York: Pearson.
- Brown, H.D. (2000). *The Principles of Language Learning and Teaching*. 4. Basım. New York: Pearson.
- Bozkurt, G. S. (2010). Tito sonrası dönemde eski Yugoslavya bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*, X/2, 51-95.
- Byram, M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon, England: *Multilingual Matters Ltd. Creative Education*, Vol.6 No.12.

- Byram, M., Gribkova, B. ve Starkey, H. (2002). *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching: A Practical Introduction for Teachers*. Language Policy Division, Directorate of School, Out-of-School and Higher Education, Council of Europe.
- Byram, M. (2008). *From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship, Essays and Reflections*. Clevedon, UK: *Multilingual Matters Ltd*.
- Byram, M. (2012). Language awareness and (critical) cultural awareness – relationships, comparisons and contrasts. *Language Awareness*, 21 (1-2), 5-13.
- Čamo, M. (2005). Kultura stanovanja u Sarajevu od njegovog nastanka do XIX vijeka. *Udruženje građana Smerkad, Sarajevo*, 94-95.
- Čaušević, E. (2014) *The Turkish Language in Ottoman Bosnia*. İstanbul: The İsis Press.
- Ćelebi, E. (1996) *Putopis*. (S. Zahiragić, Çev.). Sarajevo: Biblioteka Kulturno Nasljeđe, 118.
- Çelik, M.E. (2021). Bosna Hersek'te Türkçe Öğretiminin Güncel Durumu. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (Özel Sayı), 108-128.
- Çangal, Ö. (2013). *Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Dil İhtiyaç Analizi: Bosna-Hersek Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Christensen, L.B. (2015). *Research Methods Design and Analysis*. (A. Alpay Çev. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Churce, D. (2013). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*. (T. Arnas, Çev.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Cook, V. (2001). Using the First Language in the Classroom. *Canadian Modern Language UTP Journals, University of Toronto Press*, Review 57 (3), 402–423.
- Cortazzi, M ve Jin, L.X. (1999). Cultural Mirrors: Materials and Methods in the EFL Classroom. E. Hinkel, (ed.), *Culture in Second Language Teaching and Learning*. Cambridge: *Cambridge University Press*, 196- 219.
- Croft, William (2003). *Typology and Universals*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Damen, L. (1987). *Culture Learning: The fifth dimension in the language classroom*. ABD: Addison Wesley.

- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim -Yayıncılık ve Dağıtım.
- Demirel, Ö. (2012). *Yabancı dil öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*,10, 247.
- Drkić, M., Kalajdzija, A., (2010). Osobenosti Humine arebice i njezina pravopisa. u *Omer Humo, Sehvetul- Vusul*, Mostar: Muzej Hercegovine.
- Durmuş, M. (2013). *Yabancılara Türkçe Öğretimi* (2.Baskı), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Durmuş, M. (2013a). İkinci/Yabancı Dil Öğretiminde Özgün ve Değiştirilmiş Dilsel Girdi Üzerine. *Turkish Studies*, Volume 8/1 Winter. 1291-1306.
- Durmuş, M. (2013b). İkinci/Yabancı Dil Öğretiminde Sadeleştirilmiş Metin Sorunları Üzerine. *Bilig*, Bahar, sayı 65, 135-150.
- Durmuş, M. (2018). Dil Öğretiminin Temel Kavramları Üzerine Düşünceler: Yabancılara Türkçe Öğretimi Mi, Yabancı Dil veya İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretimi Mi? *Türkbilig*, (35), 181-190
- Durmuş, M. (2019). *Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlilikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ellis, R. (2009). Corrective feedback and teacher development. *L2 Journal 1* (1), 3–18, http://epi.sc.edu/ar/AS_4_files/Ellis,%202009.pdf (Erişim Tarihi: 27. 12. 2020.).
- Emekli, G. (2003). Kültür Mirasının Kültürel Turizm Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu Bidirileri Kitabı, İzmir: *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, 1-8.
- Eker, S. (2006). Bosna'da etno-linguistik yapı ve Türk Dili ve Kültürü üzerine. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, (72), 71-84.
- Filan, K. (2001). Dil ve Kültür İlişkisi: Bosna'da Türk Dili Öğretimindeki Yeri. *Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu*, Ankara.
- Filan, K. (2006). Boşnak Dilinde Türkçe Kelimeler – Fiiller Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 2002/1 (2006): 29-39.

- Gaçanin, S. (2017). Bosna Hersek'te İslami Kültür Mirası Olarak Kütüphaneler. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara. Sayı: (17) 44, 173 – 182.
- Gabrielatos, C. (2001). L1 Use in ELT: not a skeleton, but a bone of contention. *Bridges*, 6, 33-35. (Erişim Tarihi: 15.11. 2016): <<http://www.gabrielatos.com/L1UseInELT-Bridges.pdf>>.
- Gaznevi, E. (2020). Lehçede Ödünçleme ve Türleri, *İdil*, 65, 94-105.
- Geçer, G. O. (2010). İşgal Sonrası Bosna Hersek'te Göç Olgusunun Vatan Gazetesine Yansımaları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 28, 191 – 205.
- Geçer, G. O. (2010). Türkçenin çekilmeye direndiği bir vatan: Bosna-Hersek. III. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*. İzmir, 2011. 384-391.
- Geçer, G. O. (2009). *Bosna-Hersek'te bir Osmanlı aydını: Salih Safvet Başıç*. Tuzla/Bosna-Hersek: Tuzla Kantonu Arşivi Yayınları.
- Gilmore, A. (2007). Authentic Materilas And Authenticity in Foreign Lanuage Learning. *Language Teaching*, 40 (02). 97 – 118.
- Goode, T., Sockalingam, S., Brown, M. & Jones, W. (2000). *Infusing Principles, Content and Themes Related To Cultural And Linguistic Competence Into Meeting And Conferences*. Washington. DC: Georgeotown University Center For Child And Human Development, Nacional Center For Cultural Competence.
- Grabe, W. and Stoller, F.L. (2011). *Teaching and Researching Reading*, London: Longman.
- Gülseren, C. (2007). Balkanlardaki Türk İzleri. *Somuncu Baba Aylık İlim, Kültür ve Edebiyat Dergisi*, (76), 54-57.
- Güzel, A., Barın, E. (2013). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hadžijahić, M. – Traljić, M. – Šukrić, N. (1991). *Islam i Muslimani u BiH*, Sarajevo.
- Halilović, S. (1991). *Bosanski Jezik*. Sarajevo: Biblioteka Ključanin.
- Halilović, S. – Palić, I. – Šehović, A. (2010). *Rječnik Bosanskoga Jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
- Imamović, M. (1988). *Historija Bošnjaka*. Sarajevo: Preporod.
- İsen, M. (2013). *Balkanlarda Türkolog Olmak*. (Yazar ve Yayına Hazırlayan Selçuk Kırbaç) Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

- İyiyol, F. (2009). Boşnak halk kültüründe Mevlânâ ve Mevlevîlik. *1. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*, 1-14.
- İyiyol, F. Catovic, A. (2012). Sevdalinkalarda Turk-Boşnak Halk Kulturunun Ortak Unsurları. *Uluslararası Turkce Edebiyat Kultur Eğitim Dergisi*, 1/1, 248.
- Jahić, Dž. (1991). *Jezik Bosanskih Muslimana*. Sarajevo: Biblioteka Ključanin.
- James, C.J. (1986). Listening and Learning: Protocols and processus. B. Snyder (Ed.), *Second Language Acquisition: Preparing for Tomorrow*, Lincolnwood II, National Textbook.
- Jiang, W. (2000) The relationship between culture and language. *ELT Journal*, 54 (4), 328-334.
- Kadrić, A. (2010). The Phenomenon of Conceptual Lexicography, Perspectives on Ottoman Studies. *Papers from 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)* at the University of Zagreb 2008. Lit Verlag, Berlin. 317-328.
- Kachru, Y. (2009) Culture, Context and Writing. E. Hinkel (Ed.). *Culture in Second Language Teaching And Learning. Cambridge Applied Linguistics Series* içinde. New York: Cambridge University Press, 2009. 75-90.
- Karadža- Garić, M., Vejzović, H. (1984). *O Gramatičkoj Terminologiji u Djelu Bosanski Turski Učitelj İbrahima Berbića (İbrahim Berbiç'in Boşnakça Türkçe Öğretmeni'nden Gramatik Terminoloji Üzerine Bir İnceleme*. Sarajevo: Institut za Jezik.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karić, E. (2000). Mevlud u životu i kulturi Bošnjaka. *Mevlud između zabrane i odobravanja*, Sarajevo.
- Kasumović, I. (1999). *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*. Mostar: Islamski kulturni centar Mostar.
- Kaya, F. (1997). *Çağdaş Boşnak edebiyatı antolojisi* (1. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Klippel, F. (1994). Cultural Aspects in Foreign Language Teaching. *Journal for the Study of British Cultures*. 1.1/94, 106- 118.
- Koštović, N. (1995). *Sarajevo Između Dobrotvorstva i Zla*. Sarajevo: Rijaset Islamske Zajednice Izdavačka Djelatnost El- Kalem.

- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramsch, C. (1998). *The privilege of the intercultural speaker*. U: M. Byram i M. Fleming (ur.) *Language Learning in Intercultural Perspective*. Approaches through Drama and Ethnography. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kramsch, C. (2009). Third Culture and language education. Eds. V. Cook & L. Wei, *In Contemporary Applied Linguistics, Volume I: Language Teaching and Learning*. 4-17. Clevedon: Multilingual Matters LTD.
- Kramsch, C. (2013). Culture in Foreign Language Teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 1(1). 57- 78.
- Kreševljaković, H. (1957). *Hanovi i Karavansaraji u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Naučno Društvo Bosne i Hercegovine.
- Kovačec, A. (1988). Pojam jezičnog saveza i balkanski jezici. SOL. Zagreb: godina 3, izvanredan svezak 1.
- Lee, K- Y. (2009). Treating culture: What 11 high school EFL conversation textbooks in South Korea Do? English teaching. *Practice and Critique*, 8, 76 -96.
- Levine, G. S. (2012) Principles for code choice in the foreign language classroom: A focus on grammaring. *Language Teaching* 47 (3), 332–348.
- Ljubušak, Mehmed-beg Kapetanović. (1987). *İstočno Blago*. (F. Nametak, Ed.). Sarajevo: Svjetlost.
- Lukić, Z. (2006). *Bosanska Sehara*. Sarajevo: Šahinpašić.
- Malcolm, N. (1999). *Bosna'nın kısa tarihi*. (Çev. A. Karadağlı). İstanbul: Om Yayınevi.
- McKay, S. (2002). Teaching English As An International Language: Rethinking Goals and Perspectives. *The Electronic Journal for English as a Second Language*. Volume 7, Number 1. New York: Oxford University Press.
- Mešanović, D. (2019). *Uloga Tradicije u Bosanskohercegovačkom Društvu (Bosna Hersek Toplumunda Gelenegin Rolü)*, Yüksek Lisans Tezi. Sarajevo Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Sarajevo.
- Milliyet/Hachette. (2000). *Axis Ansiklopedik Sözlük*. (Cilt 2). İstanbul: Doğan Yayıncılık.

- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. (S. A. Altun ve A. Ersoy. Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Muftić, T. (1982). *Arapsko pismo (razvoj, karakteristike, problematika)*. Orijentalni institut Sarajevo, Sarajevo.
- Mendelsohn, D. (1994). *Learning to listen: A strategy based approach for the second language learner*. San Diego: Dominie Press, Inc.
- Nurkiç, K. (2007). *Bosna-Hersek'te İslamlaşma Süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Özçelik, N. (2012). L'enseignement et l'apprentissage de la grammaire en classe du FLE. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 175-186.
- Önen, A. M. (2006). *Kosova'nın nihai statüsü: tarihi süreç ve günümüzdeki gelişmelerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oğuz, Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı: 82: 6-12.
- Oruç, Ş. (2016). Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil , *The Journal Of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 45: 279- 290.
- Oruç, Ş. (2016). Türkçede Ana Dil ve Ana Dili. *Journal Of Turkish Language and Literature*. Volume: 2, Issue: 1, 311-322.
- Park, H. (2010). Heritage Tourism: Emotional Journeys into Nationhood, *Annals of Tourism Research*, 37, 116- 135.
- Paige, R., Jorstad, J., Paulson, L., Klein, F. ve Colby, J. (1999). Culture Learning in Language Education: A Review of the Literature. Paige, D. Lange, ve Y. Yershova (Editörler), *Culture as the Core: Integrating Culture into the Language Curriculum* (47-114). Minneapolis, MN: The Center for Advanced Research on Language Acquisition, University of Minnesota.

- Peterson, B. (2004). *Cultural Intelligence: A guide to working with people from other cultures*. US: Intercultural Press Inc.
- Richards, C. J. (2011). Exploring teacher competence in language teaching, *JALT July- Augst 2011*. Special issue. 3-7.
- Richards, J.C., Schmidt, R. (2002). *Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*, Longman.
- Seyhan, S. (2012). Osmanlı Döneminde Bosna Hersek'te Çıkan İlk Özel Türkçe Gazete Gülşen-i Saray. *Selçuk İletişim*. 7, 3. 100- 116.
- Sarı, E. (2004). Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler, Yaklaşımlar. *Folklor/Edebiyat*. 3. 39, 1-31.
- Serdarević, M. Omanić, A. (2009). *Bošnjačka kultura ponašanja u Sarajevu*, Sarajevo: Art7 Sarajevo.
- Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u Sırpskohrvatskom Jeziku*, Sarajevo: Svjetlost Izdavačko Preduzeće.
- Solak, E. (2011). Bosna-Hersek'te Türkçe ve Türk Dili Eğitim ile İlgili Çalışmalar, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2):165-169.
- Solak, E., Uzun, Y. (2021). Bosna Hersek Tarihinde Türkçenin Etkisi, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 52. 291- 310.
- Sıgırlı, Ü. ve M. Tıgılı. (2006). Hofstede'nin "Belirsizlikten Kaçınma" Kültürel Boyutunun Yönetimsel-Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi. *Marmara Üniversitesi İ.I.B.F. Dergisi*. 21.1, 327-342.
- Scupin, R. (2012). *Cultural Anthropology: A Global Perspective*. 8. Basım New Jersey: Pearson.
- Spencer – Oatey, H., ve Franklin, P. (2014). *Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*. Basingstoke: Palgrave.
- Steele, R. (1989). Teaching Language and Culture: Old Problems and New Approaches. J.E.
- Tapan, N. (1990). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Kültür Bağlamının Değerlendirilmesi. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 7, 55-68.

- Tavil, Z.M. (2012). Dil becerileri ve materyal tasarımı. A.Sarıçoban ve Z.M.Tavil (Ed.), *Yabancı dil öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 185-227.
- Taşer, S. (1996). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Papirus Yayınları.
- Telc (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi-Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*. Germany: Telc GmbH.
- Teodosijević, M. (2016). *Turcizmi: jezičko blago naše kulturne baštine*, Nasleđe. Erzurum, 9-25.
- Thompson, L. (2017). Mother tongue. M. Byram ve A. Hu (Edt.). *Routledge encyclopedia of language teaching and learning*. (ss. 474- 476). Routledge Tylor & Francis Group.
- Tomlinson, B. (1998). *Materials Development in language teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Trnka – Uzunović, A. (2008). Uloga Mekteba u Obrazovnom Sistemu Bošnjaka, *Novi Muallim*. 9- 34. Sarajevo, 72 -78.
- Tursum, L. (2019). *Boşnakçada Yaşamaya Devam Eden Türkizmler'in Bosna Hersek'te Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanımı: A1 Düzeyi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: TDK Yayınları.
- Underwood, M. (1989). *Teaching listening*. Harlow: Longman
- Vlašić, A. (2013). Doğu ve Batı, jedini hrvatski list na turskom jeziku (1943-1944). *Behar, casopis za kulturna i drustvena pitanja*. 16-23.
- Začinović, N. (2003). *Bosna kütüphanelerindeki eski Türkçe gazetelerin dili*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zukorlić, M. (2018). *Oblici Orijentalne Kulture Na Prostoru Sandžaka*, Novi Pazar: Biblioteka “Dositelj Obradović” Novi Pazar.
- Thoms, J. J. (2012). Classroom discourse in foreign language classrooms: A review of the literature. *Foreign Language Annals* 45 (1), 8–27.
- Yazar, T. (2015). *Eğitim ve öğretim ile ilgili temel kavramlar*. T. Y. Yelken, & C. Akay içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 1-24). Ankara: Anı Yayıncılık.

Williams, R. (1993). *Kültür*, (S. Aydın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Xhanari Latifi, L. (2012). Osmanlı Balkana Elveda Rumeli Dedi Ama Balkanlardaki Diller Türkçe Kökenli Sözcüklere Elveda Demedi. *Motif Dergisi*, Balkan Özel Sayısı, 5-12. (www.birgun.net/haber-detay/turkcenin-70-harften-olusan-en-uzun-kelimesi-130201.html) (Erişim tarihi: 01.02.2021)

Xiao, J. (2010). *Cultural Contents of An In-Use EFL Textbook and English Major Students' Attitudes and Perceptions Towards Culture Learning at Jiangxi University of Science and Technology*. Doktora Tezi, Prince of Songkla Üniversitesi, Çin.

Çevrimiçi kaynaklar:

Türk Dil Kurumunun Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü (<https://www.tdk.gov.tr/>) (Erişim Tarihi: 15.09.2022)

Bosna Hersek Tarihi: <https://www.avlija.me/historija/mehmed-handzic-islamizacija-bosne-i-hercegovine-i-porijeklo-bosansko-hercegovackih-muslimana> (Erişim Tarihi: 15.5.2021)

Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersekte-turkceye-ilgi-artiyor/1568361> (Erişim tarihi: 02.05.2021)

TRT AVAZ: <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrsyadan/saraybosnada-salgin-doneminde-de-turkceye-ilgi-devam-ediyor/603f578401a30a90a07f4169> (Erişim tarihi: 02.05.2021)

TRT AVAZ: <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrsyadan/kovid-19-salgini-bosna-hersekte-turkceye-ilgiyi-artirdi/5f8d736a01a30a35c848c390> (Erişim tarihi: 05.05.2021)

Sarajevo Tarihi: <https://sarajevo.co.ba/sarajevo-kroz-vijekove/sebilj-na-bascarsiji/>, (Erişim tarihi: 21.11.2021)

TDK haber: <https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/uluslararası-genc-türkologlar-dil-sempozyumu-ve-biz-ayn-hikayenin-cocuklaryz-enlii-gerçekletirildi/> (Erişim tarihi: 07.05.2021)

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/9781405198431.wbeal1446> (Erişim tarihi: 05.05.2021)

- Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-obilje%C5%BEena-30-godi%C5%A1njica-stradanja-orijentalnog-instituta-u-sarajevu/2589786#> (Erişim tarihi: 25.06.2022)
- Saraybosna YEE: <https://saraybosna.yee.org.tr/bs/content/naucite-turski-jezik> (Erişim tarihi: 22.06.2021)
- Saraybosna YEE: <https://www.yee.org.tr/tr/haber/saraybosna-yunus-emre-enstitusu-10uncu-yilini-kutluyor> (Erişim Tarihi: 18.06.2021)
- IUS: <https://aday.ius.edu.ba/programlar/turkce-ogretmenligi> (Erişim tarihi: 30.11.2022)
- UNMO: <https://fln.unmo.ba/wp-content/uploads/2017/02/nastavni-plan-i-program-turski-jezik-i-knjizevnost.pdf> (Erişim Tarihi: 16.03.2022)
- Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/bih-obilje%C5%BEena-30-godi%C5%A1njica-stradanja-orijentalnog-instituta-u-sarajevu/2589786#> (Erişim tarihi: 25.06.2022)
- (<https://www.dikgazete.com/haber/veenin-bosna-hersekteki-turkce-ogretmenlerine-yonelik-egitim-programi-basladi-802294.html>) (Erişim tarihi: 30.06.2022)
- (<https://aday.ius.edu.ba/programlar/turkce-ogretmenligi>) (Erişim Tarihi: 18.11.2022)
- <https://ba.maarifschools.org/country/1010/page/658/NASTAVA%20TURSKOG%20JEZIKA> (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- (http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf) (Erişim Tarihi: 15.05.2022)
- (<http://unescobih.mcp.gov.ba/konkursi/?id=15125>) (Erişim Tarihi: 16.01.2023)

EKLER

Ek: 1. Türkçe Ve Boşnakça Ortak Sözcükler, A1-A2 Düzeyi

S. Halilović, I. Palić, A. Šehović, “Rječnik Bosanskog Jezika” (Boşnakça Sözlüğü)	Güncel Türkçe Sözlük TDK
1. abdesthana	abdesthane
2. abdest	abdest
3. ada	ada
4. adam	adam
5. adeš, adaš	adaş
6. adet (hadet)	âdet
7. aferim	aferin
8. aga	ağa
9. agaluk	ağalık
10. agda	ağda
11. ahab	ahbab
12. ahdnama	ahitname
13. ahiret	ahiret
14. ahlak	ahlak
15. ahmak (akmak, hakmak, hakman)	ahmak
16. ajet	ayet
17. akşam, ahşam	akşam
18. akşam hajrola, hajrosum	Akşamlar (veya akşamışerifler) hayrolsun
19. alahimanet, alahemanetola	Allah'a emanet ol (veya olun)
20. alat, halat	alet
21. alem	alem
22. alma	elma
23. aman	aman
24. amanet, emanet	emanet
25. amidža	amca
26. amin	amin
27. antika	antika
28. Arefat, Arafat	Arafat
29. arslan	arslan
30. ashab	ashap
31. asker (ascer)	asker
32. aščija (ahčija)	aşçı
33. aščinica, aščinca (ahščinica, ahščinca)	bkz. aşçı
34. ašik	aşık
35. ašk	aşk
36. at	at

37. atmejdán	at meydanı
38. avaz	avaz
39. avlija	avlu
40. aždha, aždaha (aždaja, haždaja)	ejderha
41. baba	baba
42. badava	bedava
43. badem	badem
44. badža	Baca
45. badžanak	bacanak
46. baqlama	baqlama
47. bahsuz, bahsuzluk, baksuzluk	bahtsız
48. bajat	bayat
49. bajrak, barjak	bayrak
50. bajraktar	bayraktar
51. bajram	bayram
52. bajramluk	bayramlık
53. bakar	bakır
54. baklava	baklava
55. bakišiš	bahşiş
56. bamja	bamya
57. bardak	bardak
58. basamak	basamak
59. bašča	bahçe
60. Baščaršija	Baş; çarşı
61. bazar	pazar
62. beg	bey
63. behar	bahar
64. belaj	bela
65. belegija	bileği
66. ben	ben
67. berber, berberin	berber
68. bereket, beričet	bereket
69. bešika	beşik
70. biber	biber
71. boja	boya
72. bor	bor
73. boranija, buranija	börani
74. bohča, bošča	bohça
75. boza, buza	boza
76. bubreg	böbrek
77. budala	budala
78. bujrun! Bujrum! Bujrunuz!	Buyur etmek
79. bunar	pınar
80. bungur, bulgur	bulgur
81. buregdžinica, burekčinica	börekçi
82. burek	börek

83. burgija	burgu
84. čador, šator	çadır
85. čaj	çay
86. čakija	çakı
87. čarapa čorapa	çorap
88. čardak	çardak
89. čaršaf, čaršav	çarşaf
90. čaršija	çarşı
91. čehra	çehre
92. čekić	çekiç
93. čelik	çelik
94. čerga	çerge
95. česma, češma	çeşme
96. čiba, čibuljica, čvuljica	çıban
97. čičak	çiçek
98. činija	çini
99. čivija	çivi
100. čizma	çizme
101. čoban, čobanin	çoban
102. čorba	çorba
103. čurekot	çörek otu
104. Čaba, Kaba	Kâbe
105. ćafir, kafir, kjafir	kafir
106. ćasa	kâse
107. ćefin, kefin	kefen
108. ćejif, kejif	keyif
109. ćevab, cevap	kebab
110. ćevabdžija, ćevapdžija	kebabçı
111. çilim, kilim	kilim
112. ćufte	köfte
113. ćumur	kömür
114. ćuprija	köprü
115. dadija, dadilja	dadı
116. daidža, dajidža, dajdža	dayı
117. dedo	dede
118. dernek	dernek
119. derviš	derviş
120. deva	deve
121. div	dev
122. dolma	dolma
123. dova	dua
124. dućan	dükkân
125. dud	dut
126. dugme	düğme
127. dušek	döşek
128. dušman, dušmanin	düşman

129.	džada	cadde
130.	džamija	cami
131.	džemat	cemaat
132.	dženaza	cenaze
133.	džep	cep
134.	džezva	cezve
135.	džigerica	ciğer
136.	džuma	cuma
137.	đubre	gübre
138.	đuveč	göveç
139.	erende (rende)	rende
140.	ezan	ezan
141.	fajda	fayda
142.	fenjer	fener
143.	fes	fes
144.	findžan, fildžan	fincan
145.	gurabija	kurabiye
146.	haber	haber
147.	hadž	hac
148.	hadžija	hacı
149.	hajvan	hayvan
150.	halva	helva
151.	han	han
152.	hanuma	hanım
153.	haps	hapis
154.	hava	hava
155.	hefta	hafta
156.	hodža	hoca
157.	horoz	horoz
158.	hošaf	hoşaf
159.	hurma	hurma
160.	iftar	iftar
161.	Ilidža	Ilıca
162.	inad (inat)	inat
163.	išaret	işaret
164.	jaran	yanan
165.	jasmin	yasemin
166.	jastuk	yastık
167.	jogurt	yoğurt
168.	kadifa	kadife
169.	kafana	kahvehane
170.	kafes, kavez	kafes
171.	kahva	kahve
172.	kaiš	kayış
173.	kajgana	kaygana
174.	kajmak	kaymak

175.	kajsija	kayısı
176.	kaldırma	kaldırım
177.	kapak	kapak
178.	kapija	kapı
179.	karanfil	karanfil
180.	karpuz	karpuz
181.	kasaba	kasaba
182.	kašika	kaşık
183.	kat	kat
184.	kazan	kazan
185.	kesa	kese
186.	kesten	kestane
187.	kibla	kible
188.	kirija	kira
189.	komšija	komşu
190.	komšiluk	komşuluk
191.	konak	konak
192.	kreč	kireç
193.	kula	kule
194.	kurban	kurban
195.	Kurban bajram	Kurban bayramı
196.	kusur	kusur
197.	kutija	kutu
198.	lala	lale
199.	lampa	lamba
200.	lastika	lastik
201.	lepeza	yelpaze
202.	leš	leş
203.	limun	limon
204.	lokum	lokum
205.	magaza	mağaza
206.	mahala	mahalle
207.	majmun	maymun
208.	makaze	makas
209.	mejdan	meydan
210.	merdevine	merdiven
211.	mermer	mermer
212.	meza	meze
213.	mezar	mezar
214.	miraz	miras
215.	mumija	mumya
216.	munara	minare
217.	musafir	misafir
218.	musaka	musakka
219.	mušema	muşamba
220.	mušmula, mušmulja	muşmula

221.	mušterija	muşteri
222.	nafaka	nafaka
223.	nafta	naft
224.	nalune, nanule	nalın
225.	nana	nane
226.	nar	nar
227.	narandža	narenc
228.	nargila	nargile
229.	nena, nana, nene	nine
230.	odaja	oda
231.	oklagija	oklava
232.	ortak	ortak
233.	pamuk	pamuk
234.	papagaj	papağan
235.	papuča	pabuç
236.	para	para
237.	parče	parça
238.	patlidžan	patlıcan
239.	pazar	pazar
240.	pekmez	pekmez
241.	peškir	peşkir
242.	pilav	pilav
243.	pita	pide
244.	prasa	pırasa
245.	rakija	rakı
246.	sabah	sabah
247.	sahat, sat	saat
248.	saksija	saksı
249.	sandale	sandalet
250.	sanduk	sandık
251.	sapun, safun	sabun
252.	sarma	sarma
253.	sebilj	sebil
254.	sedžada, serdžada	seccade
255.	sirće	sirke
256.	sofra	sofra
257.	soj	soy
258.	sokak	sokak
259.	somun	somun
260.	spanać	ıspanak
261.	sudžuka	sucuk
262.	sumbul, zumbul	sümbül
263.	sutlija	sütlaç
264.	šadrvan	şadırvan
265.	šal	şal
266.	šamar	şamar

267.	šator	çadır
268.	šečer	şeker
269.	šeher	şehir
270.	šerbe	şerbet
271.	šifra	şifre
272.	taban	taban
273.	tahan halva	tahin helvası
274.	tarhana	tarhana
275.	tava	tava
276.	tavan	tavan
277.	tendžera	tencere
278.	tepsija	tepsi
279.	tespih	tespih
280.	testera	testere
281.	tezga	tezgâh
282.	torba	torba
283.	turpija	törpü
284.	turšija	turşu
285.	višnja	vişne
286.	zanat	sanat

Ek 2: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon İzni



T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 15/06/2021
Sayı:
E-35853172-104.01.04-00001610573
0001610573

Sayı : E-35853172-104.01.04-00001610573
Konu : Dzenita AHMIC (Etik Komisyon İzni)

15.06.2021

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 31.05.2021 tarihli ve E-26674787-104.01.04-00001589086 sayılı yazı.

Enstitünüz Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı öğrencilerinden **Dzenita AHMIC**'in **Prof. Dr. Mustafa DURMUŞ** danışmanlığında yürüttüğü "**Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürün Rolü**" adlı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **08 Haziran 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 481A3A04-94BC-44DE-B880-A07188EEED4A

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/lu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta yazımd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Sevdâ TOPAL
Bilgisayar İşletmeni
Telefon: 03123051008



Ek 3: Yunus Emre Enstitüsü Uygulama İzin Yazısı



**YUNUS EMRE
ENSTITÜSÜ**

Eğitim Dairesi Başkanlığı

YUNUS EMRE ENSTITÜSÜ

Tarih: 13/03/2022

Sayı: E-63048327-000-059480



059480

Sayı : E-63048327-000-059480
Konu : Dzenita,Acun'un Tez Uygulaması
Talebi Hk

13.03.2022

Sayın Dzenita ACUN

İlgi : Dzenita ACUN'UN 08.03.2022 tarihli başvurusu.

İlgi yazıda "Boşnaklara Türkçe Öğretiminde Kültürün Rolü" başlıklı tezin uygulaması ile ilgili talebiniz Eğitim Dairesi Başkanlığımız tarafından değerlendirilmiştir. Saraybosna ve Mostar YEE'de A2 seviyesi öğrencilerinin ve derse giren öğretmenlerin gönüllülük esasıyla çalışmanıza katkı sunmaları, söz konusu çalışmanın tamamlanmasından sonra bir nüshasının Başkanlığımız ile de paylaşılması koşuluyla olumlu görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Şeref ATEŞ
Başkan

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 0EBACEE2-200A-49DF-BC87-4DCAF9B98106

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr>

Adres: Hacı Bayram Mahallesi Atatürk Bulvarı No : 11 06050 Ulus Ankara TR

Telefon No: 0(312)309 11 88 Faks No: 0(312)309 16 15

e-Posta: iletisim@yee.org.tr İnternet Adresi: www.yee.org.tr

KEP Adresi: yunusemreenstitusu@hs01.kep.tr

Ayrıntılı bilgi için: Melda İrem MANTI

Uzman Yardımcısı

Telefon No: 0312 309 1188-1078



Ek 3: “Dubravica” Preocica Vitez Ortaokulu Uygulama İzni

Ek 4: “Hasan Kikic” Tetovo Zenica Ortaokulu Uygulama İzni

Ek 5: “Vitez” Vitez Ortaokulu Uygulama İzni

Ek 6: “Skender Kulenovic” Radakovo Zenica Ortaokulu Uygulama İzni

Ek 7: Gönüllü Katılım Formu (Veli İzni)

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (VELİ İZİNİ)

Sayın Veli,

Bu araştırmanın yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ortak kültür öğelerin kullanımının öğrencilerin anlama düzeylerine etkili olup olmadığını tespit etmek için uygulama esnasında ve öğrencilerin okuma etkinlikleri sırasında derse katılımı çalışmanın araştırılması açısından önemlidir. Bu veriler sadece araştırma için kullanılacaktır. Uygulama sonrası ise öğrencilerle ve dersi uygulayan kurum öğretmenleriyle soru-cevap görüşme formu şeklinde görüşme yapılması planlanmaktadır.

Görüşme katılımı gönüllülük esnasına dayanmaktadır. Çocuğunuz araştırma amacıyla hazırlanmış görüşmeye katılmak istemiyorsa ders içeriğinden yararlanabilir ve hak mahrumiyeti yaşamayacaktır. Görüşmeye katıldıktan sonra çocuğunuz istediği zaman görüşmeye ara verebilir ya da vazgeçebilir. Görüşme yaklaşık 10 dakika sürecektir.

Görüşme esnasında çocuğunuzun adını ya da herhangi bir kimlik bilgisini belirtmesine gerek yoktur. Bütün yanıtlar gizli tutulacaktır. Toplanan veri sadece akademik amaçlı kullanılacaktır. Görüşmelerimizin gerçekleşmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik izin alınmıştır. Ayrıca bu araştırma için okul müdüründen izin alındı. Çocuğunuzun çalışmadan vazgeçmesi ona hiçbir yük ve sorumluluk getirmeyecektir.

Formu okuyarak imzaladığınız için çok teşekkür ederiz.
Saygılarımızla

Adı, soyadı: Dzenita AHMIC

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı

Tel: 0542 522 07 24

E-mail: dzenita1988@yahoo.com

Tarih:

Yukarıda yer alan açıklamaları okudum ve bu proje çalışmasına gönüllü olarak katılmak istiyorum / istemiyorum

Katılımcı Öğrenci Öğrenci Velisi

Ad-Soyadı: Ad-Soyad:

İmza :

Gönüllü Katılım Formu (Veli İzni) Boşnakça Tercümesi

OBRAZAC ZA UČEŠĆE DOBROVOLJCA (RODITELJSKA DOZVOLA)

Dragi roditelju,

Da bi se utvrdilo da li je upotreba zajedničkih kulturnih elemenata u nastavi turskog jezika kao stranog jezika efikasna na nivo razumijevanja učenika, učešće učenika tokom aktivnosti čitanja tokom implementacije važno je u smislu istraživanja studije. Ovi podaci će se koristiti samo u istraživačke svrhe. Nakon implementacije, planirano je obaviti razgovore sa studentima i nastavnicima ustanove koja primjenjuje nastavu turskog jezika u obliku obrasca za intervju.

Učešće u intervjuu temelji se na dobrovoljnom radu. Ako vaše dijete ne želi sudjelovati u intervjuu pripremljenom u istraživačke svrhe, može iskoristiti sadržaj kursa i neće biti lišeno prava. Nakon pridruživanja intervjuu, vaše dijete može u bilo kojem trenutku napraviti pauzu ili odustati. Razgovor će trajati oko 10 minuta.

Tokom razgovora nije potrebno navesti ime vašeg djeteta ili bilo koje druge identifikacijske podatke. Svi odgovori će biti povjerljivi. Prikupljeni podaci koristit će se samo u akademske svrhe. Etičko odobrenje dobiveno je od Etičke komisije Univerziteta Hacettepe za naše intervjuje. Za ovo istraživanje uzeli smo dozvolu direktora škole. Ako vaše dijete odustane od rada, to mu neće donijeti nikakav teret ili odgovornost.

Puno vam hvala što ste pročitali i potpisali obrazac.

Ime, prezime: Dzenita AHMIC

Institut za turkološka istraživanja Univerziteta Hacettepe

Nastava turskog jezika kao stranog jezika, doktorske studije

Tel: 0542 522 07 24

E-pošta: dzenita1988@yahoo.com

Pročitao sam gornja objašnjenja i dobrovoljno sudjelujem u ovom projektnom radu.

Želim / ne želim

Roditelj učenik student

Ime-Prezime:

Ek 8: Gönüllü Katılım Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma Prof. Dr. Mustafa Durmuş tarafından danışmanlığı yapılan doktora tez çalışmasıdır. Bu çalışma, ‘Boşnak öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür öğelerin rolü’ konusunun Bosna Hersek’te bulunan Yunus Emre Enstitüsünde, OS “Dubravica” Preocica Vitez, OS “Vitez” Vitez, OS “Hasan Kikic” ortaokulunda, Vitez ortaokulunda ve Druga Gimnazija u Zenici Lisesinde uygulamasını sunacaktır. Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ortak kültür öğelerin kullanımının öğrencilerin anlama düzeylerine etkili olup olmadığını tespit etmek için öğrencilerin okuma etkinlikleri sırasında derse katılımı çalışmanın araştırılması açısından önemlidir. Bu veriler sadece araştırma için kullanılacaktır. Uygulama sonrası ise öğrencilerle ve dersi uygulayan kurum öğretmenleriyle soru-cevap şeklinde görüşme yapılması planlanmaktadır.

Görüşme katılımı gönüllülük esnasına dayanmaktadır. Görüşmeye katıldıktan sonra istediğiniz zaman görüşmeye ara verebilir ya da vazgeçebilirsiniz. Görüşme yaklaşık 10 dakika sürecektir. Anlaşılmayan herhangi bir konu varsa lütfen sorunuz. Görüşme sorularını samimi ve gerçek duygularınızı yansıtarak yanıtlamanız, çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliği açısından oldukça önem taşımaktadır.

Görüşme esnasında adınızı ya da herhangi bir kimlik bilginizi belirtmenize gerek yoktur. Bütün yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Toplanan veri sadece akademik amaçlı kullanılacaktır. Görüşmelerimizin gerçekleşmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan yasal ve etik izin alınmıştır. Bu araştırma için okul müdüründen izin alındı. Çalışmadan vazgeçmeniz durumunda bu size hiçbir yük ve sorumluluk getirmeyecektir.

Bu çalışmayla ilgili herhangi bir sorunuz olursa ya da çalışma tamamlandıktan sonra sonuçlar hakkında bilgi almak isterseniz Dzenita AHMİC (e- posta: dzenita1988@yahoo.com) ile iletişime geçebilirsiniz.

Sorumlu Araştırmacı: Adı, soyadı: Prof.Dr. Mustafa DURMUŞ Adres: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Beytepe Yerleşkesi 065532, Ankara, Türkiye Tel: +90 312 297 71 37 İmza: Tarih:	Araştırmanın yürütücüsü: Adı, soyadı: Dzenita AHMIC Adres: Kültür mah. Libya cad. 52 Seyran Kız Öğrenci Yurdu, Çankaya, Ankara Tel: 0542 522 07 24 İmza: Tarih:
<p>Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman vazgeçip çalışmayı yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.</p> Katılımcının Adı, Soyadı: İmzası: Tarih:	

Gönüllü Katılım Formu Boşnakça Tercümesi

OBRAZAC ZA UČEŠĆE DOBROVOLJCA

Poštovani učeniče,

Ovo istraživanje je pod mentorstvom Prof. Dr. Mustafa Durmuş. Riječ je o studiji doktorske teze, koju nadzire Prof. Dr. Mustafa Durmuş. Ova studija fokusirala se na 'Ulogu kulturnih elemenata u podučavanju turskog jezika kao stranog jezika bosanskim studentima', koja će se provesti u sljedećim institucijama: Institut Yunus Emre u Bosni i Hercegovini, Univerzitet u Zenici, Filozofski fakultet, Odsjek za turski jezik i književnost, OS "Dubravica" Preočica Vitez, OS "Hasan Kikić", OŠ "Vitez" Vitez i Druga Gimnazija u Zenici. U ovoj studiji, kako bi se utvrdilo da li je upotreba zajedničkih kulturnih elemenata u nastavi turskog jezika kao stranog jezika efikasna na nivo razumijevanja učenika, učešće učenika na časovima važni su u smislu istraživanje studije. Ovi podaci će se koristiti samo u istraživačke svrhe. Nakon implementacije, planiraju se intervjui sa studentima i nastavnicima institucije u kojoj se vrši istraživanje.

Intervjuu se temelji dobrovoljnom sudjelovanju. Nakon pridruživanja intervjuu, možete pauzirati ili otkazati u bilo kojem trenutku. Razgovor će trajati oko 10 minuta. Molimo vas pitajte ako postoji

nejasna tema. Za valjanost i pouzdanost studije vrlo je važno da odgovorite na pitanja iz intervjua odražavajući svoja iskrena i istinska osjećanja.

Tokom razgovora nije potrebno navesti svoje ime ili bilo kakve druge podatke. Svi vaši odgovori bit će povjerljivi. Prikupljeni podaci koristit će se samo u akademske svrhe. Etička dozvola pribavljena je od Etičke komisije Univerziteta Hacettepe za naše intervjue. U slučaju da odustanete od rada, ovo vam neće donijeti nikakvu odgovornost. Za ovo istraživanje uzeli smo dozvolu od direktora škole u kojoj se vrši istraživanje.

Ako imate bilo kakvih problema s ovim istraživanjem ili želite dobiti informacije o rezultatima nakon završetka studije, možete kontaktirati Dzenitu AHMİC (e-mail: dzenita1988@yahoo.com).

Ime, prezime: Dzenita AHMIC

Adresa: Kültür mah. Libya cad. 52 Çankaya Ankara

Tel: 0542 522 07 24

E-mail: dzenita1988@yahoo.com

Ek 9: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 1

Ajla Dilaver (Salko)

Pitanja za učenike:

1. Jeste li primijetili turcizme (riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) u tekstu?
2. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz vašeg udžbenika ili tekstove koje sadrže zajedničke riječi (turcizme - riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) na bosanskom jeziku i na turskom jeziku?
3. Mislite li da nastava s tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture pozitivno utječe na razvoj vašeg razumijevanja onoga što čitate na turskom jeziku? Zašto?
4. Da li mislite da su časovi turskog jezika zanimljivi i motivirajući s tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?
5. Želite li da vam lekcije budu obogaćene tekstova koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?

- ① Ja sam primijetila dosta turcizama u tekstu.
- ② Bolje sam razumjela tekstove koje sadrže zajedničke riječi.
- ③ Mislim da vrlo pozitivno utječe na naš razvoj jer nam bolje poznate običaji bosanske kulture.
- ④ Časovi turskog jezika su mnogo zanimljivi i motivirajući jer nam je poznatija bosanska kultura i zanimljiviji je čitati i neke rečenice lakše razumjeti.
- ⑤ Voljela bih da nam tekstovi što više sadrže elemente turske i bosanske kulture, vrlo su zanimljive riječi koje koristimo i u našoj bosanskoj kulturi.

Ek 10: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 2

M

Pitanja za učenike:

1. Jeste li primijetili turcizme u tekstu?
2. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz vašeg udžbenika ili tekstove koje sadrže zajedničke riječi (turcizme - riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) na bosanskom jeziku i na turskom jeziku?
3. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz svog udžbenika ili tekstove kreirane sa sadržajem vaše kulture?
4. Mislite li da nastava s tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture pozitivno utječe na razvoj vašeg razumijevanja onoga što čitate na turskom jeziku? Zašto?
5. Da li mislite da su časovi turskog jezika zanimljivi i motivirajući s tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?
6. Želite li da vam ^{čas}tekstovi budu obogaćeni tekstova koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?

1. U ovom tekstu primijetio sam veći broj turcizama jer dosta sličice našem jeziku.
2. Svakako je da sam bolje razumio tekst koji sadrži zajedničke riječi na bosanskom i turskom jeziku jer je svoj jezik najbolje poznajem i lako mi je prepoznati riječi koje sličice našim.
3. Tekstove kreirane sa sadržajem naše kulture bolje razumijem i zanimljivije mi je da ih čitam.
4. Naravno da utječe na moj razvoj razumijevanja. Samim tim što čitam turcizme učim turski jezik i povećavam znanje istog.
5. Ovakvi časovi turskog jezika su naravno zanimljiviji jer ujedno imam mogućnost da učim o kulturi dvije zemlje, a da ni ne primjetim.
6. Naravno da bih volio i želio. Turska i bosanska kultura veoma je zanimljiva i bilo bi bolje da više znam o ovoj kultura bilo koje države je važna i bilo bi lijepo da se zna.

Ek 11: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 3

Žensko

Pitanja za učenike:

1. Jeste li primijetili turcizme u tekstu?
2. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz vašeg udžbenika ili tekstove koje sadrže zajedničke riječi (turcizme - riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) na bosanskom jeziku i na turskom jeziku?
3. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz svog udžbenika ili tekstove kreirane sa sadržajem vaše kulture?
4. Mislite li da nastava s tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture pozitivno utječe na razvoj vašeg razumijevanja onoga što čitate na turskom jeziku? Zašto?
5. Da li mislite da su časovi turskog jezika zanimljivi i motivirajući s tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?
6. Želite li da vam tekstovi budu obogaćeni tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?

1. Da primjetila sam.
2. Ja sam bolje shvotila tekstove koje sadrže turcizme (nije mi problem da shvolim i tekstove bez, ali tekstove sa turci zmima možemo brže možda i bolje shvotiti).
3. Poprilično razumijem tekstove iz udžbenika koji ne sadrže turcizme, ali naravno lakše je shvotiti tekstove u kojima ima riječi koje su iz naše kulture jer imok više znamo naš maternji jezik.
4. Mislim da u tekstovima u kojim imamo turcizme bolje shvatimo i nama su zanimljiviji i naravno utječu da bolje shvatimo šta se dešava u nekom tekstu, a pogotovo pomože osobama koji još i ne znaju turski jezik, ali ga žele naučiti ili se možda žele sporazumijeti s nekom osobom.
5. Mislim da su zanimljivi jer možemo bolje shvotiti očemu tekst govori i pogotovo su bolji za ljude /učenike koji slobije razumiju turske riječi.

Ek 12: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 4

Aldyana Hinović

Pitanja za učenike:

1. Jeste li primijetili turcizme u tekstu?
2. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz vašeg udžbenika ili tekstove koje sadrže zajedničke riječi (turcizme - riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) na bosanskom jeziku i na turskom jeziku?
3. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz svog udžbenika ili tekstove kreirane sa sadržajem vaše kulture?
4. Mislite li da nastava s tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture pozitivno utječe na razvoj vašeg razumijevanja onoga što čitate na turskom jeziku? Zašto?
5. Da li mislite da su časovi turskog jezika zanimljivi i motivirajući s tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?
6. Želite li da vam tekstovi budu obogaćeni tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?

1.) Da, mnogo

2.) Bolje sam razumjela tekstove koje sadrže zajedničke riječi na bosanskom i na turskom jeziku.

3.) Bolje sam shvatila tekstove sa sadržajem naše kulture zbog toga što mi je tekst onda bolje poznat.

4.) Da, mislim da mnogo dobro utječe na nas, jer onda neke riječi shvatamo i odmah razmišljamo koliko smo povezani sa Turskom i turskim riječima.

5.) Da, mislim, jer to mnogo dobro utječe na nas i motivise nas za nastavkom učenja turskog jezika.

6.) Da, želim

Ek 13: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 5

Nermina

Pitanja za učenike:

1. Jeste li primijetili turcizme u tekstu?
2. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz vašeg udžbenika ili tekstove koje sadrže zajedničke riječi (turcizme - riječi turskog porijekla u bosanskom jeziku) na bosanskom jeziku i na turskom jeziku?
3. Jeste li bolje razumjeli tekstove iz svog udžbenika ili tekstove kreirane sa sadržajem vaše kulture?
4. Mislite li da nastava s tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture pozitivno utječe na razvoj vašeg razumijevanja onoga što čitate na turskom jeziku? Zašto?
5. Da li mislite da su časovi turskog jezika zanimljivi i motivirajući s tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?
6. Želite li da vam tekstovi budu obogaćeni tekstovima koji sadrže zajedničke elemente turske i bosanske kulture?

① Da, primjetila sam mnogo turcizama.

② Da, puno su mi jasniji tekstovi i zajedničke riječi i na bosanskom i na turskom.

③ Puno su mi jasniji tekstovi iz udžbenika koji govore o našoj kulturi.

④ Mislim da je nastava s tekstom i naše i turske kulture pozitivno utječe na razvoj razumijevanja turskog i bosanskog jezika.

⑤ Časovi su mnogo zabavniji kada se govori o kulturi jer mnogo više učimo i pamtimo o turskoj i bosanskoj kulturi.

⑥ Željela bi da u našim tekstovima ima više o turskoj i bosanskoj kulturi jer tako bolje razumijemo kulturu.

Ek 14: Öğrenci Görüşme Formu Örneği 6

Jeste li lakše razumjeli tekstove iz udžbenika ili tekstove koji sadrže informacije o vašoj kulturi?

9 yanit

Lakše sam razumio tekstove sa sadržajem o našoj kulturi.

Tekstove koji sadrže informacije o mojoj kulturi.

Jednako sam razumjela i tekstove iz udžbenika i tekstove koji sadrže informacije o kulturi.

Da

Tekstovi sa kulturom su laksi

Iz udzbenika

Lakše razumijem tekstove o našoj kulturi

Tekstove iz udžbenika

Razumijem oboje

Mislite li da nastava turskog jezika sa tekstom koji sadrži zajedničke elemente turske i bosanske kulture (kao što je tekst o Starom mostu) pozitivno utiče na razvoj vaših vještina razumijevanja čitanja na turskom? Zašto (Objasnite) ?

9 yanit

Da, zbog prethodnog poznavanja pojedinih informacija iz teksta.

Zasigurno da. Prvenstveno zato što zbog zajedničkih elemenata u kulturi nosi u sebi mnogi broj turcizama. I na taj način omogućava lakše shvatanje tekstova.

Mislim da utiče pozitivno jer se u takvim tekstovima koristi dosta turcizama.

Da, neke informacije/cinjenice vec znamo, a nesto novo svakako naucimo

Razumljiv sadrzaj teksta

Da

Da, svakako. Učiti na turskom jeziku o već poznatim podacima iz naše kulture je malo lakše ali učiti o nečemu što ima zajedničke elemente (a mislim da toga ima poprilično) je svakako izazovnije i bogatije.

Da, samim tim obogaćujemo svoj fond riječi turskog jezika.

Ek 15: Turnitin Raporu

BOŞNAKLARA YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
ORTAK KÜLTÜR ÖGELERİNİN YERİ


ORJİNALLİK RAPORU

%6	%6	%1	%1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
4	udek.beder.edu.al İnternet Kaynağı	<%1
5	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to Dokuz Eylul Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
7	acikerisim.nevsehir.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
9	kongre.akademikiletisim.com İnternet Kaynağı	<%1

Ek 16: Tez Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 02/03/2023
<p>Tez Başlığı / Konusu: Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortak Kültür Öğelerinin Yeri. Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 237 sayfalık kısmına ilişkin, 02/03/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 'dır.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p>Adı Soyadı: DZENITA ACUN</p> <p>Öğrenci No: N16148124</p> <p>Anabilim Dalı: TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI</p> <p>Programı: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ</p> <p>Statüsü: <input type="checkbox"/> Y.Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR</p> <p>Prof. Dr. Mustafa Durmuş</p>